

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

ANDRA KAMMAREN

Nr 30

2 juli.

Debatter m. m.

Sid.

Fredagen den 2 juli.

Revision av riksdagens arbetsformer	3
Förslag till butikstängningslag	42
Ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplanen för bygdevägar och ödebygdsvägar	58
Interpellation av herr Utbult ang. fiskerilånefonden	64
Subventionering av införseln av vissa varor m. m.	65
Inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen	87
Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen	88
Motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa— Dalarna	95
Förslag till sjöarbetstidslag	100
Motioner om revision av grunderna för de statliga och kommu- nala tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.	129

Samtliga avgjorda ärenden.

Fredagen den 2 juli.

Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. ändringar i regeringsfor- men och riksdagsordningen, m. m.	3
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, ang. butikstängningslag	42
Jordbruksutskottets utlåtande nr 62, ang. ändrad ordning för fort- sättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdsvägar..	58
— nr 64, ang. utredning av det statliga vägväsendets organisation	65
— nr 65, ang. statens övertagande av vintervägunderhållet på vissa enskilda vägar	65
— memorial nr 66, ang. försäljningar m. m. av viss kronan till- hörig fast egendom	65

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 225, ang. subventionering av införseln av vissa varor m. m.	65
— nr 226, ang. inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen.....	87
— nr 227, ang. järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen	88
— nr 228, ang. mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.....	95
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.	100
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 54, ang. sjöarbetstidslag.....	100
— nr 55, ang. revision av grunderna för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt.....	129
— nr 56, ang. lag om överflyttande på arbetarskyddsstyrelsen av arbetsrådets uppgifter och befogenheter.....	130
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 19, ang. handelsöverenskommelse med Turkiet	130

Fredagen den 2 juli.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 26 nästlidna juni.

§ 2.

Herr TALMANNEN yttrade: Efter samråd med första kammarens talman och överläggningar i talmanskonferensen får jag beträffande ordnandet av det återstående riksdagsarbetet meddela följande. Arbetsplenum kommer att anordnas i morgon lördag den 3 juli med fortsättning på kvällen, om så skulle erfordras. Sedermera hållas bordläggningsplena onsdagen den 14, lördagen den 17 och måndagen den 19 juli. Kamrarnas sista arbetsplena anordnas den 20 juli med början kl. 11 förmiddagen, allt detta under förutsättning, att inga oförutsedda omständigheter inträffa, som påkalla annan anordning.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter bankoutskottets utlåtanden nr 51—53.

§ 4.**Revision av riksdagens arbetsformer.**

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, nr 244, med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m., även som i ämnet väckta motioner.

Till särskilda utskottet hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avläten, den 9 april 1948 dagtecknad proposition, nr 244, i vilken till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagts förslag till ändringar i 49, 51, 53 och 98 §§ rege-
ringsformen samt 2, 12, 21, 28, 29, 33,

36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 58, 59, 63, 66, 68, 69, 70, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.

I propositionen hade Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med av föredragande departementschefen angivna riktlinjer, från och med budgetåret 1950/51 till ett sammanlagt årligt belopp av förslagsvis 100 000 kronor besluta om pensioner i fall, som ej reglerats i gällande pensionsförfattningar och som ej omfattades av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit, att utgå såvitt avser personer, anställda vid de affärsdrivande verken, eller efterlevande efter sådana personer av de medel av vilka verkets omkostnader bestredes samt i övrigt från det under trettonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. (XIII A 10),

dels ock medgiva Kungl. Maj:t att under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som vid avgörandet av dylika ärenden hittills blivit följda, avstå kvarlätenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förcheft ett antal inom riksdagen väckta, till särskilda utskottet hänvisade motioner.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen samt motionerna I: 391, 396, 397, 402, 409, 410, 411 och 412 samt II: 545

Revision av riksdagens arbetsformer.

a) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga ett av utskottet framlagt förslag till ändrad lydelse av 49, 53, 58, 63, 72, 74, 81, 87, 88, 97, 98, 100, 103, 105, 108, 109 och 110 §§ regeringsformen samt 2, 5, 12, 21, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.

b) dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med i propositionen angivna riktlinjer, från och med budgetåret 1950/51 till ett sammanlagt årligt belopp av förslagsvis 100 000 kronor besluta om pensioner i fall, som ej reglerats i gällande pensionsförfattningar och som ej omfattas av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit, att utgå såvitt avsåge personer, anställda vid de affärsdrivande verken, eller efterlevande efter sådana personer av de medel av vilka verkets omkostnader bestredes samt i övrigt från det under trettonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. (XIII A 10),

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t, med iakttagande av vad utskottet i motiveringen anför, måtte få under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som vid avgörandet av dylika ärenden hittills blivit följda avstå kvarlåtenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor;

2) att motionerna I: 391, 396, 397, 402, 409, 410, 411 och 412 samt II: 545, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utskottets utlåtande hade fogats ett flertal reservationer.

I fråga om *riksdagens sessionstid* innebar Kungl. Maj:ts förslag i huvudsak,

att riksdagssessionen i allmänhet skulle uppdelas i en vårsession med början den 10 januari och slut som regel senast den 31 maj samt en höstsession med början tidigast den 15 oktober. Om med hög grad av säkerhet kunde beräknas, att allt riksdagsarbete för året skulle kunna avslutas före mitten av juni, skulle dock vårsessionen kunna få förlängas, längst till och med den 15 juni. Mellan den 31 maj och den 15 oktober skulle riksdagen — med nyssnämnda möjlighet till modifikation — ha grundlagsfästa ferier. Kungl. Maj:t skulle äga rätt att, om synnerligen starka skäl föreläge, begära att riksdagen kallades att sammanträda under ferierna eller eljest under tid då sammanträde icke påginge men riksdagen likväl formellt vore samlad. Begäran om sammankallande av lagtima riksdag under eljest sessionsfri tid liksom av urtima riksdag skulle kunna framställas av 65 ledamöter av första eller 100 ledamöter av andra kammaren.

I motionen I: 411 av herr *J. B. Johansson* m. fl. hade yrkats, att riksdagen, med avsläende av i proposition nr 244 framlagt förslag till grundlagsändringar med syfte att uppdelas riksdagens arbete på normalt två sessioner, för sin del måtte såsom vilande antaga ändringar av § 49 regeringsformen och § 2 riksdagsordningen, varigenom stadgades, att riksdagens årliga sammanträde skulle börja den 1 december, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför nödiga grundlagsändringar.

Utskottets förslag innebar i fråga om sessionstiden tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag; dock hade utskottet förordnat, att urtimainstitutionen skulle avskaffas och i samband därmed (i 2 § riksdagsordningen) meddelas bestämmelser om rätt för Konungen att antingen sammankalla riksdagen till dag före dagen för riksdagens sammanträdande utan särskild kallelse eller, med

motsvarande förlängning av utlöpande valperiod, förlänga den riksdag, som skulle avslutas vid kalenderårets slut. Därjämte hade utskottet förordat den avvikelser från Kungl. Maj:ts förslag, att uttrycket ferier ej skulle användas.

I en av herrar *Axel Ivar Anderson*, *Ewerlöf*, *Falla* och *Håstad* avgiven reservation hade uttalats, att den i nuvarande läge ändamålsenligaste lösningen beträffande frågan om sessionstiden syntes vara en förskjutning av riksdagstiden i enlighet med den i motionen I: 411 föreslagna ändringen av tiden för riksdagens början, i anslutning vartill dessa reservanter hemställt, att riksdagen i avseende å sessionstiden ville för sin del såsom vilande antaga av reservanterna framlagt förslag till ändrad lydelse av 49, 53, 58, 63, 72, 74, 81, 87, 88, 97, 98, 100, 103, 105, 108, 109 och 110 §§ regeringsformen samt 2, 5, 6, 12, 13, 15, 17, 21, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 75, 78 och 80 §§ riksdagsordningen.

Vidare hade herrar *Karl Johan Olsson*, *Gottfrid Karlsson* och *Mosesson* i en vid utlåtandet fogad reservation förklarat sig icke kunna tillstyrka det av utskottet framlagda förslaget om rätt för Konungen att förlänga riksdagen utöver kalenderårets slut samt i enlighet härmed yrkat, att utskottet måtte föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga av reservanterna framlagt förslag till ändrad lydelse av 2 § riksdagsordningen.

I fråga om *utskottsorganisationen* innebar Kungl. Maj:ts förslag, bland annat, viss ökning av ledamotsantalet i vissa utskott. Sålunda hade beträffande 36 § riksdagsordningen föreslagits, bland annat, sådan ändring, att antalet ledamöter i statsutskottet ökades från tjugufyra till trettio.

Revision av riksdagens arbetsformer.

I motionen I: 412 av herr *Wistrand* hade yrkats, »att riksdagen måtte avslå propositionen nr 244 i de delar som syfta till en utbyggnad av de ständiga utskotten».

Utskottets förslag innefattade beträffande frågan om ökning av antalet ledamöter i statsutskottet tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag.

Vid utlåtandet hade fogats en reservation av herr *Falla* i anledning av den föreslagna ökningen av statsutskottets medlemsantal utan angivet yrkande.

I avseende å 39 och 41 §§ riksdagsordningen hade utskottet, i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, förordat bland annat den ändringen, att ärenden angående pensionsstaten skulle överflyttas från bankoutskottet till statsutskottet.

52 § *första, andra och tredje styckena riksdagsordningen* skulle enligt det av utskottet framlagda förslaget erhålla nedan angivna ändrade lydelse:

Vid kammarens sammanträde äger varje dess ledamot rätt att, med de undantag denna riksdagsordning stadgar eller kammare med stöd därav föreskriver, till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort gemäla till annan talare erhålla ordet i annan ordning.

På förslag av talmannen äge kammaren besluta att anförande i viss fråga icke må överskrida av kammaren fastställd tidslängd. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning och träder genast i tillämpning.

I en av herrar *Pettersson* i Norregård och *Hedlund* i Rådom avgiven reservation hade uttalats, att utskottet bort

Revision av riksdagens arbetsformer.

avvisa tanken på en tidsbegränsning av anförandena i riksdagens kammare, och i enlighet härmed yrkats, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga av reservanterna framlagt förslag till ändrad lydelse av 52 § riksdagsordningen, vilket förslag skilde sig från utskottets förslag på så sätt, att tredje stycket i utskottets förslag uteslutits.

Vidare hade i nu ifrågavarande hänseende reservation avgivits av herrar *Ewerlöf* och *Håstad*, som ansett, att tidsbegränsning ej bort gälla statsråd och att, om statsråd efter tidsbegränsningsbeslut ingripit i debatten, talmännen borde, då anledning föreläge, kunna medge efterföljande talare längre tid än som fastställts genom tidsbegränsningsbeslutet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, anförde

Herr **HEDLUND** i Rådom: Herr talman! Med avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1 får jag hemställa,

att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis;

att, sedan överläggningen angående punkten 1 a avslutats, propositioner göras särskilt beträffande varje föreliggande, till ett helt sammanfört förslag till ändrad lydelse av grundlagsparagraferna, i den mån ej under överläggningen framkomna yrkanden föranleda till att en eller flera av förslagen i övrigt oberoende paragrafer eller grupper av paragrafer lämpligen böra utbrytas och göras till föremål för särskilda propositioner;

att vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att, för den händelse utskottets förslag kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet

lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de paragrafer, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer samt i formellt hänseende i övrigt vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Kammaren biföll denna hemställan.

För vidtagande av rättelse av vissa tryckfel i utskottets tryckta utlåtande lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr **HEDLUND** i Rådom, som ytttrade: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet förekomma tyvärr några tryckfel. Jag ber här att få ange, vari dessa bestå.

På s. 55, höger spalt, andra stycket sista raden står »109», skall stå »108». På s. 55, höger spalt, fjärde stycket andra raden står »109», skall stå »108». På s. 59, höger spalt, första stycket nittonde raden står »statsrådet», skall vara »statsrådets». På s. 64, vänster spalt, sjätte stycket andra raden står »bibehålla sin nuvarande lydelse», skall stå: »första stycket bibehålla sin nuvarande lydelse.» På s. 64 i övergångsstadgandet, ordet »lagtima» utgår. På s. 66, höger spalt, andra stycket sista raden står »109», skall stå »108». På s. 91, fjärde stycket, andra raden insätts efter § 63 orden »tredje stycket». På samma sida i övergångsstadgandet ordet »lagtima» utgår.

Punkten 1) a) föredrogs; och anförde därvid:

Herr **FALLA**: Herr talman! Att riksdagens arbete nu är så illa ordnat, ojämnt och delvis onödigt tidsödande beror till betydande del på att arbets-

materialet, de kungliga propositionerna, kommer så ojämnt och sent under riksdagssessionerna. Inga förändringar i riksdagens sessionstider och arbetsordning kunna rätta till missförhållandena, om inte arbetsmaterialet kommer kamrarna till handa i någorlunda rätt tid. Förutsättningen för att få till stånd en bättre ordning i riksdagens arbete är därför att man får till stånd en annan och bättre ordning i Kungl. Maj:ts kansli. Kan man uppnå detta, vilket emellertid synes vara ovisst, så beror det sedan på riksdagen själv, om arbetet löper på ett rationellt och effektivt sätt.

Det förslag, som i särskilda utskottets utlåtande nu ligger under kammarens bedömande och avgörande, innefattar en del förändringar i ordningen för riksdagsarbetet som böra bidraga till ett bättre utnyttjande av tiden. Men i andra avseenden få nuvarande svagheter bestå och bli delvis förstörade.

Om vi först se på sessionstiden, så innebära Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag, att höstsessionen, alltså den delade sessionstiden, skall bli en under normala förhållanden vanlig anordning. Det förutsättes, att vårsessionen skall vara avslutad vid månadsskiftet maj—juni. Budgetbehandlingen måste ju slutföras under vårsessionen för att riksstaten skall vara färdig vid det nya budgetårets ingång den 1 juli. Med någon kännedom om budgetbehandlingen kan man utan någon tvekan förutsäga, att det inte blir möjligt att klara riksstaten till maj månads utgång. Med all sannolikhet går det inte heller att få budgeten färdigbehandlad till den 15 juni; det beror på om regeringen lämnar arbetsmaterialet i tillräckligt god tid, och det torde som sagt vara mycket ovisst, om så kan bli fallet. I varje fall få vi skrinlägga alla förhoppningar om en lugnare arbetstakt och en bättre överblick över ärendena under vårsessionens slutskede. Tvärtom blir det väl så, att när

sessionen skall vara avslutad vid en viss bestämd tid, så bli trängseln av ärenden och hetsen under slutskedet om möjligt ännu värre än de varit och äro nu.

Vårsessionen skall alltså vara avslutad den 31 maj eller senast den 15 juni, om allt arbetet bedömes kunna slutföras till den tiden. Men eftersom budgeten måste vara färdigbehandlad och klar innan nästföljande budgetårs ingång den 1 juli och det inte går att få budgeten klar till den 31 maj, så måste den frågan klargöras: Hur skall det då förfaras, när det tidigare under sessionen har bedömts att allt arbetsmaterial inte kan avverkas under pågående session utan delvis måste föras över till en höstsession och vårsessionen alltså skall vara avklippt med den 31 maj? Hur skall man göra i en sådan situation och hur skall man göra, om man bestämt sig för att slutföra allt riksdagsarbetet till den 15 juni, men det sedan visar sig att riksstaten inte kan bli färdig förrän något senare? Jag ställer den frågan till justitieministern, som nu tyvärr inte är här. Han bör väl ha tänkt igenom frågan. Jag ställer samma fråga till var och en i utskottets majoritet, som väl också måste ha gjort klart för sig, hur en sådan situation skall kunna redas upp.

För min del är jag bestämt övertygad om att den ordning och det tidschema, som i utskottets förslag äro uppställda för riksdagsarbetet och skola grundlagsfästas, komma att gå sönder, när de skola tillämpas. Detta är inte utförbart, för såvitt det nu inte skulle ske en verklig revolution i Kungl. Maj:ts kansli, så att vi skulle få propositionerna i en helt annan ordning och på en helt annan tid än vi fått hittills.

Arbetsbelastningen på de olika utskotten under olika tider av sessionerna blir med utskottets förslag i allt väsentligt densamma som den hittills varit. Alltså med statsverkspropositionen få de budgetbehandlande utskotten

Revision av riksdagens arbetsformer.

redan vid riksdagens början en avsevärd del av sitt arbetsmaterial och kunna efter de ofrånkomliga tidsspillande förberedelserna sätta i gång arbetet med huvudtitlarna i slutet av januari eller början av februari. Men det är en hel del ting, som då bromsa takten. En del frågor måste remitteras åt olika håll för upplysningars inhämtande. Deklarationstiden kräver sin omsorg o. s. v.

När huvudtitlarna blivit genomgångna, skola sekretariatet utforma utlåtandena. Då blir det ett visst stillestånd i utskottsarbetet, då möjligen en del småärenden av brådskande natur kunna slussas fram. Sedan beror det på hur de olika departementen matat fram propositionerna, om budgetutskotten och deras avdelningar äro mer eller mindre sysselsatta. Men under vårmånaderna har det kommit propositioner i sådan myckenhet, att dessa utskott då fått arbeta för fullt. Från slutet av april eller början av maj och framåt börjar det bli mer än nog på sina håll. Slutligen störtas då ärenden och utskottsutlåtanden över kamrarna, så att ingen kan ha någon riktig överblick över det hela. Så har det varit nu, och så kommer det att bli men värre än förut, om den nu föreslagna ordningen blir antagen.

Lagutskotten, som i allmänhet få sitt arbetsmaterial något senare under riksdagen, gå ganska sysslolösa den första tiden men bli arbetsbelastade under senare delen av vårsessionen. Efter den nu föreslagna ordningen skola de ärenden, som inte medhinnas till den 1 juni eller senast den 15 juni, uppskjutas till en höstsession. Det blir då mest lagärenden samt möjligen en del utredningsprojekt. Det blir sålunda lagutskotten, som komma i en viss arbetsordning under höstsessionerna, under det att budgetutskotten då mest komma att gå i tomning.

Det blir sålunda en ständig snedbelastning av utskotten med ofrånkomligt dålig arbetseffekt som följd. En fö-

retagsledning, som organiserade en verksamhet, av vilket slag som helst, på det sättet, skulle utan vidare anses inkompetent och oduglig för sin uppgift. Men det anses uppenbarligen alldeles i sin ordning, att Sveriges riksdag skall organisera sitt arbete på det sättet.

Man har sagt, att riksdagsarbetet inte kan jämföras med någonting annat. Det kan inte bedrivas rationellt eller rationaliseras; det måste enligt dess natur vara vildvuxet och irrationellt. Det tjänar ingenting till att ingå på ett sådant resonemang. Men man borde åtminstone försöka, om det inte ändå kunde gå att ordna det något bättre, något rationellare. Förstadecemberalternativet erbjuder därvid en väg, som borde försökas. Det skulle utöka vårsessionen med nära sex veckor, som delvis skulle användas för förberedelser, såsom val och konstituering av utskott, remissdebatt, avlåtande av remisser, avlämnande av motioner o. s. v. samt för vid början av varje session ofrånkomlig väntetid, tryckning av motioner och mera sådant.

En tidsvinst på omkring en månad borde på det sättet erhållas. Därpå svaras, att man inte skulle vinna så mycket, att man hade garanti för att riksdagen kunde avslutas inom den tänkta tiden den 1 eller 15 juni. Ja, garantier kan man inte få enligt någon arbetsordning. Men då nu majoritetens förslag går ut på att budgeten skall vara slutbehandlad till den 1 juni, så är det ju uppenbart, att det skall gå bättre att slutföra budgetbehandlingen till bestämd tid, om man har några veckor eller någon månad längre tid till förfogande. Och då man nu får ett tredje lagutskott, så nog skola lagutskotten kunna slutföra sitt arbete till samma tid som då budgeten kan bli klar. Gamla lagutskottsmän anse t. o. m., att detta mycket väl kan ske även utan det tredje lagutskottet, om endast propositionerna komma i rätt tid.

Man har emellertid inom särskilda utskottet, alltså dess majoritet, inte velat låta förstadecemberalternativet komma under praktisk omprövning. Man har där velat ha en höstsession, och alla praktiska skäl ha studsat tillbaka mot denna orubbliga vilja. Däråt är ju ingenting att göra, men vi, som önska en bättre och rationellare ordning, måste dock hävda denna vår uppfattning.

Jag ber därför att få yrka bifall till den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna, till utlåtandet fogade reservationen.

Beträffande utskottsorganisationen har jag avgivit en särskild reservation mot att statsutskottet utökas från 24 till 30 ledamöter, och jag skall be att få något motivera denna min ståndpunkt. Jag anser det inte nödvändigt att flytta pensionsväsendet från bankoutskottet till statsutskottet. Även med det för bankoutskottet något vidgade kompetensområde, som föreslås på det sättet, att bankoutskottet skall få till behandling de stora ekonomiska frågorna, synes det mig inte vara något hinder för att pensionsväsendet även i fortsättningen kunde behandlas där. Det kräver inte så mycket arbete, och där skola alltid finnas personer med kompetens och intresse även för dessa saker. Eventuellt kunde bankoutskottet ha utökats från 16 till 20 ledamöter och med suppleanter i förhållande därtill. Emellertid har det inte gått att få anslutning till en sådan tanke; vi veta ju också hur rädd man nu är att i ett utskott avvika från de i en proposition givna riktlinjerna. Vi hade visserligen till behandling i förrgår ett fall, där utskottet verkligen avvikit från propositionen, men det gick ju också som det gick för utskottet.

Motivet för statsutskottets förstoring skulle ju vara, att genom arbetsmaterialets fördelning även på en femte avdelning utskottet skulle hinna fortare undan med arbetet, så att det skulle kunna

Revision av riksdagens arbetsformer.

slutföras i önskad tid. Jag betvivlar dock att utskottet blir mera arbetsdugligt genom en sådan förstoring. Det samlade utskottet skulle bli så stort, att förhandlingarna bli tungrodda och trötande samt svåra att följa med. Det blir i detta avseende en given försämring. Vi hade en god åskådningsundervisning i detta i särskilda utskottet, som dock endast hade 20 ledamöter. Mina erinringar om de besvärigheter man hade i ett alltför stort utskott att vid bordets ena ända följa med och höra vad som behandlades vid den andra bagatelliserades såsom betydelselösa. Sedermera framkommo dock i särskilda utskottet, med dess endast 20 ledamöter, bland annat från dem, som ansågo att statsutskottets utökning till 30 ordinarie ledamöter inte skulle vålla några svårigheter vid plena, upprepade klagomål över att man inte hörde och inte kunde följa med vad som avhandlades vid bordets huvudända. Sådana besvärigheter äro ofrånkomliga i ett så stort utskott, som statsutskottet enligt förslaget skulle bli.

Om man så undersöker den avlastning, som de nuvarande fyra avdelningarna skulle få vid tillkomsten av en femte avdelning, så blir den inte av någon avgörande betydelse.

Från första avdelningen skulle bortgå första huvudtiteln — hov- och slottstaterna — samt den tredje — utrikesdepartementets huvudtitel — och tionde — handelsdepartementets huvudtitel. Dessa äro i regel rena expeditionssaker, som inte ha någon betydelse för arbetsbalansen i avdelningen och i utskottet.

Från andra avdelningen skulle överflyttas den obetydliga rest av tolfte huvudtiteln — folkhushållningsdepartementet — som blir kvar sedan folkhushållningsdepartementets jordbruksärenden flyttats över till jordbruksutskottet. Det har ingen betydelse ur arbetssynpunkt.

Från tredje avdelningen, som är den

Revision av riksdagens arbetsformer.

mest arbetsbelastade, skulle de generella lönefrågorna gå till den nya femte avdelningen. De generella löneregleringarna ske dock med rätt långa tidsintervaller, kanske vart åttonde eller tionde år, och däremellan betunga de inte i någon högre grad avdelningen. De inom respektive huvudtitlar då och då förekommande lönejämkningarna måste ju alltså ske inom ramen för dessa huvudtitlar och kunna därför inte brytas ut och föras till en särskild avdelning. Tredje avdelningens stora arbetsvolym beror på socialdepartementets och inrikesdepartementets huvudtitlar, och dessa höra så nära ihop, att de måste behandlas inom samma avdelning. Men tredje huvudtiteln, justitiedepartementet, och sjunde huvudtiteln, finansdepartementet, komma att föras till den nya femte avdelningen. De ta inte lång tid att behandla och bruka komma rätt tidigt under riksdagssessionen samt ha aldrig försinkat avdelningen eller riksdagen.

Från fjärde avdelningen kan möjligen tagas statsrevisorernas berättelse, men den har heller aldrig fördröjt arbetet vare sig i utskottet eller kamrarna.

Det är alltså endast obetydliga småsaker, som kunna plockas ihop från de förutvarande avdelningarna och samlas på den nya femte avdelningen. Under normala förhållanden torde detta småplock inte ha något inflytande på den tid avdelningarna och utskottet behöva för att klara budgeten, ty dessa mindre frågor bruka som regel föras fram på ett ganska tidigt skede av sessionen.

Det som vållar besvärigheter i arbetet och utdragning av tiden är, som jag förut sagt, mängden av för sent komna propositioner, och för att komma till rätta med den frågan gör en femte avdelning varken till eller från. Föreställningen att den föreslagna femte avdelningen skall göra stor nytta i statsutskottet och göra det möjligt för riksdagen att avsluta sitt arbete tidigare på

sommaren är nog endast en fiktion. Om denna statsutskottets förstoring kan man nog med en gammal anekdot säga, att »förnöjelse av den få vi inte, men olägenheterna få vi».

Med stöd av vad jag nu anfört ber jag att få yrka avslag på den kungl. propositionens och utskottets förslag, som innebär att antalet ledamöter i statsutskottet skall utökas till 30. I överensstämmelse härmed yrkar jag, att utskottets förslag till riksdagsordning, § 36, som finns på sidan 71 i utskottets utlåtande och som angiver antalet ledamöter i de olika utskotten, får den ändrade lydelsen, att på tionde raden, där nu står »statsutskottet av trettio», ordet »trettio» utgår och ersättes med ordet »tjugofyra».

För ordningens skull ber jag också att få yrka, att vid utskottets förslag till riksdagsordning i § 41 på sidan 74 och på sjunde raden uppfifrån efter orden »rikets mynt ävensom» inskjutas orden »angående pensionsväsendet samt».

Slutligen vill jag säga några ord i anledning av ett utskottsuttalande på sidan 52, där det bland annat säges: »Utskottet vill därför rekommendera att statsutskottet upptar till övervägande huruvida här avsedda syfte skulle kunna uppnås genom att låta ett visst antal suppleanter med samma ställning som ordinarie ledamöter delta i arbetet på avdelningarna». Avsikten med detta uttalande är, att om dessa intentioner skulle följas i statsutskottet, så skulle varje partigrupp få någon ordinarie ledamot i varje avdelning. Detta uppslag torde emellertid inte vara genomtänkt och utförbart. Om alla partigrupper, även de minsta, skulle tillförsäkras ordinarie platser i alla utskottets avdelningar — vi kunna ju få flera partigrupper och mindre partigrupper i statsutskottet än vad vi för närvarande ha, därom veta vi ingenting — skulle det ge sådana små grupper en överrepresentation i avdelningarna i för-

hållande till sin storlek, vilket inte gärna bör få förekomma.

Att statsutskottet till skillnad från alla andra utskott skulle kunna konstituera en del suppleanter till halvordinarie, alltså till ordinarie i avdelningarna men fortfarande suppleanter i det samlade utskottet, skulle medföra en skev och egendomlig ställning för dessa halvordinarie suppleanter och ur olika synpunkter vara en så egendomlig anordning, att den inte bör rekommenderas. Med hänsyn till sitt syfte är också en sådan anordning onödig, eftersom statsutskottet varje år vid sitt konstituerande antager sådana bestämmelser, att suppleanterna, oberoende av att de ha en viss avdelning till replipunkt, dock vid behov kunna gå till annan avdelning för att delta i viss frågas behandling. Som suppleanter ha de då full rätt och möjlighet att i samma mån som de ordinarie ledamöterna delta i överläggningarna och framföra förslag. Skillnaden är endast den, att suppleanterna ej kunna framställa yrkanden eller få alternativ eller avvikande meningar tagna till förslagstrycket. De ha dock samma möjlighet som de ordinarie att i mån av insikt och erfarenhet påverka ärendenas behandling både i avdelningarna och vid utskottets plenum, såvitt de där få plats vid bordet. Syftet att ge de små parti-grupperna tillfälle att redan från början följa vissa betydelsefulla frågors behandling i avdelningarna kan sålunda nås med nuvarande ordning i statsutskottet, utan att man behöver tillgripa det egendomliga förfaringssätt, som här rekommenderas.

Att denna rekommendation kom till stånd har måhända berott på att rätt många av utskottets ordinarie ledamöter voro frånvarande då beslutet fattades. Detta kan man emellertid inte med säkerhet veta.

Reservation mot utskottets uttalande på denna punkt har avgivits av herr Heiding. För min del har jag inte an-

Revision av riksdagens arbetsformer.

sett det nödvändigt att reservera mig, då det här inte är fråga om något förslag, utan endast en rekommendation till statsutskottets övervägande. Jag har dock för undvikande av missförstånd velat klargöra min uppfattning i denna fråga och min ståndpunkt till denna rekommendation.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Riksdagen har utsatts för mycken kritik för sitt sätt att arbeta. Det har varit både berättigad och oberättigad kritik. En ändring i arbetsformerna är emellertid säkerligen påkallad. Men redan nu skulle jag vilja säga, att om man intar en så pessimistisk hållning och visar en sådan obenägenhet för ändringar, som den föregående talaren enligt min mening gjorde, då blir det över huvud taget ganska svårt att komma till rätta med detta spörsmål.

Kritiken har ju tagit sikte på ojämnheten i arbetsbelastningen under olika skeden av riksdagssammanträdena. Den har också riktat sig emot den forcering, som alltid äger rum vid slutet av riksdagen, och framför allt har man ansett, att de långt utdragna sommarriksdagarna äro ett oting. Man har även anmärkt på det förhållandet, att de yngre riksdagsledamöternas medverkan i utskottsarbetet inte varit av sådan omfattning, som hade varit önskvärd.

Det här föreliggande utskottsutlåtandet tar ju sikte på att rätta till en del av de missförhållanden, som uppenbarligen föreligga. Man har då tänkt sig att delegera avgörandet av vissa ärenden till Kungl. Maj:t. Vidare har man förordat en omläggning av sessionstiden kombinerat med ett uppskovsinstitut. Man har också föreslagit en bättre planläggning av organisationen av riksdagsarbetet — därvid medräknar jag då vissa reformförslag som röra utskotten.

Man föreslår, att till Kungl. Maj:t skall delegeras rätten att besluta om

Revision av riksdagens arbetsformer.

vissa tillämpningsföreskrifter och bestämmelser av administrativ natur och anknytande till lagfrågor. Där har man emellertid gjort ett par undantag. Det gäller frågor, som röra kommunerna samt sociala spörsmål. Man har menat, att här ha riksdagens ledamöter en ganska god fond av erfarenhet, och den bör i möjligaste mån utnyttjas. Därför skulle tillämpningsföreskrifter m. m., som beröra dessa områden, som vanligt underställas riksdagen.

De jämkningar det här är fråga om påkalla ingen särskild lagstiftning. Det är endast fråga om en ändring i praxis. Detsamma är fallet beträffande en viss ändring, som utskottet förordar i fråga om konungens ekonomiska lagstiftning. Utskottet säger där, att nuvarande praxis, som har inskränkt Kungl. Maj:ts befogenhet i dessa frågor, är i och för sig välgrundad, men finner, att mindre väsentliga frågor och smärre författningsändringar inte skulle behöva underställas riksdagen. Här gör man emellertid den reservationen, att så snart det är fråga om vad man kallar egentliga ingrepp i medborgarnas frihet, böra ärendena föreläggas riksdagen.

I fråga om rätten att bevilja pensioner förordar utskottet, att det överlämnas åt Kungl. Maj:t att inom ramen av en årlig kostnadssumma av 100 000 kronor, exklusive rörliga tillägg, fatta beslut i sådana angelägenheter. Samma ståndpunkt intar utskottet i fråga om rätten att avstå arv, som tillkomma den allmänna arvsfonden. Sådan rätt skulle tilldelas Kungl. Maj:t men begränsas till de fall, då beloppet ej överstiger 10 000 kronor. Man förutsätter vidare, att Kungl. Maj:t varje år lämnar riksdagen en sammanställning som visar, hur Kungl. Maj:t har handlagt fullmakten i dessa två hänseenden. I detta sammanhang kan jag också nämna, att utskottet förordar en förenkling av propositionerna, främst då av statsverkspropositionen.

Det har sagts under utredningen och

av Kungl. Maj:t samt också vitsordats av utskottet, att man genom den delegation av beslutanderätten som sålunda föreslagits inte i någon särskilt hög grad lättar på riksdagens arbetsbörda, men att förändringarna ingalunda äro i detta avseende betydelslösa. Däremot får man väl anse, att det förslag till omläggning av sessionstiden jämte det uppskovsinstitut som föreslagits kan komma att ha en större betydelse i detta hänseende.

Det är egentligen bara två alternativ i fråga om sessionstiden som på allvar ha övervägts. Det ena är det, som utskottets majoritet har gått in för, nämligen ett vårsammanträde från den 10 januari och normalt fram till den 1 juni och sedan en höstriksdag som en reguljär företeelse. Det andra förslaget är det s. k. förstadecemberalternativet, som herr Falla här förordat. Jämfört med utskottets förslag innebär förstadecemberalternativet, att man förlänger den vårsession, som utskottsmajoriteten föreslår, i båda ändarna. Man tillbakaflyttar tiden för riksdagens början till den 1 december och räknar med att riksdagen skall sluta någon gång i början av juni månad. Om man lägger ihop denna tid från den 1 december till den 10 januari samt någon vecka, vad det kan bli, i juni månad, kommer man fram till att denna session blir en sju veckor längre än utskottsmajoritetens vårsession. Med dessa sju veckor har man i fråga om tidslängden att jämföra utskottsmajoritetens höstsession om ett par månader eller något mer, dvs. nio à tio veckor. Det är ju ingen överväldigande stor skillnad.

De reservanter, som förorda förstadecemberalternativet, säga att styrkan i detta är att söka däri, att riksdagsarbetet ej sönderbrytes genom uppspaltning på två sessioner och utskotten beredas jämn och full sysselsättning. Vi veta ju, att under de senaste riksdagarna har sysselsättningen i utskotten inte varit så förfärligt jämn. Jag har

emellertid svårt att förstå, att de två sista månaderna av riksdagsarbetet skulle behöva te sig så förfärligt mycket annorlunda, därför att man gjorde ett avbrott, innan man tar dessa månader. Kan detta avbrott i och för sig vålla en så våldsam förryckning? Jag är på det klara med att det blir en viss förryckning ändå, därför att man måste forcera budgetarbetet så, att man får det klart till den 31 maj.

Herr Falla sade, att det kan inträffa, att man inte är klar med budgetbehandlingen till den 1 juni eller till den 15 juni, till vilken tidpunkt man har möjlighet att utsträcka vårsessionen, och ställde en direkt fråga: Hur skall man då förfara? Det är klart, att i en sådan situation, om den inträffar, kan naturligtvis riksdagen inte springa ifrån budgeten, utan det får väl då ordnas en extra session. Det blir dock en irreguljär företeelse, och man får väl gå ut ifrån att en sådan anordning, om den skulle kunna komma att bli nödvändig, tillämpas ytterst sällan.

Vidare framhålla reservanterna, att det med den ordning, som utskottet gått in för, nämligen normalt två sessioner, kommer att ställa sig svårare för en del yrkesutövare att delta i riksdagsarbetet. Jag är närmast av en motsatt mening i denna fråga. Det är lättare att vara borta från sitt arbete, om man får dela upp bortovaron i två perioder, och det bör vara större svårigheter att vara borta en längre sammanhängande tid från sitt medborgerliga yrke.

När det gäller vårsessionen, som ju skall avslutas den 31 maj, såvitt man inte kan säga sig, att man genom att fortsätta till den 15 juni kan undvika en höstsession, har i motion hemställts, att avslutandet inte bör bindas så hårt som man här gått in för. För min del tror jag, att skall man över huvud taget få ett slut på dessa sommarriksdagar, såsom alla och även förstadecemberförslagets anhängare önska, blir det nödvändigt att mycket hårt binda tiden

Revision av riksdagens arbetsformer.

för avslutandet, så att man på detta sätt tvingar fram ett uppskov med propositioner, som man inte anser sig hinna klara av till det bestämda månadsskiftet.

Som jag nämnde, har utskottet i enlighet med de sakkunniga och Kungl. Maj:t förordat en bättre planering av riksdagsarbetets organisation. Det gäller först och främst riksdagens arbetsledning. Talmanskonferensen avses i framtiden komma att spela en väsentligare roll än tidigare, när det gäller att leda riksdagens arbete i syfte att få det så ändamålsenligt som det över huvud taget är möjligt. Detta har för anlett, att talmanskonferensen grundlagsfästes, och man har understrukit vikten av att talmännen tillse, att skyndsamhet och planmässighet äro rådande i riksdagsarbetet.

Utskottet pekar särskilt på angelägenheten av att under olika tider av sessionen arbetstiden utnyttjas så bra som möjligt. Man har då fäst sig vid att det i början av riksdagens arbete är rätt få ärenden, som behandlas i kammarna, medan utskotten ha mycket att göra, och med hänsyn till detta ifrågasättes lämpligheten av att utskottens arbete i början av vårsessionen sker även på onsdagar, åtminstone under en del av onsdagen.

Ett förenklat avlämnande av propositioner, motioner och meddelanden till riksdagen har också förordats. I fråga om sättet för motionernas avlämnande har utskottet emellertid inte helt kunnat följa Kungl. Maj:t. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle det vara medgivet att avlämna motioner i riksdagens kansli, men utskottet har ansett, att motionernas avlämnande bör ske under pågående kammarsession. Men för att rationalisera även på denna punkt har man gått in för en ordning som innebär, att motioner kunna avlämnas direkt till talmannen när som helst under pågående sammanträde.

Revision av riksdagens arbetsformer.

I fråga om val i riksdagen föreligger förslag om en ändrad procedur.

När det gäller debatter här i kammaren har utskottet förordat möjligheten för kammaren att besluta om en tidsbegränsning. Här står man alltså på en annan ståndpunkt än den Kungl. Maj:t intagit i propositionen. För egen del är jag reservant i denna fråga.

Utskottet säger, att med ett tidsbegränsningsinstitut kan man vinna, att utdragna debatter, som det heter, under senare skedet kunna väntas vinna i saklighet, koncentration och livfullhet. Det föreslår alltså, att sedan debatterna pågått under en tämligen lång tid, skulle man kunna meddela beslut om tidsbegränsning för de återstående talarna. Man har alltså inte räknat med någon generell tidsbegränsning för samtliga talare i ett ämne. Detta kommer väl då att i praktiken innebära, att om de talare, som yttrat sig på ett någorlunda tidigt stadium, ha tagit alltför lång tid i anspråk, komma de som äro kvar att straffas med en tidsbegränsning. Det är principiellt i varje fall inte någon gärd av rättvisa, och vi reserverar, herr Petersson i Norregård och jag, ha hyst den uppfattningen, att tillräckliga skäl inte föreligga för att införa en ordning, som innebär ett hinder för riksdagens ledamöter att i de ärenden som behandlas ange alla de skäl, som vederbörande kunna önska.

Visst händer det, att man på kvällsidan och nattkröken känner sig lite utledsen på debatterna. Det kanske de flesta äro ense med mig om. Det är emellertid en sak, en annan är, om det förekommit sådana avarter av den fria debatten, att det kan vara anledning att förhindra ledamöterna att säga allt vad de vilja, så länge de hålla sig till ämnet. Mig veterligt har det aldrig förekommit någon sabotagedebatt, där man har fortsatt att debattera enbart för att fördröja ett riksdagsbeslut eller skapa någon oreda, utan har det varit långa debatter, har det närmast berott på bristen

på koncentration. Men, mina herrar, vi äro ju här för att höra på varandra, och vi ha betalt för det. Det är inte så förfärligt många dagar som vi sitta här i kammaren. Om det är nödvändigt för att alla skola få säga vad de ha på hjärtat, så vill jag för min del gärna vara med om att utöka antalet debatt dagar här i kammaren.

I fråga om rätten till replik har utskottet gått in för en nyhet. För närvarande är det ju så, att rätt till replik kan endast den erhålla, som tidigare har yttrat sig i debatten. Enligt utskottets förslag, som på denna punkt står i motsättning till Kungl. Maj:ts, kan även en annan talare erhålla rätt till replik för att bemöta eller tillrättalägga något mot honom direkt riktat påstående.

I fråga om utskotten föreslås vissa ändringar. Vi ha ju av herr Falla hört, att man har förordat en ökning av statsutskottets ledamöter från 24 till 30. Motivet har ju varit, att man vill ha möjlighet att få ytterligare en avdelning i statsutskottet och räknar med att det skall något påskynda riksdagsarbetet. Herr Falla sade, att man därigenom inte får någon avlastning av avgörande betydelse. Det är jag fullt ense med herr Falla om. Intet av alla förslagen kan betecknas såsom revolutionerande eller ens sägas vara av avgörande betydelse, men tillsammans äro de en icke föraktlig rationalisering av riksdagsarbetet.

Det föreslås också, att jordbruksutskottets ledamotsantal ökas från 16 till 20 samt att man utbyter de tillfälliga utskotten mot ett allmänt beredningsutskott för varje kammare, bestående i denna kammare av 20 och i första kammaren av 12 ledamöter. Vidare förordar man, att det inrättas ett tredje lagutskott. I stort sett kommer väl detta tredje lagutskott att få ta hand om ärenden från andra lagutskottet och i någon mån även från jordbruksutskottet samt till en viss del från första lagutskottet.

Som väl har framgått av denna min

redogörelse, har utskottet i allt väsentligt förordat bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det är visserligen en teknisk jämkning vidtagen så till vida att urtima-institutionen bortfaller. Man tänker sig, att riksdagen skall anses vara samlad fram till den 31 december. För att ersätta den funktion, som urtima skulle ha under tiden efter det avslutning skett den 31 december och fram till dess vårsessionen ordinärt tar sin början den 10 januari, har utskottet gått in för att förorda både möjligheten att förlänga riksdagen in på det nya året fram till den 10 januari och att för den nya riksdagen tillbakaflytta tidpunkten för dess början till den 1 januari. Det är naturligtvis under exceptionella förhållanden, som något sådant kan behöva ifrågakomma.

I en av reservationerna vänder man sig mot möjligheten till en förlängning från den 31 december och fram till den 10 januari. Man tror, att det bör kunna ordnas enbart med den andra möjligheten. Men hur det än blir, kommer det vid bytet mellan riksdagarna att bli ett par dagar, då riksdagen inte kan betraktas som fullt arbetsduglig. Man har inte valt utskott osv. Med detta alternativ att framflytta tiden för riksdagsavslutningen skulle man kunna få denna dödperiod, om jag så får säga, att inträffa dagarna efter den 10 januari. Men det har ansetts angeläget att eventuellt kunna förlägga denna dödperiod även till en annan tid, alltså till dagarna mellan den 1 och 10 januari. Genom att man har båda dessa alternativ har man en viss valfrihet i fråga om förläggandet av denna dödperiod.

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på dessa angelägenheter utan tillåter mig hemställa om bifall till utskottets förslag utom vad det avser § 52 riksdagsordningen, där jag hemställer om bifall till reservationen nr 3. I anslutning härtill yrkar jag, att i motiveringen på s. 40 måtte utgå det stycke på mitten, som börjar med ordet »såsom»,

och även det följande stycket, som börjar med ordet »beträffande» och räcker in på s. 41. Alltså hemställer jag, att dessa två stycken få utgå.

Herr FALLA (kort genmäle): Herr talman! Jag begärde ordet för att säga ett par ord till den föregående talaren, men då jag nu är uppe skall jag be att få komplettera mitt yrkande beträffande statsutskottet på det sättet, att jag yrkar avslag på § 39 riksdagsordningen i utskottets förslag och att denna paragraf i stället erhåller den lydelse, som den nu har.

Herr Hedlund i Rådom yttrade, att om man är en sådan pessimist som jag och är så obenägen för förändringar, vore det nog svårt att komma till en bättre ordning i fråga om riksdagsarbetet. Jag vill då säga herr Hedlund, att jag tycker, att herr Hedlund borde ha litet bättre minne av utskottsbehandlingen och komma ihåg, att jag visst inte var obenägen för förändringar. Jag har tvärtom med all gevalt sökt arbeta fram åtskilliga av de rekommendationer till ändringar, som finnas i utskottslåtandet. Jag vet inte, om jag hade något understöd av herr Hedlund, men i varje fall har jag visst inte varit obenägen för förändringar.

När herr Hedlund litet längre fram i sitt anförande kommer in på den tidsbegränsning som föreslagits, säger han omedelbart, att han inte vill vara med därom, trots att det är en av de saker, som vi söka få fram för att komma till en bättre debattordning, när det blir för besvärligt.

Nu säger herr Hedlund, att vi ha betalt för att sitta här och höra på varandra — ja, men inte bara för att höra på varandra, men för all del låt vara att det också ingår i vår uppgift. Men hur är det i kammaren just nu? Hur många är det som höra på just nu? Det är ju inte så många, men det brukar vara mycket färre under de stora de-

Revision av riksdagens arbetsformer.

battdagar, då det är en massa talare som uppträda i kammaren med långa anföranden från morgonen till sent på natten. Då brukar det kanske sitta en och annan i bänkarna här och inte vara på långt när den samling, som vi ha i dag, för att höra på all den visdom som faller — kanske inte på hälleberget men på de tomma bänkarna i varje fall.

Jag tror därför, att en tidsbegränsning skulle vara lämplig under vissa förhållanden. Den skulle naturligtvis aldrig komma i fråga under en vanlig debatt. Men just under sådana där långt utdragna debatter, då samma argument tröskas undan för undan, vore det bättre med en tidsbegränsning, så att man finge koncentration i debatten och möjligen kunde få ledamöterna att härda ut härinne i kammaren och höra på vad som sägs av herr Hedlund eller någon annan.

Herr HÅSTAD: Herr talman! I jämförelse med det utskottsutlåtande om tryckfriheten, som vi hade att behandla för ett par dagar sedan, framträder särskilda utskottets utlåtande nr 1 såsom ett ganska enstämmigt utlåtande, vilket synes mig vara mycket anmärkningsvärt med tanke på all den erfarenhet och sakkunskap, som finns samlad inom riksdagen på ifrågavarande områden. Såsom utskottets ärade vice ordförande nyss framhöll, har man emellertid inom utskottet bemödat sig om att åstadkomma största möjliga enighet. Vi ha nog alla där varit med om att jämka på vår uppfattning i en eller annan punkt. För egen del hade jag bl. a. ansett tillräckliga skäl i och för sig finnas för att öka utskottets ledamotsnumerär, varigenom andra kammarens ledamöter lättare skulle ha kunnat beredas utskottsplats, men när vi kunde enas om en viss formel, så ville jag inte driva meningsskiljaktigheten längre. Jag vill nu endast framhålla, att genomsnittligt kommer fortfarande en

ledamot av andra kammaren att tidigast under sin tredje period bli ordinarie ledamot av ett utskott. Jag tror inte att det finns någon annan riksdag, som ställer så stora krav på utbildningstid som den svenska riksdagen gör eller, för att uttrycka saken på ett annat sätt, jag tror inte att det finns väljare i något land, som nöja sig med att deras representanter under flera perioder få intaga en relativt underordnad ställning i folkrepresentationen.

Jag vill, herr talman, här närmast yttra några ord om de frågor, som främst varit under diskussion, nämligen om sessionerna och om yttranderätten.

Vad sessionsindelningen beträffar, förefaller det mig råda tämligen allmän enighet om att en riksdag på ungefär sex månader nu är ofrånkomlig och att riksdagsarbetet av olika skäl inte bör förläggas till sommarmånaderna, kanske inte minst med hänsyn till att kvaliteten på arbetet blir lidande, om det utföres under den heta tiden. Men då blir problemet: Skola vi hädanefter slå in på en väg, som medför en klyvning av den tidigare sammanhängande sessionen, eller skola vi bibehålla den gamla principen om en sammanhängande session, som ju tillämpats allt sedan 1867 — jag bortser då från de speciella förhållandena under kriget? Och vidare uppställer sig frågan: Kan man vinna något väsentligt i sak genom att följa den linje, som regeringen här har föreslagit?

Jag har för egen del sökt att efter bästa förmåga sakligt väga skälen för och emot, men jag kan ännu i dag omöjligen känna mig övertygad om att den lösning, som Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit, är den ur någon synpunkt ändamålsenligaste. För det första är det väl egenartat, att man vidtar en så omfattande reform som den nu föreslagna, innan man provat en annan och enklare utväg, som ligger närmare till hands — jag tänker då i synnerhet på förstadedecemberalternativet. För det

andra måste själva sönderbrytandet av sessionen vara en utomordentligt vidlyftig eller genomgripande affär. Såvitt jag rätt erinrar mig från tidigare debatter har en av dem, som enträget varnat mot ett sönderbrytande av sessionen, varit en så erfaren man på det konstitutionella området som herr Fast. Han har emellertid dragit den slutsatsen av denna sin inställning, att riksdagssessionens början borde förläggas till en något tidigare tidpunkt än den 1 december, till den 1 november eller så. Själva grundtanken i herr Fasts anföranden har dock varit exakt densamma som i vårt förslag om första decemberalternativet, nämligen att riksdagssessionen inte skulle brytas sönder.

Att det blir en snedbelastning av arbetet under en höstsession i fortsättningen precis som hittills under höstrikdagarna måste anses fullkomligt uppenbart. Detta blir ofrånkomligt, för såvitt man inte avser att bereda statsutskottet och över huvud taget de budgetbehandlande utskotten full sysselsättning genom att bryta ut en mängd frågor av ekonomisk eller budgetär karaktär och låta riksdagen behandla dem på hösten. Men en sådan anordning innebär ju inte något annat än att den enhetliga budgetbehandlingen i realiteten bryts sönder, d. v. s. att en hel del anslagsfrågor komma att behandlas isolerat från statsverkspropositionen i dess helhet; med tanke på hur dominerande arbetet med budgetfrågor eller över huvud taget med finansfrågor för närvarande är i svenskt riksdagsliv och väl med all sannolikhet kommer att förbli under överskådlig tid, måste en sådan utveckling för mig te sig såsom långt ifrån någon vinst, utan snarast som direkt betänkelig. För övrigt har det ju gillrats upp hinder för regeringen, när det gäller att mata fram förslag till en höstsession, genom att uppsätta särskilda kvalifikationer för vilka förslag som från regeringens sida då skola kunna framläggas som nya propositioner.

Revision av riksdagens arbetsformer.

Jag tror också att man under utredningsarbetet och i utskottet har i allra högsta grad underskattat de svårigheter, som uppstå i samband med den s. k. skarven vid vårsessionens slut, vare sig denna inträffar den 1 juni eller den 15 juni. Hela den nya ordningen bygger ju på att budgeten skall vara slutbehandlad och statregleringen definitiv, när vårsessionen avslutas. Om detta skall bli möjligt utan en oerhörd forcering av ärendena är väl synnerligen tvivelaktigt. All erfarenhet från de sista åren har ju visat, hur svårt det varit att hinna med budgetarbetet till den 1 juli, och systemet med tilläggsstater har ofta måst provas. Ingen-ting antyder att de budgetära frågorna komma att få mindre volym eller mindre vikt efter den nu föreslagna reformens genomförande, och man torde inte göra sig skyldig till någon falsk profetia, om man säger att det svåraste problem, som riksdagen framdeles kommer att få brottas med, blir med viss- het frågan om hur riksdagen skall hinna att på ett sakligt och sorgfälligt sätt granska budgeten före den 1 juni eller till äventyrs före den 15 juni. Och skulle det inte vara möjligt att hinna med detta, då ställs man genast inför frågan om skarven, som majoriteten enligt min mening ännu inte riktigt uppklarat. Jag vet inte, om det är utskotts- majoritetens mening att Kungl. Maj:t skall kunna inkalla riksdagen till ett par dagars fortsatt session för budget- arbetets avslutande eller om den mino- ritet på 65 ledamöter i första kamma- ren och 100 ledamöter i andra kamma- ren, som skall kunna begära riksdagens inkallande, skall kunna använda denna sin rätt även i detta syfte. Klarläggande löst kan emellertid inte frågan om skar- ven anses vara genom det förslag, som nu föreligger.

Vidare kan man inte heller undgå att rent konstitutionellt ifrågasätta rimlig- heten av att normalt hålla en höstriks- dag, sedan nyval skett, partiellt varje

Revision av riksdagens arbetsformer.

år till första kammaren och totalt vart fjärde år till andra kammaren. Jag vill erinra om att de nyvalda i första kammaren tidigare inträdde omedelbart efter det att förstakammarval hade hållits. Sålunda var vid 1905 års två urtima riksdagar i unionsfrågan uppsättningen i kammaren olika. Vid den första urtima riksdagen under sommarmånaderna bestod första kammaren av de ledamöter, som suttit där under den lagtima riksdagen — det var alltså innan landstingen hade förrättat sina successiva val — men på hösten, då Karlstadsuppgörelsen skulle bekräftas och en ny urtima riksdag måste hållas, hade de, som nyvalts vid landstingsvalet, tagit säte i kammaren. Den ändring beträffande ledamöternas inträde, som genomfördes för ungefär 40 år sedan, då man inte hade en tanke på höstriksdagar, ter sig emellertid nu konstitutionellt mycket äventyrlig, inte minst om vi betänka, att just ett valår motioner och propositioner äro talrikast till antalet och mer omfattande än vanligt, varför behovet av ett uppskov då måste vara större än vanligt och alltså höstriksdagar bli vanligare än eljest.

En annan sak är, om en höstriksdag måste inkallas under krig eller liknande förhållanden. Då får man nöja sig med de anordningar, som finnas — det har ju sedan några år tillbaka införts undantagsregler i riksdagsordningen avseende rätt för riksdagen att förlänga mandattiden.

Härutöver skulle jag, herr talman, vilja säga några ord om rekryteringen av riksdagen. Vi ha från vårt håll hävdad, att det måste bli svårare att få med representanter åtminstone för vissa samhällsgrupper i riksdagen, om riksdagsarbetet i regel kommer att sträcka sig från januari till juni och från oktober till december. På detta svarar nu herr Hedlund i Rådom, att det sannolikt skulle bli lättare att förena riksdagsmannaskapet med en borgerlig selsättning, om det blir två sessioner.

För mig är detta fullkomligt oförklarligt, och jag tror att herr Hedlund får svårt att övertyga dem, som under årets båda arbetssäsonger skulle bli bundna av riksdagsarbete, att man genom anordningen med två sessioner rationellt löst ett så vitalt problem för riksdagen som frågan om dess allsidiga sociala rekrytering.

Det synes mig också av vikt att framhålla, att det skulle bli allt mindre av festivitet — om man nu skall använda ett så högtravande uttryck i detta sammanhang — över riksdagsarbetet, om det pågår jämt eller så gott som jämt. Det var en mycket större händelse i riksdagsmännens liv, när de förr i tiden reste hit den 10 januari och riksdagsarbetet inte räckte längre än till den 15 eller 20 maj, än det kan bli nu, när riksdagen skall, med bortseende av några sommarmånader, ständigt vara samlad. Vi ha nog alla ett bestämt intryck av att ju längre riksdagssessionen sträcker ut över året, desto starkare framträder denna svaghet.

Jag kan alltså, herr talman, inte med bästa vilja i världen finna, att det är en ändamålsenlig lösning, som föreslagits genom det nu framlagda förslaget om två sessioner, och jag kan inte heller anse, att den är på något sätt av omständigheterna framtvingad. Skulle det framdeles bli så, att riksdagen får mycket mer arbete än nu, kan naturligtvis den utväg övervägas, som här är aktuell, och närmare till hands är då utvägen att framflytta riksdagens början, eventuellt efter någon jämkning av budgetåret, till den 1 november eller någon liknande tidpunkt.

Medan jag har ordet, skulle jag, herr talman, med anledning av vad herr Falla sade beträffande utskottets uttalande om statsutskottet endast vilja understryka, att särskilda utskottet inte har blott framlagt ett uppslag till statsutskottets prövning, vars genomförande inte behöver skära sig mot grundlagen. Uppslaget innebär ju helt enkelt, att

exempelvis fem ledamöter från vardera kammaren skulle kunna deltaga i arbetet på avdelningarna, varigenom det skulle bli större garantier för en allsidig representation. Redan hittills har man ju inom vissa utskott ansett sig kunna ordna något dylikt utan att därigenom komma i kollision med riksdagsordningen. Jag erinrar t. ex. om hurusom konstitutionsutskottet år 1930 vid behandlingen av kommunallagsrevisionen förstärktes genom inval av ytterligare ledamöter, och hurusom utskottet då uppdelades på tre avdelningar, vilka som delegationer arbetade med ledamöter och suppleanter som likställda. Så långt ha vi heller inte sträckt vår tanke, men några suppleanter borde kunna få ställningen som ledamöter i dessa avdelningar vid ärendenas blott förberedande behandling i utskottet.

Det är blott ännu ett problem, herr talman, som jag skulle vilja beröra och kort beröra, nämligen frågan om yttranderätten. Herr Hedlund har givit uttryck för sin misstro till den mycket ringa beskärning av yttrandefriheten som utskottet i anslutning till de sakkunnigas förslag gått in för. Vi ha varit angelägna att införa garantier emot missbruk. Dels skall endast talmannen få framställa förslag om tidsbegränsning, och dels skall kammaren fatta beslut med absolut majoritet, och vidare finnas ju också restriktiva regler om när ett sådant yrkande kan framställas. Jag är angelägen att framhålla, att vi ha inom de sakkunniga liksom i utskottet alla varit angelägna om att vidmakthålla den, man kan säga praktiskt taget obegränsade yttrandefrihet, som bland alla parlament kännetecknar nästan enbart det svenska. Man kan dock inte blunda för att långa debatter, med de faktiska hinder de utgöra för nya talare att framföra kort koncentrerade synpunkter, i realiteten nu innebära ett slags faktisk beskärning av den garanterade yttrandefriheten. Det inträffade här i fjol, att en av kammarens mest

Revision av riksdagens arbetsformer.

aktade ledamöter, som ville yttra sig i slutet av en lång debatt, blev utsatt för direkt sabotage genom demonstrationer från kammarens sida. Hans yttranderätt antastades faktiskt, inte av personlig ovilja mot honom, långt därifrån, utan därför att man ville att debatten skulle vara slut vid en viss timmes utgång.

För mig — jag vet att mina kamrater bland de sakkunniga haft samma uppfattning — har denna yttrandebegränsning inte i första hand tett sig som någon beskärning av yttranderätten utan snarare såsom ett trygghet av denna, ty om en regel införes, att vid exceptionellt långt utdragna debatter en viss begränsning kan beslutas, så innebär det, att var och en som har någonting att säga och vill göra det kort och koncentrerat eller som har något nytt viktigt argument att anmäla i den fråga debatten avser, får rätt att göra detta och säkerligen får göra det under oändligt mycket större uppmärksamhet ifrån ledamöternas sida än han nu kan påräkna vid upphållningen av dessa utdragna debatter, då de flesta ledamöter föredraga att tillbringa sin tid i korridorerna eller någon annanstans utanför kammaren. För mig har utgångspunkten alltså varit att trygga en faktisk yttrandefrihet.

Det finns emellertid ett litet hak här, och jag måste bekänna att jag har oerhört svårt att förstå varför utskottets majoritet skall ha ställt sig så avvisande på denna punkt. Det är frågan om tidsbegränsning av statsrådets yttranden. Jag finner det ytterligt egendomligt, ja, helt enkelt otänkbart, att en talman i den svenska riksdagen skulle med hänvisning till ett tidsbegränsningsbeslut fråntaga t. ex. statsministern ordet. Här kanske alla i kammaren och hela landet vänta på ett uttalande av statsministern, men han kan ha varit förhindrad exempelvis av en debatt i första kammaren eller ett annat fullt legitimt förfall att tidigare yttra sig, eller också har frå-

Revision av riksdagens arbetsformer.

gan till honom inte ställts förrän i debattens sista skede. Skall då en statsminister eller ett statsråd drabbas av en sådan inskränkingsbestämmelse? För mig är det ofattbart, hur detta skall kunna ske. Såvitt jag läst rätt, äro i alla de länder, där tidsbegränsningsregler finnas, samtidigt undantag införda för statsråden, varvid efterföljande talaresh tid kan jämkas. Därför kommer jag, herr talman, att när det gäller § 52 i riksdagsordningen tredje stycket, som i princip reglerar denna fråga, i anslutning till reservationen på denna punkt föreslå den formuleringen: På förslag av talmannen äger kammaren besluta att *ledamots* anförande i viss fråga icke må överskrida en av kammaren fastställd tidslängd. — Jag tillägger alltså ordet »ledamot». Denna fråga tarvar närmare reglering, men det spörsmålet kan lösas nästa år i samband med utformningen av kamrarnas arbetsordningar. Jag vill tillägga, att vid votingen i utskottet var det inte alls bara herr Ewerlöf och jag som röstade för ett yrkande liknande det jag här framställt, utan det var ganska många som följde oss. Majoriteten var mycket svag, men i den brådska, varmed justeringen skedde, var det omöjligt att hinna samla alla reservanter, och därför kommo reservanterna utslutande att bli herr Ewerlöf och jag. På denna punkt borde kammaren fatta ett beslut som är rent praktiskt och som inte snart nog skall visa sig till sina konsekvenser stötande. I övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till propositionen, utom i vad den avser frågan om sessionen, där jag instämmer i det yrkande, som framställt av herr Axel Ivar Anderson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Liedberg, Skoglund* i Doverstorp, *Fahlman, Nilsson* i Göingegården, *Dickson, Hagård, Sveningsson, Larsson* i Karlstad och *Andersson* i Gisselås.

Herr NILSSON i Kristinehamn: Herr talman! Efter åtskilliga års debatteran-

de av önskemålet om en delad riksdag har majoriteten av ledamöterna i det utskott som nu haft att ta ställning till frågan kunnat samlas om att föreslå, att en sådan ordning lagfästes. Jag ber att få erinra om att vid de diskussioner som tidigare förekommit om höstsessionerna har enigheten inte på långt när varit den som man nu har uppnått. Som alternativ dröjer högern fortfarande kvar vid den s. k. decemberlinjen, men tidigare har det ju även funnits förespråkare för, att riksdagen skulle börja den 1 november, varigenom man med större säkerhet trott sig kunna uppnå vad högern föreställer sig vara möjligt med decemberalternativet. Att man nu har kunnat komma till denna relativt stora enighet om höstsessionen såsom en nödvändighet bör väl möjliggöra att ett beslut nu kommer till stånd.

Med den konstruktion, som den delade sessionen fått enligt utredningens och utskottets förslag, kommer ju också höstriksdagen i framtiden att framstå på ett helt annat sätt än hittills varit fallet. Det mest betydelsefulla i det sammanhanget är väl, att det förutsättes, att inga propositioner skola få avlämnas vid höstriksdagen, utan att allt arbetsmaterial skall ligga på riksdagens bord redan vid vårsessionens avslutande. Härigenom menar man, att det skall vara möjligt att komma ifrån den olägenhet som höstsessionen hittills onekligen har haft, nämligen att den har förtryckt arbetet i Kungl. Maj:ts kansli och därmed i realiteten omöjliggjort ett snabbt propositionsarbete under vårriksdagen. Uppskovsförfarandet, som föreslås såväl av utredningen som i den kungl. propositionen och av utskottet, kommer ju också att ge den nya höstsessionen en helt annan karaktär än de höstriksdagar vi ha varit med om. Jag är den förste att medgiva, att dessa tidigare höstriksdagar inte ha varit särskilt lyckade. Genom uppskovsförfarandet erhålla emellertid de

Revision av riksdagens arbetsformer.

olika utskotten möjlighet att själva förse sig med arbetsmaterial, sedan det blivit klart, att en höstsession under alla förhållanden kommer till stånd. Därmed tror jag att en olägenhet, som man ofta anført, är undanröjd, nämligen att endast något eller några av riksdagens utskott skulle vara försedda med arbete under höstsessionerna, under det att majoriteten av riksdagens ledamöter skulle gå omkring ganska arbetslösa. Det har sagts att statsutskottet i vart fall inte skulle kunna ha några arbetsuppgifter vid en höstriksdag, eftersom statsutskottet huvudsakligen sysslade med budgetangelägenheter. Jag tror emellertid inte att denna uppfattning är riktig. I åtskilliga fall förekomma ju principiella framställningar, som gå till statsutskottet och som mycket väl kunna handläggas under höstsessionen.

Decemberalternativets förespråkare anförä såsom en avgörande olägenhet med den delade riksdagen, att det inte skulle vara möjligt att slutföra budgetarbetet till den sista maj, utan den forcering som nu kännetecknar slutspurtan av riksdagsarbetet skulle komma att göra sig gällande även med den nya ordningen. Denna omständighet har helt naturligt inte förbisetts av vare sig utredningen eller utskottet. Det är också därför som det i åtskilliga sammanhang i detta utlåtande understrykes, att denna nya organisation av riksdagsarbetet står och faller med hur riksdagen får sitt arbetsmaterial av Kungl. Maj:t. I utskottsutlåtandet anføres på s. 27 ett uttalande av 1943 års utredning, att »inga än så radikala åtgärder för att effektivisera och påskynda riksdagens arbete kunna förhindra den allmänna försening av arbetet som följer av att propositionerna icke avlämnas inom grundlagsstadgad tid». Utskottet tillägger: »Varje reform av riksdagens arbetsformer står och faller med det sätt på vilken den lyckas åstadkomma att riksdagen i god tid erhåller sitt arbetsmaterial.» När nu Kungl. Maj:t emel-

lertid har accepterat tanken att vårsessionen skall vara slut den 31 maj, måste väl det innebära, att man i Kungl. Maj:ts kansli också har övervägt denna sak mycket noga och kommit till det resultatet, att det inte bör vara omöjligt att få budgetarbetet avslutat vid den tidpunkt som förutsatts av utredningen. Naturligtvis kunna situationer uppstå då det visar sig vara omöjligt att uppnå det resultatet, och det är ju på den punkten högerreservanterna sätta in en av sina allvarligaste stötar. Man säger: Vad skola ni göra, om det den 31 maj visar sig, att allt det material, som måste vara avverkat för budgetens reglering, inte kunnat avverkas? Herr Håstad har emellertid själv varit inne på den lösning som finns och i vart fall för ögonblicket väl förefaller vara den enda tänkbara möjligheten, nämligen att i så fall inkalla riksdagen till en extra session, som ju kan anslutas direkt till den pågående vårsessionen. Det är ingen idealisk lösning — det medger jag — men våra statsvetenskapare med herr Håstad i täten skola väl ha något att grubbla på i framtiden också. Det är väl orimligt att tänka sig att alla spörsmål i samband med detta förslag skola kunna nu definitivt lösas.

En väsentlig förtjänst, som delningen av sessionstiden har, är den, att riksdagsmännen hädanefter komma att veta, när under året de äro upptagna av riksdagsarbete. Reservanterna säga, att det kommer att bli ännu svårare att få folk att engagera sig i riksdagen sedan förslaget genomförts. Den uppfattningen tror jag är oriktig. Jag tror att många som i dag tilhöra riksdagen känna det som en allvarlig olägenhet att inte veta, när vårsessionen kommer att avslutas, om det blir i slutet av maj, i mitten av juni eller som i år i mitten av juli. Ännu större olägenhet är det att över huvud taget inte veta, huruvida det kommer att ifrågasättas riksdagsarbete på hösten eller ej. Jag föreställer mig att människor, som äro

Revision av riksdagens arbetsformer.

upptagna i näringslivet, av sina privata företag eller av anställningar av ett eller annat slag, måste känna det som en alldeles särskilt besvärlig sak att inte veta om de över huvud taget kunna disponera hösten för privat arbete eller om denna tid kommer att upptas av riksdagsarbete. Genom den ordning som nu föreslås kommer man normalt att redan någon gång i början av maj månad få definitivt besked om huruvida höstriksdag kommer i fråga det året eller ej. Jag skulle tro att det är en mycket betydande förtjänst med detta förslag.

Vissa olägenheter äro ju helt naturligt förenade med systemet med höstriksdag. Herr Håstad har pekat på en, nämligen att vart fjärde år skulle en höstriksdag kunna sammanträda sedan valen ägt rum, en höstriksdag, vars ledamöter kanske till mycket stor del förlorat sina mandat vid de tidigare under året förrättade valen. Det är en olägenhet, men inte större än att man utan något egentligt besvär länge haft att dragas med det problemet i det kommunala livet. Jag erinrar om att valen av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige förrättas i september månad, men den gamla uppsättningens mandat gälla till årets slut. Denna gamla uppsättning fastställer t. o. m. budgeten för det kommande kommunala arbetsåret, alltså sedan det kommunala valet ägt rum och kanske en hel del av ledamöterna i den gamla uppsättningen förlorat sina mandat. Jag har för min del inte någon erfarenhet av att detta förhållande på något ställe medfört några allvarliga olägenheter.

Jag tillåter mig i fortsättningen utslutande uppehålla mig vid ett par spörsmål, där meningarna varit särskilt delade. Kommentarer till utskottsförslaget i övrigt ha framförts på ett enligt min mening utmärkt sätt av utskottets vice ordförande, varför några tillägg i det stycket inte äro erforderliga.

Frågan om tidsbegränsningen för talare är ett av de spörsmål som vållat åtskilliga diskussioner i utskottet och som föranlett flera reservationer. Det säges från reservanternas sida, att det här skulle gälla ett angrepp mot yttrandefriheten, som vore värd att värna på ett alldeles särskilt sätt. Herr Hedlund sade något om att vi ha betalt för att vi sitta här och lyssna på våra kamrater, och då skola vi också ge oss tid att göra det. För min del kan jag inte finna att ett införande av föreskrifter, innebärande viss tidsbegränsning i särskilda fall, kan utgöra något som helst angrepp mot yttrandefriheten. Alla de friheter vi ha äro, som var och en vet, på ett eller annat sätt omgärdade av begränsningar. Det gäller församlingsfriheten, det gäller tryckfriheten, som vi sysslade med för någon dag sedan, och det gäller även yttrandefriheten. Någon fullständig yttrandefrihet råder ju inte i riksdagen. Kamrarnas ledamöter äro underkastade en ganska allvarlig begränsning i sin rätt att yttra sig, även om det inte finns utskrivet i lagtext. Det finns också områden, där det uttryckligen är föreskrivet, att beslut skola fattas utan att debatt får förekomma. Det gäller exempelvis beslut i samband med framställande av interpellation, och det gäller också i några andra sammanhang.

Här är endast fråga om att av praktiska skäl företa vissa begränsningar i yttrandefriheten. Och vad vill man uppnå med det? Man vill inte bara förhindra en utdragen debatt i en viss fråga, utan man syftar framför allt till att förkorta den tid som är erforderlig för kammarplena. Detta gör man dels av rationaliseringsskäl men framför allt av hänsyn till riksdagsdebatterna själva. Det är orimligt att begära att man skall kunna uppehålla intresset för en debatt i en fråga som pågått i låt oss säga tolv timmar utan annat avbrott än för mid-dagsrast. Vi veta alla av egen erfarenhet, hur intresset mattas av både i hän-

Revision av riksdagens arbetsformer.

karna och på läktarna för att inte tala om den intresselöshet som pressen visar dessa uttänjda överläggningar. Vad man måste eftersträva är kortare arbetsplena, något som möjliggör ett vidmakthållande av intresset i kammaren under hela den tid överläggningen pågår. Det kan man inte uppnå, om man inte med milda medel försöker uppföra de kammarledamöter som inte äga förmågan att rimligt koncentrera sin framställning. Det är ju det som det här är fråga om och ingenting annat. Jag ber att få fästa de ärade ledamöternas uppmärksamhet på vad herr Håstad snuddade vid, nämligen att det svenska parlamentet praktiskt taget är det enda som upprätthåller en yttrandefrihet av det obeskurta slag som här förekommer. I vårt grannland Finland finns visserligen inte heller några nämnvärda restriktioner, men där har man samma problem som vi ha att brottas med.

I det utmärkta arbete om arbetsformerna i främmande parlament, som har utgivits såsom en bilaga till utredningens förslag, redogöres för förhållandena i ett flertal länder. Om debattkulturen i det finska parlamentet säges, att det »pratades» enligt de flestas mening alltför mycket i onödan. Det förekommer ofta, heter det, att 8 till 10 riksdagsmän av samma parti begära ordet efter varandra och timme efter timme »predika samma evangelium», i bästa fall med något varierande ordalag. Plenum har blivit forum för långvariga föreläsningar i stället för verklig debatt. Det är ju precis som om vi skulle skildra förhållandena här hos oss.

I Norge har presidenten eller tio ledamöter av stortinget rätt att föreslå tidsbegränsning, som då ställes under proposition. I Danmark har man ett schema, efter vilket alla överläggningar i kamrarna förekomma. Enligt detta schema är tiden utmätt för varje talare, även — herr Håstad — för statsrådets ledamöter. Där har »ordföreren»,

d. v. s. den föredragande utskottsrepresentanten, en halv timme på sig för sitt första anförande i ett ärende och därefter fem minuter. Andra utskottsledamöter ha en kvarts timme för sitt första anförande och därefter fem minuter. En minister har tre kvarts timme, andra gången han yttrar sig en kvart och följande gånger tio minuter. För olika slag av ärenden ha danskarna en minutiöst utarbetad tabell, som visar ledamöterna hur länge de ha rätt att ta tiden i anspråk.

I England, som ju är modellandet för mycket när det gäller parlamentariskt skick, får ingen tala mer än en gång i samma fråga, men man kan få ordet för att rätta uppenbara missförstånd. Därjämte har man i England något som kallas giljotinen och som innebär, att talmannen efter överläggning med några ledamöter redan vid början av ett ärendes behandling kan föreskriva hur länge överläggningen får pågå — två timmar, tre timmar eller någon annan tid — varefter debatten obönhörligen avklippes och votering sker.

Vad som nu föreslås här är det mildaste tänkbara ingrepp uti yttranderätten för kammarens ledamöter. Det föreslås, att talmannen skall ha rätt att vid utdragna debatter och sedan allt väsentligt blivit sagt i frågan, föreslå kammaren tidsbegränsning, och detta skall kammaren besluta om. Med den oväld, varmed kamrarnas arbete ledes i vårt land, är det såvitt jag förstår uppenbart, att ingen talman skulle komma på den idén att framställa detta förslag, om inte alla parter hade haft tillfälle att dessförinnan framföra sina väsentliga synpunkter. Talmannen skulle icke tillgripa tidsbegränsning, herr Håstad, om icke regeringen haft tillfälle framlägga sina synpunkter. Herr Håstad säger att här kanske hela landet sitter och väntar på ett tal av statsministern — så kommer han in i kammaren och finner att han drabbats av tidsbegränsning. Om en sådan situation

Revision av riksdagens arbetsformer.

skulle vara för handen, att det kunde tänkas att statsministern hade ett väsentligt ord att säga i en debatt, är jag alldeles förvissad om att i varje fall inte de nuvarande talmännen i riksdagen skulle proponera ett försök att frisera debatten genom någon tidsbegränsning, innan detta ord sagts av statsministern. Därtill kommer att det finns möjlighet, om något speciellt inträffar under debatten, att upphäva den förut beslutade tidsbegränsningen.

Jag vill alltså för min del livligt rekommendera kammaren att antaga vad utskottet föreslår i fråga om tidsbegränsning och i fråga om den utvidgade replikrätten. Rörande denna föreslås nämligen det arrangemanget, att en talare, som blivit utsatt för något speciellt angrepp, skall kunna efter framställning i förväg direkt hos talmannen få möjlighet till förlängd repliktid, dock högst tio minuter. Vi hade i fjol, om det inte rent av var i början på denna riksdag, en situation då ett meningsskifte utspann sig mellan statsministern och en partiledare, varvid statsministern ställde en rad frågor till denne partiledare, som han inte rimligen kunde besvara på tre minuter. Han erhöll då med bortseende från formerna rätt till en längre replik, och det är denna ordning som utskottet nu anser sig böra stadfästa. Jag tror att detta på sitt sätt kan komma att bidra till att göra debatterna till verkliga överläggningar.

Jag skall också be att få säga några ord om utskottsorganisationen. Herr Falla har inte velat vara med om att någon ändring företages beträffande statsutskottet, men han rekommenderar alla reformer som föreslås i fråga om andra utskott. Jag tycker att detta är en ganska underlig inställning, ty nog måste väl herr Falla medge att om det på något område kan vara särskilt motiverat med reformer, så är det på statsutskottets. Där samlas huvudmassan av riksdagens arbetsmaterial. Där är den verkligt trånga sektorn, när det gäller

möjligheterna att få budgetarbetet avslutat till den 1 juni. Åtskilligt annat skulle också kunna anföras.

När man här föreslagit en utökning av statsutskottet — utredningen föreslog att man skulle öka utskottet till 40 ledamöter och sätta åtta man på varje avdelning — har det varit av flera skäl. Man har gjort det dels för att sätta flera riksdagsledamöter i arbete, dels för att få till stånd en femte avdelning och därmed rationalisera statsutskottet och dels — det anser jag vara det viktigaste — för att ge ett större antal ledamöter av kammaren möjlighet att följa det betydelsefulla arbete som statsutskottet har sig förelagt. Med en travestering av en känd formulering skulle man kunna säga, att det är ganska orimligt att så få skola besluta om så oändligt mycket för så många ledamöter av en riksdag. I statsutskottet sitta 24 människor och fördela sig med sex på varje avdelning, och dessa sex personer ha den reella beslutanderätten i alla de oerhört viktiga budgetfrågorna.

Församlingen är så liten att inte ens de relativt stora partier vi nu ha — vi tala inte om småpartier i framtiden — kunna vara representerade med ordinarie ledamöter på de olika avdelningarna. Om man ser efter i riksdagskatalogen finner man, att på flera utav avdelningarna inte finns plats ens för de fyra största partierna. En sådan ordning får väl i alla fall anses vara mogen för någon översyn, herr Falla? Man borde inte kallt avvisa varje tanke på att här göra en ändring. Herr Falla har, såvitt jag förstår, fallit för frestelsen att anse allt vara bra på det område han själv har att förvalta. Det hade varit önskvärt att han, med den stora insikt ifrån statsutskottets arbete han har, mera intresserat sig för att befrämja reformer av detta utskott. Jag tror inte att ett fyrtiomannautskott skulle bli för stort, och det trettiomannautskott som föreslås av utskottet skulle inte bli

för tungrott för det arbete det här är fråga om, det kan det inte ett ögonblick falla mig in att tro.

Herr Falla säger, att man hör inte ordföranden, om han sitter vid ena ändan av bordet. Vem har sagt att ordföranden i ett utskott ovillkorligen skall sitta vid bordets ena ända? Nog måtte man åtminstone få reformera så pass, att man flyttar på ordföranden till en plats vid bordet, vid dess långsida, som möjliggör att han hörs till dess båda ändar. De främmande parlamenten ha mycket större utskott än vi. Jag kan erinra om det finska stora utskottet. Jag kan också påpeka att i England tillsätts fem ständiga utskott årligen och att dessa ha vardera minst 35 och högst 50 ledamöter. Det borde alltså vara möjligt, förefaller det mig, att här åstadkomma en rationellare ordning än den som nu är rådande, och jag hyser också den förhoppningen, att riksdagen kommer att godtaga vad utskottet föreslår i fråga om statsutskottet. Herr Falla talade om hur utskottets arbete var fördelat på avdelningar, men då vill jag erinra om att det ju är statsutskottet självt som beslutar, hur utskottet skall uppdelas sig på avdelningar och hur arbetet skall fördelas. Jag föreställer mig därför att utskottet har alla möjligheter, när den nya organisationen kommer till stånd, att utnyttja den ökade kapacitet som den nya avdelningen kommer att innebära.

Innan jag slutar mitt anförande skall jag be att något få motivera ett särskilt yttrande, som jag i utskottet avgivit tillsammans med några ledamöter från denna kammare och glädjande nog även en ledamot från första kammaren, nämligen utskottets ordförande. När vi i utredningen togo upp spörsmålet om utskottens organisation gjorde vi det utifrån två synpunkter. Vi ville ha till stånd en rationellare ordning, som möjliggjorde ett snabbare arbete, och detta har resulterat i inrättande av ett nytt lagutskott och förändring av bankout-

Revision av riksdagens arbetsformer.

skottet, som fått en central ställning när det gäller de ekonomiska angelägenheterna. Vidare försökte vi att genom utökning av utskottens antal lösa sysselsättningsproblemet i riksdagen, framför allt i andra kammaren. Härvidlag har emellertid departementschefen förklarat sig icke kunna förorda vad utskottet föreslår i detta sistnämnda avseende, ty det skulle medföra, att första kammarens ledamöter skulle komma att tyngas av alltför mycket arbete. Departementschefen föreslår därför en utskottsorganisation, som endast till mycket ringa del tillgodoser de synpunkter som utredningen givit till känna i detta spörsmål.

Det är väl i alla fall en ganska orimlig ordning att många tiotal ledamöter av andra kammaren skola gå sysslolösa i många, många år därför att vi ha en sådan ordning för utskottsrepresentationen, att första kammaren med dess mindre ledamotsantal skall ha lika många representanter i utskotten som andra kammaren. Varje försök att reformera på det området har emellertid strandat på det påståendet, att det gäller att värna jämställdheten de båda kamrarna emellan.

Nu tycker jag inte att denna jämställdhet över huvud taget behöver tagas upp till behandling i detta sammanhang. I den mån det existerar en jämställdhet rubbas den ju inte av att de utskott, som förbereda ett ärendes kammarbehandling, ha en annan sammansättning än som nu är förhållandet. Jämställdheten kamrarna emellan är för övrigt för länge sedan rubbad och på ett mycket allvarligare sätt än som här ifrågasättes. Den rubbades nämligen den dag man beslutade de gemensamma voringarna, som ju lade i det större antalet andrakammarledamöters händer ett avgörande övertag över första kammaren i sådana frågor, som kunna bli föremål för gemensam voring.

I detta särskilda yttrande förordas, att utskotten få en annan samman-

Revision av riksdagens arbetsformer.

sättning med ett något större antal ledamöter ifrån andra kammaren och ett mindre antal ifrån första för att på detta sätt lösa spörsmålet om en jämn fördelning av arbetsbördan riksdagsmännen emellan. Jag anser att detta är att främja jämställdheten i stället för att minska den. Jag kan nämligen inte anse att kamrarna äro riktigt jämställda så länge 150 ledamöter i första kammaren skola ha ett faktiskt större inflytande per man än 230 ledamöter i andra kammaren. Även om man numera rätt allmänt accepterat första kammaren och den gamla striden om dess avskaffande åtminstone temporärt är avförd, ha vi väl ändå inte bundit oss vid att första kammaren ovillkorligen skall se ut som den gör; första kammaren är väl inte tabu! I programmet för det parti som jag tillhör har kravet i fråga om representationsskicket formulerats så, att vi skola ha ett demokratiskt representationsskick. Huruvida tvåkammerssystem möjliggör ett sådant vill jag låta vara osagt i detta sammanhang, men att det sätt, varpå tvåkammerssystemet för närvarande är utformat, icke är det allra lyckligaste, tycker jag är uppenbart.

Jag skulle vilja ställa ett yrkande i anslutning till det särskilda yttrandet, men jag gör det inte, ty jag vill inte riskera, att denna kammare — som ju i dag är ganska glest besatt — eventuellt avslår ett sådant yrkande. Denna fråga får man se på ganska lång sikt, och jag tror att det ur opinionssynpunkt är värdefullare att ha sagt ut vad som säges i detta särskilda yttrande. Sedan frågan mognat ytterligare — jag föreställer mig att den kommer att göra det — och när förstakammarledamöterna så småningom komma att finna, att de ha en för stor arbetsbörda, och det följaktligen kommer att visa sig, att förstakammarledamöterna vid utskottsbordet inte kan hållas fullt besatt, då kommer det kanske att bli möjligt att få

även första kammaren med på ett reformerande i denna riktning.

Med vad jag nu anför, herr talman, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet. Jag har icke undertecknat någon reservation utöver det särskilda yttrande som förekommer, och jag tillåter mig alltså att även i de delar, där andra yrkanden ställts, såsom av utskottets vice ordförande, yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr HÅSTAD (kort genmäle): Herr talman! Bara ett par ord i anledning av vad herr Nilsson i Kristinehamn anför. Han ville göra gällande att de danska bestämmelserna om tidsbegränsning skulle i sak vara ungefär desamma som de här av utskottsmajoriteten föreslagna svenska, men det är dock en oändlig skillnad, då ju en regeringsledamot i Danmark — där tidsbegränsning i fråga om anföranden är genomförd över hela linjen — är garanterad 45 minuter första gången han uppträder i debatten, o. s. v., i en glidande skala. Hos oss har man ingen säkerhet för att ett statsråd skulle få ens tio minuter första gången han begärt ordet, om han av t. ex. ett sådant legalt skäl som en pågående, likartad debatt i medkammaren skulle vara förhindrad att yttra sig före debattens slut.

Ytterligare sade herr Nilsson, att om det vore så, att ett statsråd eller statsministern ännu inte hade yttrat sig, borde man inte införa tidsbegränsning. Jag är helt och hållet av den meningen att tidsbegränsning endast skall vara ultima ratio och införas först i sista stund. Men inte kunna väl talmännen skicka vaktmästare till statsministern eller övriga statsråd för att höra, om de ämna yttra sig före debattens slut! Kammaren måste fatta beslut med hänsyn till längden av den debatt som förts, oberoende av om statsministern eller något annat statsråd senare vill yttra sig eller inte.

Revision av riksdagens arbetsformer.

Till sist endast ett ord om kamrarnas lika behörighet och myndighet och kamrarnas paritetiska utskottsrepresentation. Utskottet ville inte gå in på en författningsrevision, men vi äro på väg till en författningsrevision om vi följa de linjer herr Nilsson påyrkat. Så länge vissa utskott ha självständig initiativrätt och denna är beroende av majoritet — och sådan initiativrätt tillkommer konstitutionsutskottet, bevillningsutskottet, bankoutskottet och delvis statsutskottet — skulle det innebära ett brytande av pariteten emellan kamrarna, om den ena kammaren hade större antal utskottsrepresentanter än den andra. Detta har varit tillräcklig anledning för oss att i detta sammanhang, som icke berört några konstitutionella frågor utan bara arbetsreformfrågor, icke gå in på detta ytterst känsliga spörsmålet om kamrarnas inbördes ställning.

Herr NILSSON i Kristinehamn (kort genmäle): Herr talman! Om det vore en orättvisa att göra undantag för exempelvis statsråd i fråga om repliktiden, måste man fråga sig, om det inte är rimligt att även andra ställdes utanför denna inskränkning, exempelvis ordföranden i det utskott, som har att företräda utskottet i det ärende som behandlas, och huvudreservanten i samma utskott. Det vore väl ganska orimligt, att ett statsråd i obegränsad tid skulle få stå och polemisera mot ett utskottsutlåtande, medan huvudföreträdarna för detsamma inte skulle ha någon möjlighet att, på grund av tidsbegränsning, göra sina synpunkter lika effektivt gällande. För övrigt vill jag bara till vad herr Håstad sade foga den anmärkningen, att i denna angelägenhet få vi helt och fullt förlita oss på talmannens skicklighet att rykta sitt värv. Jag är för min del viss om att en talman inte klipper till med tidsbegränsning, om vederbörande statsråd icke haft tillfälle yttra sig.

Herr HÅSTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara replikera herr Nilsson i Kristinehamn, att det råder redan nu den stora skillnaden, att en ledamot av regeringen när som helst under debatten och hur länge som helst kan gripa in. Ett statsråd har redan nu en helt annan ställning än en utskottsordförande eller huvudreservant. Det är denna ställning som jag anser att man, med hänsyn till det ansvar ett statsråd har, bör bevara åt denne.

Herr HEDLUND i Rådom (kort genmäle): Herr talman! Herr Håstad sade för en stund sedan, att han inte kunde förstå mig, när jag gjorde gällande, att riksdagstidens uppdelning på två etapper ofta skulle kunna underlätta för folk att sköta sin borgerliga näring. Jag tänkte då på den stora grupp av medborgare, som väl herr Håstad menar sig representera, vilken utgöres av företagarna. Det är väl ganska uppenbart, att det är svårare för en företagare att vara borta sex till sju månader i taget än om han får dela upp tiden på fyra månader plus tre månader. Den saken förefaller mig så pass klar, att den inte behöver närmare utvecklas.

Vidare skulle jag vilja säga, att finesen med 1-decemberförslaget, såvitt jag förstår, väl skulle vara den, att man tror sig kunna utnyttja helgdagarna och mellandagarna. Det hela bygger på en illusion. För övrigt utgör detta förslag ingen som helst garanti för att riksdagen verkligen kommer att sluta i början av juni, som 1-decemberförslagets förespråkare vilja göra gällande. Inte heller kan man säga, att det innebär någon egentlig garanti för att man kommer att slippa en höstriksdag.

I fråga om tidsbegränsningen säger nu utskottet, och herr Håstad har understrukt den synpunkten, att genom tidsbegränsningen flera talare komma att få tillfälle att yttra sig. Detta är närmast

Revision av riksdagens arbetsformer.

en lek med ord. För närvarande har var och en, som anser sig ha någonting viktigt att säga, möjlighet att göra det och att säga allt vad han anser sig ha att säga. Jag förstår ju mycket väl vad utskottet syftar på. Det tänker på att det mot slutet av en debatt ofta inträffar att en talare låter stryka sig från talarlistan, men jag är övertygad om att det därvidlag är fråga om sådana talare, som inte ha något egentligt nytt att komma med. Jag håller på att den, som verkligen anser sig ha något viktigt att säga, inte av någon bestämmelse om tidsbegränsning skall kunna hindras att göra det.

Herr MOESSON: Herr talman! »Andra har han hulptit, sig själv kan han inte hjälpa», var så att säga den text en av mina kamrater i 1930 års sakkunnigkommitté hade, då han höll liktalet över den proposition, som byggde på vårt förslag. Här märks det hur tiderna förändras. De sakkunniga då utgjordes med undantag av min egen ringhet, såvitt jag förstår, av riksdagens mest inflytelserika män i olika partier och leddes av en utomordentligt skicklig ordförande, förutvarande justitieministern Bismark. Vi voro i stort sett eniga om vårt förslag, men när det kom på riksdagens bord fingo vi inte mera igenom av allt vårt arbete än en begränsad replikrätt och den av ordförandena i de olika budgetutskotten bestående s. k. budgetberedningen, som skulle ge riksdagen en överblick över vad som beslutats i budgethänseende. I realiteten blev det emellertid så, att de olika utskotten rapporterade vad som därvidlag förekommit till kamreraren i statsutskottet, och någon ändring i själva statsregleringen blev det inte, utan de olika utskotten arbetade som de gjort förr.

Här föreligger ett förslag, som till sina grunder utarbetats av sakkunniga under ledning av en utomordentligt skicklig ordförande, även han förutvarande

justitieminister. Och nu är frågan mogen för sin lösning, ja övermogen, som en kamrat sade på vägen hit. Kammarrens nu frånvarande ledamöter kunna sålunda vara ganska trygga och böra veta hur de skola rösta, när de komma in igen. Fäktningen mellan oss, som suttit i det särskilda utskottet, har varit av mycket begränsad omfattning. Om jag jämför propositionen med de sakkunnigas förslag kan jag inte finna, att propositionen bjuder oss egentligen någonting mera än att antalet ledamöter i statsutskottet bestämmas till 30 i stället för föreslagna 40. Om vi inte hade haft en sådan tungviktare på Örebro länsbänk 1931 som herr Anderson i Råstock, som han då hette, hade vi kanske redan då kunnat få igenom den ökning av statsutskottsledamöternas antal, som då föreslogs. Herr Råstock var då ende reservant, men hans ställning var så stark — frågan om en reform i detta avseende var i vart fall inte tillräckligt mogen — att herr Råstock vann över de sakkunniga. Nu är herr Falla ålderspresident på örebro länsbänken och kämpar samma strid som herr Råstock då kämpade. Med all respekt för min vän herr Falla tror jag inte det skall bli möjligt för honom att avgå med seger, så som herr Råstock gjorde.

Herr Falla sade, att utskottsmajoriteten partout velat ha en höstsession, och han yttrade vidare, att alla praktiska skäl i det avseendet studsade mot en förutfattad mening. Om han till dem, som gingo till detta arbete med den förutfattade meningen att en höstsession borde inrättas, räknade även mig, är det inte riktigt, ty jag har för min del ända sedan vi för flera år sedan i konstitutionsutskottet började arbeta med denna reform verkligen allvarligt önskat en sammanhängande session, och om jag i detta avseende haft samma uppfattning som herr Falla, skulle jag ha biträtt förslaget att riksdagen skall börja på hösten. När vi i konstitutionsutskottet diskuterade frågan om möjligheten att

Revision av riksdagens arbetsformer.

börja riksdagens arbete på hösten utan att därför behöva bryta sönder budgetarbetet, med nuvarande envoyén Hammarskjöld, generaldirektör Stridsberg och andra sakkunniga, förklarade dessa, att enligt deras mening det nog skulle kunna gå, men att de hade den uppfattningen, att man i så fall finge räkna med risken att nödgas bryta ut ett större antal punkter i statsverkspropositionen än som nu sker. Var och en som deltagit i ett budgetutskotts arbete vet emellertid hur detta är till hinders för arbetet. Som herr Falla vet förklarade herr Ewerlöf, som är av samma mening som herr Falla, att han var tveksam i fråga om tidpunkten för riksdagens början, ty han räknade med att det skulle bli nödvändigt att börja tidigare än den 1 december, vilket i sin tur skulle behöva medföra en ändring av budgetåret, men att han ville ta den konsekvensen. Men en sådan ändring har alltid såväl i riksdag som i ämbetsverk, landsting och kommuner ständigt mött ett starkt motstånd. Min tro är, att om vi börja den 1 december, som i reservation 1) yrkas, vi också få ta risken att inte kunna sluta vårt arbete i beräknad tid. Därför har jag för min del kommit till den uppfattningen, att det är bäst att följa utskottets förslag. När herr Falla yttrade, att ungefär en gång vart åttonde eller nionde år statsutskottets tredje avdelning får att behandla en lönefråga, som tar lång tid, såg jag herr Eriksson i Stockholm, som väl är vår främste expert i dessa frågor, och jag undrade då vad han egentligen tänkte om den saken. Om dessa frågor i framtiden skola komma så sällan som herr Falla förmenade vet inte jag, men jag undrar, herr Falla, om inte detta uttalande var mera ett uttryck för ett önsketänkande än en verklighetsskildring.

Herr talman! Jag skall nu be att få säga några få ord om en sak, där utskottet haft en annan mening än Kungl. Maj:t och följt de sakkunniga. Det gäller den utsträckta replikrätten. I båda

kamrarna finns — det vill jag särskilt framhålla — en obegränsad tillit till de personers omdömesförmåga och oväld, som korats till kamrarnas talmän. Vi ha därför inte hyst några som helst betänkligheter mot att i deras skickliga händer lägga avgörandet om tiden för ett genmäle bör begränsas eller förlängas och annat sådant. Efter enskilt samtal med den talman, som jag för min del bäst känner, vet jag emellertid, att han ställer sig tveksam, då det gäller att mottaga ett sådant förtroende. Ända sedan den tid, då talmännen utsågos av Kungl. Maj:t, och till nu har antalet av de riksdagsmän, som kunnat komma med någon saklig erinran mot dessas bedömanden av dylika frågor, varit så ringa, att det inte är något att i detta sammanhang fästa avseende vid. Jag skall inte ta upp någon polemik med herr Hedlund i Rådom och hans medreservanter i denna del, ty jag tror nog att kammarens ledamöter utan vidare gott kunna rekommenderas att följa utskottets förslag.

Tillsammans med utskottets ordförande och en annan ledamot har jag reserverat mig mot utskottets förslag, att rätt skulle medgivas Kungl. Maj:t att förlänga en riksdagssession, så att kamrarna skulle kunna inkallas, låt mig säga med den sammansättning de ha på hösten, under tiden den 2 januari—den 10 januari. Enligt vår mening är det betänkligt med en bestämmelse, som ger Kungl. Maj:t rätt att i en allvarlig situation inkalla en riksdag, som inte kommit till i enlighet med valmännens önskan. Här föreligga två alternativ: antingen skall Konungen få grundlagsstadgad rätt att, då synnerliga skäl därtill äro, sammankalla riksdagen till tidigare dag i januari än den, då riksdagen utan särskild kallelse skall sammanträda, eller också skall Konungen erhålla rätt att, med den sammansättning riksdagen har, under enahanda förutsättning kvarhålla densam-

Revision av riksdagens arbetsformer.

ma under de nio första dagarna av januari.

På anförda skäl yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen 2).

Trots att herr Nilsson i Kristinehamn på ett enligt min mening mycket skickligt sätt anfört vad jag i det avseendet skulle vilja säga, ber jag att få yttra några ord om pariteten mellan kamrarna och den därav betingade representationen i utskottet. Är det, mina damer och herrar, rätt att på första kammarens 150 ledamöter lägga samma arbetsbörda som på andra kammarens 230 ledamöter? Är det rätt att — med en normal arbetsbörda — första kammarens ledamöter skola nödgas sitta i både två och tre utskott, medan ledamöter av andra kammaren, valda med samma folkets förtroende som första kammarens och lika förfarna som dessa på olika områden, skola gå här och ingenting ha att göra, detta såvida de nu inte kunnat komma in som suppleant i tillfälligt utskott? Vi ha hittills enligt mitt sätt att se haft en olämplig arbetsfördelning mellan kamrarna. Det innebär enligt min mening ingen som helst degradering av första kammaren, om riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär att detta spörsmål snarast möjligt ånyo upptages till behandling och att riksdagen måtte föreläggas förslag till ändring i detta avseende. De båda kamrarna fatta ju för övrigt redan nu i en hel del fall självständiga beslut. Utskottet har emellertid inte velat framställa något yrkande i nu angiven riktning, men jag skulle, herr talman, vilja rikta en vädjan till regeringen, att den så snart som möjligt ville för riksdagen framlägga ett förslag i detta avseende. Jag är glad över att kunna säga, att i det särskilda utskottet framhölls inte bara av kamrater här i kammaren utan jämväl av förstakammarrepresentanter och då framför allt av utskottets ordförande, att en sådan ändring inte alls kun-

de uppfattas såsom något för första kammaren nedsättande.

Herr talman! Jag vill med det sagda upprepa min vädjan till regeringen att den, ehuru härom ingenting står skrivet i utskottsutlåtandet, snarast möjligt ville ta upp frågan till behandling.

Herr FALLA: Herr talman! Då jag förstod, att herr Nilsson i Kristinehamn skulle ingå i närkamp med mig i denna fråga, fann jag lämpligt gå till restaurangen och styrka mig för detta, men gick därigenom miste om en del av herr Nilssons i Kristinehamn anmärkningar. Det har dock berättats för mig, att han polemiserade med mig i den fråga jag ställde, hur man skulle lösa den situation, som uppstode, om riksdagen icke kunde klara budgeten till den 31 maj eller om till äventyrs, därest man beslutade att fortsätta sessionen till den 15 juni, det visade sig att det icke heller till den tiden gick att få arbetet klart.

På detta svarade herr Nilsson i Kristinehamn på ungefär samma sätt som jag tror att herr Hedlund i Rådom svarade mig, nämligen att då finge man bara fortsätta. Enligt utskottets förslag till § 2 i riksdagsordningen finnes där en bestämmelse som lyder sålunda: »Konungen må ock under tid, då session eljest icke pågår, om Han så nödigt finner, inkalla riksdagen till extra session.»

Meningen är naturligtvis icke, att en pågående session skall förlängas med anlitande av detta stadgande. Men det är klart, att det kan användas på det sättet också. Jag tror att herr Hedlund var rätt benägen att hålla med mig om att det icke går att få budgeten klar till den 1 juni och kanske icke heller till den 15 juni. Då skall alltså i en sådan situation Konungen inkalla riksdagen till extra session, som blir en fortsättning på den pågående sessionen!

Jag frågar: Kan det verkligen vara rationellt och rimligt att krångla till det på det sättet? Det blir nu kanske rent av en normal ordning, att visserligen enligt riksdagsordningens bestämmelser riksdagsarbetet skall vara avslutat till den 31 maj, eventuellt till den 15 juni, men att, då det icke går, Kungl. Maj:t får träda in och kalla till extra session för att riksdagen skall kunna slutföra sitt arbete. Tycka verkligen herrarna, att det är rimligt att man får en sådan ordning?

Men hur blir det då med herrarnas resonemang om den begränsade tiden för vårssessionen? Ty anordningen med höstsession skulle ju vara till för att begränsa vårssessionen och för att vi icke skulle behöva hålla på fram i juni månad som vi fått göra. Nu tyckas herrarna vara på det klara med att det får man göra i alla fall. Även jag är fullt på det klara med att vi med denna anordning icke komma att sluta den 31 maj och med all sannolikhet ej heller den 15 juni, utan vi få hålla på till någon gång fram emot midsommar såsom vi gjort nu. Så få vi en relativt lång höstsession som påbröd på det hela; vad har man då vunnit?

Herr Nilsson i Kristinehamn gick sedan in på statsutskottet. Han tyckte att det var rätt konstigt med mig, när jag gick med på alla förändringar som föreslagits för de andra utskotten men var bestämt emot att utöka statsutskottet på sätt ifrågasatts. Det menade han var något utslag av konservatism eller egoism från min sida. Men det var det icke, utan det var andra orsaker.

Jag känner till statsutskottet, eftersom jag arbetat där i många år och vet hur arbetet faller samt vilka stora olägenheter som följa med att ha alltför stora utskott. Förändringarna i de andra utskotten var jag med om av den anledningen, att de icke voro förändringar av samma art som i fråga om statsutskottet. När man utökar

Revision av riksdagens arbetsformer.

jordbruksutskottet från 16 till 20 ledamöter, tycker jag visst, att det kan vara en rimlig storleksordning, då ju där är mycket arbete. Det bör gå bra att manövrera ett tjugumannautskott. Men det är en annan sak, herr Nilsson i Kristinehamn, att utöka ett utskott från 24 till 30; då kommer man in på helt andra problem.

Nu tyckte herr Nilsson, att detta var bara förevändningar, ty utskottets ordförande behövde ej sitta vid bordets kortsida och leda förhandlingarna. Han kunde placeras på annat och bättre sätt, ty han borde placeras vid bordets långsida, tyckte herr Nilsson. Hur går det då? Då bli halva antalet utskottsledamöter skymda för ordföranden och ordföranden är själv skymd för denna hälft. Det blir ett ännu mycket sämre sätt, som jag tror, att aldrig någon på allvar kan försöka förverkliga. Skola vi få en ordentlig ordning vid förhandlingarna, måste ordföranden sitta vid bordet på sådant sätt, att utskottets ledamöter se honom och så att han ser utskottets ledamöter. Det är den placeringen vi ha i alla utskott. Jag hoppas, att vi icke skola få någon annan. Få vi, såsom jag befarar, denna femte avdelning i ett statsutskott med 30 ledamöter, får man naturligtvis taga de olägenheter som följa av att det är alltför stort. Men en omplacering av ordföranden på sätt herr Nilsson i Kristinehamn förutsätter hoppas jag ändå att man icke skall göra.

Det väsentligaste för herr Nilsson i Kristinehamn är statsutskottets utvidgning. Herr Nilsson i Kristinehamn hesiterar icke ett ögonblick för att utöka antalet ledamöter i statsutskottet ända till 40. Det kanske icke heller jag hade gjort, om jag icke arbetat i ett så stort utskott som statsutskottet och icke kände till vilka olägenheter det har med sig. Men nu gör jag det.

Huvudmotivet för herr Nilsson i Kristinehamn var sysselsättningen. Han

Revision av riksdagens arbetsformer.

säger, att fortfarande får ett stort antal ledamöter av kammaren gå här i många år, innan de komma in i utskottsarbetet på något sätt. Jag vet icke om det är på detta sätt. Jag tycker icke att det är det. Jag känner ju till den grupp, som jag själv tillhör, och vilka besvärligheter vi ha beträffande placeringen. Såvitt jag vet har ingen, som önskat utskottsplacering, icke fått sådan. Men åtskilliga av de nykomna ha ju fått nöja sig med att de första åren gå i de tillfälliga utskotten.

I förbigående sagt tycker jag nog, att man ådagalägger litet för stort förakt för det arbete, som man har i de tillfälliga utskotten. När jag började här för 24 år sedan satt jag som siste suppleant i tredje tillfälliga utskottet. Efter något år flyttades jag över till något av de andra tillfälliga utskotten men fortfarande som suppleant och fortfarande icke som förste suppleant. Jag hade sålunda, efter det resonemang som nu föres, en oerhört dålig placering. Jag har aldrig klagat över den. Jag kan försäkra, att det då gavs frågor som jag verkligen tyckte att det var roligt att arbeta med. Jag vet icke om jag senare haft så intressanta och roliga frågor att arbeta med — roliga i varje fall efter vad jag tyckte då — som jag hade på den tiden. Det är så att de tillfälliga utskotten rätt ofta ha verkligt goda debattämnen. Det känna vi nog samtill, även om vi tycka, att det substantiella innehållet ibland icke är så förfärligt mycket att tala om. Men nog brukar det blåsa upp till vidlyftiga debatter i kamrarna i ärenden från tillfälligt utskott. De som ha intresse för sådana kunna mycket väl få sitt lystmäte tillgodosett genom att vara med i tillfälligt utskott. Vill någon verkligen arbeta och göra en insats gives där tillfälle till det också. Jag tycker, att de tillfälliga utskotten äro en rätt bra skola för nybörjare att gå igenom. Jag föraktar dem icke på något sätt.

Vi skola emellertid komma ihåg, att sedan den tid jag talade om antalet suppleanter både i statsutskottet och i de andra utskotten utökats högst väsentligt, och därigenom kunna de unga nu långt fortare placeras i ständiga utskott än vad som kunde ske förr. Där har ju situationen väsentligt förbättrats. Och i förekommande fall, om här kommer en man, som har speciella förutsättningar för visst slag av utskottsarbete, förutsättningar som man inom den grupp han tillhör vill tillgodogöra sig, är det ingenting som hindrar, att man omedelbart placerar denne nykomling som suppleant i ett ständigt utskott. Det har högergruppen gjort med nykomlingar vid många tillfällen. Det tycker jag att andra grupper också skulle kunna göra. Man behöver ju icke vara så förfärligt konservativ beträffande ancienniteten som man är på en del håll, och ofta i de radikala partierna.

Nu tyckte herr Nilsson i Kristinehamn, att det var väldigt galet detta, att i ett utskott som statsutskottet sex man på varje avdelning sitta och besluta i de viktigaste frågor, ty i realiteten — menade han — är det dessa sex som besluta för riksdagen; det var där de avgörande besluten fattades.

Det går, herr Nilsson i Kristinehamn, icke riktigt till på det sättet. Det är klart att avdelningarna detaljbehandla frågorna, men jag kan försäkra herr Nilsson i Kristinehamn, att det hänt både förr och nu, att när avdelningens förslag kommit till statsutskottet, de, som stått för majoriteten i avdelningen, blivit minoritet i utskottet och fått reservera sig, om de velat ha fram sin mening. Det är icke alls ovanligt. Sedan händer det också, om än icke så särdeles ofta, att statsutskottet får bakslag, när ärendet kommer till kamrarna, som besluta något helt annat än statsutskottet föreslagit och då eventuellt följa reservanterna.

Jag medger, att en utökning till 30 ledamöter ur den synpunkt jag nu skall

anföra kanske icke betyder så förfärligt mycket, men tillsammans med antalet suppleanter går hela antalet väl upp till ett sjuttioal. Räkna man med samtliga blir detta utskott en korporation av den storleksordningen, att man mycket väl kan ifrågasätta, om icke en sådan samling av människor, om de hålla ihop någorlunda, är en nästan för stark faktor här i riksdagsarbetet. På det sättet skulle det i varje fall bli om herr Nilssons i Kristinehamn önskemål, ett statsutskott på 40 ledamöter, skulle förverkligas.

Det borde vara någon översyn, säger herr Nilsson i Kristinehamn. Jag är med om att man skall reformera där man behöver reformera. Men när det gäller sådant, som jag varit med om och där jag har personliga erfarenheter av fördelar och olägenheter av det ena och det andra, då vill jag först vara övertygad om att den förändring som föreslås är av praktiskt värde.

Herr Nilsson i Kristinehamn ville taga exempel utifrån andra länder. Det första exemplet tog han från stora utskottet i Finland. Det var ur min synpunkt ett mycket bra exempel herr Nilsson i Kristinehamn tog, ty stora utskottet i Finland har en kontrollerande uppgift. Det har icke alls samma organisation och arbetar icke alls på samma sätt som våra utskott, t. ex. statsutskottet. Meningen med stora utskottet är, att det skall se till att man inte rusar i väg för fort i utskotten och fattar beslut, som icke äro väl övertänkta. Stora utskottet är alltså en broms i riksdagen. Men det var väl icke det som herr Nilsson i Kristinehamn ville ernå med det utökade statsutskottet. Jag befarar att en utökning kommer att bli till en broms i varje fall på statsutskottet, så tungrott och besvärligt som det kommer att vara med ett så stort utskott.

Herr Nilsson talade om de stora utskotten i England. Jag kan komplettera det med att man har ännu större utskott i U. S. A. Men man arbetar på an-

Revision av riksdagens arbetsformer.

nat sätt där. Ett sådant detaljarbete, som vi av tradition göra i våra utskott, gör man icke i vare sig England eller U. S. A. Om man bara använder utskottet såsom en mindre beslutande församling, visserligen med visst detaljarbete men icke så ingående som vi göra, kan man naturligtvis ha större utskottsförsamlingar. Det går för sig, men vi hålla hårt på våra traditioner i den svenska riksdagen. Vi vilja bevara de gamla traditioner, som äro beprövade och som vi hittills arbetat efter. Jag tror att just utskottens detaljarbete är en av de gamla värdefulla traditioner som man skall bevara. Är man övertygad om detta, så är man icke övertygad om att denna utökning av statsutskottet till 30 är ett framsteg. Var och en som arbetat med besvärliga och intrikata frågor vet, hur mycket svårare det är att komma till ett gott resultat i stora församlingar än i mindre. Jag har varit med i särskilda utskott vid åtskilliga tillfällen, då man haft besvärliga frågor att behandla och ansett sig icke kunna komma någon vart med dem förrän man tillsatt en delegation för att lösa frågorna. Sedan har ärendet gått till utskottet, och där har man varit överens om, att nu tiger man när det kommer, nu låter man det vara avgjort såsom delegationen föreslagit. Ty man kan icke med fördel detaljarbeta i en stor församling.

Det är dessa rent praktiska skäl, herr Nilsson i Kristinehamn, och icke någon förstockad konservatism som gjort att jag motsatt mig statsutskottets utökning.

Herr Mosesson drog upp en liten historik över frågans tidigare behandling. Han hade varit med om att avhandla motsvarande spörsmål i början på 1930-talet. Då var det också fråga om statsutskottets utökning. Men det gick icke, ty då fanns på örebro-länsbänken tungvikaren Råstock, och då voro de andra pojarna litet för små. Jag beklagar att icke tungvikaren Råstock alltjämt finnes kvar på örebro-

Revision av riksdagens arbetsformer.

länsbanken, om han möjligen kunnat hålla herrar Mosesson och Nilsson i Kristinehamn och andra i samma falang stängden. Det hade sannerligen varit av behovet påkallat.

Att herr Råstock gick emot denna förstoring av statsutskottet berodde väl icke heller på någon förstockad konservatism, förmodar jag, utan säkerligen på samma skäl som föranleda mig att gå emot, nämligen att herr Råstock var förtrogen med arbetet i utskottet och visste hur en sådan här ändring skulle verka. Därför gick han emot det och lyckades. Jag tror icke att jag lyckas; däri ger jag herr Mosesson fullkomligt rätt. Tyvärr. Tidens omskiftningar äro sådana. Men nog skall jag i alla fall kämpa trons goda kamp till slut, herr Mosesson.

Nu anförde herr Mosesson, att herr Ewerlöf var så litet övertygad om att det skulle gå att till avsedd tid klara arbetet med 1-decemberalternativet, att han framkastade, att man finge eventuellt börja tidigare, den 15 november eller någonting sådant, för att kunna klara det. Ja, det fordras nog en liten korrigering. Herr Ewerlöf har varit lika övertygad som jag att det går bra med 1-decemberalternativet. Men mot den kritik, som satte in och där man bestämt påstod, att det går icke med 1-decemberalternativet, svarade herr Ewerlöf: Låt oss pröva det; om det visar sig att det inte går, ha vi möjlighet att börja den 15 november eller någon annan tid. Detta ansåg han sålunda vara bättre än med en delad vår- och höst-session. Det var alltså bara ett alternativ i hans resonemang, men själv var han övertygad om att det skulle gå att börja den 1 december. Jag hyser inte den minsta tvekan härom. Jag förstår inte, hur herrarna resonera när ni påstå, att man skall börja den 10 januari, och sedan skall man ha arbetet slutfört den 31 maj eller eventuellt till den 15 juni? Till dess är man ju alldeles säker på att det skall gå eftersom

dessas tider skola fastställas i grundlagen. Men om vi börja sex veckor tidigare, börja den 1 december, då tro inte herrarna att man kan få färdigt till samma tid! Kunna herrarna förklara, att man skall behöva längre tid på sommaren, om man börjar mer än en månad tidigare, än om man börjar den 10 januari? Jag tycker att herrarna skola försöka förklara för oss, vad som kan ligga i denna uppfattning, att om man börjar den 10 januari hinner man till den 31 maj, men om man börjar den 1 december hinner man icke.

Herr SENANDER: Herr talman! Jag har inte tänkt hålla något längre anförande. Jag anser det nämligen vara onödigt, alldenstund både Kungl. Maj:t och utskottet i allt väsentligt följt den utredning, av vilken jag var ledamot på sin tid.

Här har emellertid stått en ganska hård strid mellan vad man kallar decemberlinjen och det som nu föreslås av utskottet. Jag måste säga, att de som företräda decemberlinjen ha en mycket svag ställning. Framför allt måste man vända sig mot deras resonemang, att man skulle vinna inemot sex veckor genom att fastställa början av riksdagen till den 1 december i stället för som nu den 10 januari. Var och en vet ju, att december månad icke kan utnyttjas på långt när i hela sin utsträckning, utan att en massa tid måste falla bort. Möjligen skulle man kunna räkna med att vinna 14 dagar genom att börja vid denna tidpunkt. Hade man haft möjlighet att börja riksdagen, såsom också framkastats vid tidigare tillfälle, den 1 november, skulle jag utan vidare ha anslutit mig till ett sådant förslag. Höst-riksdagen avses ju att börja den 15 oktober, och om riksdagen i stället skulle börja den 1 november, blir det ju en skillnad på endast 15 dagar. Ett inkallande av riksdagen till den 1 november blir i realiteten en höstriksdag. Då det icke finns möjlighet — och

därom äro ju alla ense — att börja riksdagen den 1 november, kan jag icke finna att det föreligger några som helst sakliga skäl för den ståndpunkt, som företrädes av herr Falla m. fl., nämligen att riksdagen skall börja den 1 december. Tidsvinsten blir i verkligheten så liten, att man icke kan räkna med att riksdagen avslutas så mycket tidigare än vad nu är fallet. Dessutom är det ju ett faktum, som har framhållits vid flera tillfällen, att på grund av att staten tvingas påtaga sig allt flera arbetsuppgifter på olika områden, måste helt naturligt riksdagens arbetsbörda svälla ut, och jag tycker det är barnsligt att förutsätta, att man skulle kunna undvika en höstriksdag, om man vill sluta riksdagen i tid på våren.

Det kan inträffa, att man icke behöver tillgripa en höstsession, och det har ju både utredningen, Kungl. Maj:t och utskottet förutsatt, men man bör hålla i perspektivet att så i de flesta fall kommer att bli nödvändigt. Då man icke, såsom både utredningen, Kungl. Maj:t och utskottet konstatera, har kunnat nå en väsentlig rationalisering av riksdagsarbetet eller velat vara med om — såsom jag föreslog i utredningen, churuväl jag icke reserverat mig på den punkten — en väsentligt större delegation av frågor till Kungl. Maj:t, frågor som nu ligga under riksdagens avgörande och som enligt min mening riksdagen icke nödvändigt behövde befatta sig med, måste man utgå ifrån att det blir nödvändigt med en uppdelning av riksdagsarbetet i en vår- och en höst-session.

Dessutom vill jag starkt ifrågasätta, om det icke måste betecknas som ganska demokratiskt att man håller riksdagen samlad så lång tid som möjligt under året för att därigenom regeringen icke skall behöva träffa avgöranden utan att höra riksdagen.

Jag har i utredningen reserverat mig på ett par punkter. Den ena rörde förkortningen av den utsträckta motions-

Revision av riksdagens arbetsformer.
tid, som man kan erhålla för vissa följdmotioner. Nu har emellertid utskottet där framlagt ett förslag som gör, att tidsskillnaden icke torde bli så stor. Jag har ingen anledning, och har för övrigt icke gjort det ens när propositionen kom, att ställa något yrkande i den punkten.

Vidare har jag i utredningen reserverat mig mot dess förslag om införande av tidsbegränsning av anförandena. Först och främst har jag gjort det därför att icke ens utredningen kunnat anföra några starkare skäl för införande av sådan tidsbegränsning. Utredningen fastslår tvärtom, att det icke har visat sig i allmänhet vara av behovet påkallat att på grund av försök till obstruktion införa tidsbegränsning av anförandena. Då en sådan kan betraktas stå i strid med andemeningen i vad grundlagen säger i fråga om yttrandefriheten i riksdagen, har jag ansett mig böra reservera mig på den punkten i utredningen. Jag hade ju att konstatera, när propositionen kom, att jag befann mig i den ganska ovanliga belägenheten att få Kungl. Maj:t på min sida. Jag betraktar mig därför stå stark i det fallet, och vi komma vid omröstningen i denna fråga att ansluta oss till den reservation, som i detta avseende avgivits av herrar Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådom.

Slutligen skulle jag vilja säga som allmänt omdöme om det förslag, som nu föreligger, att varje förslag till effektiv reformering av riksdagens arbetsformer står och faller med frågan, huruvida riksdagen är benägen att hävda sig gentemot Kungl. Maj:t, då det gäller planeringen av sitt eget arbete. Hittills har det ju faktiskt varit så, att riksdagen icke själv kunnat planera sitt eget arbete utan ansett sig böra lita till Kungl. Maj:t, som den betraktat som sin arbetsgivare och som även faktiskt bestämmer riksdagens arbete. Nu har riksdagen fått i sina händer ett enligt min mening mycket effektivt vapen, när det

Revision av riksdagens arbetsformer.

gäller att organisera sitt eget arbete, och det vapnet är uppskovsinstitutet. Om riksdagen verkligen utnyttjar uppskovsinstitutet i den omfattning, som det bör utnyttjas med tanke på att riksdagen själv skall bestämma över planläggningen av sitt arbete, tror jag det kommer att ha den hälsosamma inverkan på de statsråd, som fått sina propositioner uppskjutna, och på regeringen i sin helhet, att de säkerligen komma att göra allt för att framlägga propositionerna i tid. Som jag tidigare sagt hänger det emellertid på om riksdagen verkligen vill hävda sig i detta fall. Gör icke riksdagen detta, kommer självfallet varje försök att rationalisera och effektivisera riksdagens arbete att vara fruktlöst.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag utom i de delar som omfattas av den reservation, som avgivits av herrar Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådom, ävensom reservationen nr 2) av herrar Karl Johan Olsson, Gottfrid Karlsson och Mosesson.

Herr FALLA (kort genmäle): Herr talman! Herr Senander byggde sin kritik mot 1-decemberförslaget på att man icke kunde utnyttja tiden. Högst 14 dagar skulle man kunna vinna med det.

Jag inkasserar i alla fall, att man skulle vinna 14 dagar. Förut har jag bara hört att man inte skulle vinna någonting. Att herr Senander nu kommit fram till att man vinner 14 dagar är ju alltid ett framsteg. Enligt vår mening vinner man emellertid mer än 14 dagar. På de sex veckor, som det är fråga om, vinner man i runt tal en månad. Det skall man bestämt kunna göra. Den spilltid, som vi nu ha, bleve förlagd till den döda tiden under helgen, då allt arbete ligger nere. Vi ha 10 dagar i början av januari, vi ha åtskilliga arbetsdagar mellan jul och den 1 januari och vi ha tiden från den 1 december fram till jul. En månad bör man rimligen kunna vinna med detta.

Sedan tyckte herr Senander, att det var fullständigt barnsligt att förutsätta, att man skulle kunna undvika höstriksdag, men strax efter sade herr Senander, att det kunde hända att man kunde göra det i vissa fall, ibland. Alltså, den där barnsligheten finner man även hos herr Senander. Men så kom herr Senander till att det var i hög grad önskvärt att riksdagen är samlad så lång tid som möjligt på året, och där ha vi själva knuten. Det är nämligen för en hel del ledamöter av kammaren önskvärt att riksdagen är samlad så lång tid som möjligt antingen den behöver vara det eller ej. Herr Senander motiverade det med att regeringen icke skulle fatta självrådiga beslut, om riksdagen var till hands och kontrollerade.

Herr SENANDER (kort genmäle): Herr talman! Jag skall bara uppehålla mig vid ett par saker, som herr Falla berörde med anledning av mitt anförande. Det är självfallet ett framsteg, om man vinner 14 dagar — det har ingen bestritt — men jag anser att det är ett större framsteg att kunna avsluta riksdagen i tid på våren och sedan fortsätta på hösten med sådana frågor, som icke sammanhånga med budgeten. Varje riksdagsman vet, att det är fullständigt otänkbart med den arbetsbelastning, som riksdagen numera har, att kunna sluta riksdagen i dräglig tid, även om man skulle kunna börja den 1 december.

Sedan nämnde jag, att det i vissa fall kunde tänkas, att man skulle kunna nöja sig med en vårsession. Då förutsatte jag det undantagsfall, att man skulle kunna nöja sig med att utsträcka vårsessionen till den 15 juni för att slippa en höstsession. Det kan ju förekomma tillfällen, då detta kan gå för sig. Jag framhöll emellertid samtidigt, att i allmänhet måste man räkna med att det blir nödvändigt att också tillgripa en höstsession.

Revision av riksdagens arbetsformer.

Slutligen betonade jag, att det ur demokratisk synpunkt icke kunde anses såsom någon nackdel att riksdagen är samlad så lång tid som möjligt på året. Jag har icke sagt att det är önskvärt, ty då skulle jag aldrig varit med om att i utredningen förorda alla dessa förslag i syfte att få till stånd en snabbare arbetstakt i riksdagen, men jag vill samtidigt betona, att det icke kan vara något fel ur demokratisk synpunkt att riksdagen är samlad så lång tid som möjligt under året.

Herr FALLA (kort genmäle): Herr talman! Ur demokratisk synpunkt torde det vara skäligen likgiltigt om vi ha höstsession eller inte. Om herr Senanders demokrati står eller faller med höstsessionen, då får jag säga, att det är en bra svag och dålig demokrati. När man nu som herr Senander vill ha kontroll över regeringen, då tycker jag man bör se till, att den kontrollen blir effektiv även under vårsessionen. Mina herrar! Hur ofta är det riksdagen ger regeringen en bakläxa nu till dags? Det kommer nog inte att bli annorlunda i framtiden, om maktförhållandena bli desamma som nu. Nu ha vi fått ett uppskovsinstitut, säger herr Senander, och det innebär naturligtvis en fördel, om bara riksdagen utnyttjar detta institut. Det kan emellertid hända att det blir en död bokstav, och i så fall är det ju inte så mycket nytta med det. Man behöver emellertid inte ha höstsession för att kunna utnyttja uppskovsinstitutet — det kan man lika väl utnyttja utan höstsession.

Herr SENANDER (kort genmäle): Herr talman! Herr Falla slår in öppna dörrar och polemiserar mot saker och ting som jag inte sagt. Jag är av den uppfattningen, att allt står och faller med riksdagens vilja och förmåga att hävda sig genom att utnyttja uppskovsinstitutet, och om man med fördel skall kunna utnyttja uppskovsinstitutet och därige-

nom undvika alltför långa uppskov, måste man faktiskt ha en höstsession. Ett uppskjutande av en fråga till kommande riksdag skulle ibland, om frågan inte tål ett längre uppskov, kunna medföra sådant men, att uppskovsinstitutet inte kan användas. Har man en höstsession, kan man däremot med fördel utnyttja uppskovsinstitutet, och det kan till och med användas som korrektiv mot att propositionerna inte avlämnas i tid.

Sedan tycker jag det är egendomligt att man från högern, och även på andra håll, aldrig kan diskutera en fråga utan att dra in andra ting, som inte ha med frågan att skaffa. Det var märkvärdigt att herr Falla inte drog in Tjeckoslovakien eller Jugoslavien när han talade om vår demokrati, men det kommer väl i nästa replik.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att uttala min sympati för det särskilda yttrande, som utskottets ordförande, herr K. J. Olsson, och fyra av andra kammarens ledamöter avgivit vid detta utlåtande. Jag tror inte det är möjligt att åstadkomma en bättre arbetsfördelning mellan riksdagens ledamöter utan att angripa själva kärnproblemet: att första kammaren är överrepresenterad och andra kammaren underrepresenterad i utskotten. Om man följde den tanke, som 1946 års utredning diskuterade, om att andra kammaren skall få mer än hälften av platserna i de ständiga utskotten, så skulle man enligt min mening komma ett bra stycke på väg. Det har här invänts, att det veterligen ytterst sällan förekommit konflikter i utskotten mellan å ena sidan första kammarens och å andra sidan andra kammarens representanter, utan att konflikterna i stället stå mellan partierna. Jag undrar om det verkligen någonsin förekommit att den ena kammarens representanter satt sig mot

Revision av riksdagens arbetsformer.

andra kammarens representanter i utskotten. Under min riksdagstid har jag aldrig hört talas om någonting sådant. Jag tillåter mig sålunda, herr talman, att sluta mitt anförande med att likasom herr Mosesson vädja till Kungl. Maj:t att ompröva möjligheterna att genomföra denna reform och att för riksdagen framlägga ett förslag i denna riktning.

Häruti instämde herrar *Werner, Norup* och *Svensson* i Vä.

Herr NILSSON i Kristinehamn: Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av herr Fallas polemik mot mitt tidigare anförande. Herr Falla fäster uppenbarligen stor vikt vid antagandet att budgetarbetet inte skall kunna vara avslutat till den 31 maj. Han tänker sig att det skulle bli en ganska vanlig företeelse att Kungl. Maj:t inkallade riksdagen till en extra session för att lösa de återstående budgetfrågorna. Jag har hänvisat till denna möjlighet för den händelse att det vid något enstaka tillfälle verkligen skulle inträffa att budgetarbetet inte kunde avslutas före denna tid. Jag är emellertid förvissad om att Kungl. Maj:t endast i utomordentliga fall skulle gå denna väg, ty ett inkallande av en extra session omedelbart efter vårsessionens slut måste naturligtvis utlösa den allra häftigaste opposition från riksdagens sida. Jag är övertygad om att regeringen kommer att uppbjuda alla sina krafter för att förhindra detta, och det är ju de krafterna vi vilja utlösa genom föreskriften att propositionerna skola lämnas på bestämda tider och genom införandet av ett uppskovsförfarande, varigenom Kungl. Maj:t riskerar att få viktiga propositioner uppskjutna, o. s. v.

Nu frågar herr Falla, om det inte är bättre att följa förstadeceberalternativet, då man ju i alla fall får ytterligare 14 dagar eller kanske 6 veckor för bud-

getarbetet. Herr Falla bör observera, att enligt högeralternativet skola inte bara budgetpropositionerna klaras på dessa 14 dagar, utan allt riksdagsarbete skall vara avslutat vid ungefär samma tidpunkt som majoriteten räknar med om man börjar den 1 december. Det är ju alldeles otänkbart att acceptera detta sistnämnda antagande. Jag ber herr Falla observera, att julhelgen i alla fall kommer att spoliera arbetet, inte bara inom riksdagen därigenom att vi resa hem, utan också därigenom att Kungl. Maj:ts kansli och alla myndigheter som ha med riksdagen att göra inställa sitt arbete under tre veckor eller fjorton dagar. Man kan väl inte befästa en ordning, enligt vilken Kungl. Maj:ts kansli och ämbetsverken skola sitta och svetstas med riksdagsangelägenheter under julhelgen? Det vore väl orimligt att införa en sådan ordning.

Jag vill slutligen i anledning av vad herr Falla sade om möjligheten att reformera statsutskottet förklara, att jag inte har någon anledning att återta någon av de förebräelser jag riktade mot herr Falla för hans uppenbara ovilja att vara med om något reformerande. Det är ganska betecknande att herr Falla till och med har bestridit möjligheten att flytta ordförandestolen i statsutskottet. Han kan icke tänka sig någon annan placering än den hävdvunna, och han säger emfatiskt, att statsutskottet håller på gamla traditioner. Min ärade vän den nuvarande tungviktaren på örebrobanken strider i varje fall med samma frenesi som Råstock — det framgår tydligt av hans ovilja att ens på denna punkt tänka sig en annan ordning än den nu rådande.

Att stora utskottet i Finland är tillkommet för att bromsa, det tror jag inte de finska riksdagsmännen vilja verifiera, men jag vill inte bestrida att stora utskottet kan verka bromsande, emedan det har en kontrollerande uppgift. Vi ha ju faktiskt avsett en sådan ordning, att även statsutskottets plenum

skulle bli ett kontrollorgan för utskottets avdelningar. Jag har fullt klart för mig, att om statsutskottet får 40 ledamöter, kan det inte gärna pillas i avdelningarnas arbete på samma sätt som nu, men det är väl heller inte alldeles nödvändigt, om avdelningarna förstärkas till att omfatta åtta ledamöter. Därigenom bör pleniarbetet i statsutskottet kunna begränsas till en huvudsakligen formell översyn.

Herr FALLA: Herr talman! Jag måste opponera mig mot herr Nilssons i Kristinehamn uttalande, att enligt vårt förslag inte bara budgetarbetet skulle klaras av under vårsessionen utan allt riksdagsarbete, således även lagstiftningen. Herr Nilsson i Kristinehamn bör komma ihåg, att det föreslagits inrättande av ett tredje lagutskott, som skall avlasta de nuvarande två lagutskottens arbetsbörda. Om man nu menar, att den femte avdelningen i statsutskottet skall betyda så kolossalt mycket för riksdagsarbetets fortgång, betyder då inte inrättandet av det tredje lagutskottet någonting för arbetseffekten på lagstiftningens område? Mig förefaller det att ha långt större betydelse. Om statsutskottet kan klara av budgeten till en bestämd tid, låt mig säga den 15 juni, så böra väl de tre lagutskotten kunna klara av sina ärenden till samma tid.

Detta svar får också herr Senander, som tror att riksdagen inte kan hinna med lagstiftningsarbetet på vårsessionen och att uppskovsinstitutet, om det skall ha någon effekt, måste kombineras med höstsession. Herr Senander anser att man inte kan skjuta upp en fråga så länge som från den ena vårsessionen till nästa vårsession. Jo, det kan man visst göra. Så förskräckligt bråttom med alla dessa nya lagar är det inte, att man inte kan skjuta upp ett lagförslag från ett år till nästa. Om nu en lagstiftningsfråga inte hunnit

Revision av riksdagens arbetsformer.

slutbehandlas under vårsessionen, kan den ju behandlas på sin höjd 2½ å 3 månader tidigare om man har höstsession än om man väntar med den till nästa vårsession. Tror verkligen herr Senander eller någon annan här i kammaren, att det hänger så mycket på om en ny lag kommer till två å tre månader tidigare eller senare? Det finns nog ingen som anser det.

Jag menar inte, herr Nilsson i Kristinehamn, att man skall arbeta i Kungl. Maj:ts kansli vare sig julafton eller juldagen eller annandagen eller tredjedagen, men man kan arbeta där före jul lika väl som riksdagen skulle kunna göra det, och man bör också kunna arbeta efter jul. Det gör man ju nu, och man är ytterligt jäktad i Kungl. Maj:ts kansli med den arbetsordning man nu har för att få fram statsverkspropositionen i tid. Det skulle väl inte vara svårare för Kungl. Maj:ts kansli att arbeta efter en annan ordning, om riksdagen började den 1 december, än det är nu.

Som bevis för min förstockelse anförde herr Nilsson i Kristinehamn, att jag inte ens velat vara med om att ordförandestolen flyttas vid utskottsbordet. Detta beror nog inte så mycket på bristande vilja eller på någon konservatism från min sida i det fallet, utan på att det visat sig vara mest praktiskt att ordföranden sitter vid kortsidan. Jag vet inte om herr Nilsson i Kristinehamn har så liten erfarenhet av arbetet i utskott och andra mindre församlingar, att han står främmande för alla dessa praktiska begivenheter. Det synes mig rätt egendomligt om så skulle vara fallet, ty jag har trott att herr Nilsson i Kristinehamn är en ganska förfaren man.

Det är sålunda dessa rent praktiska ting som göra, att jag reser motstånd mot försöken att pillas och vända och vrida på arbetsformerna, utan att man har något praktiskt begrepp om vart det leder.

Revision av riksdagens arbetsformer.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först beträffande utskottets i punkten 1) a) framlagda grundlagsförslag utom i vad angick §§ 36, 39, 41 och 52 riksdagsordningen propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga utskottets förslag i angivna delar dels ock att kammaren måtte avslå berörda förslag; och blev utskottets förslag av kammaren antaget.

Vidare gav herr talmannen beträffande utskottets i punkten 1) a) framlagda grundlagsförslag med ovan angiven inskränkning propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag, som framlagts i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen dels ock att kammaren måtte avslå berörda förslag; och fann herr talmannen den senare propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Håstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren beträffande särskilda utskottets i föreliggande utlåtande nr 1 under punkten 1) a) framlagda grundlagsförslag utom i vad angår §§ 36, 39, 41 och 52 riksdagsordningen avslår det förslag, som framlagts i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens leda-

möter hava röstat för ja-propositionen. Herr Håstad begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 129 ja och 29 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit det förslag, som framlagts i den av herr Axel Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen.

Beträffande utskottets i punkten 1) a) framlagda grundlagsförslag utom i vad angick §§ 36, 39, 41 och 52 riksdagsordningen gav herr talmannen härefter propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag, som framlagts i den av herr Karl Johan Olsson m. fl. avgivna reservationen, dels ock att kammaren måtte avslå berörda förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

I avseende å § 36 riksdagsordningen gav herr talmannen härpå propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga utskottets förslag till lydelse av paragrafen dels ock att kammaren måtte avslå nämnda förslag; och blev utskottets förslag av kammaren antaget.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag till lydelse av ifrågavarande paragraf, som framlagts av herr Falla, dels ock att kammaren måtte avslå detta förslag; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Falla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag till lydelse av § 36 i riks-

dagsordningen, som framlagts av herr Falla, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit det av herr Falla framlagda förslaget till lydelse av § 36 riksdagsordningen.

Beträffande §§ 39 och 41 riksdagsordningen gav herr talmannen först propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga den av utskottet föreslagna avfattningen av dessa paragrafer dels ock att kammaren måtte avslå nämnda förslag; och blev utskottets förslag av kammaren antaget.

Härpå gav herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det av herr Falla i avseende å §§ 39 och 41 riksdagsordningen framlagda förslaget dels ock att kammaren måtte avslå ifrågavarande förslag; och beslöt kammaren avslå detta förslag.

I fråga om § 52 riksdagsordningen gav herr talmannen till en början propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga utskottets förslag till avfattning av denna paragraf dels ock att kammaren måtte avslå förslaget; och blev utskottets förslag av kammaren antaget.

Vidare gav herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte så-

Revision av riksdagens arbetsformer.

som vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag till lydelse av paragrafen, som framlagts i den av herrar Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådomb avgivna reservationen, dels ock att kammaren måtte avslå samma förslag; och fann herr talmannen den senare propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Hedlund i Rådomb begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag till lydelse av § 52 i riksdagsordningen, som framlagts i den av herr Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådomb avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Nilsson i Kristinehamn begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 58 ja och 87 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit jämväl den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av herrar Pettersson i Norregård och Hedlund i Rådomb avgivna reservationen.

Slutligen gav herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte så-

Förslag till butikstängningslag.

som vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det av herr Håstad framlagda förslaget till lydelse av § 52 riksdagsordningen dels ock att kammaren måtte avslå detta förslag; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Håstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag till lydelse av § 52 i riksdagsordningen, som framlagts av herr Håstad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Sköld begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 61 ja och 76 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit även det av herr Håstad framlagda förslaget till avfattning av denna paragraf.

Punkterna 1 b) och 2).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 5.

Förslag till butikstängningslag.

Föredrogs andra lagutskottets utlå-låtande, nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till butikstängningslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 248, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till butikstängningslag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft sju i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till butikstängningslag — måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till butikstängningslag;

B. att motionerna I: 401, II: 564, II: 568 och II: 569 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt;

C. att motionen II: 565 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionen II: 566, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet i motiveringen anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och

E. att motionen II: 567, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet i motiveringen anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets förslag skulle 2 § butikstängningslagen i nedan angivna del lyda:

Förslag till butikstängningslag.

Denna lag äger icke tillämpning å:

6) försäljning från automatapparat som bedrives i anslutning till butik, där samma slag av varor saluföras, eller i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde, under förutsättning att automatapparaten är av typ som godkänts av den myndighet Konungen därtill förordnar samt, såvitt fråga är om försäljning av tobaksvaror, att tillstånd därtill lämnats av den i lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror omförmälda monopolutövarer;

I en vid utlåtagandet avgiven reservation hade herr *Hage* och fru *Boman* på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga 2 § punkt 6) i den av utskottet föreslagna butikstängningslagen i följande lydelse:

6) försäljning från automatapparat av andra varor än tobaksvaror om försäljningen bedrives i anslutning till butik, där samma slag av varor saluföras, eller i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde, under förutsättning att automatapparaten är av typ som godkänts av den myndighet Konungen därtill förordnar;

I Kungl. Maj:ts förslag var 11 § 1 mom. första stycket samt 2 och 3 mom. butikstängningslagen av följande lydelse:

1 mom. första stycket. Under de förutsättningar som angivas i denna paragraf må tillstånd meddelas näringsidkare att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning till allmänheten å tid, då sådant eljest icke är förenligt med bestämmelserna i denna lag. Tillstånd

till försäljning som avses i 3 mom. 4) meddelas i Stockholm av överståthållarämbetet, i annan stad av magistraten eller kommunalborgmästaren samt å landet av polismyndigheten. I övriga fall meddelas tillstånd av länsstyrelsen.

2 mom. Tillstånd, varom i 1 mom. förmäles, må ej medgivas, om sökanden icke uppfyller de villkor, som gälla för idkande av handel i allmänhet, eller anledning finnes till antagande, att han icke är lämplig att utöva verksamheten, så ock om hinder prövas föreligga ur hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- eller liknande synpunkt.

3 mom. Föreligger ej hinder enligt 2 mom., skola vid prövning av ansökan följande regler lända till efterrättelse, därvid hänsyn bland annat skall tagas å ena sidan till det gagn för allmänheten och å andra sidan till de olägenheter för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen:

1) försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, frukt, produkter av frukt, honung, levande blommor, tryckta skrifter, vykort, fotografisk film och tändstickor, vilken bedrives från särskilt försäljningsställe, där under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22; sådant medgivande må ock lämnas för försäljning av dessa varor annorledes än från särskilt försäljningsställe, om försäljningen icke är förbunden med handel med andra varor och i övrigt skäl därtill anses föreligga;

2) försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt må medgivas under den utsträckt tid, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat och tobaksvaror;

Förslag till butikstängningslag.

3) försäljning i direkt anslutning till station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik må medgivas under den utsträckta tid, som kan anses betingad av de resandes behov; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt tobaksvaror, piprensare, mindre pappersartiklar, pennor och bläck;

4) försäljning utomhus av varm korv, varm fisk eller varm buljong samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband därmed, må medgivas i den utsträckning, som anses lämplig, dock endast från fastställd plats;

5) öppethållande eller försäljning i andra fall må medgivas, då synnerliga skäl därtill äro.

I motionerna inom första kammaren nr 401 av herrar *Sjö* och *Uhlén* samt inom andra kammaren nr 569 av herr *Andersson* i Malmö *m. fl.*, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 248 måtte taga hänsyn till vad 1947 års butikstängningssakkunniga anfört och besluta, att 11 §, mom. 3, skulle erhålla den lydelse de sakkunniga föreslagit.

I motionen II: 564 av herr *Henriksson* hade hemställts, att »riksdagen måtte vidtaga sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 248 med förslag till butikstängningslag att lagens § 11 mom. 3 första punkten erhåller den av de sakkunniga föreslagna lydelsen».

I motionen II: 566 av herr *Brandt* hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 248 måtte besluta dels att fotografisk film icke måtte upptagas i det varusortiment för kiosk, som angäves i 11 § 3 mom. 1) av lagen, dels att ett tredje alternativ beträffande sökande av »synnerliga skäl» enligt vad i motionen angivits måtte komma i fråga, dels i övrigt beakta i motionen framförda synpunkter.

Utskottets förslag innefattade beträffande denna paragraf tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag.

I en av herr *Uhlén* och fru *Boman* avgiven reservation hade uttalats, att utskottet bort tillstyrka det yrkande, som framställts i motionerna I: 401 och II: 569, nämligen att 11 § 3 mom. i butikstängningslagen erhöles den lydelse, som 1947 års butikstängningssakkunniga föreslagit, i anledning varav reservationerna hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga 11 § 3 mom. i den av utskottet föreslagna butikstängningslagen i följande lydelse:

11 §.

3 mom. Föreligger ej hinder enligt 2 mom., skall vid prövning av ansökan skälig hänsyn tagas till den olägenhet för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen, varjämte i övrigt följande regler skola lända till efterrättelse:

1) försäljning av konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, färsk frukt, fikon, dadlar, russin, honung i förpackningar om högst 100 gram, produkter av svensk frukt, saft, levande blommor, tryckta skrifter, mindre pappersartiklar och tändstickor må, under förutsättning att under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas, medgivas i den omfattning, som finnes påkallad med hänsyn till allmänhetens behov av dylik försäljning, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22 eller den senare tidpunkt, som vid försäljning i anslutning till trafikinrättning är påkallad av de resandes behov;

2) försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt må medgivas under den utsträckta tid, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat;

Förslag till butikstängningslag.

3) försäljning utomhus av varm korv samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband med korven, må medgivnas i den utsträckning, som anses lämplig, dock endast från fastställd plats;

4) öppethållande eller försäljning i andra fall må medgivnas, då synnerliga skäl därtill äro.

Den som enligt 1) eller 2) här ovan erhållit medgivande till försäljning av vissa varor under utsträckt affärstid och som av den i lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror omförmälda monopolutövaren antagits såsom återförsäljare av tobaksvaror äger därjämte i den omfattning och på de villkor, som av monopolutövaren bestämts, försälja dylika varor.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, yttrade

Herr **OLOVSON** i Västerås: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 47 får jag hemställa, att detsamma må föredragas till avgörande punktvis och punkten A på det sättet, att först föredrages det däri tillstyrkta lagförslaget paragrafvis samt, om så erfordras, momentvis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten A föredrages, att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Kammaren biföll denna hemställan.

Punkten A.

Utskottets förslag till butikstängningslag.

1 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JONSSON** i Skutskär: Herr talman! Eftersom utskottet avstyrkt två

av mig avgivna motioner, skall jag be att få säga några ord.

Vad beträffar min motion nr 568, så har jag i densamma upprepat och understrukit vad jag vågade anföra när vi år 1945 diskuterade butikstängningslagen. Jag kan nämligen lika litet nu som då förstå, varför tobaksvaror skola vara undantagna från bestämmelserna i 11 § 3 mom. Jag hoppas dock, att den förebådade utredningen om tobaksmonopollagstiftningen skall resultera i att tobaksvarorna komma att släppas på samma sätt som andra impulsvaror. Detta tycker jag bör bli fallet, icke minst med hänsyn till de blivande tobaksautomaterna, som främst komma att bli till specialtobakshandlarnas förmån.

I min andra motion, nr 567, kommer jag in på frågan om de s. k. delade tillstånden. Jag vill passa på att tacka statsrådet för att han tagit bort krånglet med tobakshandeln på landsbygden. Jag beklagar bara, att han icke tog steget fullt ut och avskaffade krånglet kring tobakshandeln över huvud taget. När vi diskuterade saken 1945, fick jag ett starkt intryck av att det förelåg krav på en mycket ingående utredning om vad som skulle läggas in under dessa delade tillstånd. Jag tycker, att de delade tillstånd som sedermera givits av tobaksnämnden nu borde kunna förändras till fulla tillstånd, i stället för att man skall kosta på en förnyad, obehövlig behovsprövning.

Det stående argumentet i diskussionen om butikstängningslagen 1945 var det, att om man utökade rätten för kioskerna att sälja tobak, skulle detta föra med sig en ytterligare utarmning av de s. k. specialtobakshandlarna, ett argument som jag vill tro nu kommer att mer och mer förlora sitt bevisvärde på grund av att man kommer att kunna få anlita tobaksautomaterna. Jag finner att argumentet går igen i det föreliggande utlåtandet, och jag kan icke neka mig förmånen att här återge vad

Förslag till butikstängningslag.

utskottet skriver på den punkten. Sedan utskottet instämt med statsrådet i hans åsikt om nödvändigheten av en behovsprövning, innan de delade tillstånden försvinna, skriver utskottet: »Därvid bör emellertid uppmärksammas, att de s. k. delade tillstånden ofta tillkommit på grund av sociala skäl och att tillståndshavarna skulle komma i en ekonomiskt svår situation, om deras rätt till tobaksförsäljning bortföll. Finnes ingen specialtobakshandel på orten, bör enligt utskottets mening prövningen resultera i att tillståndshavarna få rätt att sälja tobak under hela den tid kiosken hålles öppen. Även om det finnes en specialtobakshandel i närheten, bör det emellertid endast i undantagsfall få förekomma, att en nuvarande innehavare av s. k. delat tillstånd förmenas rätten att sälja tobak. Det är visserligen riktigt att på grund av 1943 års monopollagstiftning specialtobakshandelns intressen böra beaktas, men beträffande de s. k. delade tillstånden förhåller det sig dock så, att tillståndshavarna nu ha möjlighet att sälja tobak under vanlig affärstid, och specialtobakshandlarnas möjligheter till försäljning ökas genom den föreslagna rätten för dem att sätta upp tobaksautomater. Hänsynen till specialtobakshandeln synes därför icke lägga hinder i vägen för att innehavare av s. k. delade tillstånd vid omprövningen i allmänhet få rätt till tobaksförsäljning under hela den tid kiosken är öppen.» Utskottet har här, enligt vad jag förstår, på ett bättre sätt än jag kunnat motiverat obehövligheten av den ifrågasatta omprövningen och i sak gått med på den motion, som jag på denna punkt väckt. Ty utskottet sammanfattar det hela så, att de delade tillstånden i allmänhet böra förändras till fulla tillstånd. När vi alltså här kommit fram till denna gemensamma uppfattning, hade det väl legat närmast till hands att min motion hade tillstyrkts.

Då jag nu vet, att första kammaren redan fattat sitt beslut i enlighet med utskottets förslag, finner jag det fullständigt utsiktslöst att här ställa ett yrkande om bifall till motionen. Det enda jag vill göra är att ytterligare stryka under, att jag hoppas att tobaksnämnden vid sin prövning kommer att taga vederbörlig hänsyn till vad utskottet skrivit.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Fru BOMAN: Herr talman! Jag har vid behandlingen av denna fråga i andra lagutskottet reserverat mig på ett par punkter.

Den ena punkten gäller 2 § punkt 6 beträffande automathandeln med tobak. Jag förstår alltför väl, att det kanske icke går att på den väg jag anvisat komma till rätta med svårigheterna, men jag har ändå icke ansett mig kunna avstå från att deklarera min inställning till frågan.

Vi kunna icke förhindra de minderåriga — det är dem jag särskilt tänker på här — att komma åt tobak. De kunna köpa tobak både i en tobaksaffär och i en kiosk. Men förslaget innebär onekligen, att möjligheterna för dem ökas. Och det blir inte bara ökade möjligheter utan fullständigt okontrollerade möjligheter. Man vet ju att barn, i varje fall om de genom inflytande från hemmet äro inställda på att det är en allvarlig sak att börja använda tobak tidigt, icke lika frimodigt gå in i en affär eller en kiosk för att köpa tobak som de obehövat gå till en automat för att taga ut de varor de behöva. Förslaget medför också andra vådor, men jag har stannat för de hälsovådliga, och här vidgas alltså möjligheterna för barn och ungdom att på ett tidigt stadium grundlägga en vana, som icke är vare sig god eller nyttig. Jag anser att det borde vara ett starkt intresse för oss alla att söka bevara ungdomen fri och stark.

Jag är heller icke alldeles ensam i

Förslag till butikstängningslag.

denna min inställning. Av remissinstanserna har såväl länsstyrelsen i Uppsala län som länsstyrelsen i Skaraborgs län icke tillstyrkt denna del av förslaget, och Socialdemokratiska kvinnoförbundet har också avstyrkt densamma. Socialstyrelsen, som tidigare varit tveksam och mycket restriktiv på denna punkt, har nu frångått sin tidigare ståndpunkt. Socialstyrelsen säger: »Även om de frestelser, för vilka barn och ungdom utsätts genom automathandeln, alltfjänt göra frågan tveksam, anser sig styrelsen därför med hänsyn till de uppenbara fördelarna ur varudistributionssynpunkt icke böra motsätta sig en utvidgning av automathandeln i enlighet med de sakkunnigas förslag.» Departementschefen har också hyst tveksamhet, men har anslutit sig till socialstyrelsens nuvarande ståndpunkt. Min tanke är den, att när det gäller en sak som man är så tveksam om är det bättre att ställa sig på den säkra sidan. Jag förstår ju dock vad man åsyftar med förslaget, men jag hyser de allvarligaste betänkligheter mot det och vill därför i denna del yrka bifall till den av herr Hage och mig avgivna reservationen.

Den andra punkt, på vilken jag reserverat mig, gäller 11 § 3 mom. och riktar sig mot utökningen av varusortimentet i kioskerna. Här har jag anslutit mig till de sakkunnigas förslag. De sakkunnigas utlåtande på denna punkt är enhälligt, och de ha fått instämmande av Svenska handelsarbetareförbundet, arbetstagarpartens representanter i arbetsrådet och Handelsnäringsorganisation, vilka alla hysa betänkligheter mot att varudistributionen i större utsträckning överföres till de mera primitiva försäljningsformer, vilka ofta icke uppfylla nutida krav i sanitärt hänseende. Detta gäller både beträffande förvaringen av produkterna och arbetsförhållandena för de anställda. Alla dessa instanser påpeka också att

man genom den nya anordningen motverkar en nödvändig rationalisering av varudistributionen.

Går jag tillbaka till och stannar inför vad som varit det grundläggande eller avgörande när det gällt att permanenta butikstängningslagen, konstaterar jag att departementschefen på den punkten gjort ett uttalande, vari han understryker nödvändigheten av att tillvarata de olika parternas intressen — både konsumenters och arbetstagares — men även att taga hänsyn till rättvisesynpunkterna. Departementschefen framhåller, att även om arbetstiden för de anställda vore reglerad i annan ordning — det är alltså det man åberopar — kräva andra viktiga sociala önskemål liksom också näringspolitiska intressen, att butikstängningslagen bibehålles. »Jag syftar därvid särskilt», säger han, »på de tidigare framförda motiven för lagstiftningen, nämligen angelägenheten att bereda skäligen fritid åt butiksinnehavarna och att åstadkomma i stort sett likartade konkurrensförhållanden mellan de olika företagen.» I och med det förslag, som Kungl. Maj:t här framlagt, har man, anser jag, icke kommit till vad departementschefen åsyftat i sistnämnda hänseende, d. v. s. likartade konkurrensförhållanden mellan de olika företagen. Om man nämligen utökar sortimenten för kioskhandeln, ger man detta slags handel ett försteg framför detaljhandeln. Detaljhandlarna måste stänga sina butiker klockan 6, men de andra kunna hålla öppet ända till klockan 10 och saluföra en hel del av sådant som eljest skulle vara förbehållet detaljhandlarna.

Jag skall nöja mig med vad jag nu anfört och ber att få yrka bifall till den av herr Uhlén och mig undertecknade reservationen på denna punkt.

Herr BRANDT: Herr talman! När vi diskutera detta, särskilt paragraf 11 i

Förslag till butikstängningslag.

lagen, tror jag det är nödvändigt att erinra om att i den nu gällande 1943 års lag angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror ålägges svenska tobaksmonopolet att söka anpassa försäljningsställets antal med hänsyn till möjligheten för de s. k. specialtobakshandlarna att uppnå skälig omsättning, i den mån så kan ske utan åsidosättande av allmänhetens och tobaksmonopolets intressen. Såsom utredande och rådgivande organ för handläggningen av bl. a. frågor som uppkomma vid tillämpningen av dessa direktiv för distributionen av tobaksvaror tillsattes statens tobaksnämnd. Den består av sju ledamöter — tre utsedda av Kungl. Maj:t, två av tobaksmonopolet samt två representanter för återförsäljarna, vilka utses av kommerskollegium. När tobaksnämnden handlägger dessa frågor infordrar nämnden yttrande från tobaksmonopolets disponenter på de olika kontoren ute i distrikten, som ju finnas i olika delar av landet, samt från en tjänsteman som står till tobaksnämndens förfogande. Denne reser omkring och gör noggranna utredningar om förhållandena på resp. platser med anledning av ansökningar om försäljning av tobak — på utsträckt tid eller vad det nu kan vara fråga om. Denne tjänsteman står helt till nämndens förfogande för utredning av nyetablerings- och övriga frågor beträffande distributionen. Dessutom inhämtar nämnden upplysningar från stads- och kommunalfullmäktige, polisen, landsfiskaler, näringsorganisationer etc. Nämnden själv har dessutom ett arbetsutskott, som, om det är nödvändigt, självt reser ut och besöker resp. platser och gör en noggrann undersökning av förhållandena där, innan man fattar beslut. Jag vill göra kammarerna uppmärksamma på att i nämndens instruktion heter det, att nämnden i städer och stadsliknande samhällen skall verka för att all varsamhet, som är förenlig med allmänhetens berättiga-

de anspråk på bekväm tillgång till tobaksvaror och tobaksmonopolets intressen, iakttages, samt att dylik rätt företrädesvis beviljas personer med kännedom om tobakshandeln eller med annan affärskunskap.

Dessa 1943 års bestämmelser tillkommo efter mycket grundlig utredning och moget övervägande. De grunda sig på såväl sociala som statsfinansiella skäl. Tidigare hade tobakshandeln splittrats på ett alltför stort antal enheter. Det hade resulterat i att årsomsättningen i tobaksaffärerna på många håll var mycket otillfredsställande, såsom de sakkunniga konstatera i sitt betänkande. Ett stort antal tobakshandlare i landet, säga de sakkunniga, befunno sig i prekära ekonomiska omständigheter. Först och främst utövas i anslutning till de direktiv jag förut nämnde en nyetableringskontroll i syfte att förhindra tillkomsten av nya, ur distributionssynpunkt överflödiga försäljningsställen. I enlighet med av Kungl. Maj:t och riksdagen uttalade önskemål ha vidare de tobakshandlare, som innehaft icke bärkraftiga affärer, erbjudits nedlägga dessa mot livränta eller engångsbelopp. Slutligen skall nämnden enligt sin instruktion undersöka, om innehavare av redan befintliga icke bärkraftiga affärer i ett tätbebyggt samhälle vilja flytta ut till nybebyggda områden, där det kan påräknas, att en tobaksaffär kan bli bärkraftig. Endast om någon sådan inte finns, godkänner man att det blir en helt ny affär. Enligt butiksstängningslagen äger nu länsstyrelsen meddela tillstånd till handel med tobaksvaror på utsträckt tid i tre fall. Det första fallet avser s. k. trafikiosker — det är Svenska pressbyrån som nästan har monopol på sådana. De ha oftast öppet från morgonen till sena kvällen med försäljning av tobak hela tiden. Det andra fallet avser tobaksförsäljning i samband med nöjestillställningar o. d. Slutligen kan sådant tillstånd lämnas, då »synnerliga skäl» därtill äro. Där-

Förslag till butikstängningslag.

med har man närmast avsett ömmande personliga omständigheter hos sökanden, såsom att han är partiellt arbetsför. Som »synnerliga skäl» har även i något specialfall betraktats allmänhetens intresse av att få köpa tobak på utsträckt tid på viss plats. Bestämmelsen återfinnes i 11 §, punkten 7) i gällande lag och punkten 5) i utskottets förslag. Det kan vara anledning framhålla, att den fortfarande skall anses tillämplig på partiellt arbetsföra. Jag skall återkomma till den saken.

Jag vill även säga några ord med anledning av att här, som redan sagts, föreslås en utökning av varusortimentet för kioskerna. Sortimentet föreslås sålunda utökat med fotografisk film, utländsk frukt, icke färsk frukt samt i obegränsad mängd honung — nu gäller viss begränsning i fråga varor sistnämnda vara — och i trafikkiioskerna därjämte piprensare, bläck och pennor. Jag har i en motion i detta ärende yrkat, att fotografisk film icke måtte upptagas i varusortimentet för kioskerna. Det finns nu omkring 2 000 försäljningsställen för film. Skulle kioskerna också få sälja film, bleve det ytterligare ca 7 000. De som handla med fotografisk film säga, att antalet distributionsställen nu är tillfredsställande. Man säger, att det är svårt att anskaffa fotografisk film, ty importen från de länder man tidigare väsentligen köpt ifrån, nämligen USA och Tyskland, har nu så gott som upphört. Härtill kommer, att det på grund av lagringssvårigheterna och nödvändigheten att ha färska varor måste anses olämpligt med försäljning av fotografisk film även från kiosk.

Denna gång har regeringen amärkningsvärt nog intagit en diametralt motsatt uppfattning i denna fråga mot 1945. Då sade föredragande departementschefen, som jag vill minnas var nuvarande statsministern Erlander, att ett bifall till kravet om film i kiosker skulle »medföra ett betydande avbräck

för butikshandeln med fotografisk film. Och då detta i sin tur skulle leda till allvarliga sociala skadeverkningar för ifrågavarande butiks innehavare och den hos denna anställda personalen» framlade han icke något förslag om att fotografisk film skulle upptagas bland de vanliga kioskvarorna. Det är anmärkningsvärt, att regeringen totalt ändrat ståndpunkt i ifrågavarande sak. De sakkunniga ha intagit en restriktiv ståndpunkt, som fru Boman sade. De ha angivit, att denna ståndpunkt bygger dels på hänsynstagande till grunderna för butikstängningslagstiftningen och dels på det förhållandet »att det icke syntes de sakkunniga lämpligt, att varudistributionen i större utsträckning överflyttas till mera primitiva försäljningsformer eller försäljningsställen, vilka ofta icke uppfylla nutidens krav i sanitärt hänseende och icke heller erbjuda tillfredsställande arbetsförhållanden för den där sysselsatta personalen». Svenska handelsarbetareförbundet framhåller i sitt yttrande över de sakkunnigas förslag, att kioskhandeln enligt förbundets mening är ett sorts palliativ, som icke fyller något annat än stundens behov inom varudistributionen. Handeln med varor skall, säger förbundet, »äga rum i tidsenliga och hygieniskt inredda lokaler. Att utöka varusortimentet i kiosker skulle i själva verket betyda, att man legaliserade dem såsom ett betydelsefullt led i varudistributionen». Även arbetstagarpartens representant i arbetsrådet framhåller ungefär samma synpunkter. Han säger nämligen i ett uttalande till ett av rådet avgivet betänkande beträffande de sakkunnigas förslag bl. a., att man med en utvidgning av varusortimentet i kiosker synes motverka den rationalisering av varudistributionen som ur allmän synpunkt är önskvärd. Man kan alltså konstatera att de sakkunniga anfört starka skäl för att icke företaga någon utökning av varusortimentet och att detta understrukits

Förslag till butikstängningslag.

av handelsarbetarnas representant och handelns arbetsgivareorganisation. I likhet med reservanterna anser jag, att en sådan utökning skulle vara olycklig med hänsyn till konkurrensen.

Jag skall övergå till att säga några ord om tobaksautomaterna. Införande av tobaksautomater är ett gammalt krav från tobakshandlarhåll, som man framfört för att kunna tillgodose allmänhetens krav på att få köpa tobak på utsträckt tid. Det har tillstyrkts av socialstyrelsen, som tidigare varit tveksam och yrkat avslag på krav på en sådan automatförsäljning. Den för de sakkunniga, tobaksmonopolet och andra myndigheter demonstrerade automattypen är avsedd att placeras på affärsdörrens insida, d. v. s. inuti affären. Varorna bli då inte utsatta för väderleksförändringar och temperaturväxlingar. Fru Boman talade om det olämpliga i att ungdomen skulle komma åt tobak. Det är skillnad att göra en attack mot en tobaksautomat, som hänger på en vägg, och att försöka komma åt varorna i en automat av nyssnämnda typ. I förra fallet betraktas det ur lagens synpunkt som åverkan. I det senare fallet måste butiksdörrens fönster slås sönder, och då blir det med säkerhet betraktat som inbrott. Ungdomen drar sig nog för att göra något sådant. Jag skulle tro, att det främst är med hänsyn härtill som socialstyrelsen ändrat ståndpunkt. Denna typ av automater har departementschefen omnämnt, men det föreligger icke något konkret förslag från hans sida om att det skall vara så placerade automater. Jag skulle vilja understryka, att dessa automater äro så konstruerade att de också växla pengar. Utskottet säger ingenting om hurudana tobaksautomaterna skola vara. Blir det inte föreskrivet, att automaterna skola placeras på nämnt sätt, vill jag säga, att det är uppenbart, att tobakshandlarna inte ta något som helst ansvar för utvecklingen på detta område. Skulle då de farhågor som fru Boman och andra uttalat be-

sannas, vilja som sagt tobakshandlarna inte ta något ansvar för det. De ha med sitt förslag emellertid åsyftat sådana automater, som placeras på affärsdörrens insida. Jag har i min motion understrukit, att den omständigheten att en tobakshandlare på grund av materialbrist icke kan anskaffa en automat icke skulle få tagas till intäkt för att bevilja en sökande rätt att sälja tobak i kiosk. Detta har, såvitt jag förstår, utskottet varit med om. Det har understrukit vad jag framhållit, och jag får väl därmed betrakta min motion i den delen såsom tillstyrkt av utskottet.

Som jag sade beviljas tillstånd till öppethållande på utsträckt tid av bl. a. synnerliga skäl, varvid det oftast är fråga om partiellt arbetsföra. Dessa tillstånd äro delade, d. v. s. vederbörande får sälja tobak endast på vanlig butiktid, fastän kiosken i fråga har öppet på utsträckt tid. Departementschefen föreslår, vilket tillstyrkes av utskottet, att inga delade tillstånd i fortsättningen skola få finnas. Vederbörande skall få rätt att sälja tobak under hela den tid han har öppet eller ingen tobak alls. Herr Jonsson i Skutskär fruktar att tobaksnämnden inte komme att ge några sådana tillstånd. För min del har jag en rakt motsatt uppfattning.

Oavsett vad utskottet skrivit på den punkten är det uppenbart att den som av sociala skäl fått rätten att sälja tobak inte kommer att frångå denna rätt. Men jag föreslog i min motion en medelväg. Enligt min mening kunde man tänka sig ett tredje alternativ, som tobaksnämnden ibland tillämpar. När någon med återopande av »synnerliga skäl» söker tillstånd att få sälja tobak och nämnden kanske tycker att saken är tveksam, säger nämnden till vederbörande, att han får välja. Om han vill sälja tobak, får han göra det på vanlig affärstid, och då får han återta sin ansökan hos länsstyrelsen om att få hålla öppet på utsträckt tid. Eller också får han låta bli att sälja tobak.

Förslag till butikstängningslag.

Han får alltså valrätt mellan dessa båda alternativ, och han kan lätt själv räkna ut vilket han tjänar mest på.

Nu säger utskottet att detta är något som ligger utanför frågan om butikstängningslagen — det är ju inte fråga om öppethållande på utsträckt tid — och att följaktligen min motion skulle vara oberättigad. Denna synpunkt kan vara riktig. Vidare säger emellertid utskottet att motionären skulle ha avsett, att en kioskinnehavare, som enligt 11 § 3 mom. 7) nu gällande butikstängningslag erhållit s. k. delat tillstånd, »skall få en ovillkorlig rätt till försäljning av tobak med återförsäljarrabatt under vanlig affärstid, därest han icke erhåller tillstånd till tobaksförsäljning på utsträckt tid». Här har emellertid utskottet totalt missförstått min motion, ty detta var icke min mening. Det skulle ju faktiskt innebära att man sätter en sådan sökande i en privilegierad ställning. Alla andra som vilja sälja tobak, även på vanlig affärstid, måste gå till tobaksmonopolet och söka tillstånd därtill, och tobaksnämnden yttrar sig över ansökningen. Utskottet synes ha fattat mig som om jag avsåg, att en sökande med »synnerliga skäl» skulle få en ovillkorlig rätt, alltså oavsett nyetableringskontrollen och monopollagstiftningen, att sälja tobak. Det har emellertid icke varit min mening. Vad jag syftat till är att utskottet skulle understryka att tobaksnämnden också i fortsättningen, när någon kommer och söker tillstånd av »synnerliga skäl» och nämnden är tveksam om han över huvud taget bör få tillstånd att sälja tobak, bör ha möjlighet att gå denna gylene medelväg och låta honom välja på det sätt jag nyss angav. Detta är ju inte på något sätt någon skärpning av departementschefens förslag utan snarare ett försök att gå en medelväg i tveksamma fall. Men om jag tolkar utskottet rätt, är avsikten att det fortfarande skall finnas möjlighet för tobaksnämnden att förfara på detta sätt. Jag har vid dis-

kussion med utskottets sekreterare kommit till den uppfattningen, att utskottets uttalande kan tolkas på det sättet.

Utskottet framhåller att det endast i undantagsfall får förekomma att nuvarande innehaavare av s. k. delat tillstånd förmenas rätten att sälja tobak. Man frågar sig under sådana förhållanden vad det egentligen skall tjäna till att tobaksnämnden skall sitta och granska de till ett antal av ett par tre tusen uppgående ansökningarna om omprövning. Det är ju ett arbete som gott kunde besparas tobaksnämnden, om det skall bedömas så kategoriskt som utskottet här förutsätter. Men det är möjligt att utskottet — det har ju funnits en motion på denna punkt — ändå tänker sig att det skall finnas möjlighet att frångå detta. Det finns få områden, där det jobbas så friskt med affärer som när det gäller kioskerna. En partiellt arbetsför får rätt att sälja tobak av tobaksmonopolet och tobaksnämnden, och när han haft den rätten några månader, säljer han kiosken för kanske bortåt 30 000 kronor. Jag skulle kunna räkna upp mångfaldiga exempel på detta jobberi. I dag är det ganska en partiellt arbetsför som är innehavare av kiosken. Men när omprövningen skall ske, är det någon annan. Jag har fattat utskottet så att i sådant fall tobaksnämnden icke är skyldig att ge tillstånd. Men det blir ändå svårigheter för tobaksnämnden, ty det sägs kanske att allmänheten vant sig vid att inköpa tobaksvaror på den plats där kiosken ligger. Jag föreställer mig att det i ett sådant fall inte blir så lätt för tobaksnämnden att taga försäljningsrätten från vederbörande.

Ja, detta var en erinran som jag ville göra på denna punkt. Det är klart att det är stora svårigheter för tobaksnämnden, ty den har ju att taga hänsyn till föreskrifter i monopollagstiftningen och de föreskrifter som med anledning av denna finnas i dess instruktion. Man kan inte komma ifrån, när man läser detta förslag, att det på något sätt måste

Förslag till butikstängningslag.

strida mot den nuvarande monopollagstiftningen. Det hade väl varit riktigare att man företagit den utredning om den nuvarande monopollagstiftningen, varom departementschefen talar i propositionen, innan man verkställt denna uppmjukning i butikstängningslagen. Om det nu kommer en utredning om monopollagstiftningen och denna utredning kommer till ett annat resultat än detta förslag innehåller, då måste det bli stora svårigheter att vrida utvecklingen tillbaka. Det hade faktiskt varit lyckligare, om man nu avstått från dessa uppmjukningar i 11 § och först låtit en utredning om monopollagstiftningen komma till stånd.

Ja, herr talman, jag har faktiskt inte möjlighet att ställa något annat yrkande än om bifall till den reservation som avgivits av herr Uhlén och fru Boman.

Fru BOMAN (kort genmäle): Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag förtydliga vad jag nyss sade beträffande tobaksautomaterna. Jag har alldeles klart för mig att man kommer att göra allt vad man kan för att automaterna skola bli så förstklassiga som möjligt. Men för mig är saken lika allvarlig, även om ungdomarna komma åt tobaksvarorna på fullt ärligt sätt. De ha pengar, och cigarettterna bli lätt åtkomliga i automaterna. Det allvarliga är att de i smyg börja grundlägga en vana, som sedan blir skadlig för dem.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Jag har motionsvägen framfört ett yrkande, som sammanfaller med den av herr Uhlén och fru Boman avgivna reservationen. Det gäller bestämmelserna i 11 § 3 mom. om varusortimentet i kioskerna. Jag skall inte upprepa de argument som tidigare anförts, men jag skulle i alla fall vilja peka på ett par saker.

Vi ha vid olika tillfällen i riksdagen diskuterat butikstängningslagen, och ett av de mera känsliga områdena har

självfallet varit gränsdragningen mellan butikshandeln och den handel som sker genom kioskerna och som får försiggå långt senare än butikshandeln. Jag har hela tiden i detta sammanhang bestämt hävdad, att man bör i största utsträckning söka upprätthålla likheten inför lagen. Samhället ställer ganska stora krav på en butiksinnehavare beträffande hans butikslokal och de arrangemang som han har i denna. Motsvarande krav ställas icke på den distribution som sker genom kioskerna. Det förefaller mig ganska egendomligt, att samtidigt som man ställer dessa stora krav på butikerna och förbjuder dem att hålla öppet längre än till viss tid, släpper man lös distribution av varor på andra vägar. Det kan enligt min uppfattning icke vara ett rimligt resonemang. Emellertid har man ju nu efter diskussioner och jämförelser kommit fram till en viss ordning. Man har från alla håll erkänt att det finns en del s. k. impulsvaror, som det kan vara berättigat att allmänheten får inköpa efter den ordinarie butikstiden. Dessa varor har man tagit upp på en särskild lista och medgivit att de få försälgas efter vanlig affärstid i kiosker eller i butiker, som inskränka sig till samma sortiment. När det nu gäller att antaga butikstängningslagen mera definitivt, har detta föregåtts av en utredning, där alla intresserade parter i detta spörsmål varit representerade. De ha kommit fram till ett enhälligt betänkande. Man måste väl ändå fästa stort avseende vid detta förhållande. Jag har förfärligt svårt att förstå vad det skulle vara för mening att i departementet fingra på detta förslag. Nu har man i alla fall gjort det. Jag skall här inte taga upp frågan om den fotografiska filmen, som herr Brandt på ett klarläggande sätt redogjorde för. Jag skall i stället taga upp den andra saken, nämligen frågan om den utländska frukten. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att när sortimentet på sin tid — jag vill minnas

Förslag till butikstängningslag.

det var förra gången vi hade frågan uppe till diskussion — utvidgades med produkter av svensk frukt, förelåg icke något förslag härom i Kungl. Maj:ts proposition. Kungl. Maj:t ansåg icke att produkter av frukt utan endast färsk frukt borde få säljas i kioskerna. Då väcktes emellertid en motion från jordbrukarhåll, där det framhölls att man borde stimulera den svenska fruktdodlingen och av det skälet tillåta att även produkter av svensk frukt finge säljas såsom fritidsvaror. Det var, skulle jag föreställa mig, mera känslomässigt som riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag utvidgade fritidslistan till att omfatta även produkter av svensk frukt. Nu går man vidare och tar in produkter av utländsk frukt. Och resonemanget är helt enkelt enligt utskottet det, att »det saknas... skäl att i detta hänseende göra skillnad mellan produkter av svensk frukt och produkter av utländsk frukt». Det förefaller mig vara ett något egendomligt sätt att gå i sicksack i bevisningen. Sortimentlistan utvidgades ju med produkter av svensk frukt, därför att man ville uppmuntra den svenska fruktdodlingen. Nu tages detta till utgångspunkt för att medtaga även produkter av utländsk frukt. Det förefaller då som om man snarast motarbetade det intresse som man ursprungligen ville tillgodose. Jag har mycket svårt att förstå att det skall behövas någon särskild stimulans åt en fritidsförsäljning av utländsk frukt. Skall man gå in på den linjen, finns det åtskilliga andra produkter, beträffande vilka man med samma rätt kan hävda att de borde föras upp på denna lista över fritidsvaror.

Ja, herr talman, de synpunkter som jag lägger på denna fråga är alltså för det första principen om likheten inför lagen, som gör det orimligt att sätta spärrar för en butikshandel, på vilken man ställer stora krav, samtidigt som man ger friare tyglar åt en handel, på vilken man icke ställer samma rigorösa

krav, och för det andra att syftet med den utvidgning som gjordes, då man tillät försäljning på fritid av produkter av svensk frukt, nämligen uppmuntran av den svenska fruktdodlingen, motarbetas genom att även produkter av utländsk frukt medtagas. Dessa synpunkter tala enligt min mening starkt för att man accepterar den lydelse av 11 § som de sakkunniga föreslagit.

Jag ber därför att få yrka bifall till den av herr Uhlén och fru Boman avgivna reservationen.

Fru EKENDAHL: Herr talman! Jag har inte haft möjlighet att mobilisera så mycket intresse vare sig för frågan om tobaksvaror eller för de andra spörsmål, som ha varit uppe till debatt, varför jag inte tänker ta tiden i anspråk med att syssla med dessa ting.

Jag vill endast säga några ord om den som jag tycker kanske viktigaste frågan i detta sammanhang, vars betydelse departementschefen såväl i direktiven för utredningen som i propositionen starkt understryker. Det gäller att bereda möjligheter för de förvärvsarbetande kvinnorna att på ett bättre sätt än hittills förlägga sina inköp, detta icke bara för de förvärvsarbetande kvinnornas egen skull utan även för att göra det möjligt för kvinnorna att delta i förvärvsarbetet. De sakkunniga ha vid handläggningen av denna fråga ansett, att man mycket väl i lagen skulle kunna föreskriva, att butikerna skola hållas öppna under sådan tid, att den förvärvsarbetande delen av befolkningen får möjligheter att göra sina inköp, men hänvisat till att det torde vara möjligt att ordna denna fråga på en annan väg, nämligen genom förhandlingar mellan konsumenterna och köpmännen. När departementschefen i propositionen understryker vikten av att denna fråga löses, hade det varit av stort värde om även utskottet i sin motivering givit uttryck åt sin

Förslag till butikstängningslag.

uppfattning om dessa synpunkter. Det hade säkerligen varit värdefullt för dem som skola deltaga i förhandlingarna mellan konsumenterna och köpmannaorganisationerna att ha kunnat hänvisa till riksdagens uppfattning om denna betydelsefulla fråga.

Jag har, herr talman, utan att vilja ställa något yrkande, endast velat bringa denna fråga till kammarens protokoll.

Häruti instämde fröken *Nygren*.

Herr **HENRIKSSON** (kort genmäle): Herr talman! Jag vill endast lämna en upplysning med anledning av det sista anförandet. Jag har för min personliga del varit mycket intresserad av spörsmålet om de förvärvsarbetande husmödrarnas möjligheter att göra inköp. Jag har som ordförande i livsmedelshandlarnas organisation här i staden varit med om att behandla frågan vid flera tillfällen, varvid olika vägar att lösa densamma diskuterats. Jag måste emellertid konstatera, att dessa strävanden i dagens läge strandat på personalfrågan. Det finns ingen möjlighet att få personal, som vill arbeta i butikerna under den utsträckta affärstid, då dessa inköp skulle göras. Under sådana förhållanden har man fått söka finna andra lösningar på denna fråga. Många butiker ha inrättat ett slags rekvisitionssystem med en brevlåda utanför butiken, där förvärvsarbetande husmödrar kunna lägga ner sina order, när de bege sig till sin spårvagn eller buss på morgonen. Sedan kunna de antingen hämta varorna när de fara hem på kvällen eller få dem hemskickade.

Fru **EKENDAHL** (kort genmäle): Herr talman! Det är alldeles givet att de förvärvsarbetande kvinnorna skulle hälsa med tillfredsställelse, om denna fråga ginge att ordna utan att affärstiden utsträcktes. Ty de som få arbeta

på denna utsträckta tid äro också förvärvsarbetande kvinnor.

Men det är också alldeles givet att man, när man skall förhandla om en sådan fråga, måste tänka på att bereda de handelsanställda, som skulle få arbeta å tid som annars skulle vara fritid — kanske en kväll i veckan — en skälig compensation genom att ge dem ledigt under tid, som har lika stort värde för dem som den tid de arbetat extra. Men jag vill understryka, att det naturligtvis är så mycket bättre om man kan ordna denna fråga på annat sätt, t. ex. genom självbetjäningsbutiker eller på det sätt som herr Henriksson här anvisade. Det väsentliga är enligt min mening att man å ömse sidor mobiliserar ett intresse att lösa frågan.

Herr **OLOVSON** i Västerås: Herr talman! Här har nu riksdagen under de senaste dagarna behandlat sådana småsaker som frågan om anslutning till konventionen om Europas återuppbyggande, tryckfrihetsförordningen, ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, och nu ha vi äntligen kommit fram till en stor och riksviktig angelägenhet, som bland annat gäller frågan, huruvida man i trafikskioskerna skall få sälja piprensare och apelsinmarmelad. Jag uttrycker den förhoppningen, att dessa riksviktiga frågor så här i riksdagens sista timme komma att lösas med fäderneslandets väl som ledstjärna för dem som skola fatta beslut.

Jag känner mig emellertid föranlåten att bringa i erinran, att det här inte är fråga om en lag rörande handelsrättigheter utan här gäller det en lag, som begränsar tiden för butikernas öppethållande och ingenting annat. I detta lagförslag är som i förut gällande lag den ordinarie tiden för butikernas öppethållande fastställd, men dessutom innehåller det vissa regler, enligt vilka en viss utsträckning av affärstiden kan medgivas för sådana butiker, kioskerna

Förslag till butikstängningslag.

inbegripna, som föra ett begränsat antal varor, vilka fått beteckningen impulsvärar. Därmed menas sådana varor som litet var kan behöva tillhandla sig när som helst, t. ex. en piprensare.

Om den ordinarie tiden för affärernas öppethållande råder det praktiskt taget inga delade meningar. På två andra punkter ha meningarna emellertid gått isär. Det gäller för det första vad som skall få säljas i sådana butiker, som kunna få rätt att hålla öppet utsträckt tid. Dessa butiker äro dels vanliga butiker, där man går in och handlar vid disken, och dels kiosker. För det andra har man haft olika uppfattningar om huruvida försäljning av tobaksvaror genom automater skall tillåtas.

För att ett ögonblick dröja vid tobaksautomaterna kanske jag först med anledning av ett yttrande av herr Brandt kan få säga, att andra lagutskottet icke betraktat det som sin uppgift att föreskriva vad slags tobaksautomater tobakshandlarna skola ha. De få ha vilka automater som helst, bara dessa bli godkända av den kontrollmyndighet Kungl. Maj:t förordnar. Kunna de inte få sådana apparater, ser jag för min del ingen annan råd än att de få vara utan automater. Utskottets förslag innebär rätt och slätt att de få lov att handla med tobaksvaror genom automater.

Reservanterna herr Hage och fru Boman vilja inte medge tobaksförsäljning från automater. Deras motiv är att de vilja skydda de minderåriga. Småttningarna skulle enligt reservanternas mening få lättare att komma över tobak genom att automater finnas. Jag förstår dessa reservanternas synpunkter mer än väl. Även jag med mitt nytestamentliga sinnelag hajade faktiskt i första ögonblicket till inför tanken att införa sådana tobaksautomater. Men så gjorde jag som jag brukar, jag lät förståndet få överhand över känslan, och då blev jag strax lugnare. Vid närmare eftertanke skulle säkerligen till och med fru Roman komma till samma resultat som

jag, nämligen att dessa automater knappast skulle komma att medföra någon extra frestelse för de minderåriga. Det är ju ofta de minderåriga, som få gå och köpa cigaretter åt de äldre, och de kunna köpa cigaretter styckvis varje dag till kl. 7. Vilken grabb som helst kan på det sättet skaffa sig ett bloss för 10, 12 eller 15 öre, eller vad det nu kostar. Jag föreställer mig att de cigaretter som tillhandahållas i automaterna komma att säljas i förpackningar och att dessa komma att betinga det vanliga priset av 2:70 eller något sådant. Man får kanske plocka ned tre kronor i automaten för att få en sådan förpackning. Jag tänker mig att det inte blir så många småpojkar, som kunna köpa ett paket cigaretter för 3 kronor i dessa automater efter kl. 7 på kvällen. Den frestelse de utsättas för kommer nog därför inte att bli så stor. Nej, då kommer det nog att uppstå så mycket större frestelse för andra. Dessa tobaksautomater komma säkerligen att bli flitigt anlitade av storrökare, verkliga mammutrökare, som bli alldeles groggy, om de äro utan tobak en timme. I någon mån blir det väl också mödrarna till barnen som komma att anlita tobaksautomaterna, ja, inte bara i någon mån utan — tyvärr — i betydande utsträckning. Det har ju nu gått så långt här i landet, att mödrarna sitta med cigaretten i mun till och med när de ge sina barn di. Det blir kanske till slut lättare för pojkarna att knycka en cigarett för morsan än att hämta dem i en automat.

Genom butikstängningslagen komma vi inte att få bukt med tobaksmissbruket. Det har erfarenheten visat. Vi ha under långliga tider fört en restriktiv politik i fråga om tobakshandeln här i landet, men tobaksbruket har ju trots detta ökat undan för undan. Nu åker exempelvis folk buss miljals om söndagskvällarna för att få tag i en trafik-kiosk, där man kan skaffa sig cigaretter. Eller också slinker man in på ett

Förslag till butikstängningslag.

kafé och dricker en kopp kaffe fullständigt i onödan för att kunna köpa fickorna fulla med cigaretter. Se vi förhållandena sådana de äro måste vi helt enkelt böja oss för sanningen och säga, att det blir praktiskt med tobaksautomaterna och att tobakshandlarna vederfaras en viss rättvisa genom att de få uppsätta sådana. Det tjänar ingenting till att spjärna mot udden. Jag är inte någon vän av tobaksautomater och inte av kiosker heller. En del sådana äro lortbodar, som hälsovårdsnämnderna borde titta litet oftare på än de göra. Men vi ha dem i alla fall, de fylla ett visst ändamål, och då tjänar det ingenting till att göra det krångligare för människorna än vad det behöver vara. Vi komma som sagt icke att kunna begränsa tobaksbruket eller rättare sagt tobaksmissbruket genom butikstängningslagen. Det röks utan tvivel mer nu än under den tid när man här i staden kunde köpa cigaretter i öppna cigarrbodar vilken tid som helst på natten.

Jag skall sedan säga några ord om sortimenten i de butiker, som få rättigheter att hålla öppet utsträckt tid, i regel till kl. 10 på kvällen, för försäljning av de s. k. impulsvarorna. Det har rätt delade meningar rörande avfattningen av lagens § 11 mom 3, punkterna 1—3. I propositionen föreslås, att butiker och kiosker av ifrågavarande slag skola få föra bl. a. frukt, produkter av frukt och fotografisk film. I reservation nr 2 föreslås att de — i överensstämmelse med motionen på denna punkt — bl. a. skola få tillhandahålla färsk frukt och produkter av svensk frukt. Vari ligger då skillnaden? Jo, beteckningen färsk frukt innebär att de skulle få sälja vad slags frukt som helst, t. ex. apelsiner, men däremot inte apelsinmarmelad. En marmelad eller konserverad svensk frukt, som är smaksatt med apelsinskal skulle icke få säljas, emedan det inte är en produkt som uteslutande består av svensk frukt. Jag hade i förgår i min bänk en burk sådan marmelad med

apelsinskal. Tyvärr har jag den inte med i dag, annars skulle jag låta kammararens ledamöter smaka på den för att övertyga sig om det löjliga i ett stadgande av detta slag. Om man följer propositionen, enligt vilken frukt och produkter av frukt skola få tillhandahållas, kunna dessa affärer sälja vad folk frågar efter. Då behöver man inte bryta upp konserverburken för att se efter hur den ser ut invärtes, innan man vågar saluhålla den.

I övrigt kan som sagt enligt propositionen sortimentet omfatta även fotografisk film, d. v. s. en sådan där filmrulle som man sticker i kameran. Herr Brandt menade att man på det sättet skulle utöka antalet försäljningsställen med cirka 7 000. Men om kiosker eller butiker inte anse sig behöva hålla öppet på kvällen utan stänga i normal tid, kunna de sälja så mycket film de vilja. Man hindrar ju inte utökningen av försäljningsställena därför att man tillåter sådan försäljning. Det är för övrigt inte sagt, att varenda kiosk kommer att handla med sådan film, därför att de ha möjligheter därtill. Det egendomliga är emellertid — och här tänker jag på herr Henriksson — att de som mest tala om handelns frihet i regel uppträda som de mest frihetsfientliga när det gäller handeln.

De butiker eller kiosker, som drivas i omedelbar närhet av buss-, järnvägs-, ångbåts- och lufttrafikstation, skulle dessutom enligt propositionen få utöka sitt sortiment med tobaksvaror, papper, pennor, bläck och piprensare. Kan någon människa begripa att vuxna människor kunna ge sig till att motionera för att hindra en sådan utökning av sortimentet och göra gällande, att hygieniska skäl tala mot ett utökande av detta sortiment? Är det någon av kammararens manliga ledamöter som suttit på tåget mellan Stockholm och Göteborg och sugit på en snarkande rökpipa? Den som gjort det har varit glad åt att få hoppa av tåget exempelvis i Hallsberg

Förslag till butikstängningslag.

för att tillhandla sig en piprensare. Jag tror att han skulle anse detta vara en utomordentlig nyttig åtgärd ur hygienisk synpunkt. Inte sänks den hygieniska standarden av att kioskerna få sälja piprensare, papper och pennor, inte heller av att de få sälja fotografisk film. Däremot kunde det vara nyttigt att i högre grad än hittills se till, att det i dessa kiosker inte står t. ex. öppna skålar med chokladpraliner, under det att med hästlort blandat landsvägsdamm, flugor och mygg står som en sky över det hela. I det avseendet finns det anledning att klaga på bristande hygien, men kom inte och skyll på piprensare! Jag begriper som sagt inte hur människor orkar med att diskutera om sådana här ting.

Jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag vill tillägga, att om någon skulle försöka lägga hinder i vägen för försäljning av piprensare, så kommer jag inte att lägga mig i det vidare.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr talman! Herr Olovson ansåg att de skillnader, som föreligga mellan utskottets och reservanternas förslag, äro av mycket ringa storleksordning och sakna större betydelse. Dessa skillnader äro i alla fall av stor vikt för de människor det här gäller. Jag vill med anledning av herr Olovsons anförande erinra om att till grund för reservanternas förslag och den väckta motionen ligger en utredning, vari deltagit representanter för skilda intressegrupper. Denna utredning har kommit fram till ett resultat, som också de affärsanställdas speciella fackorganisationer anslutit sig till. Jag har i detta sammanhang fäst särskilt avseende vid de synpunkter som ha framförts från styrelsen för Svenska handelsarbetareförbundet, som varnat för en utökning av sortimentet i kioskerna, vilket kan befordra en utveckling i den riktningen, att kioskerna bli

mer eller mindre special- och detaljaffärer. En sådan utveckling anser man från handelsarbetareförbundets sida ur såväl allmänhetens som de affärsanställdas intresse inte vara rimlig och lycklig. På samma synpunkter bygger den motion, som jag har varit med om att underteckna.

Herr talman! Jag ber att med dessa korta ord få yrka bifall till den av herr Uhlén och fru Boman på denna punkt avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning godkände kammaren utskottets förslag till avfattning av 1 §.

2 § föredrogs. Därvid yttrade:

Fru BOMAN: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr förste vice talmannen propositioner dels på godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hage och fru Boman avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Boman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i andra lagutskottets förevarande förslag till butikstängningslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf i den lydelse som föreslagits i den av herr Hage och fru Boman avgivna reservationen.

Motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdsvägar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänd 2 § i utskottets förslag.

3 §, *rubriken till 1—3 §§, 4 och 5 §§ med rubriker samt 6—10 §§.*

Utskottets förslag godkändes.

11 § föredrogs; och anförde därvid:

Fru BOMAN: Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Uhlén och fru Boman avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Fru Boman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 11 § i andra lagutskottets förvarande förslag till butikstängningslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Uhlén och fru Boman avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt 11 § i utskottets förslag.

Övriga delar av lagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan under punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkterna B—E.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdsvägar.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdsvägar.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:17 av herr Johanson, Karl August, m. fl. och II: 32 av herr Sundberg m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte dels uttala, att förslag till fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdsvägar skulle, i de delar de godkäfts av länsstyrelse och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, anses såsom fastställda, oavsett att planerna, på grund av återstående meningsskiljaktigheter, hänskötes till Kungl. Maj:ts prövning, dels ock, om yrkandet här ovan bifölles, besluta, därest så befunnnes erforderligt med hänsyn till ordalydelsen av vägstadgans 11 §, att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring av näm-

Motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdevägar.

da paragraf, att den av riksdagen uttalade meningen däri komme till uttryck.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 17 och II: 32 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga av utskottet förordad ändring av 11 § vägstadgan den 30 juni 1943 (nr 437).

Reservation hade avgivits av herrar *Anderberg* och *Andersson* i Tungelsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att de likalydande motionerna I: 17 och II: 32 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **ANDERSSON** i Tungelsta: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har herr *Anderberg* i första kammaren tillsammans med mig avgivit en reservation, vari vi yrkat avslag på motionerna.

I motionerna har yrkats ändring i vägstadgans 11 § i vad denna avser fastställande av flerårsplaner inom vägväsendet. I det avseendet gäller en bestämmelse, som hänför sig till 8 § i vägstadgan, där det står att det skall för varje län i mån av behov upprättas dels en femårsplan för nyanläggning av samt omlägnings- och förbättringsarbeten på huvudvägar, dels en fyraårsplan för omlägnings- och förbättringsarbeten på bygdevägar och ödebygsvägar, dels en fyraårsplan för nyanläggning av bygdevägar och dels en fyraårsplan för nyanläggning av ödebygdevägar.

Femårsplanen utarbetas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och överlämnas sedan till Kungl. Maj:t för fastställelse. Beträffande fyraårsplanen — som avser bygdevägar och ödebygdevägar — gäller den bestämmelsen i 11 § vägstadgan, att den skall uppgöras av länsstyrelsen, som efter hörande av de lokala

vägmyndigheterna har att översända planen till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som sedan skall fastställa den. Äro väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelsen icke ense om hur planen skall utformas, skall frågan hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande.

Nu ha motionärerna åberopat ett fall rörande fastställelse av en fyraårsplan. På s. 8 i utskottsutlåtandet säger man härom följande: »I det av motionärerna åberopade fallet har Kungl. Maj:t emellertid, sedan frågan om fastställande av fyraårsplan för Västerbottens län bringats under Kungl. Maj:ts prövning, från länsstyrelsens förslag uteslutit icke allenast de vägar, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ansett böra utgå ur planen, utan även ett ytterligare antal vägar.»

Med anledning av detta Kungl. Maj:ts beslut ha representanter från länet motionerat om, att stadgan skulle ändras i visst avseende. Nu säger utskottet beträffande själva sakfrågan bland annat: »Det synes utskottet som om Kungl. Maj:ts åtgärder i detta hänseende, om än i överensstämmelse med den bokstavliga tolkningen av förevarande paragraf i vägstadgan, icke synas överensstämma med de tankegångar, för vilka i det föregående redogjorts. Utskottet anser sålunda i likhet med motionärerna, att Kungl. Maj:t vid behandlingen av förevarande ärende bort begränsa sin prövning till att avse endast de delar av planen varom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelsen varit ense.»

Reservanterna ha nu ansett, att det knappast kan tillkomma jordbruksutskottet att yttra sig om hur lagen bör tolkas. Inte heller lär det tillkomma jordbruksutskottet att yttra sig om huruvida Kungl. Maj:t i vissa fall förfarit riktigt eller inte. Jag skulle för min del vilja ifrågasätta, om inte utskottsmajoriteten i detta fall gått litet längre än vad som är vanligt i andra utskott än kon-

Motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdsvägar.

stitutionsutskottet. Utskottet säger i själva sakfrågan: »Utskottet vill därför föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring av 11 § vägstadgan, att därav framgår att förslag till fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdsvägar skola, i de delar de godkänts av länsstyrelse och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, anses såsom fastställda, oavsett att planerna, på grund av meningsskiljaktighet i andra delar, hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning.»

Vi reservanter ha inte kunnat dela utskottsmajoritetens mening. När det gäller fastställandet av femårsplaner finns det ingen inskränkning i Kungl. Maj:ts rätt och skyldighet. Beträffande fastställandet av fyraårsplaner har, som jag nyss nämnde, denna rätt delegerats till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Bestämmelsen innehåller emellertid den inskränkningen, att därest vederbörande myndigheter — väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelsen — blivit oense, skall saken hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande. Det torde inte råda någon tvekan om att det varit lagstiftarnas mening att, när fastställande av fyraårsplan hänskjutes till Kungl. Maj:t, det då också ankommer på Kungl. Maj:t att taga ställning till planen i dess helhet. Vi reservanter ha därför ansett det olämpligt att skriva till Kungl. Maj:t och begära ändring i en förordning, som så nyligen tillkommit.

Utskottet har frågat väg- och vattenbyggnadsstyrelsen om dess mening beträffande denna motion, och styrelsen säger bland annat: »Enligt styrelsens mening innebär föreskriften i sista punkten i 11 § vägstadgan, vilken bygger på 14 § väglagen, att, då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser sig icke kunna i viss del godtaga av länsstyrelse upprättad fyraårsplan, frågan om fastställandet av planen skall i hela sin omfattning ankomma på Kungl. Maj:t. Att Kungl. Maj:t i sin egenskap av högsta

administrativa myndighet därvid icke är bunden av de underordnade organens uppfattning utan äger besluta på sätt, Kungl. Maj:t finner för gott, anser styrelsen vara uppenbart.» Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser sålunda någon ändring i vägstadgans 11 § icke vara påkallad.

Jag skall, herr talman, inte utveckla min uppfattning vidare. Jag föreställer mig att riksdagen knappast kan vara beredd att på så pass lösa grunder ändra ståndpunkt i en principfråga, som riksdagen så nyligen tagit ställning till. Jag hemställer om bifall till reservationen, vilket innebär att jag yrkar avslag på motionerna.

Häruti instämde herr *Andersson* i Löbbo.

Herr **SANDBERG**: Herr talman! För min del vill jag, i olikhet mot herr Andersson i Tungelsta, uttala min tillfredsställelse med det resultat, till vilket jordbruksutskottet kommit vid behandlingen av denna fråga. Jag uttalar också den förhoppningen, att andra kammaren skall fatta samma beslut som första kammaren redan fattat, nämligen bifall till utskottets hemställan.

De bestämmelser, som för närvarande gälla i fråga om fastställandet av fyraårsplanerna, ha ju redan berörts av herr Andersson i Tungelsta, varför jag inte behöver redogöra för dem. Nu är det fråga om tillämpningen av bestämmelserna, det är fråga om huruvida Kungl. Maj:t — i de fall fastställandet av en fyraårsplan för byggande av bygdevägar och ödebygdsvägar hänskjutits till Kungl. Maj:t — skall inskränka sin prövning till att avse de delar av planen om vilka oenighet rått mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vederbörande länsstyrelse, eller om Kungl. Maj:t skall taga ställning till planen i dess helhet. Herr Andersson i Tungelsta ansåg det senare alternativet vara

Motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdevägar.

självkärlt. Ja, den uppfattningen kan man kanske åtminstone formellt sett göra gällande. Jag vågar emellertid påstå, att en sådan tolkning inte står i god överensstämmelse med de tankegångar, som lågo bakom beslutet i denna punkt när man vid 1942 års riksdag beslöt vägväsendets förstatligande. Man var nämligen vid detta tillfälle synnerligen angelägen om att, så långt det var möjligt och förenligt med det nya statliga systemet, bevara de lokala myndigheternas möjlighet till inflytande på vägfrågornas lösning. Just på tal om avgöranden av det slag det här är fråga om erinrar utskottet år 1942 om, att vid tvist mellan vederbörande myndigheter skall frågan hänskjutas till Kungl. Maj:t. Utskottet finner att dessa bestämmelser tala för, att man vill bevara det lokala intressets inflytande. Utskottet säger bland annat: »Dessa förslag» — d. v. s. just dessa fyraårsplaner — »ha givetvis större tyngd genom föreskrifterna att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, om den vid prövning av sådant förslag finner sig vara av annan mening än länsstyrelse och de båda myndigheternas åsikter icke kunna sammanjämkas, skall underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.»

I det ärende som givit anledning till denna motion måste man dock säga, att de lokala intressena kommit i efterhand. Vid ärendets avgörande synas icke de tankegångar man hade i riksdagen 1942 hava blivit tillbörligt beaktade. Jag skall inte taga upp tiden med att mera ingående och i kronologisk ordning skildra gången av det ifrågavarande ärendet. Jag vill bara erinra om, att när länsstyrelsen i Västerbottens län 1946 framlade sitt förslag om ett betydande antal vägföretag — jag tror det var 59 stycken — avfördes vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsens prövning 14 företag från planen. Länsstyrelsen skrev återigen och motiverade sin framställning, väg- och vatten-

byggnadsstyrelsen prövade frågan ännu en gång, och nu tillfördes planen 5 vägföretag. Det fattades alltså 9 vägföretag i länsstyrelsens önskemål. Men länsstyrelsen kunde inte slå sig till ro med detta utan skrev en tredje gång till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — länsstyrelsen visste vilka skriande behov som lågo bakom samtliga dessa vägplaner, den visste att det här gällde byar och bygder med en idog befolkning, som i många fall saknade framkomlig väg, och den visste, att framställningar gjorts upprepade gånger och sedan lång tid tillbaka utan att medföra resultat.

Nu hänsköts emellertid frågan till Kungl. Maj:t. Sedan Kungl. Maj:t omprövat hela ärendet blev resultatet, att ytterligare ett antal vägar uteslötos, så att 16 vägar i stället för 9 kommo bort från planen. Bland de vägar som på detta sätt strökos från planen funnos även två, varom ingen meningsskiljaktighet hade rått mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelsen.

Det är ganska naturligt, att länsstyrelsen kämpade till det yttersta för att vinna framgång för sitt förslag. Det fanns nämligen ett väldigt och sedan länge »hopsparat» behov av vägar i denna landsända. Jag skulle här kunna närmare berätta om upprörande fall av vägnöd i Västerbottens län. Jag skall emellertid inte taga kammarens tid i anspråk härmed. Jag vill i detta sammanhang bara nämna, att det är självfallet, att de lokala myndigheterna och särskilt de berörda intressenterna blevo ganska ledsna över det resultat, som här framkom genom länsstyrelsens upprepade ansträngningar att göra sitt bästa för länets vägfrågor.

För de lokala myndigheterna och jag tror även för vem som helst som ser på denna fråga med utgångspunkt från de tankegångar, som varit vägledande vid vägförstatligandet 1942, bör det te sig som mest naturligt att Kungl. Maj:t

Motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdevägar.

i detta och andra liknande fall inskränkte sin prövning till att gälla de förslag, varom oenighet rådde. Om det i fråga om tillämpningen av bestämmelserna i den ifrågavarande 11 § i vägstadgan i fortsättningen skulle gå på det vis, som här har skett, måste man nog säga, att de lokala myndigheterna och intressenterna måste bli betänksamma.

Jag vill citera några ord från motionen i denna fråga. Där säges bl. a. följande: »I nu aktuella fall gav länsstyrelsens vällovliga, av länsbefolkningen helt visst påfordrade ansträngningar att få med så många vägar som möjligt till resultat, att de fastställda planerna kommo att upptaga sju vägar färre än om länsstyrelsen höjt sig för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.» Därefter fortsätta motionärerna: »Det må vara förklarligt om en länsstyrelse efter vad som skett alltid vid meningsskiljaktighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen om vägplanerna kommer att stå inför frågan hur långt den kan våga hävda en egen mening utan att skada vitala länsintressen.» Denna fråga angår således inte bara länsstyrelsen i Västerbottens län.

Faktum är i detta fall att, om länsstyrelsen inte i sin nitälskan för vägfrågorna skrivit denna tredje gång till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, så hade den fått sina vägplaner antagna så när som på dessa nio vägar, varom oenighet rådde mellan styrelserna. Resultatet av den i och för sig lovvärda ansträngningen från länsstyrelsens sida blev nu i stället att sammanlagt 16 vägar ströks från planen.

Herr talman! Då man vet hur starkt behovet av vägar är i dessa bygder, måste man beivra denna sak, även om nu läget, statsfinansiellt och i övrigt, är sådant att en viss återhållsamhet tyvärr måste göra sig gällande på vägbyggandets område. Jag ber att under hänvisning till vad jag här i korthet

anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Sandström* och herr *Osterman*.

Herr *ERICSSON* i Sörsjön: Herr talman! Jag deltog i behandlingen av detta ärende i utskottets andra avdelning. Vi voro där så gott som samtliga överens om att denna motion skulle avstyrkas. Det var egentligen endast herr *Näslund*, som anmälde avvikande mening, medan de övriga ville gå på avslagslinjen. Sedan blev det en annan uppsättning av ledamöter vid behandlingen inom själva utskottet. Jag förstår, att det i första hand var detta förhållande, som inverkade på det nu föreliggande resultatet, nämligen ett tillstyrkande från utskottets sida av motionen.

Jag kan visserligen ge min anslutning till den ståndpunkten att det principiellt är riktigt att de fyraårsplaner, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt länsstyrelsen varit eniga om, i allmänhet böra godkännas av Kungl. Maj:t. Men alldeles oavsett detta kan det ju förekomma omständigheter, då man från Kungl. Maj:ts sida kan anse det vara riktigt och befogat att företaga en justering av den ifrågavarande fyraårsplanen, även om dessa ifrågavarande två myndigheter varit eniga därom.

Här i debatten har ännu inte klargjorts orsaken varför man från Kungl. Maj:ts sida vidtog den ifrågavarande ändringen i fyraårsplanen för detta län. Jag anser, att jag bör nämna något om denna orsak, så att kammarens ledamöter skola få reda härpå.

Den av Kungl. Maj:t vidtagna ändringen sammanhängde nämligen med det förhållandet, att det vid behandlingen av denna fråga inför Kungl. Maj:t befanns, att man i Västerbottens län var inriktad på att ta åt sig mer av det totala väganslaget än som skulle vara

Motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdevägar.

riktigt med hänsyn till tillgången på medel. Jag har för egen del inte reda på, huruvida detta kan vara riktigt eller ej. Men i varje fall, Kungl. Maj:t har haft den uppfattningen, att det var erforderligt och rättvist med denna justering av fyraårsplanen på grund av detta förhållande. Med hänsyn till de upplysningar, som avdelningen erhöll i detta avseende, anslöt jag mig för egen del till ett förslag om avslag på den föreliggande motionen.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört hemställer jag om bifall till reservationen.

Herr SANDBERG (kort genmäle): Herr talman! I anslutning till vad herr Ericsson i Sörsjön nu anfört skulle jag kunna lämna en närmare beskrivning av den något olika uppfattning beträffande antalet vägföretag i fyraårsplanen, som fanns hos länsstyrelsen och hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Jag vill emellertid här endast framhålla, att dessa båda myndigheter dock hade jämkat sig samman så mycket att deras uppfattning gick isär endast beträffande nio vägar av ett sextiotial. Vad som är av väsentlig betydelse i detta sammanhang är, som herr Ericsson i Sörsjön säkert vet, att Kungl. Maj:t i alla fall fördelar de tillgängliga väganslagen årligen på de olika vägdistrikten. Det kan således inte bli fråga om att det nu ifrågavarande länet skulle taga åt sig större del än som rättvisligen borde tillkomma detsamma.

I övrigt är det väl inte nödvändigt att jag här upprepar den kända men mycket starka motiveringen för att man från statsmakternas sida bör sträcka sig så långt det är möjligt för att söka inom rimlig tid tillgodose ett av de allra mest grundläggande och livsviktiga behoven i den landsdel det här gäller.

Herr ANDERSSON i Tungalsta (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få

fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Sandberg som huvudskäl för vidtagande av den ändring, som motionärerna här föreslagit, endast angav, att de lokala intressena i Västerbotten inte blivit tillgodosedda i den utsträckning, som man där ansåg vara riktigt, och att intressenterna blivit ledsna på grund av den beskärning, som Kungl. Maj:t gjorde i detta fall. Jag kan för min del inte finna att man, då det gäller en principfråga, huruvida Kungl. Maj:t i ett visst fall skall ha att fastställa vägplaner, skall taga hänsyn till om Kungl. Maj:t i något enstaka fall utnyttjat denna sin rätt på det sättet, att vederbörande intressenter inte blivit belåtna med beslutet i fråga. Det är väl ändå så att Kungl. Maj:t, som ju utgör den högsta administrativa myndigheten här i landet, vid sin prövning och sitt fastställande av vägplaner bör ha möjlighet och naturligtvis även skyldighet att taga hänsyn till vad som bör göras i ett större sammanhang. Kungl. Maj:t har en helt annan överblick över alla dessa vägfrågor än vad man exempelvis har inom ett län.

Herr SANDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag har inte gjort gällande, att det skulle vara ett huvudskäl för den begärda ändringen i detta fall att vägintressenterna blivit ledsna över Kungl. Maj:ts beslut. Jag har emellertid ansett att även det skälet i detta sammanhanget bör tillmätas betydelse. Jag betonade — om jag inte gjort det tydligt nog, vill jag göra det nu än en gång — att enligt motionärernas mening är den tillämpning, som vi ha yrkat på, mer i principiell överensstämmelse med de tankegångar, som kommo till uttryck vid den nuvarande vägordningens tillkomst, än Kungl. Maj:ts beslut.

Herr ANDERSSON i Surahammar: Herr talman! När utskottet behandlade denna fråga, biträdde även jag det för-

Interpellation ang. fiskerilånefonden.

slag, som innefattas i reservationen. Men av förbiseende kom jag icke att stå bland undertecknarna till reservationen. Jag vill därför till alla delar instämma i vad herr Andersson i Tungelsta tidigare yttrat här. Vid voteringen i denna fråga kommer jag att rösta för reservationen, trots att jag som sagt icke undertecknat densamma.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Tungelsta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 62, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 70 ja och 69 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredrag-

ningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7.**Interpellation ang. fiskerilånefonden.**

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr UTBULT, som anförde: Herr talman! I början av årets riksdag väckte undertecknad m. fl. en motion nr 150 i denna kammare med förslag om ändring av kungl. kungörelsen av den 30 juni 1943, nr 220, angående fiskerilånefonden, så att bestämmelsen om ett högsta lånebelopp av 35 000 kronor ändras därhän, att lånet må utgöra 50 % av en fiskebåts anskaffningsvärde, dock högst 75 000 kronor, samt att det belopp, som årligen må disponeras ur fonden för fiskerinäringens befrämjande (fiskerilånefonden) för anskaffande av fiskebåtar m. m., höjes till 3 milj. kronor. I Kungl. Maj:ts proposition nr 48 s. 59 föreslår statsrådet bland annat, att lånebeloppet enligt tidigare bestämmelser, som i varje särskilt fall fick uppgå till högst 35 000 kronor, lämpligen borde kunna sättas till högst 60 000 kronor och vidare, att lån från fiskerilånefonden skulle kunna utlämnas även för anskaffning av ekolod, kylmaskineri eller annan maskinell utrustning i fiskebåtarna. Därjämte anförde statsrådet, att någon medelsanvisning för nästkommande budgetår till fiskerilånefonden med hänsyn till förefintlig behållning icke skulle behöva ifrågakomma. Jordbruksutskottet tillstyrkte i sitt betänkande nr 29 Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt vad som inhämtats, förelåg det ansökningar om fiskerilån på tillsammans 1 988 000 kronor under budgetåret 1947/48, varav 1,8 milj. kronor stodo till förfogande. Här förelåg alltså en brist i fiskerilånefonden på i det närmaste 200 000 kronor.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Enligt vad som erfarits kommer det för budgetåret 1948/49 att finnas ett tillgängligt belopp för utlåning ur fiskerilånefonden av endast ca 400 000 kronor. Detta belopp, som inte räcker till högsta tillåtna lån för mera än 7 båtar, är givetvis alldeles otillräckligt även för en mycket restriktiv lånegivning.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller undertecknad om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har statsrådet observerat, att i fonden för fiskerinäringens befrämjan-

de (fiskerilånefonden) för budgetåret 1948/49 icke finnas tillgängliga medel till fiskerilån till högre belopp än ca 400 000 kronor?

2) Har statsrådet för avsikt att vid en eventuell höstriksdag hemställa om ett anslag på tilläggsstat av erforderlig storlek till fiskerilånefonden?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.01 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Fredagen den 2 juli.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av väckta motioner angående utredning av det statliga vägväsendets organisation; och

nr 65, i anledning av väckta motioner angående statens övertagande av vintervägunderhållet på vissa enskilda vägar, som användas för allmän trafik.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Föredrogos och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 66, angående departementsvis upgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom.

§ 3.**Subventionering av införseln av vissa varor m. m.**

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 284 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 28 maj 1948, föreslagit riksdagen medgiva, dels att det av riksdagen å riksstaten för budgetåret 1947/48 under elfte huvudtiteln till Subventionering av införseln av vissa varor anvisade reservationsanslaget även fortsättningsvis måtte få användas till därför avsett ändamål, dels ock att för subventionering av hushållens bränslekostnader under år 1948/49 måtte få användas ett belopp av intill 30 000 000 kronor av de medel, som funnes tillgängliga i kolclearingkassan.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förcheft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz m. fl.* (I: 432) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.* (II: 605), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 284;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II: 604), vari likaledes hemställts, att riksdagen måtte avslå nämnda proposition.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 432 och II: 605 samt II: 604 medgiva

a) att det av riksdagen å riksstaten för budgetåret 1947/48 under elfte huvudtiteln till Subventionering av införseln av vissa varor anvisade reservationsanslaget även fortsättningsvis finge användas till därför avsett ändamål,

b) att för subventionering av hushållens bränslekostnader under år 1948/49 finge användas ett belopp av intill 30 000 000 kronor av de medel, som funnes tillgängliga i kolclearingkassan.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Falla* och *Rubbestad*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 432 och II: 605 samt II: 604 avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition;

2) beträffande subventionering av hushållens bränslekostnader av herr *Roman* utan angivet yrkande;

3) beträffande subventionering av hushållens bränslekostnader av herrar *Heiding*, *Sundelin*, *Ivar Persson*, *Svensson* i Grönvik och *Malmborg* i Skövde, likaledes utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr FALLA: Herr talman! När subvention av vissa importvaror föreslagits av regeringen och antagits av riksdagen de båda senaste åren, har det skett under förklaringar att man klart insett vådorna av sådan subventionering och att den endast kunde få bestå under ett tillfälligt prisläge. Nu nödgas folkhushållningsministern medgiva, att det inte är utsikt till att bomull och hudar, som det ju närmast varit fråga om, skola inom nu överskådlig tid återgå till det tidigare, låga prisläget på världsmarknaden. Men nu föreslås ändå fortsatt subventionering av importerade hudar samt återinförande av den vid senaste årsskiftet slopade subventioneringen av bomull. Och därtill föreslås att subventionssystemet skall utbyggas med subventioner på importerat hushållsbränsle, såsom antracit och antracitbriketter samt koks.

Gent emot försäkringarna, att subventionerna skulle avskaffas så snart man funnit att prishöjningen inte var tillfällig utan blivit bestående, anförde jag i fjol att ju längre subventioneringen fått bestå, desto starkare skulle den växa fast och desto svårare skulle det bli att få bort den. När de gamla motiveringarna fallit bort, skulle det komma nya och sämre motiveringar i stället, och där stå vi också nu. Sedan man måst erkänna att det inte finnes några utsikter till att bomull och hudar skola falla tillbaka till förutvarande lägre prisläge på världsmarknaden, föreslås att subventioneringssystemet skall fortbestå och utbyggas vidare. Motiveringen är nu den, att tjänstemannaorganisationerna vid överläggningar om grunderna för de nyreglerade lönernas och pensionernas höjning utgått från att några mera betydande höjningar av levnadskostnadsindex inte skulle förekomma under tiden för det fixerade lönetillägget.

Nu är det emellertid så att de levnadskostnads- och indexhöjningar, som

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

det skulle bli fråga om ifall den föreslagna subventioneringen inte skulle åvägabringas, skulle bli mycket obetydliga. Det vid fixeringen av tjänstemännens lönetillägg till 12 procent i fjol gjorda förbehållet, att indextalet i 1935 års serie, som nu ligger på 163,5 enheter, skulle få röra sig upp till 169 utan att högre lönetillägg än det fixerade skulle utgå, kan inte påverkas av den till endast omkring 1 enhet uppgående prishöjning som skulle ske, om ingen importsubvention kom till stånd. Behovet av den föreslagna subventioneringen torde bäst framgå av en jämförelse mellan subventionsbeloppet och under fjolåret överenskomna och beslutade lönehöjningar på omkring 1 500—1 800 miljoner över hela fältet och i år ytterligare tillkomna omkring 600 à 800 milj. kr. Under något mer än ett år ha således de stora konsumentgrupperna kunnat tillgodoräkna sig inkomstökningar på över 2 miljarder.

Förslaget att subventionera hushållsbränsle med medel tagna ur kolclearingkassan upp till 30 miljoner kronor innebär ju endast ett försök att camouflera att subventionen skulle komma att bestridas av skattemedel ur statskassan. Kolclearingkassan har sin tidigare bestämda uppgift, och dess tillgångar komma helt visst att i sinom tid erfordras för detta särskilda ändamål. Skingrar man kassans medel blir väl följden endast den, att man, när så påfordras, får lägga dit skattemedel i stället. Man måste allvarligt sätta i fråga, om sådana manipulationer kunna anses motsvara tidsläget krav. Problemet framför alla andra är nu den rubade samhällsekonomiska balansen, orsakad av en överflödande köpkraft i förhållande till i folkhushållet tillgängliga nyttigheter. Det är regeringens skyldighet och mest trängande angelägenhet i dag att finna medel och vägar till samhällsekonomisk stabilitet. Man kommer inte ifrån nödvändigheten att

åstadkomma ökad produktion och att i nuvarande läge dämna upp köpkraftsöverflödet.

För att i någon mån minska det s. k. inflationsgapet har ju regeringen i olika sammanhang föreslagit en överbalansering av budgeten med sammanlagt omkring 500 miljoner kronor, vilka förslag riksdagen bifallit. Därvid ha anlitats bl. a. sådana indirekta skatter som bil- och bensinskatter samt pappersskatt; de olägenheter dessa skatter fört med sig för arbetslivet och produktionen har man ansett sig böra ta för angelägenheten att något dämpa köpkraftsövertrycket. Men sedan kommer man med förslag om konsumentsubventioner, i detta fall 50 miljoner kronor och tidigare i annat sammanhang 120 miljoner kronor, vilket ju måste leda till en ökning av köpkraften. Den effekt man åsyftar att vinna med den ena åtgärden: skärpt beskattning för att indraga köpkraft, neutraliserar man, gör till största delen verkningslös, genom den andra åtgärden att åter pumpa ut köpkraft genom subventionerna. Man har mycket svårt att se någon konsekvens, något förnuftigt sammanhang i ett sådant handlingssätt.

I nuvarande läge, då återställandet av den samhällsekonomiska balansen är en så trängande nödvändighet, kan kravet på bestämd målsättning och följdriktigt handlande inte eftergivnas. Ett vinglande från den ena handlingslinjen till den andra kan varken inge förtroende eller leda till det mål, en stabiliserad samhällsekonomi, som ju även regeringen säger sig eftersträva. Om vi verkligen skola kunna komma ur nuvarande ekonomiska svårigheter, måste vi samordna alla åtgärderna på det ekonomiska området, så att de alla leda mot målet; vi ha helt enkelt inte råd till sådana snedsprång som här föreslås. Därför yrkar jag avslag på utskottets förslag och på Kungl. Maj:ts proposition.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Herr SEFVE: Herr talman! Det är ju en ganska underlig tid vi leva i — det är snart inte mycket som kostar vad det är värt. Antingen är det dyrare, därför att man utav någon anledning lägger på skatter, t. ex. på bensin och allt som skall transporteras medelst bensin, eller också är det billigare därför att man subventionerar. Därigenom uppkommer självfallet en snedvridning av konsumtionen. Konsumenterna rätta sig efter priserna men priserna inte efter tillverkningskostnaderna, utan de påverkas i olika riktningar av myndigheternas beslut. Med den utbredning som detta system fått föreligger dessutom den risken, att de olika besluten direkt strida emot varandra. Vid denna riksdag ha beslutats en rad skatter, som skola höja priserna därför att man vill minska inkomstöverskottet och således minska konsumtionen. Men nu föreslås subventionsåtgärder som skola minska priserna, vilket således måste öka konsumtionen. Det skulle vara intressant att få veta vad den national-ekonomiska expertisen, som ju är företrädd i denna kammare, säger om detta.

Enligt förkludande förelåg i konsumtionsskattekommittén förslag om att höja priset på skodon. Det var ett förslag som diskuterades mycket allvarligt. Det vill säga det gick inte ut på att direkt höja priset på skodon, men meningen var att man skulle pålägga skatt på skodon, och följderna därav måste bli en prishöjning på skorna. Nu däremot föreslås att man skall subventionera importen av hudar och därigenom förhindra en prishöjning på skor. I alla dessa fall av subvention betalas pris-sänkningen direkt eller indirekt genom skattemedel. Visserligen skola i nu föreliggande fall medlen tagas dels från ett föregående år beviljat reservationsanslag och dels från behållningen i kolclearingkassan. Men i båda fallen minskas härigenom statens tillgångar och ökas i framtiden kraven på skatteme-

del, och särskilt nu har ju detta sin stora betydelse.

Som skäl för att fortsätta en subventionering av importen, som även utskottet finner betänklig, anföres överenskommelse med tjänstemännen om att stabilisera priserna. Det skulle emellertid i högsta grad förvåna mig, om statstjänstemännen vore nöjda med en sådan politik. Genom subventionering överföres kostnaden för prishöjningarna från varan till skatten. När priserna höjas få tjänstemännen inom vissa gränser kompensation för detta, men när skatten höjes få de inte någon som helst kompensation, eftersom index nu rensats ifrån skatter. Det förvånar mig därför inte alls att tjänstemännen börjat ordna möten och protestera emot subventionerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Den fråga som vi nu diskutera är ju en bekant som har återkommit, och vi känna igen tonfallen ifrån föregående års debatt. Jag skulle vilja beteckna detta förslag mera som en psykologisk än som en principiellt ekonomisk fråga.

Ty naturligtvis kan man säga att denna subvention — om man, som jag vill, låter den avse bomull och hudar, sammanlagt beräknad till 20 milj. kr. — inte har den ekonomiska betydelse, som man här ansett sig böra göra gällande. Men den har uppenbarligen ett psykologiskt värde, eftersom det förts underhandlingar med olika tjänstemannagrupper om att söka förhindra i fortsättningen en sådan prisfördyring för konsumenterna, utan att denna i möjligaste mån — som departementschefen säger — elimineras. Därför har jag för min personliga del inte ansett mig böra motsätta mig dessa subventioneringar, återinförandet av subven-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

tioneringen beträffande bomull och fortsatta subventioner för hudar. Jag måste uppskatta detta, delvis även ur rättvisesynpunkt: har man lovat en sak bör man givetvis i mån som det är möjligt också hålla det.

Man går emellertid också in på ett annat område när det gäller subventioner i år och föreslår subventionering även av hushållsbränsle, koks och kolbriketter. Denna subvention är beräknad till en summa av 30 milj. kr., under det att subventionen i fråga om bomull och hudar som sagt beräknats till 20 miljoner. Men det är en annan sak i detta sammanhang som man inte gärna kan komma förbi, och det är att denna subvention kommer att drabba så olika. Det är ju stora områden där det finns hushållsbränsle i form av ved, och för sådana områden har bränslekommissionen inte medgivit tilldelning av koks. Priserna på fossilt bränsle ha stigit proportionsvis mer än priset på ved, det erkänner jag, men även med förut gällande priser, oberoende av hurvida de sänkts genom subventioner, har man på många håll i landet sökt få tilldelning av koks för mindre värmepannor, men man har inte erhållit någon.

Man räknar det givetvis som en fördel att i värmepannorna kunna använda sig av detta bränsle, som man inte kan få och som är mera bekvämt än veden. De som redan ha förmånen att kunna använda detta bränsle få det nu ändå billigare, varigenom orättvisan framträder i skarpare dager. Man har svårare att förstå detta just på grund av att man icke kan komma i åtnjutande av denna förmån. När vederbörande anse det vara en förmån att få använda koks med gällande priser, är det uppenbart att de bli mera missnöjda och anse det vara mer orättvist, om denna förmån blir större genom att priset sänkes genom statlig subvention.

Det är detta, herr talman, som gör att jag vid behandlingen av detta ären-

de icke har kunnat ansluta mig till propositionen i dess helhet. Jag har, som jag nämnde i början av mitt anförande, icke velat motsätta mig fortsatt subventionering av hudimporten eller återinförande av subventionerna beträffande bomull, men jag har inte ansett mig kunna biträda det nya förslaget om subventionerad import av hushållsbränsle. Därför, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt a) men avslag på dess hemställan under b).

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Herr Svensson i Grönvik har nyss redogjort för innehållet i den av herr Heiding m. fl. avgivna reservationen, och då jag anslutit mig till densamma kan jag i min motivering fatta mig mycket kort.

Som herr Svensson erinrade om innebär Kungl. Maj:ts förslag fortsatt subventionsförfarande beträffande hudar liksom ett återinförande av den vid årsskiftet avvecklade subventionen på bomull. Därtill föreslås nu en ny form av subventionering, nämligen i fråga om fossilt bränsle, som vi inte ansett oss kunna biträda. Beträffande skälen härför kan jag i allt väsentligt ansluta mig till de synpunkter, som herr Svensson i Grönvik nyss anförde.

Utskottet har i sitt utlåtande nu som tidigare kraftigt understrukt vådorna av detta subventionsförfarande. På den punkten råda inga delade meningar liksom inte heller beträffande kravet på restriktivt förfarande vid tillämpningen. På grund av de av departementschefen anförda skälen ansåg jag mig dock för min del böra biträda förslaget om subventioner av här ifrågasvarande slag, dock med den begränsning som är anförd i reservationen.

I likhet med herr Svensson i Grönvik har jag den uppfattningen, att man vid bedömandet av detta spörsmål inte enbart får anlägga strikt ekonomiska syn-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

punkter. Man bör också se frågan från dess psykologiska sidor, inte minst med hänsyn till det ömtåliga förhandlingsläget. Med hänsyn därtill har jag kommit att inta den ståndpunkt som är redovisad i reservationen och här i detta mitt anförande, och jag ber, herr talman, att få ställa samma yrkande som herr Svensson i Grönvik.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag förmenar att dagens diskussion är i viss mån en paralleldiskussion till den vi hade förra lördagen i samband med behandlingen av propositionen om jordbrukspriserna. Även där föreslog regeringen subvention på 120 miljoner, och även detta förslag hade föranlett en reservation ifrån högermännen, som också talade i kammaren med användande av ungefär samma argumentering som bl. a. herr Falla i dag har presterat. Jag hade tillfälle då att polemisera emot den uppfattningen. Jag hade tillfälle förklara att herr Fallas motivering och herr Liedbergs motivering förra lördagen, liksom herr Fallas i dag, är teoretiskt riktig men att den i dagens praktiska läge inte har någon nämnvärd möjlighet att göra sig gällande om man vill nå det stora målet, nämligen att uppnå en eftersträfvansvärd ekonomisk stabilitet.

När vi i fjol debatterade subventionerna på hudar och bomull minns jag mycket väl att herr Falla uttalade farhågor för att här hade man att göra med en subvention, som skulle visa en viss benägenhet att bli permanent. Jag sade under fjolåret att vi ifrån regeringens sida räknade med att kunna avveckla den. Skulle på grund av förhållandena utomlands importpriserna vara sådana, att en fortsatt subventionering blev aktuell, ja, då voro egentligen premisserna för fjolårets proposition ur världen, och då fick man se till att man kom på en annan bog.

Jag förmenar att den avveckling av bomullssubventionen regeringen beslutade vid halvårsskiftet 1947/48 var ett uttryck för den uppfattningen, att man ansåg subventionen vara en tillfällig historia, och att man följaktligen inte skulle försöka komma förbi importprisstegringens verkningar genom en subvention, som hade karaktären av permanent subvention. Vi räknade väl också med att låta avvecklingen av bomullssubventionen följas av en avveckling av huds subventionen. Men så kom ju detta helt nya moment in i bilden, som gör att man i dag kan säga, att subventionering både på detta område och på jordbruksområdet är nödvändig för att rädda de större värden, som en ekonomisk stabilisering skulle innebära.

Jag behöver inte trötta kammaren med att repetera vad som ligger bakom och som har anförts av de tidigare talarna i debatten. Det är detta försök till en ekonomisk agreement, omfattande alla olika grupper i samhället: löntagare, statstjänstemän, jordbrukare, handel och industri. Kammarledamöterna ha också genom en kommuniké i tidningarna under de senaste dagarna kunnat konstatera, att man även kan hysa vissa starka förhoppningar om att denna överenskommelse skall ge det åsyftade resultatet. Men en av grundstenarna i överenskommelsen är att statsmakterna vidta alla de åtgärder, som äro erforderliga för att hålla prisläget stabilt. När man då ställes inför sådana omständigheter som en prisstegring på importvaror, har man inga andra möjligheter, om man vill undvika prishöjning, än att gå subventionsvägen. I det givna, praktiska fall som vi ha framför ögonen i dag är det regeringens uppfattning, att subventionering på detta område är en riktig åtgärd, som i dagens läge verkar inflationsbekämpande — *även* om man teoretiskt kan säga att de ekonomiska åtgärderna förefalla motsägande, såsom här anförts från en del talares sida.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Herr Sefve yttrade något som jag med rätt stort intresse noterade. Han säger att man har inte hjälpt statstjänarna — det var särskilt de som diskuterades — med en subventionering som förbilligar vissa nödvändiga, försörjningsviktiga varor. Man tar igen det via skatten, och då ger man inte statstjänarna någon möjlighet att få subvention. Om man i stället lät priserna slå igenom, ja — säger herr Sefve — då fick man ju högre löner, då skulle statstjänarna soulageras, och därför förväran det mig inte, sade herr Sefve, att man kunnat bevittna hur tjänstemännen numera protestera emot subventionslinjen.

Har inte herr Sefve tänkt den tanken litet längre ut? Det är just för att slippa denna revansch känsla hos löntagarna, hos statstjänarna, fackföreningsfolk osv., denna tanke att nu måste vi höja lönerna, ty priserna stiga, det är för att slippa den frågeställningen, för att slippa vrida spiralen fortsättningsvis uppåt, som regeringen här måst vidta denna åtgärd att subventionera på olika områden.

Eftersom jag finner att man har en viss benägenhet att bagatellisera det indexgenomslag som skulle bli följden, därest man inte subventionerade, vill jag framhålla att man kanske misstagit sig i någon utsträckning på effekten härutav. Jag skall inte gå in på frågan om bränslesubventionens riktighet, som herr Svensson i Grönvik ifrågasatte, därför att man uraktlåter att subventionera brännveden, medan man däremot subventionerar det fossila bränslet. Bränsleministern, statsrådet Ericsson, kommer väl sannolikt att närmare och mera utförligt klara utav den delen av det hela. Jag vill emellertid säga, att denna subventionering betyder, att man undgår ett indextillägg på bomull med 0,32 enheter, på skodon med 0,50 enheter och på bränsle med 0,73 enheter. Man får på dessa tre varor en sammanlagd indexeffekt av 1,5 enheter. Följaktligen kan man inte, som jag ob-

serverat i herr Rubbestads motion, göra en så enkel matematisk beräkning som att säga, att eftersom nationalbudgetens samlade levnadskostnader för år 1947 varit 16 192 miljoner kronor, betyda de 50 miljoner som här föreslås i subventionering endast 0,31 %. Det förhåller sig nämligen så, att en väsentlig del av de varor, vilkas priser påverka levnadskostnaderna, inte få direkt påvisbara inslag i index. När man ser på konkreta ting får man en annan och väsentligt kraftigare indexeffekt.

Som alla förstå, ligga en hel del indexstegringar ackumulerade i redan pågående process, nämligen de indexstegringar som ännu inte värkt ut så att säga och som man inte kan ta tillbaka genom något slags retroaktiv subvention eller annat ingrepp. Om jag tar hänsyn till dessa prishöjningar, som obönhörligen komma att resultera i stegrade indextal, och lägger effekten av $1\frac{1}{2}$ enheter till detta, måste jag tyvärr konstatera — vilket är mycket ledsamt men en kall realitet — att vi praktiskt taget ätit upp hela den toleransmarginal som vi fått räkna med för att få stabilitet på lönefronten. Jag ser herr Rubbestad skaka på huvudet. Han ifrågasätter väl därmed, om inte vad jag nu sagt möjligen kan vara en svartmålning och om det är ett riktigt återgivande av förhållandena. Jag kan emellertid säga, att den indexexpertis som stått till vårt förfogande kommit till det resultatet, och i den mån jag haft möjlighet att granska hur experterna kommit fram till detta resultat, har jag måst ge dem rätt i deras slutsats. Jag är väl medveten om hur oerhört ansträngd ifrågavarande toleransmarginal är. Min bestämda övertygelse är därför, att om man uraktlåter en subventionering av här ifrågavarande viktiga varor, så klarar man inte en av de mest avgörande hörnpelarna i hela stabiliseringsaktionen, nämligen arbetarlönerna och tjänstemännalönerna. Då får man en utlösning i krav på steg-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

rade löner, och därmed har det stort upplagda och hittills mycket lovande stabiliseringsprogrammet förfelats.

Herr SEFVE (kort genmäle): Herr talman! Jag förstår självfallet vad regeringen vill åstadkomma. Det ligger ju i öppen dag. Men jag vill säga, att genom en sådan överflyttning från konsumtionspriserna till skatterna gör man inte någonting billigare. Man bara överflyttar kostnaderna från en punkt till en annan punkt. Ur tjänstemannasympunkt betyder detta ingenting. Det skulle det ha gjort tidigare, då vi hade det gamla indexet, där skatterna voro medräknade. Men numera, när vi ha det rensade indexet, ställer sig saken annorlunda.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Efter det synnerligen ingående anförande som herr statsrådet nyss hållit kan jag begränsa mitt inlägg mycket starkt och egentligen nöja mig med att i korthet yrka bifall till utskottets förslag.

Det var emellertid ett par synpunkter, framförda av herrar Falla och Sefve, som jag kanske skulle säga ett par ord om. Herr Falla resonerade på det sättet, att här ha vi nu försökt att överbalansera budgeten med ungefär 500 miljoner kronor, som vi ha tagit ut i form av extra skatter. Nu gå vi fram subventionsvägen, och här ge vi ut på ett håll vad vi på ett annat håll tagit in. Det resonemanget är naturligtvis till en viss grad riktigt. Jag undrar emellertid, om man ändå inte bör taga hänsyn till att de skatter vi ta in ha varit skatter på umbärliga varor, medan däremot den subvention som vi här lämna är en subvention på mera oundärliga varor. Jag tycker för min del, att när man i det nya läge som nu har inträtt anser sig böra hålla exempelvis livsmedelspriserna nere, är det väl ganska rimligt, att man också försöker hålla priserna nere på andra för den enskildes hushållning

mycket viktiga varor, nämligen kläder och bränsle.

Jag måste också säga, att jag är något förvånad över den lätthet, med vilken reservanterna här ta på faran av en eventuell uppgång av index. När vi för några dagar sedan diskuterade subventionerna vill jag minnas att herr Rubbestad sade, att det betydde inte så mycket, om vi låte dessa subventioner vara. Om jag inte minns fel, sade han, att det skulle betyda en ökning av index med en enhet. Nu ha vi hört, att subventionerna på de olika varor det här är fråga om motsvara en indexstegring av $1\frac{1}{2}$ enhet. Om vi skulle hålla på och höja index på det sätt, som skulle bli fallet, om vi inte i dessa fall valde subventionsvägen, torde det inte dröja länge, förrän vi utnyttjat hela den marginal man har till sitt förfogande här. Jag måste för min del säga, att jag tror att det är lika viktigt att hålla igen på detta område, när man befinner sig i början av denna marginal som när man kommer emot slutet av densamma. Det är lika viktigt att försöka hålla sig vid den nedre gränsen som att släppa loss och sedan, när man kommit till den övre gränsen och upptäcker att fara är å färde, helt plötsligt tvärt slå till reträtt.

Jag kan nöja mig med dessa synpunkter och yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr FALLA (kort genmäle): Herr talman! Den toleransmarginal statsrådet talade om är ju enligt hans egna beräkningar $5\frac{1}{2}$ enheter, och om dessa subventioner motsvara $1\frac{1}{2}$ enheter återstår ju 4 enheter, och det vill jag tro är rätt. Det är klart, att dessa 4 enheter framdeles kunna ätas upp, som folkhushållningsministern sade, men för närvarande finnas de i varje fall. Nu gick folkhushållningsministern härifrån. Annars skulle jag velat erinra honom om hans uttalande för ett år sedan. Då var

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

han inte mindre tvärsäker än han är i dag. Han yttrade då, när vi resonerade om prisutvecklingen i framtiden, att det fanns omständigheter som talade för att vi inte behövde sväva i det blå. Man räknade med att det så småningom, kanske relativt snart, skulle bli pris-sänkningar på dessa subventionerade varor. Nu visar det sig i alla fall att folkhushållningsministern svävade i det blå. Jag är övertygad om att vi nästa år få konstatera, att han även i år svävar i det blå. Förra året yttrade han följande: »När regeringen har kunnat frångå sin principiella uppfattning om subventionering, som kommit till uttryck vid den avveckling av vissa subventioner som skedde tidigt i våras och även i senare sammanhang, så är det uttryckligen från den utgångspunkten, att man här har att göra med en tillfällig historia. Om världsmarknadspriserna olyckligt nog skulle visa benägenhet att förbli höga i fortsättningen, om det höga prisläget sålunda får något av permanent karaktär, så ämnar regeringen, det är jag den förste att deklarera, i fortsättningen inte besvara riksdagen med dylika subventionsyrkanden.» Det var ju klart sagt. Nu säger visserligen folkhushållningsministern, att det kommit till andra faktorer, så att nu gäller inte det han då sade. I fjol sade jag emellertid just, att vill man ha ett sådant här system, så nog kommer man att finna motiveringar för det.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag skall försöka undvika att sväva upp i det blå, vilket ju herr Falla beskyllde folkhushållningsministern för. Jag skall hålla mig till mera konkreta ting, till ved och fossilt bränsle.

Jag tvingades begära ordet med anledning av att här sagts, att denna subventionering inte verkar rättvist. Jag har inte hört någon bestrida, att man når syftet med dessa subventionsåtgärder, men subventioneringen skulle verka

orättvist på det sättet att inte alla konsumenter bli delaktiga av subventionen. Det finns då anledning erinra om att den uppgång i vedpriserna som skett föranletts därav, att vi fått ta bort den s. k. produktionspremien. Jag behöver inte erinra herr Svensson i Grönvik om att det var ett starkt krav från skogsägarnas sida, att denna premie skulle försvinna. Man anmärkte, att det visserligen blir samma pris, om man tar bort denna produktionspremie och höjer normalpriserna. Då får vederbörande producent samma summa pengar, men han får dem utan krångel, om uttrycket tillåtes mig. Det skulle verka stimulerande på vedproduktionen, och vi ansågo oss därför kunna släppa upp priset på veden vid den tidpunkten. Vi sade samtidigt ifrån att vi ville senare ta under övervägande, om bränslekostnadsökningen skulle tillåtas slå igenom i konsumentpriserna eller inte. Om man vill ta bort denna effekt av prisökningen för speciellt ändamål, kan man av tekniska skäl inte nå alla vedproducenter. Den s. k. normalveden, som vi räkna bör kunna ingå med ungefär 7 å 8 miljoner m³, distribueras på sådant sätt att man inte kan — det går naturligtvis, men det vållar betydande svårigheter — betala tillbaka pengar till var och en som köpt ved. Vi ha då funnit det bättre att låta subventioneringen läggas på fossilt bränsle. På det sättet når man samma syfte.

Herr Svensson i Grönvik sade, att inte alla som vilja köpa fossilt bränsle få göra det. Det är riktigt. Jag vill emellertid erinra om att vi tänkt att i år i större utsträckning än tidigare tilldela fossilt bränsle. Vi räkna med att under den kommande bränslesäsongen blir det praktiskt taget bara den s. k. normalveden som kommer till användning, så att bara de som normalt använda ved komma att behöva använda ved. Här emot kan ju invändas, att det drabbar ändå dessa människor. Jag vill emellertid erinra om att veden inte kostar lika

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

mycket för en s. k. indexfamilj på en plats som på en annan. Jag har inte siffrorna riktigt klara för mig, men jag tror inte att jag gör mig skyldig till något misstag om jag säger, att i dyraste tätort uppgår en sådan familjs kostnader för bränslet till 360 kronor, under det att på billigaste ort i skogsbygderna man får samma nytthet för halva priset. Och det är ju ändå en favör. Vid de justeringar av dyrortsgrupperingen som skett ha dessa relativt avsees belägna orter kommit rätt högt upp på skalan. Jag har velat göra denna erinran av det enkla skälet, att veden i tätorterna blir osedvanligt dyr, helt naturligt för övrigt på grund av transportkostnaderna, som ju inte bli så stora i skogsbygderna.

Jag medger gärna, att systemet i och för sig inte är tillfredsställande; det ger inte absolut rättvisa åt alla konsumenter, men jag erinrar om att det är omöjligt att åstadkomma ett system, som fungerar i allo tillfredsställande. Denna omgång med subventionerna hoppas jag vi skola kunna klara utan anlitande av skattemedel. Det finns ju så att säga gemensamma inkomster för konsumenterna, som bragts samman i en importregleringskassa, som man redan tagit stora belopp ur.

Jag erkänner gärna, att om vi skola fortsätta att subventionera, måste regeringen förbehålla sig rätt att komma till riksdagen och säga, att det behövs mera pengar, men regeringen kan inte gå till riksdagen och begära pengar utan att göra klart för riksdagen, att det kan bli andra förhållanden ett annat år.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag sade i mitt förra anförande, att vi ha utomordentliga bekymmer för att kunna hålla oss inom den toleransmarginal, som vi räkna med att statstjänarna skola betrakta som acceptabel. Vi ha nämligen att räkna med vissa prisstegringar på förnödenheter, som ha

benägenhet att värka ut, och vidare innebär överenskommelsen med statstjänarna inte som herr Falla och flera andra här i debatten gjort gällande, att vi ha hela marginalen mellan 163,5 och 169 enheter att röra oss med. Vi få ju ändå komma ihåg, att statstjänarna för närvarande ha rätt att begära 3 procents löneökning genom en justering av procentsatsen från 12 till 15 procent. De ha avstått härifrån efter en framställning från regeringen men under den förutsättningen, att prisläget i stort sett hölles oförändrat i första hand fram till årsskiftet, då väl parterna få tillfälle att träffas på nytt och se om det finns förutsättningar för en prolongation av prisstabilitetsöverenskommelsen.

Den toleransgräns, som det inte sagts något om vare sig i propositionen eller i utskottsutlåtandet, rör sig om två enheter på 1935 års index och tre enheter på 1914 års index. Överträdes denna toleransgräns ha statstjänarna förbehållit sig rätt att vid årsskiftet säga: nu skola vi ha en löneökning; vi äro inte beredda att avstå från den längre. Och när läget är sådant och subventionerna på dessa tre ting, hudar, bränsle och bomull, innebära, att vi slippa en indexhöjning på 1,5 enheter på 1914 års index, d. v. s. hälften av den toleransgräns vi ha att röra oss med, tror jag man kan vara överens om att man inte skall bagatellisera effekten av subventionerna.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Eftersom jag i detta ärende väckt en motion, ber jag att få framföra några synpunkter.

Jag vill då först säga, att man inte kan se denna fråga isolerad, utan att man måste se den i det större sammanhanget i dess betydelse för stabiliseringen av det ekonomiska läget i vårt land. Det finns ett uttalande i bankoutskottets utlåtande nr 50, som kommer att behandlas i morgon. Där betonas det på flera ställen, att vad som gjort att

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

vi kommit i detta svåra läge är den stora inkomstinflation, som inträffat här i landet. Utskottet säger, att man skall försöka skapa jämvikt i landets ekonomi och att man därvid måste inrikta sig på en begränsning av köpkraftsoverskottet för att man på så sätt skall kunna motverka tendenserna till prisstegring och ytterligare försämring av penningvärdet samt förhindra en så stark lageruttömning att svårigheter uppstå för vår försörjning. Jag menar, att detta säkerligen är att sätta fingret på den ömma punkten i hela vårt ekonomiska liv. Men man måste då också ställa in subventionerna i deras rätta sammanhang. Ty vad äro subventionerna annat än en viss grad av löneförhöjning? Om man får ersättning för ökade levnadskostnader genom en ökning av lönerna eller genom subventioner i motsvarande utsträckning ökas köpkraften, men det vill regeringen som bekant försöka hindra. Jag frågar statsrådet Sträng, om så inte är fallet. Det är i ett sådant sammanhang man måste se hela detta system. Enligt min mening är det alldeles på tok, och jag menar liksom herr Falla, att statsrådet Sträng svävar helt i det blå, men det gör enligt min mening inte bara han utan hela regeringen och alla, som vilja stödja en sådan politik. Ty detta system måste så småningom undergräva sig självt. Detta påminner om de gamla hästskojarna förr i världen, som foro till marknaderna för att sälja sina gamla hästar. Hästarna voro orkeslösa och dåliga på allt sätt, men hästskojarna gävo dem en dos arsenik, som satte fart på dem så att de sågo ut som fölungar. Men efter en tid ramlade de omkull, och det var slut med dem. Så kan hända att det kommer att gå med det svenska samhället, om man undan för undan använder en sådan här medicin som subventioner. Jag tror att det vore lyckligare, om man såge sanningen i vitögat och om man i tid sökte hämma de skadeverkningar de fört med sig.

Statsrådet poängterade, att avtalsöversenskommelsen med statstjänstemännen är det väsentligaste skälet för att man här måste gå in för subventionering, och han framhävde, att vi stå så nära gränsen för en höjning av statstjänstemännens löner att vi kunna motse krav på löneökning. Statsrådet nämnde, att priserna på ull, bomull, hudar och bränsle medföra en indexhöjning med 1,5 enheter, men då få vi också komma ihåg, herr statsråd, att det är 1914 års indextal, som ger dessa siffror. Men vi ha inte 1914 års indextal nu, nu ha vi 1946 års. Det är på 1946 års indextal det nya lönesystemet baserar sig. Skall man nå rätt utgångspunkt och komma fram till 1935 års procenttal måste man dividera 1914 års procenttal med 1,56, och skall man sedan från 1935 års indextal komma till 1946 års, måste man ytterligare dividera med 1,4. Då kommer man till de rätta siffrorna, och det betyder, att det knappast blir ens en halv procents stegring i de verkliga kostnaderna i indexberäkningen i stället för den av statsrådet nämnda 1,5 procents ökningen. Att påstå att detta spelar så stor roll är därför alldeles felaktigt.

Herr statsrådet ville göra gällande, att det går inte att slå ut det på hela det samlade levnadskostnadstalet, som i propositionen nr 286 är angivet till över 16 tusen miljoner kronor. Men vad skall man då slå ut det på, och är det inte meningen att man skall stödja sig på de siffror, som efter grundlig utredning lagts fram av de sakkunniga, som upprättat nationalbudgeten? Skall man utan vidare slå bort dem? Ser man på de 50 miljoner, som det här är fråga om, och vad de betyda i förhållande till de 16 tusen miljonerna finner man, att subventioneringen beträffande bomull, hudar och bränsle gör cirka 0,31 procent i ökade levnadskostnader; det är hela effekten. Sedan kommer ju prisökningen på jordbrukets produkter, som, om den slår igenom, gör 160 mil-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

joner i denna stora ram om 16 tusen miljoner, motsvarande en ökning av levnadskostnaderna med omkring 1 procent. Cirka 1,5 procents ökning av levnadskostnaderna blir sålunda den egentliga effekten av att man låter subventionernas samlade belopp slå igenom i priserna.

Nu säger statsrådet Sträng, att man ligger så nära gränsen för en ökning av statstjänstemännens löner, att den allra minsta höjning av index kan medföra en sådan effekt. Men hur är det med den saken, herr statsråd? I propositionen nr 250, där man gick in för den nya indexberäkningen för statstjänstemännen, fastslogs bastalet 136,34. Det betyder att pristalet för indexberäkningarna är 120. Först när man kommer upp till 124, inträder den kritiska punkten, och dit ha vi ännu fyra enheter och därmed det läge, där priserna kunna åstadkomma en höjd lön. Så ligger saken i själva verket till, och det är därför inte riktigt att göra gällande, att det är någon överhängande fara med lönetillägget. Jag har tidigare, när vi diskuterat subventionerna åt jordbruket, sagt, att enligt min mening det inte är något orimligt i att löntagarna få kännas vid en viss ökning av priserna på både bomullsvaror, kläder, bränsle och livsmedel. Sedan 1946, alltså under 1947 och den gångna delen av 1948, ha lönerna nämligen stigit med 25 procent, medan man i nationalbudgeten konstaterar, att levnadskostnaderna under samma tid ökat från 151 enheter med 12 till 163 enheter, vilket gör en stegring av levnadskostnaderna enligt propositionen med åtta procent. Om löneökningen uppgår till 25 procent och levnadskostnadernas ökning utgör 8 procent, är det då orimligt att begära att även statstjänarna skola ta på sig en viss prisstegring? Jag kan för min del inte finna annat än att man måste bedöma vårt ekonomiska läge sådant det är i dag. Vi läste ju häromdagen i tidningarna, att det nu

snart är slut på vår hårdvaluta, och därför gäller det enligt min mening att inte pumpa ut varenda reserv vi ha här i landet utan försöka dämna i bäcken i stället för i ån.

Jag vill vidare framhålla, att reservation 3) till en viss grad förvånat mig. Reservanterna avse med den att ge till känna, att de inte vilja vara med om subventioneringen av bränsle därför att den inte slår rättvist. Men det väsentligaste skälet, mina damer och herrar, för dem som stå för den reservationen är att det har träffats en överenskommelse. Vill man inte stå för en överenskommelse i det ena fallet, förstår jag inte varför man skall stå för den i det andra fallet. Ur överenskommelsesynpunkt spela båda sakerna samma roll, och är det riktigt att gå in för punkten a, som gäller subventionering av bomullsvaror och sulläder, torde det samma gälla om punkten b, som avser subventionering av bränslet. Vad betyda de 20 miljoner kronor, som det är fråga om i det förra fallet, i ökade utgifter för svenska folket? Jo, om vi äro 7 miljoner svenskar gör det 3 kronor per person och år. Är det så farligt? Man behöver inte spara in mera än vad en eller två biografbiljetter om året kosta. Ser man på statistiken över nöjeslivet förstår man, att det inte är ont om pengar här i landet, utan att det tvärtom finns pengar i överflöd, så nog kan folk kosta på sig en halvsulning och köpa ett bomullstyg, som inte medför en kostnadsökning med mer än 3 kronor per år.

Jag förstår för min del inte regeringens resonemang och därför inte heller dem som vilja stödja detta förslag. Därför finner jag det också riktigtast att gå på avslag på det kungliga förslaget.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Efter herr Rubbestads av energi

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

och känsla laddade anförande skulle jag kanske inte fortsätta debatten, för jag förtar ju bara intrycket av kläm i denna, om jag fortsätter i ett litet lugnare tempo.

Men herr Rubbestad får väl ändå försöka komma ihåg, att man inte kan resonera som om den svenska regeringen och den svenska riksdagen hade huvud- och halsrätt över den svenska löntagarkårens uppfattningar och reaktioner. Det går därför inte att helt enkelt säga, att vad som här föreslagits aldrig borde ha skett, att det betyder höjda löner o. s. v. Man måste här konstatera, att det finns två alternativ, antingen skola vi subventionera och ha en god chans att få den återhållsamhet på löntagarfronten, som ger oss möjlighet till ekonomisk stabilitet, eller också skola vi inte subventionera men det med klar vetskap om, att statstjänarna komma att begära löneökningar, att fackföreningarna i höst bl. a. under åberopande av statstjänarnas löneökningar komma att begära genomgående höjda löner, att herr Rubbestad och hans meningsfränder med åberopande av löntagarnas lönehöjningar komma att begära högre jordbrukspriser, att höjningen av jordbrukspriserna kommer att åberopas som skäl för höjning av statstjänarnas och fackföreningsfolkets inkomster o. s. v. Det finns två alternativ: antingen skola vi försöka stoppa utvecklingen, eller också inte. Jag frågar nu herr Rubbestad vilket av dessa alternativ han i detta sammanhang egentligen föredrar. Om han är konsekvent och logisk och fortsätter sitt anförande som logiken bjuder och tvingar honom till, måste han gå upp i talarstolen och säga kammaren, att han gillar en politik, som inte hejdar en ständigt tilltagande skruvrörelse.

Herr Rubbestad har vidare myntat ett mycket elegant uttryck om regeringens görande och låtande på denna punkt, nämligen hästskojarpolitik. Jag har emellertid en bestämd känsla av

att när vi komma fram till den slutliga voteringen här i afton herr Rubbestad nog kommer att kunna konstatera, att åtskilliga av riksdagens självständigt tänkande ledamöter komma att göra sig, som herr Rubbestad så elegant uttrycker saken, skyldiga till hästskojarpolitik. Jag fäste mig också vid herr Rubbestads energiutbrott och hans aversion mot tanken på höjda löner. Jag bleve angenämt överraskad, om herr Rubbestad inte glömde bort de där tongångarna, när det blir fråga om att höja arbetsinkomsterna för jordbrukarna i samband med de jordbrukspropositioner jag brukar ha det blandade nöjet att en gång om året presentera riksdagen. Jag har ett minne av att herr Rubbestad brukar vara en av de mest energiska förespråkarna för en inkomst- och löneförbättring just åt jordbrukarbefolkningen.

Nu säger herr Rubbestad, att de siffror jag anförde inte äro adekvata, att det inte är fråga om 1914 års index och inte heller om 1935 års index utan om 1948 års, och att för levnadskostnadsstegringen betyder det hela knappt en halv procent. Men herr Rubbestad vet ju med den sakkunskap han utvecklade i sitt sista anförande mycket väl, att levnadskostnadsberäkningen är en historia, som har sin alldeles speciella karaktär. Det är inte på det sättet att man genom en enkel division kommer fram till siffrorna för denna stegring. Jag har sagt, att vi få ett så och så stort genomslag på sko- och klädfronten, och att om vi därtill icke subventionera bränslet få vi ett genomslag på 1,5 enheter, om vi ~~räkna~~ med 1914 års index. Vi ha en tolerans på ca tre enheter, även om en tiondel mer eller mindre icke förändrar läget när vid årsskiftet 1948/49 parterna på nytt gå att bedöma saken. Om vi ha en tolerans, som ligger på omkring tre enheter på 1914 års index och omkring två enheter på 1935 års index, och då vi endast subventionerat jordbruket med 120 miljo-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

ner kronor av 163, och när vi ha ett prisgenomslag på yllevävnadsfronten på grund av prisstegringen på ull, som redan diskonterats av yllemanufakturisterna, kunna vi vara överens om — det kan jag försäkra kammarens ledamöter — att det är fråga om att räkna med tiondelar och hundradelar, om man skall kunna hålla sig inom gränsen och inte köra huvudet genom taket.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Som jag bara har tre minuter på mig kan jag icke bemöta alla synpunkter som statsrådet nyss framförde.

När han framhöll, att man skall se till hur index nu slår, vill jag gärna erkänna, att efter de grunder, som man manipulerar med i fråga om index, kan man räkna med nära nog vad som helst. Nu har man icke bara socialstyrelsen, som räknar, utan också en nämnd, sammansatt av tjänstemän, som skall giva råd, om det skall bli på det ena eller andra sättet. Jag måste säga, att en del utslag, som index gör i särskilda lägen, förvänat mig.

När det gäller jordbruket är det ju helt naturligt, att vi vilja ha ersättning i betydande mån för jordbrukets produkter. Jag skulle förmoda, att om herr statsrådet studerar propositionen nr 286, denna nationalbudget, och ser hur förhållandena utvecklats sig från 1943 till 1947, skall han också finna, att det är fullt berättigat att jordbrukarna skola ha betydligt mera än de förut haft. Ökningen för jordbrukarna under tiden 1943—1946 har nämligen uppgått till — i medeltal för samtliga — 880 kronor för företagen inom jordbruket, men för företagen inom industrien har ökningen blivit betydligt större eller 1 649. För handeln är genomsnittet 2 087, och för de fria yrkena har stegringen blivit 2 925. Alltså är för oss jordbrukare stegringen mindre än en tredjedel av stegringen för den sista gruppen. Därför kräves det en betydande ökning för

att jordbrukets prisläge skall komma till den nivå, som riksdagen flera gånger uttalat sig för.

När det gäller frågan om vad statstjänarna eller andra skola ha vill jag påpeka, att jag har i en reservation tidigare gått in för att statstjänarna skulle få rörligt tillägg efter de grunder som stipulerades vid löneregleringens genomförande, d. v. s. med tre procent för varje ökning av index med fyra enheter. Det skulle betyda mindre kostnader för staten. Tre enheter skulle betyda 20 miljoner kronor och sex enheter 40 miljoner kronor. Nu går man in för subventioner av 120 miljoner för jordbrukets område och med 50 miljoner beträffande det utskottsutlåtande, som vi nu behandla. Det är alltså tre eller fyra gånger mera än det annars skulle ha kostat statsverket.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP: Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande sammanhänger nära med det bankoutskottets utlåtande som vi komma att behandla i morgon. Jag skall emellertid undvika att blanda ihop de två sakerna, ty det är två skilda saker. Jag vill bara säga, att jag förstår reservanternas synpunkter med hänsyn till vad som skrevs i förra årets proposition. Det skrevs fel den gången, när man i förra årets proposition sade, att subventioneringen borde fortsätta endast därest den internationella prisstegringen kunde antagas vara av övergående karaktär. Man skulle enligt min mening icke ha underlåtit att säga, att även med hänsyn till den internationella prisutvecklingen kan det bli nödvändigt i fortsättningen också.

Jag ser det på något annat sätt än reservanternas i detta fall se det. Jag menar, att vi äro fastlåsta vid ett system av index i förhållande till visst prisläge. Om det är riktigt eller oriktigt lämnar jag därhän; det skola vi icke diskutera.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Herr Rubbestad runkar på huvudet. Det gör han därför att han själv varit med och fastlåst detta system. Han tillhörde ju lönereglerarna. Jag skall icke kritisera i detta fall. Vi voro eniga om att vi icke ville återupprepa vad som skedde under förra världskriget. Sedan kriget slutat 1918 voro vi i ett ekonomiskt tillstånd ungefär sådant som det vi nu befinna oss i med stigande priser. Det fanns en del av de anställda, statstjänare och andra, som icke fick den del av nationalinkomsten som borde tillkomma dem. Vi menade, att med de synpunkter som vi nu ha på samhällsutvecklingen ville vi icke vara med på ett sådant tillstånd. Om sedan detta indexsystem som rättesnöre, när det gäller reglering av lönerna, är riktigt eller icke, lämnar jag därhän. Det hör icke samman med denna fråga. Vi kunna icke i detta ögonblick ändra detta system. Vi kunna icke säga till statstjänarna, att vi bagatellisera index; om prisstegringen kommer och ger det och det utslaget på priserna, få statstjänarna ingenting av detta. Det ha vi ingen rätt till och över huvud taget ingen fysisk möjlighet till.

Då säga somliga, att det är bättre att det slår igenom. Men vi skola nog ändå vara eniga om att vi nu äro komna i ett sådant läge beträffande den ekonomiska utvecklingen, att vi böra göra allt vad vi kunna för att det ej skall utveckla sig på ett ännu mera oförmåligt sätt. Det länder ingen till gagn men alla till skada, om penningvärdet sjunker ytterligare.

Jag utgår från att om priserna skola stiga på alla produkter kommer det att slå igenom i index, och detta kommer att medföra ökade löner. En föregående talare förmenade att statsanställda skattevägen få deltaga i subventionen och få därför inte sin rätt som genom indexhöjning på lönen. Samme person får väl också skatta för indexlönehöjningen? Men det få vi ju göra alla. Jag tror icke, att det finnes någon stats-

tjänare, som är så stor protektionist, att han räknar ut vilket som är förmånligare.

Det är självfallet, att ett prisstegringsindex slår igenom på arbetslönerna. Slår det igenom på arbetslönerna skall ingen av kammarens ledamöter förvåna sig att jordbrukarna säga, att det måste slå igenom på såväl de arbetsprestationer de enskilda jordbrukarna själva utföra som de prestationer de anställda utföra. Då få vi intet slut på den ändlösa skruven, som uteslutande höjer priserna. Det blir varken de statsanställda, arbetarna eller jordbrukarna till gagn.

Det svåraste av allt i fråga om jordbrukets fastighetsvärden och även fastighetsvärdena i övrigt är, att i den mån de stiga och vi komma till en ända som slutar med förskräckelse, kunna vi enligt mitt sätt att se icke utan att avveckla systemet återställa penningvärdet. Om vi gått alltför långt få vi en krasch såsom efter förra världskriget. Jag hoppas, att vi samtliga vilja undvika detta.

Vi ha alltså den utgångspunkten, att vi äro fastlåsta vid ett index, som, om pristerna stiga, medför ökade löner för en del människor. Detta i sin tur medför ändrade arbetslöner, och det i sin tur medför ökade varukostnader. Det går icke att stanna vid de statsanställda, utan man får tillämpa det även på jordbrukarna och arbetarna.

Var skall detta sluta? Jag frågar, om det är någon som kan säga, att det är riktigt att gå på den vägen. Det är klart, att man kan resonera på det sättet, att det är bättre att taga konsekvenserna och låta indexet stiga om priserna stiga samt låta oss få höjda löner och köra denna cirkelgång.

Jag anser att detta är en olycklig utveckling. Så snart det gäller importerade varor menar jag därför, att vare sig prisstegringen är av mera tillfällig natur eller av mera bestående art får man överväga, huruvida det är riktigare att låta priset slå igenom eller att söka

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

hålla nere hela löneskruven genom att stabilisera priserna. Självfallet kunna utlandspriserna på stora förbrukningsartiklar eller råvaror göra det omöjligt att fortsätta subventionen.

Jag tror, att det är någon åtminstone som har den meningen, att indexberäkningarna icke äro riktiga. Jag vill icke yttra mig härom, utan jag lämnar det därhän. Jag minns huru vi diskuterade det då vi hade ett indextillägg på lön av högst 600 kronor i månaden. Det var många av dem som nu tillhöra reservanterna som frågade, varför icke de, som hade större löner, också skulle kunna få sådant tillägg. Riksdagen höjde sedan beloppet till 700, 800 och 900 kronor i månaden — jag minnes ej om det nu är 900 eller något mera. Det har hittills visat att ingen vill avstå från indextillägg även om lönen ligger över medellönen. Tvingar inte ökat index fram högre lön är givetvis subvention oriktig. Mena reservanterna detta bör det undersökas om systemet kan ändras.

Beträffande bränslet kan jag icke fatta annat än att detta system måste bli orättvist mot de bygder, som få mindre fossilt bränsle. Det invändes från statsrådet Ericsson, att det eljest uppstår besvärigheter i fråga om bränslet. Jag menar dock, att man bör lämna bränslet utanför och att det i så fall är bättre att genom subvention bringa ner priset ytterligare för andra nödvändiga varor. Det blir rättvisare.

När det gäller jordbrukets produkter är ju beslut redan fattat, och det skall jag icke taga upp i dag. Det är naturligtvis en svaghet, att man subventionerar det belopp, som rimligen skall slå igenom i priset den gång subventionen upphör. Det kommer att visa sig i inkomst- och utgiftskalkylerna.

Jag skulle aldrig ifrågasätta, att man skulle låta priset på jordbruksprodukterna slå igenom, om de bero på felslagen skörd. De 90 miljonerna i år äro beroende på sviter av 1947 års felslagna skörd. Att regeringen tog med

30,5 miljoner ytterligare lämnar jag därhän. Detta beslut är ett av de fel som regeringen gjort. Men det är så många andra sådana att det är ingen anledning att bråka om det i efterhand.

Jag kan nu icke se något annat än att vi icke kunna lägga om det system vi arbeta efter och säga till statstjänarna, att de få ej del av de höjda priserna. Vi kunna alltså icke göra om hela indexsystemet. Då ha vi att taga till den föreslagna subventionen på de importerade produkter, vilka skulle öka priserna. Vi ha förut gjort felet, att vi subventionerat ett sådant belopp till jordbruksprodukter, som egentligen borde slå igenom och som borde utgöra en mycket ringa del av det hela.

Jag finner därför, att de utskottsrepresentanter, som gått in för propositionen, stått på den säkra och riktiga standpunkten, men jag är med på att de, som reserverat sig beträffande bränslet, stå på en riktigare standpunkt än propositionen. Det kommer att bli orättvist gentemot olika medborgare, bosatta på det ena eller det andra området, beroende på huruvida de få fossilt bränsle eller icke.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag har ju beundrat herr Pehrsson-Bramstorp i många avseenden; han är kunnig och dugande på många områden. Men jag har alltid förstått, att han icke det ringaste begripit sig på index.

Nu vill jag bara säga, att jag också lärt känna, att det här i riksdagen finnes folk som menar, att så fort regeringen kommer med något är det lag och evangelium för dem: det skall vara det enda riktiga vad regeringen föreslagit.

Jag däremot har en litet kritisk synpunkt, när det gäller sådana här ekonomiska frågor. Jag vill säga herr Pehrsson-Bramstorp, att jag har aldrig yrkat på att man skulle ändra de reg-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

ler som gälla för indexberäkningen; de skola allt fortfarande gälla. Men jag har betonat, att man har en ganska vid ram, innan det slår igenom i prisläget. Ur den synpunkten är det mycket klokare att icke gå med på några ändringar.

En sak förvånade mig. Om herr Pehrsson-Bramstorp är av den meningen, att man icke skall ändra på detta, varför biträdde han ett förslag som framfördes för några dagar sedan? Det gällde beslutet, att om index stiger till 124 skall det bli 8 enheters tillägg, medan, om man hållit på det gamla, det bara skulle ha blivit 6 enheter, alltså betydligt mindre.

Om man vill sätta sig in i dessa saker finner man, att den enda ekonomiskt förnuftiga politiken är att ej gå in för subventioner. Hur går det om man undan för undan subventionerar? Till slut finnes det ingen som kan subventionera: alla fonder äro slut och skattebetalarna orka icke med. Vem skall då subventionera?

Herr **PEHRSSON-BRAMSTORP** (kort genmäle): Jag skall icke fäktas mera med herr Rubbestad. Ju längre han håller på dess mera styrkes han i tron att han har rätt. Fäktar han riktigt länge så ser han till slut den onde på väggen. Det gör honom ännu mera entusiastisk, och han tror att det är sund ekonomi att bara spara. Men man kan spara så att man blir fattigare och fattigare: det gör man om man går på hans linje.

Herr **HJALMARSON**: Herr talman! Jag vill i anledning av ett yttrande här i debatten först bara fästa uppmärksamheten på att förbrukningen av reserverade tillgångar självfallet får precis samma verkan på den samhällsekonomiska balansen som en direkt påspädning av penningvolymen.

Det var emellertid, herr talman, icke detta som jag vill taga upp tiden med, utan det var några synpunkter i stats-

rådet Strängs anförande som uppkallade mig till detta inlägg.

Det förefaller mig, herr talman, som om situationen är den att varje gång vi skola diskutera de aktuella ekonomiska frågorna all diskussion plötsligt får upphöra vid den punkt, där man kommer till överenskommelser med statstjänstemännen.

Det måste väl ändå rimligen vara så, att denna överenskommelse icke kan få utgöra ett hinder för varje förnuftig ekonomisk diskussion. Vi skola väl dock bedja Gud bevara oss för att på nytt komma tillbaka till det gamla indestänkandet, som tyngde ner den ekonomiska debatten i vårt land för några år sedan.

Statsrådet Sträng yttrade, om jag ej hörde fel, att det ändå är så, att regeringen icke har huvud- och halsrätt över löntagarna. Nej, naturligtvis är det icke på det viset. Men man måste väl ändå utgå ifrån att man här har med förnuftiga människor att göra, som förstå den föreliggande ekonomiska situationen. Genom de upplysningar som vi fått på sistone är det klargjort, att det ekonomiska läget i vårt land är vida sämre än man trodde att det var, när förhandlingarna fördes med statstjänstemännen. Vi resonera ju i denna stund från ett annat utgångsläge än det, som förelåg när uppgörelsen träffades med statstjänstemännen. Det måste vara möjligt att i ett demokratiskt samhälle kunna diskutera konsekvenserna av det förändrade läget.

Den ena sidan av denna situation beröres i utskottets utlåtande. Det säges att det icke är någon sannolikhet för närvarande för en mera betydande och varaktig nedgång av prisnivån. Men det är bara den ena sidan. Den andra sidan är ju den, att vi på allvar måste räkna med att det icke räcker med den inkomststabilisering, som statsrådet Sträng talade om, för att kunna åstadkomma en samhällsekonomisk balans. Eller vågar verkligen statsrådet Sträng,

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

mot bakgrunden av de siffror vi nu känna till om den sannolika utvecklingen av vår import och export o. s. v., taga på sitt ansvar att säga, att det skulle vara tillräckligt att stabilisera inkomster och priser i nuvarande läge? Är det icke i stället så att vi måste tänka oss skärpta åtgärder gentemot köpkraftsöverskottet, åtgärder som komma icke bara att betyda, att man tar bort fördelarna av subventionspolitiken utan mycket mera för det stora flertalet människor i landet?

Jag vill också fråga statsrådet Sträng, hur länge han mot denna bakgrund tror, att man har någon möjlighet att fortsätta med den nuvarande subventionspolitiken. Den var till nöds försvärlig, så länge man trodde sig kunna räkna med en sänkning av prisnivån, men den innebär i nuvarande läge med dess skärpta inflationskonjunktur ingenting annat än att man sticker huvudet i busken och icke vill se den ekonomiska verkligheten sådan den gestaltat sig.

Jag skulle också, herr talman, vilja säga ett par ord till de talare, som önskat bagatellisera subventionspolitikens verkningar på statsbudgeten. Alla här i kammaren erinra sig säkerligen, hur diskussionen fördes när det var fråga om ett tvångssparande via en skärpning av den indirekta beskattningen både på umbärliga och mera outhärliga varor. Hur hette det då? Jo, då sade man, att det är alldeles uteslutet att tänka sig en mindre överbalansering än 500 miljoner kronor. Jag minns särskilt hur bevillningsutskottets högt ärade ordförande med stor skärpa understök, att varje prutning på detta belopp — en prutning som man förordade från bl. a. min meningsriktning därför att man trodde mera på att med en annan ekonomisk politik kunna åstadkomma den erforderliga ökningen av sparandet på den vanliga vägen — var ett uttryck för brist på ekonomisk ansvarskänsla. Man måste då säga sig, att det är bra

besynnerligt att man nu, ett par månader senare, från majoritetspartiets sida försöker göra en dygd av det rakt motsatta handlings sättet. Även om man, herr talman, kanske har vant sig vid att icke ställa anspråken särskilt högt i fråga om planmässigheten i de åtgärder, som regleringspolitikens förespråkare vidtaga, behöva väl ändå icke de, som förorda denna politik, avsäga sig alla anspråk på konsekvens i det ekonomiska handlandet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av statsrådet Ericssons motiv för subventionering av hushållsbränsle. Han erkände för sin del, att denna subventionering icke verkade hundra procentigt rättvist, men han ville göra gällande att detta slag av husbehovsbränsle användes i dyrorterna, där bränslekostnaderna äro väsentligt högre än på övriga platser, där man endast använder vedbränsle. Om vi se på våra subventionsåtgärder på det ena eller andra området, ha vi hittills alltid försökt ordna det så, att de fördelas lika på alla. Ingen grupp blir fräntagen möjligheten att njuta fördel av subventionerna. Så är förhållandet beträffande livsmedel, bomull och hudar, men så är icke förhållandet i fråga om bränsle. Som jag nämnde i mitt första anförande äro människor av olika skäl angelägna om att få fossila bränslen till sina små värmeledningspannor, men där det finns tillgång på ved tilldelas icke något fossilt bränsle. Nu sade visserligen statsrådet Ericsson, att tillgången på fossila bränslen i år kommer att öka och att det därför kommer att bli större möjlighet att erhålla sådana. Vad jag vill ha sagt med detta är, att då man tidigare trots de stegrade priserna från dessa landsbygdsorter har försökt att få tillgång till fos-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

silas bränslen, förstår man att det ligger sådana skäl bakom, att det icke enbart är kostnaden som är avgörande. Det är en väsentlig fördel för dem, som skola sköta om eldningen, att få använda fossila bränslen. Arbetsbesparingen är så betydande, att man icke får underskatta den. Psykologiskt sett motverkar detta välviljan gentemot dem som, därest riksdagen bifaller förslaget, få denna fördel, som icke kan komma alla till del. Det är i huvudsak dessa skäl, som för mig varit avgörande.

Herr Rubbestad ville liksom ironisera över den reservation, till vilken jag anslutit mig, och gjorde gällande, att vi varit inkonsekventa i vårt handlings-sätt. Med den känsla för ekonomi, som herr Rubbestad i allmänhet har, borde han tänka på att det här gäller ett belopp av 30 miljoner kronor, under det att det sammanlagda anslaget under a) begränsar sig till 20 miljoner. Detta är icke det väsentliga — det vill jag medgiva — för oss reservanter, som med åberopande av de av mig tidigare framförda synpunkterna yrka avslag på punkt b).

Jag vidhåller alltså mitt yrkande, herr talman, om bifall till punkt a) men avslag på punkt b).

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag förstår, att man från herr Pehrsson-Bramstorps och herr Svenssons i Grönvik sida vill göra gällande, att vi begå en stor orättvisa, när vi icke kunna ordna ett system, varigenom de konsumenter, som icke kunna använda fossilt bränsle, ändå få förmån av subventionerna. Jag förstår det av olika skäl, men det överraskar mig att herr Svensson i Grönvik vill göra gällande, att det fossila bränslet är så kolossalt överlägset veden. Vi ha ju hört från herr Svenssons meningsfränder — och den musiken kanske kommer igen framöver — att ved är ett utomordentligt bra bränsle.

När subventioneringen måst ordnas på detta sätt, beror det på att brännveden utgör en så liten del i vårt lands bränsleförsörjning för den kommande vintern. Förbrukningen av normalved beräknas till cirka 6 miljoner m³, men vi komma att använda oss av betydligt större kvantiteter kol, koks, antracit och brunkolsbriketter. Som bekant motsvarar ett ton koks i bränslevärde 6 m³ ved. Skall man nå en samlad effekt med avseende å bränslekostnaden för alla konsumenter, när man icke denna effekt, om man bara subventionerar normalveden, ty den utgör en så liten del av det hela. Därför tror jag det är ett steg i rätt riktning att använda detta system den bränslesäsong, som börjar den 1 juli, då så många flera få fossilt bränsle än tidigare. Det är motiveringen för denna anordning.

Det hade naturligtvis varit lättare på den här punkten, om herr Svensson i Grönvik tidigare dragit konsekvenserna av det resonemang han för i dag, nämligen att vi icke skulle avskaffat produktionspremien. Hade inte denna avskaffats skulle veden hos konsumenterna varit billigare. Men det var herr Svenssons meningsfränder i första hand som yrkade på att detta krångel skulle försvinna, och därför ha vi fått ett nytt krångel på denna punkt.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Det var närmast herr Hjalmarsons inlägg som uppfordrade mig till en kort replik.

Jag tycker nog att herr Hjalmarson tjuvstartade litet med tanke på morgondagens stora ekonomiska debatt, då det blir tillfälle att upptaga alla dessa stora frågor till behandling. Så mycket framkom emellertid, att herr Hjalmarson hade vissa undermedvetna rekommendationer, hur man skulle kunna komma till rätta med detta problem. När herr Hjalmarson frågade

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

mig om jag tror, att en inkomststabilisering är nog för att klara det samhällsekonomiska problemet för dagen, är jag den förste att understryka, att jag tror icke att de delar av inkomststabiliseringsprogrammet, som vi diskutera här i kväll med utgångspunkt från det föreliggande utskottsförslaget och som avse en stabilisering av lönemarknaden, äro tillräckliga för att komma till rätta med alla de problem vi komma att ställas inför. Jag yttrade mig också på det sättet, att jag, när jag i mitt senaste anförande talade om denna inkomststabilisering, sade »som så lovande har börjat», vilket är en direkt avis om att det säkerligen måste en del annat till. Jag är emellertid icke beredd att följa herr Hjalmarson i de tankegångar och tongångar, som underförstått framskymtade, nämligen att den enkla och behagliga vägen att eliminera de samhällsekonomiska spänningarna genom att släppa upp priserna skulle vara den riktiga vägen. Det är en enkel och behaglig väg för en del, men det är en utomordentligt obehaglig och jag kan säga omöjlig väg för det stora flertalet av detta lands invånare, nämligen de som ha en inkomst, som i dag icke är stort mer än vad de behöva för de nödvändiga behoven. Man får följaktligen här söka sig fram efter andra och kanske mera komplicerade vägar, som dock tyvärr i dagens läge äro nödvändiga.

Jag skall inte fortsätta att tjuvstarta i debatten för morgondagen, men en av de vägar, som stå till buds, är självfallet att samhället får se om sina möjligheter att på ett mera direkt och effektivt sätt ingripa på de olika sektorerna både inom näringslivet och på prisområdet för att över huvud taget klara problemet utan att det går ut över de breda lagrens levnadsstandard i den utsträckning, som ingen kan stå till svars med.

Vidare vill jag säga till herr Hjalmarson, att man kan väl inte gärna i

detta sammanhang återopa ett yttrande av bevillningsutskottets ordförande vid ett tidigare tillfälle, att varje minskning av det budgetöverskott, som vi få fram genom punktbeskattning och liknande ting, är ett minus som man icke bör tolerera. Nu, säger herr Hjalmarson, är man beredd att från det hållet presentera nya subventionsförslag, och herr Hjalmarson efterlyser planmässigheten häri. Gentemot detta skulle jag vilja återopa den gamla sanningen, att det har sina risker att kasta sten, när man sitter i glashus. Jag har en bestämd känsla av att herr Hjalmarson och hans partivänner icke tillhörde dem, som lade ned någon särskilt aktionsbjudande energi på att få fram ett budgetöverskott, när frågan var aktuell. Det var väl i stället på det sättet, att herr Hjalmarson och hans partivänner voro mycket irriterade över de 160 å 170 miljoner, som vi via bensinskatten torkade upp av köpkraften och åstadkommo ett budgetöverskott med. När herr Hjalmarson i dag vänder sig emot denna subvention, som är betingad av det nya läget och dagens aktuella förhållanden, bör väl herr Hjalmarson i någon mån komma ihåg vad som hänt i detta ärende, och när herr Hjalmarson talar om planmässighet, skall det väl inte bara vara en munnens planmässighet, utan det bör väl vara konsekvens och någon logik även i handlingarna. Jag säger det för herr Hjalmarsons del och med hänsyn till den ställning herr Hjalmarson och hans partivänner intogo, när det tidigare var fråga om att skapa detta budgetöverskott.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! För att svara på det sista först vill jag erinra statsrådet Sträng om att diskussionen den gången gällde, hur vi skulle kunna åstadkomma en tillräcklig ökning av nettosparandet i samhället. Det kunde ske på två vägar,

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

antingen genom ett tvångssparande via den indirekta beskattningen eller genom att man bedrev en sådan allmän ekonomisk politik, att man kunde öka sparandet på den vanliga vägen.

Jag vill också säga till statsrådet Sträng, att den som inte tror på möjligheten att genom en riktig allmän ekonomisk politik åstadkomma den relativt begränsade nettoökning av det enskilda sparandet, som skatten på bensin representerar, tror över huvud taget icke på möjligheten att återvinna folkets förtroende för landets ekonomiska ledning. Detta om den saken.

Statsrådets Strängs svar innebär ju emellertid icke på något sätt, att statsrådet därmed kommer ifrån ansvaret för att det skall finnas något slag av konsekvens i regeringens och majoritetspartiets egen politik. Det måste väl existera någon följdriktighet i majoritetens eget handlande, och det var denna följdriktighet jag efterlyste, när man här diskuterar subventionspolitiken, vilken direkt går emot de principer, som man i början av detta år förordade i budgetdiskussionen.

Statsrådet Sträng erkänner — och det tar jag givetvis fasta på — att det icke är nog med en inkomststabilisering, och då hänger i själva verket hela subventionspolitiken i luften.

Statsrådet Sträng talade om att gå den enkla och behagliga vägen. Jag vet inte vad statsrådet syftade på, men jag får nog säga, att jag tycker det är en ganska besynnerlig väg att med den ena handen ge subventioner åt stora konsumentgrupper samtidigt som man är medveten om att man med andra handen får taga igen både detta och säkerligen mycket mera av samma konsumentgrupper i framtiden.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! När herr Hjalmarson gör gällande, att regeringen skulle brista i lo-

gik, ber jag att få erinra om att jag i praktiskt taget alla de anföranden jag hållit i kväll försökt förklara för kammarrens ledamöter — även om jag inte kunnat få herr Hjalmarson att inse det — att det nu har inträtt ett nytt läge. Det har här varit fråga om att söka träffa en ekonomisk överenskommelse mellan olika grupper i samhället. Man skall inte bara söka nå ett praktiskt resultat, utan också söka skapa den moraliskt positiva inställning till överenskommelsen, som herr Hjalmarson efterlyste. Den grundläggande förutsättningen för att detta skulle lyckas var en subventionering av vissa importvaror. Även om det, som jag tidigare sade, kan synas teoretiskt motstridande, är det i det praktiska dagsaktuella läget den enda möjliga vägen, om man vill nå ett resultat.

När herr Hjalmarson sedermera gjorde gällande, att det finns ett alternativ till regeringens förslag om överbalansering av budgeten, nämligen en sådan allmän ekonomisk politik, som skulle ha givit betingelser för ett ökat sparande, borde han väl fortsatt med att tala om, vad han innerst inne tänker på. Enligt vad jag förstod var det meningen, att man borde ha föredragit de skattelättnader, som väl skulle ha blivit aktuella någon gång i framtiden och som herr Hjalmarson och hans partivänner betrakta som ett av de avgörande incitamenten för ett ökande av sparviljan. Jag har i andra sammanhang hört dessa synpunkter utvecklas av herr Hjalmarsons partivänner. Det är kanske djärvt att fortsätta herr Hjalmarsons tankegång, men jag vill fråga, hur det skulle gå med skattelättnader i det nuvarande samhällsekonomiska läget, vilket, som herr Hjalmarson gärna understryker, utmärkes av ett överflöd på köpkraft, något som utgör ett av våra största problem.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet Sträng gav

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

mig nyss en förebräelse för att jag tan-
gerade morgondagens debatt. Jag und-
rar om inte detta verkar som en bume-
rang efter statsrådets sista anförande.
Statsrådet efterlyste våra synpunkter på
de aktuella samhällsekonomiska proble-
men. För att inte förlänga diskussionen
skall jag nöja mig med att hänvisa till
den reservation, som är fogad till det
utlåtande från bankutskottet, som vi
skola behandla i morgon och då få till-
fälle att närmare diskutera.

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr
talman: Den subventionering av bräns-
leimporten, som här föreslås, kommer
endast att gälla vissa speciella bränslen,
som en del medborgare få köpa, medan
andra äro förhindrade att köpa dem.
Detta kommer att för många framstå
som en orättvisa. Man kan visserligen
säga, att bränslet endast representerar
en mindre kostnad, men det gör inte
så värst mycket för att minska irrita-
tionen, ty rättvisefrågorna äro ju i för-
sta hand personliga och inte kvantita-
tiva. De som känna sig missgynnade —
och det göra de med all rätt — komma
givetvis att anse, att detta är ett egen-
domligt förfaringsätt. Dels detta och
dels den omständigheten, att man här
ger sig in på ett alldeles nytt område,
gör att jag för min del inte vill rösta
för bränslesubventioneringen.

Att jag i övrigt röstar för dessa sub-
ventioner — jag röstade även för sub-
ventionerna till jordbruket häromdagen
— beror på att jag inte vill vara med
om att stjälpa de försök att skapa en
överenskommelse mellan olika grupper,
som regeringen sent omsider satt i gång.
Man måste ändå göra ett sådant försök,
men när jag å andra sidan hör, vilka
smala marginaler man tänker ha, måste
jag fråga mig, hur långt detta kan gå.
Om det blir en prishöjning på import-
varor på 4 å 6 procent, skola vi då
fortsätta att subventionera det ena varu-
slaget efter det andra för att hålla pris-

nivån nedanför denna trånga gräns?
Jag vill ifrågasätta om det är möjligt.
Jag tycker att regeringen har ett myc-
ket dåligt utgångsläge i sina förhand-
lingar, när marginalen är så smal, men
för tillfället får man väl göra ett försök.

Härmed var överläggningen slutad.
Herr talmannen gav först beträffande
punkten a) i utskottets hemställan pro-
positioner dels på bifall till utskottets
hemställan i denna del dels ock på av-
slag därå; och fann herr talmannen
den förra propositionen vara med över-
vägande ja besvarad. Herr Rubbestad
begärde emellertid votering, i anledning
varav efter given varsel följande vote-
ringsproposition upplästes och god-
kändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller
statsutskottets hemställan i punkten a)
i utskottets förevarande utlåtande nr
225, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran avslagit
utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter här-
efter intagit sina platser och voterings-
propositionen blivit ännu en gång upp-
läst, verkställdes omröstning genom
uppresning. Herr talmannen tillkänna-
gav, att han funne flertalet av kamma-
rens ledamöter hava röstat för ja-pro-
positionen. Herr Rubbestad begärde
emellertid rösträkning, i anledning
varav votering medelst omröstnings-
apparat verkställdes. Därvid avgåvos
113 ja och 28 nej, varjämte 5 av kam-
marens ledamöter förklarade sig avstå
från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit ut-
skottets i punkten a) gjorda hemställan.

Härefter framställde herr talmannen
propositioner dels på bifall till utskot-
tets hemställan i punkten b) dels ock

Inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen.

på avslag därå; och blev utskottets hemställan jämväl i denna del av kammaren bifallen.

§ 4.**Inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen.

I propositionen nr 148 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1948, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att vid statens krisorgan måtte få inrättas sammanlagt högst 7 extra ordinarie byråchefstjänster i lönegraden Ce 33 och 7 extra ordinarie byrådirektörstjänster i lönegraden Ce 31, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder utfärda erforderliga bestämmelser om ifrågavarande tjänster.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) medgiva, att vid statens krisorgan finge inrättas sammanlagt högst 7 extra ordinarie byråchefstjänster i lönegraden Ce 33 och 7 extra ordinarie byrådirektörstjänster i lönegraden Ce 31;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1948 förordade grunder utfärda erforderliga bestämmelser om ifrågavarande tjänster.

Reservation hade avgivits av herr *Mannerskanitz*, fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Falla* och *Rubbestad*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att propositionen nr 148 ej måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr SEFVE: Herr talman! Såsom vi nyss hörde hemställer utskottet i förvarande utlåtande, att det skall inrättas sju extra ordinarie byråchefstjänster och sju extra ordinarie byrådirektörstjänster i lönegrad Ce 33 respektive Ce 31. När man läser utskottets motivering för sin hemställan om bifall till propositionen, blir man ganska förvånad, ty motiveringen kan snarare anföras som skäl för ett avslagsyrkande. Utskottet har på flera ställen i utlåtandet antytt, att det är med stor tvekan det gjort denna hemställan om bifall till propositionen, och det har uttalat en förhoppning, att Kungl. Maj:t skall tillsätta dessa tjänster så restriktivt som möjligt.

Det är bekant att denna proposition vållat stor oro i tjänstemannakretsar långt upp i departementen, och det är ganska förståeligt att så har varit fallet. Detta förslag innebär nämligen ett underkännande av det arbete de olika statstjänstemännen utföra på sina respektive områden. Det är nämligen så att statstjänstemännen — och jag talar inte om andra — inom kriskommissionerna ha åtnjutit ett särskilt tilläggsarvode för sin tjänstgöring. Om propositionen nu vinner riksdagens bifall, kommer en del av dem dessutom att vinna betydligt snabbare befordran än om de stannat kvar i sin egentliga tjänst. Det innebär alltså en undervärdering av det normala arbete som utföres i de permanenta förvaltningsverken i jämförelse med det extraordinära, tillfälliga arbete, som utföres i kriskommissionerna. Det är en värdering, som tjänstemännen alltid ha opponerat sig emot.

För min del förstår jag vederbörande statsråds önskan att få disponera över medel, varmed han under den återstående tiden kan hålla kvar de dugliga tjänstemän, som finnas anställda i kom-

Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

missionerna, men jag anser att denna väg inte är lämplig annat än möjligen då det gäller sådana anställda, som inte äro statstjänstemän. Det förefaller mig som om det skulle ha varit bättre att gå den väg, som hittills varit den brukliga, nämligen att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall gör framställning till riksdagen, när en ny befattning skall inrättas. Man har använt den metoden exempelvis vid tillsättandet av personliga professurer. Att, som nu föreslås, i klump bevilja inrättande av ett stort antal tjänster anser jag för min del inte vara lämpligt, och jag ber därför att få ansluta mig till yrkandet i den reservation, som fogats till utskottets utlåtande.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Då vi diskuterade denna fråga på avdelningen och sedermera i utskottets plenum, voro de flesta av oss ganska tveksamma om hur vi skulle ställa oss till den kungl. propositionen. Denna tveksamhet framgår också klart och tydligt av skrivsättet i utlåtandet. Vi ha anfört en rad omständigheter som tala för att det bör finnas en möjlighet att hålla kvalificerade tjänstemän kvar inom krisförvaltningen. Då vi sålunda ansett, att Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att inrätta dessa högre tjänster, ha vi tillstyrkt propositionen, men vi ha samtidigt riktat en vädjan till vederbörande statsråd att endast i trängande fall utnyttja denna möjlighet. Att vi trots vår tveksamhet ändå slutligen tillstyrkt propositionen beror uteslutande på att det statsråd, som är ansvarig för krisregleringar och ransoneringar, förklarar sig behöva denna fullmakt för att kunna hålla kvar verkligt framstående tjänstemän i deras tjänster. Han behöver en viss rörelsefrihet för att kunna göra det, och det vore orimligt om riksdagen vägrade honom denna fullmakt. Vi äro väl alla på det klara med att det är av allra största

betydelse att personer tillförsäkras vår krisförvaltning, som äro verkligt kunniga och skickade att handha de svåra uppgifterna. Om ingen annan väg att uppnå detta står till buds än den som här föreslagits, kunna vi väl icke vägra att ge vederbörande statsråd denna fullmakt. Om vi följa Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, handla vi i det välförstådda intresset att tillgodose krisförvaltningens behov av arbetskraft för att på ett tillfredsställande sätt kunna sköta sina uppgifter.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.**Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 227, i anledning av väckta motioner angående en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *C. E. Eriksson m. fl.* (I: 55) och den andra inom andra kammaren av herr *Severin* i Gävle *m. fl.* (II: 97), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en ingående utredning jämte det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, i fråga om järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning rörande frågan om en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen i enlighet med av utskottet anförda synpunkter.

Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Mannerskanitz* och *Falla*.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr FALLA: Herr talman! Det är ett ganska egendomligt ärende vi nu skola behandla. Statsutskottet har tillstyrkt utredning om en projekterad järnvägslinje från Ljusdal genom Härjedalens obygd till norska gränsen. En förberedande undersökning, som verkstälts på privat väg, har givit vid handen, att järnvägen skulle kosta 36 miljoner kronor. Järnvägsstyrelsen, som på goda skäl avstyrkt projektet, räknar med att den skall kosta åtskilliga miljoner mer, men vad den egentligen skulle kosta vet ingen, emedan undersökningen inte är helt tillförlitlig.

Man är ju ganska hårdad med att se både det ena och det andra förslaget framföras motionsvägen, men när jag vid riksdagens början läste denna motion, baxnade jag verkligen. Jag har sällan i en motion sett så mycket löst och tomt prat samlat i en motion, framfört på ett så storstilat sätt. Som motivering för byggande av denna järnvägslinje anger man olika transportbehov, som man söker göra mer eller mindre trovärdiga. Jag följer här motionen. Dess motiveringar gå sedan igenom utskottets utlåtande på samma sätt som Münchhausens fläskbit gick ur anka i anka.

Det säges i motionen: »I Härjedalen ha under tidigare skeden brutits och förädlats icke obetydliga mängder järnmalm.» Ja, det har det gjorts litet varstans i våra bergslagsbygder. Nu är denna malmbrytning nedlagd liksom i de flesta andra trakter, där sådan tidigare förekommit, ty det lönar sig inte att bryta lågvärdig malm i våra dagar. Motionen fortsätter: »Med hänsyn till de för malmfrakter alltför otillräckliga transportmöjligheterna har någon mera systematisk malmletning icke kommit till stånd.» Man har alltså inte letat

malm och vet ingenting om malmen. »De redan gjorda fynden kunna dock anses tyda på att man vid en förbättring av transportvägarna i detta område skulle kunnat hämta ej oväsentliga mängder värdefull malm.» Man vet alltså inte, om det finns brytvärd järnmalm i dessa områden, men likväl anför man som motiv för byggande av banan, att man skulle kunna frakta mängder med järnmalm.

Hur har man gått till väga exempelvis i Västerbottens bergslag med de stora malmfyndigheterna, som ha så stort värde för landet? Byggde man först en järnväg ut i obygderna för att sedan börja leta malm? Nej, det gjorde man inte, utan först letade man rätt på malmkropparna och konstaterade att malmen var brytvärd. Först när gruvdriften kommit i gång byggde man järnväg till de arbetsobjekt, som voro klara och som man visste någonting om. I detta fall vill man gå den motsatta vägen och först bygga järnvägen för att därefter förvissa sig om huruvida det finns någon malm eller inte.

Det talas sedan i motionen om att Ljusnan är ett av våra kraftrikaste vattendrag. Det är alldeles riktigt. Man har räknat med att vattenkraften skall byggas ut, och när detta någon gång i framtiden har skett, skall det uppföras industrier. Man vet mycket litet om när Ljusnan kan byggas ut i någon större utsträckning — det kommer säkert att ske någon gång, men hur länge det dröjer vet man inte — och vilka industrianläggningar detta kommer att resultera i där uppe i ödemarken, det vet man heller ingenting om. Nu är det emellertid så, att man transporterar den elektriska kraften från älvarna till de områden, som ha naturliga förutsättningar för industriell verksamhet, och det är den riktiga utvecklingen. Industriverksamhetens förläggning måste kalkyleras av kunnigt och skickligt folk. Det hoppas jag skall ske även i detta fall, och då är det inte säkert att

Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

industrierna förläggas invid älven, ty de måste förläggas till orter, där det finns arbetskraft och råvaror tillgängliga. Jag har aldrig hört talas om att man först bygger ut en järnväg för att sedan bygga ut vattenfall i järnvägens närhet och att man sedan fantiserar om industriell drift, som man inte vet någonting om. Men här har man konkretiserat det hela. Man har verkligen kommit fram till ett konkret projekt. »Här må framhållas», säger man, »att det icke torde vara uteslutet» — det är icke så säkert alltså — »att det i samband med utbyggandet av ovannämnda vattenfall kan komma att anläggas elektrokemiska industrier, därest bättre transportmöjligheter komma till stånd än som nu stå till buds.» Det är mycket tacknämligt om man får till stånd elektrokemiska industrier, men hur mycket av den sorten ha vi i Norrland förut vid de vattenfall vi byggt? Jag tror att man skall tänka litet på den saken först. I varje fall är det en hägring högt i det blå. Man vet icke alls, om det kan bli någon elektrokemisk industri, utan detta blir ett senare spörsmål. Att räkna med det såsom en anledning till en tilltänkt järnväg är ju att börja i galen ända.

Sedan skulle också den planerade järnvägen bli av utomordentlig betydelse, heter det, för skogsbruket i västra Hälsingland och Härjedalen för virkes-transporternas skull. Var och en vet att, när det är fråga om dessa stora avstånd, virket måste fraktas på vattnet i flottleder. Även motionärerna förstå att så måste ske. Det värdefullare virket måste fraktas på flottleder, då annars transportkostnaderna bli för dyra. Men, säges det, det finns annat virke, lövvirke och avfallsvirke, som icke kan flottas, och till sådant får man då ha en järnväg. Ja, icke skola vi tro att en dylik järnväg kan på något sätt få ett ekonomiskt underlag genom att på den skall fraktas avfallsvirke och det lövvirke som kan finnas i dessa trak-

ter. Det skola vi icke inbilla oss. Var och en vet också, att transporterna icke få bli för långa, vare sig på landsväg eller järnväg. I så fall måste man taga vattnet till hjälp. Detta har tydligen motionsskrivaren också haft en aning om, ty han talar också om detta. Men han fortsätter: »Däremot kunna som regel de ifrågavarande sortimenten vid förekomsten av ett relativt tätmaskigt järnvägsnät ganska väl bära de billigare järnvägsfrakterna.» Det är alltså icke fråga om bara denna järnväg, som man nu föreslår. För att behovet för skogsbruket skall fyllas skall det vara ett relativt tätmaskigt järnvägsnät. Detta är alldeles riktigt i och för sig. Men kan någon förnuftig människa tänka sig att vi skola börja bygga tätmaskiga järnvägsnät uppe i Härjedalen? Jag kunde inte tro det, i varje fall icke förrän jag fått läsa motionen. Men nu kan man kanske tänka sig nästan vad som helst. Gränserna för de områden, som skola avdrivas till järnvägen, äro belägna inom Ljusnans flodområde mellan Ljusnan och Funäsdalen — men allt det andra i hela det stora Härjedalen kommer man icke åt.

Så har man gjort en del beräkningar. Jag skall icke uppehålla mig vid dem. Slutligen kommer man fram till att man skulle göra denna järnväg till en synnerligen fin turistled. Om det på den norska sidan eventuellt byggdes en järnväg också — något som väl ingen hört talas om — och kopplade ihop båda, skulle man få en utomordentligt god turistled från Västerhavet rätt över halvön. Ja, det kanske man kunde få, men det bleve dyra turister för oss. Turisttrafiken omhuldas på grund av att den ger stora inkomster åt turistlandet, och man brukar räkna ganska bra — särskilt schweizarna bruka vara duktiga räknemästare. Men här skulle man lägga ned ett stort antal miljoner för att få en turisttrafik, som säkerligen icke skulle betyda just någonting ekonomiskt.

Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

Projektet var under behandling av norrlandskommittén, som penetrerade problemet, och kommittén blev på det klara med att projektet var dödfött. Därför föreslog den något annat, nämligen att man skulle undersöka möjligheten av en stambillinje mellan Ljusdal och Sveg samt en billinje från Hede till norska gränsen. Det ansågs att denna landsdel skulle vara bättre betjänt av en sådan än av en järnväg, för vilken det saknas naturliga och ekonomiska förutsättningar. Också handelskammaren i Gävle har fört fram ett annat alternativ, som skulle tillgodose transportbehovet däruppe, nämligen alternativet linjetrafik med bil och buss. Var och en som tänkt igenom problemet måste finna att detta vore en bättre ordning. Nu har verkligen utskottet för att bryta udden av kritiken sagt, att även denna möjlighet bör undersökas, men det ger det starkaste förordet åt järnvägen. Det är den saken som skall undersökas i första hand.

Jag tror att författaren till denna motion, vem han sedan kan vara, lever kvar i föreställningarna från järnvägsbyggeepoken under 1800-talet. Den revolution inom kommunikationsväsendet, som motortrafiken åstadkommit, har uppenbarligen gått honom förbi. Därför kan han resonera om byggandet av ett relativt tätmaskigt järnvägsnät genom Härjedalens obygd och komma med andra fantasier av samma beskaffenhet. För oss är det icke obekant, att sedan man på sin tid under järnvägsbyggeepoken i våra mest tätbefolkade och i odlingshänseende mest framskridna provinser verkligen byggt ett relativt tätmaskigt järnvägsnät, har man som regel haft stora och med tiden ständigt ökade svårigheter att hålla det hela i gång. Konkurrensen från de billigare och smidigare kommunikationsmedel, som motordriften framskapat, har helt förändrat de trafiksvaga järnvägarnas driftmöjligheter. I många fall har driften måst helt eller delvis

läggas ned. Ju mindre odlingsmöjligheterna äro och ju glesare befolkad en landsbygd är, desto sämre äro förutsättningarna för järnvägsdrift. Sådana bygders kommunikationsbehov ordnas icke bara billigast utan också bäst genom landsvägar och bygdevägar och på dem framförd motortrafik, som på ett långt smidigare sätt kan ansluta sig till den glesa bebyggelsen och betjäna den. Järnvägsromantiska aktioner vare sig i riksdagen eller annorstädes ha dessa trakter ingen välsignelse av.

Nu har projektet framkommit i två massmotioner, undertecknade av 57 ledamöter i denna kammare och av 60 i första kammaren. Jag undrar hur många av dessa 117 motionärer som verkligen ha läst igenom motionen och som tänkt en liten smula över de ekonomiska problem som de här kastat fram, tänkt litet på konsekvenserna av en dylik kapitalinvestering. Jag undrar om verkligen någon enda har gjort det. Kan man tänka sig att i en tid som denna, då vi säkerligen för rätt lång tid framåt måste hålla tillbaka kapitalinvesteringarna i vårt land, kapitalinvesteringar även av mycket produktiv beskaffenhet och av i och för sig mycket nödvändig art, göra en väldig kapitalinvestering för en järnväg genom Härjedalens ödemarker? Det förefaller mig ganska huvudlöst, det hela.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr talman! Herr Falla började sitt anförande med att ge ett betyg åt motionärerna. Motionen var bara löst och tomt prat, sade herr Falla. Han nämnde också slutligen, att det är många som stå för motionen såväl i första kammaren som andra kammaren.

Jag får för min del säga, att när vi i utskottet behandlat denna fråga, vi gjort det på samma sätt som vi behandla alla andra ärenden. Vi ha sökt att så långt

Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

det varit möjligt grundligt sätta oss in i spörsmålet och, oavsett vad motionärerna skrivit och oavsett hur många motionärerna varit, sökt bilda oss en självständig mening.

Jag får bekänna, att jag hör till dem som inom utskottet varit tveksamma i saken. Det finns de som med större energi velat gå in för ett bifall till motionen. Men även vi som varit tveksamma ha slutligen stannat vid att förordna en fortsatt undersökning. Vi ha ansett att de övervägande skälen talade härför. Det är givet, att om man uteslutande skulle taga hänsyn till rent ekonomiska, kanske rent järnvägsekonomiska synpunkter, skulle man exempelvis med stöd av järnvägsstyrelsens utlåtande utan vidare ha yrkat avslag. Men vi ha icke ansett att enbart dessa synpunkter få vara utslagsgivande, utan att, såsom det heter i vårt utlåtande, man även får taga hänsyn till andra faktorer vid bedömandet av sådana ting. Denna del av landet — det finns måhända andra delar av Sverige som ha likartade förhållanden — är i hög grad eftersatt i förhållande till många andra landsdelar. Kunde man på något sätt hjälpa till att få fram, låt mig säga ett mera differentierat näringsliv där och skapa större förutsättningar för befolkningen att slå sig fram, skulle vi gärna vilja vara med om det. En av förutsättningarna härför är utan varje tvekan förbättrade kommunikationer.

Nu har herr Falla talat om för oss, hur olyckligt projektet egentligen är och att allt som räknats upp här, som kunde tjäna till gagn för befolkningen och som järnvägen skulle kunna befordra, skulle det icke just vara något bevänt med. Där finns ingen malm, säger herr Falla. Det vet varken han eller jag något om. Ljusnans kraft, som skulle tillvaratagas — ja, vem vet hur det blir med den? Om det blir en kemisk-teknisk industri däruppe eller ej, det vet varken herr Falla eller jag heller något om. För min del måste jag erkänna, att

jag saknar tillräcklig sakkunskap att bedöma i vad mån t. ex. en järnväg har betydelse för skogsbruket, men jag har hört många som begripa sig på skogsbruk säga, att en järnväg har en uppgift att fylla.

Hela herr Fallas argumentering i dessa avseenden tyder nästan på att han skulle ha den uppfattningen att riksdagen skulle stå inför ett beslut om att bygga en järnväg. Men det gör riksdagen icke. Vad riksdagen står inför nu är en undersökning i alla de delar herr Falla var inne på. Vi ha framhållit i vår motivering, att vid den fortsatta undersökningen, som vi anse böra komma till stånd, hänsyn bör tagas till ekonomiska, näringspolitiska och sociala omständigheter. Vad jag fäst mig mycket vid och även lyckades få in i utskottets motivering är, att denna utredning icke enbart skall omfatta frågan om en järnväg utan om kommunikationsmedel över huvud taget, som kunna hjälpa befolkningen däruppe.

Slutligen har i själva spörsmålet invävt ett annat problem, som också tangerar nästkommande fråga och som vi veta mycket litet om, nämligen problemet om en ny mellanriksbana. Med hänsyn till intressena på båda sidor om gränsen kan det vara värt en undersökning.

Jag tror att kammaren är för trött att höra alltför långa utläggningar. Jag har framhållit de synpunkter, som för mig varit utslagsgivande när jag tagit ställning till frågan. Jag har icke tänkt mig, att utredningen skulle sättas i gång nu, när det är så ont om arbetskraft och material och när utsikterna äro så små att starta något. Utskottet har icke sagt ifrån på någon punkt när utredningen skulle börja, och om riksdagen bifaller utskottets förslag, ligger det självfallet i Kungl. Maj:ts hand att besluta om en utredning vid den tidpunkt då det kan anses mest lämpligt.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

I detta anförande instämde herr *Bo-man* i Kieryd.

Herr FALLA (kort genmäle): Herr talman! Herr Anderssons anförande styrker egentligen mitt resonemang om att alla de faktorer, vilka han androg som stöd för en järnväg, veta vi egentligen ingenting om. Herr Andersson säger, att det icke är fråga om att bygga en järnväg utan om att göra undersökningar. Då svarar jag: Är det verkligen en lämplig tid för att engagera folk och pengar i kostsamma undersökningar om ett projekt som är så löst och svagt som detta faktiskt är? Herr Andersson menar att det icke är sagt, att undersökningarna skola göras nu. De kunna ske någon gång i en oviss framtid. Nå, då börja vi närma oss varandra. Här är det alltså bara fråga om en stor gest och ingenting annat. Ja, det kan man kosta på sig. Men icke är det mycket verklighetssinne med i det hela!

Herr HOLMSTRÖM: Herr talman! Då jag är en av motionärerna och i statsutskottet deltagit i behandlingen av ärendet, måste jag reagera mot min vän herr Fallas uttalanden. Jag måste säga, att herr Fallas uppträdande är mera än utskottsutlåtandet och motionärernas framställning en stor gest.

Herr Falla var så förtjusande vänlig mot oss motionärer, att han sade att han sällan har sett så mycket löst prat framfört på ett så storstilat sätt. Jag ber att få kvittera den artigheten med att säga, att jag sällan hört så mycket löst prat framfört på ett så enkelt sätt som herr Fallas i dag.

Nu säger herr Falla, att ingen vet någonting om järnvägsprojektet. Jo, man vet en hel del. Men saken behöver i alla fall utredas. Herr Falla sade, att det skulle bli en kostsam utredning. Det kan det inte behöva bli i detta fall. Om herr Falla studerar handlingarna i ärendet skall han nämligen finna, att det tidigare gjorts flera utredningar om att

åstadkomma denna järnvägsförbindelse. Såväl vederbörande kommuner som enskilda ha gjort utredningar i frågan. Det är ett gammalt ärende, och den utredning som man nu begär har inte så mycket annat att göra än att kontrollera uppgifterna och eventuellt korrigera dem. Man har en god grund att bygga på. Herr Fallas påstående att det hela är så löst är sålunda inte riktigt.

Jag vill också säga något om herr Fallas resonemang om malmfyndigheterna. Han hade ju en beskrivning för sig. Var och en förstår, att i en sådan obydgd kan man inte gärna lägga ned mycket pengar på letning efter malm och malmundersökningar, innan man vet att man har förutsättning för avyttring av malmen, och den förutsättningen är just en järnväg. Herr Falla nonchalerade turisttrafiken. Den är emellertid av mycket stor betydelse. Jag såg en uppgift härom dagen, enligt vilken Svenska turisttrafikförbundet ligger som god tvåa efter cellulosan i fråga om att draga in främmande valutor till vårt land.

Jag måste också, herr talman, tala om för kammaren, hur herr Falla egentligen handskas med orden. Jag trodde inte jag skulle behöva draga fram det i kammaren, eftersom jag hade tillfälle att i utskottet korrigera honom. Här säger herr Falla, att handelskammaren i Gävle har sagt, att i första hand bör där uppe biltrafik på landsvägarna komma i fråga. Jag hänvisar herr Falla till vad som står därom i utskottets utlåtande: »Även handelskammaren i Gävle har till kommittén framhållit, att som alternativ till järnvägen borde undersökas huruvida icke transportproblemet för de trakter, järnvägen vore avsedd att tjäna, på ett smidigare och lämpligare sätt kunde lösas genom landsvägstrafikens effektivisering.» Handelskammaren ifrågasätter alltså det som ett alternativ, men den säger inte, som herr Falla sade, att det »i första hand» skall göras. Jag har talat med författaren till detta aktsycke, och han säger, att ve-

Järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och norska gränsen.

derbörande äro livligt besjälade av en önskan att den föreslagna järnvägen kommer till stånd, men om det av ett eller annat skäl inte skulle vara möjligt att få en järnväg, så önska vederbörande under alla förhållanden få landsvägstrafik. Jag nöjer mig med detta så länge och ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Norrby.

Herr **LINDHOLM**: Herr talman! Jag beklagar, att vi arma motionärer inte ha lyckats övertyga en inte bara i dessa ting utan i allmänhet i olika spörsmål så synnerligen väl insatt man som herr Falla tycks vara. Det är dock ägnat att i någon mån förvåna, att herr Falla, när han nu talar om den industriella utvecklingen på detta område, inte beaktar den omständigheten att just kommunikationslederna varit en av vägröjarna för industrien, där den brutit fram. Jag kan inte heller underlåta att uttrycka min förvåning över att herr Falla, med den oerhörda sakkunskap han tycks äga på dessa områden inte har ägnat någon större uppmärksamhet åt exempelvis spörsmålet att tillgodogöra sig naturrikedomarna på ett mera tillfredsställande sätt än hittills skett inom dessa båda landskap.

Om jag skulle ta mig friheten att i någon mån summera den kritik som herr Falla här har presterat, nödgas jag tyvärr trots allt komma till det resultatet, att herr Falla i denna debatt endast representerar de obotfärdigas förhinder, ty ett faktiskt förhållande är ju, att detta spörsmål tidigare vid åtskilliga tillfällen varit föremål för behandling. Befolkningen i dessa bygder har i varje fall knutit stora förhoppningar till denna järnvägsförbindelse, och jag vågar försäkra kammarens ledamöter, att det finns inom denna del av landet, som på grund av bristen på kommunikationer är praktiskt taget avskuren från

ordnade kommunikationer med landet i övrigt, ett mycket starkt intresse för denna järnvägslinje. Beträffande de ekonomiska förutsättningarna för en sådan järnvägslinje vill jag säga, att jag inte tror att vare sig herr Falla eller jag kan säga någonting exakt på den punkten. Men nog förefaller det mig som om herr Falla i detta avseende liksom i övrigt i denna sak i väsentlig grad gjorde sig skyldig till en svartmålning som inte motsvarar de verkliga förhållandena.

Häruti instämde herr *Olsson* i Gävle.

Herr **FALLA**: Herr talman! Jag tror inte det gagnar själva saken att herr Holmström och jag hålla på med personlig knivkastning mot varandra. Jag tänkte med anledning av vad herr Holmström läste upp säga, att det står ju, att handelskammaren i Gävle mot det alternativ om järnväg, som framförts av den s. k. kommittén, velat framföra ett annat alternativ, nämligen att det »borde undersökas huruvida icke transportproblemet för de trakter, järnvägen vore avsedd att tjäna, på ett smidigare och lämpligare sätt kunde lösas genom landsvägstrafikens effektivisering». Det säger tillräckligt mycket. Det säger egentligen allt. Sedan kan ju erinras om att liknande synpunkter framförts av Gävleborgs läns skogs-vårdsstyrelse. Jag tror det räcker.

Med anledning av herr Lindholms anförande må jag säga, att vad han anförde var ju egentligen ingenting annat än att jag skulle anført de obotfärdigas förhinder. Det är ju inget argument, det bevisar ingenting. Kommunikationsmedlen ha varit vägröjare för odlingen, säger herr Lindholm. Ja visst ha de varit det, men därmed är inte sagt, att man under alla tider och alla förhållanden skall bygga järnvägar och att det skulle vara en förnuftig lösning. Tänk bara på Jönköping—Ulricehamnsbanan. Vi sågo hur det gick i det fallet.

Motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

Det var bara för några år sedan. Den var byggd under liknande men bättre förutsättningar som dem det här är fråga om. Folket i trakterna ville nog ha järnvägen. De förstodo ingenting av problemet. Vi ha haft åtskilliga järnvägar som nu äro nedlagda, och vi ha andra som endast med allra största svårighet kunna trafikerats. Det visar väl, att man i glest bebyggda trakter bör gå in för utbyggnad av landsvägarna, ty där är motortrafiken det kommunikationsmedel som står i förbund med själva tidsutvecklingen. Det har man glömt bort. Man lever kvar i 1800-talets järnvägsbyggerromantik, och det ligger något av denna romantik, någonting av gitarr och dragharmonika och gamla rallarvisor i det hela, men det är ingenting att bygga på vare sig ekonomiskt eller för en trakts kulturutveckling.

Herr **HOLMSTRÖM**: Herr talman! Jag tror, att herr Falla själv nu föll in alldeles i romantiken, när han började tala om gitarr och dragharmonika och sådant. Jag vill kort och gott säga till herr Falla, att jag vet vad handelskammaren i Gävle menat med sitt uttalande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.**Motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 228, i anledning av väckta motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Persson m. fl.* (I: 11) och den andra inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.* (II: 18), hade hemställts,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående anläggande av mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna, varvid i första hand avsåges upptagande av underhandlingar med norska regeringen för träffande av erforderlig överenskommelse härom, samt för riksdagen framlägga det eller de förslag som därav kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 11 och II: 18 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Boman*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **ERICSSON** i Sörsjön: Herr talman! Det är med en känsla av viss otrygghet jag går upp här i talarstolen för att säga några ord i anslutning till den av oss väckta motionen, detta med hänsyn till den nedgörande kritik av det i det föregående utlåtandet aktualiserade järnvägsföretaget, som bestått av herr Falla. Jag vill emellertid här framhålla, att de tvenne järnvägsföretag, som aktualiserats genom de väckta motionerna, till beskaffenheten äro något olika varandra. Förslaget om en järnväg från Ljusdal genom delar av Hälsingland och Härjedalen är ju ett företag av rätt betydande omfattning både i fråga om längd och kostnader, medan däremot det andra förslaget, alltså Dalaförslaget, varom undertecknad m. fl. väckt motion, är av mycket mindre omfattning och dessutom kan betecknas såsom varande av väsentligen mellanriksjärnvägs karaktär.

Av handlingarna i dessa ärenden framgår att järnvägsstyrelsen har avstyrkt bägge dessa projekt och såsom motivering för avstyrkandet framhållit, att det vore utsiktslöst att i någon mån erhålla förräntning på det nedlagda kapitalet. Tvärtom skulle årligen

Motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

en avsevärd förlust komma att uppstå, då inkomsterna inte på långt när kommer att täcka utgifterna.

Statsutskottet framhåller beträffande Dalaförslaget, att detta befinner sig på ett vida tidigare föreberedelsestadium än det andra förslaget, varom vi redan fattat beslut. Detta uttalande ifrån statsutskottets sida torde emellertid enligt mitt förmenande tarva en viss korrigerings. Det riktiga härvidlag är nämligen, att år 1899 kaptenen i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen Lars Sparr upprättade förslag till anläggning av järnväg å sträckan Ljusdal—Sveg, men redan tre år dessförinnan, eller år 1896, förelåg ett förslag om järnväg Orsa—Stöa, upprättat av den för fullgörande av denna uppgift engagerade kaptenen i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen A. Törnebohm. Härvidlag är att märka, att detta år 1896 avgivna förslag avsåg en längre sträcka än den av motionärerna föreslagna järnvägsanläggningen. Kostnaden för den anläggningen, som föreslogs 1896, beräknades då uppgå till 4 miljoner kronor, vilket dock omjusterades år 1901, då den beräknades kosta 5 miljoner kronor. Man kan sålunda här konstatera, att Dalaförslaget var först ute i marknaden. Dock föreligger icke något nyligen upprättat förslag med uppskattning av anläggningskostnader samt utgifter och inkomster, när driften av anläggningen kommit i gång.

Motionärerna ha emellertid tänkt sig, att det under nuvarande förhållanden inte borde vara nödvändigt, att kommuner och enskilda skulle ikläda sig kostnader för utredningar och undersökningar i avseende å tillkomsten av en järnvägsanläggning, i all synnerhet när det gäller en sådan, som i väsentlig mån kommer att utgöra en mellanriksjärnväg. Som vi alla känna till har ju staten övertagit det väsentligaste av de inom landet befintliga järnvägarna, och jag utgår för min del därifrån, att det järnvägsbyggande, som härafter eventuellt kommer att ske, från början

måste utföras i statens egen regi. Vid sådant förhållande förefaller det befoget att även kostnader för utredningar, vari även inräknas stakningar och upprättande av kostnadsförslag för anläggning samt driftskalkyler, bestridas av statsmedel. Detta förefaller ju så mycket mer angeläget som den främste statlige företrädaren för landets järnvägar, nämligen järnvägsstyrelsen, inte gärna godtagit kostnadsförslag och kalkyler, tillkomna genom andra än sådana, vilka företrätt järnvägsstyrelsen. Vi ha ju ett ganska belysande exempel härpå i fråga om Härjedalsförslaget. Den för detta företag anlitate förrättningsmannen baningenjören Briandt har för sin del beräknat, att det skulle uppstå ett årligt driftsunderskott av ungefär 731 000 kronor, medan däremot järnvägsstyrelsen helt underkänt Briandts uppskattning av inkomster och utgifter och uttalat den meningen, att denna järnväg kommer att medföra en årlig utgift för det allmänna av minst 1 900 000 eller eventuellt 2 400 000 kronor. Det förefaller därför ganska meningslöst att kommuner och andra bekosta utredningar, vilka ha små utsikter att bli godkända av järnvägsstyrelsen. Även om en utredning har utförts av för ändamålet särskilt anlita sakkunskap, gör tydligen styrelsen ändå egna undersökningar och beräkningar och anser dem vara mer tillförlitliga. Vid sådant förhållande måste det ligga nära till hands att hysa den uppfattningen, att de kostnader som nedläggas för utredning av annan än järnvägsstyrelsen äro bortkastade pengar. I och för sig vore det säkerligen inte omöjligt för norra Dalarnas kommuner att finansiera kostnaderna för en ny utredning av denna mellanriksbanefråga. Utskottet efterlyser tydligen en dylik utredning och har uppenbarligen känt ett starkt behov av en sådan vid ärendets behandling.

Jag vill säga, att det är ingenting nytt eller ovanligt för kommunerna däruppe att satsa pengar i järnvägsföretag, och

Motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

några tiotusentals kronor ytterligare skulle således kanske, med tanke på de stora utgifterna för sådana ändamål tidigare, egentligen inte spela så stor roll. Jag vill här såsom exempel på vilka uppoffringar vissa kommuner där uppe ha gjort nämna, att min egen kommun, som dock inte har fler inbyggare än ungefärligen 2 000, har satsat inte mindre än 800 000 kronor i järnvägsföretaget Limedsforsen—Särna, som fullbordades 1928 och som övertogs av staten utan vederlag omedelbart efter färdigbyggandet. Jag skulle knappast tro att det finns så särdeles många kommuner i detta land, med ett invånarantal icke överstigande 2 000, som offrat så mycket pengar för att få en järnväg framdragen genom bygden. Ett stort antal kommuner i detta land ha såvitt jag känner till inte satsat ett enda öre eller åtminstone ganska litet, och ändå ha järnvägar framdragits genom dessa kommuner. Den genom insatser från kommunernas sida tillkomna och numera statsägda järnvägen där uppe har varit en mycket värdefull tillgång, framför allt under hela tiden från krigets början till nu.

I statsutskottets utlåtande säges också, att man inte har lagt fram några konkreta förslag här, d. v. s. man har inte talat om vilken stor inkomst man eventuellt kunde påräkna av denna mellanriksjärnväg på det ena eller andra sättet. Jag för min del har inte tänkt mig, att det skulle gå till på det viset, att man skulle lägga fram någon beräkning av inkomster på sätt som gjorts beträffande Härjedalsförslaget. Jag finner nu, att det rent av kan vara förmånligt att inte ha gjort på det viset med hänsyn till den kritik som en uppskattning av eventuella inkomster och utgifter ju kan underkastas. Jag tror att det är ganska meningslöst att över huvud taget från början föreställa sig hur stora inkomsterna kunna bli. Det kan ju bli större inkomster än man har beräknat, men det kan också bli mindre. Jag

för min del har tänkt mig, att denna sak skulle bli föremål för utredning. Om en dylik utredning skulle komma att beslutas här av riksdagen — den föreslagna mellanriksbanan är ju som jag tidigare anfört ett gammalt projekt — finns det ju ganska stort intresse för en sådan mellanriksjärnväg på den norska sidan. Jag vill här framhålla, att man i Norge har beviljat medel för bekostande av en utredning angående anläggning av en järnväg ifrån Elverum och österut genom Trysilbygden. Därför menar man på den norska sidan, att när det ändå skall byggas en järnväg, som så småningom ökas ut genom Trysilbygden, kunde man fortsätta med byggandet in på den svenska sidan. Om det är så att man på den norska sidan är intresserad av att fortsätta järnvägsbygget fram till Stöa vid riksgränsen, blir det ju en ganska enkel sak för oss här i Sverige att fortsätta ytterligare den bit som erfordras för att få förbindelse med Särnabanan. Det blir inte något större bygge vare sig i fråga om längd eller kostnader. Det blir en sträcka av omkring 2 mil, och den kostnad som detta drar måste ju närmast betraktas såsom en bagatell.

Om man emellertid, såsom också i viss mån är påtänkt, skulle bygga järnvägen något längre österut i Dalarna, är det ju självfallet att kostnaderna komma att bli högre. I alla händelser, ha vi menat, böra de olika alternativen bli föremål för utredning. Men det är alldeles självfallet, att en sådan mellanriksjärnväg, som det nu är fråga om, icke kan åstadkommas utan att det först ävägabringas en överenskommelse mellan de svenska och norska statsmakterna. Det är därpå vi syfta, när vi i vår motion hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om undersökning, »varvid i första hand avses upptagande av underhandlingar med norska regeringen för träffande av erforderlig överenskommelse härom».

Jag tycker att vår motion har behand-

Motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

lats med mycket ringa välvilja från statsutskottets sida. Jag hade nog tänkt mig att man skulle ha kunnat sträcka sig så långt att man låtit den utredning, som föreslagits i det föregående ärendet angående järnväg i Härjedalen, omfatta även det av oss aktualiserade förslaget. Så har emellertid inte skett, och det är ingenting att göra åt saken nu.

Då jag emellertid anser att det finns goda grunder för vårt förslag, hemställer jag, herr talman, om bifall till vår motion.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr Jansson i Aspeboda.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Jag anser mig böra hemställa, att talarerna söka fatta sig kort, då det är avsikten att vi i kväll skola hinna med även andra lagutskottets utlåtande angående förslaget till sjöarbetstidslag.

Herr HALLBERG: Herr talman! Jag lovar att strikt följa talmannens anmaning. Egentligen har jag, sedan jag begärde ordet, i allt väsentligt förekommit av huvudmotionären i frågan, herr Ericsson i Sörsjön, och jag skulle kunna inskränka mig till att säga några ord i anslutning till de synpunkter som herr Falla anförde vid behandlingen av motionerna angående en järnväg i Härjedalen.

Jag har för min del en fråga från herr Fallas uppfattning något avvikande mening angående läget för närvarande beträffande förhållandet mellan motortrafik på landsvägen och järnvägstrafik. Vi ha under senare år fått göra den erfarenheten, att motorbränslet blir allt svåråtkomligare och dyrare. Jag tror inte att man tar alltför mycket miste, om man räknar med att järnvägstrafiken går mot en renässans i jämförelse med landsvägstrafiken. Det skulle nog vara klokt att inte alltför mycket hänge sig

åt de överdrivna föreställningar i detta hänseende som herr Falla hade. Jag tror också att herr Falla hade fel, när han stämplade dem som hålla på dessa järnvägsprojekt såsom obotliga 1800-talsromantiker. En lösning av kommunikationsproblemen med järnvägar är utan tvivel en realitet även för framtiden för vissa bygder, som sakna tillfredsställande kommunikationer. För inte så värst länge sedan beslöt riksdagen fortsätta järnvägen från Limesforsen till Särna samtidigt som man ändrade sträckningen från Vansbro till Malung. Det var många ledamöter av riksdagen som efter det beslutet sade, att statsutskottets dåvarande ordförande, dåvarande landshövdingen i Kopparbergs län Kvarnzelius litet smått lurat riksdagen in på en farlig och äventyrlig väg. Järnvägen kom emellertid till stånd, och i dag tror jag inte det finns någon som inte erkänner att det var en välbefogad åtgärd som riksdagen den gången beslöt. Jag tror inte jag profeterar fel, om jag säger att denna mellanriksbana en dag kan bli aktuell, även om jag förstår att det i år inte är möjligt att komma till något resultat med hänsyn till statsutskottets avstyrkande. Det finns dock en liten ljuspunkt i statsutskottets utlåtande, i det utskottet — med stöd av järnvägsstyrelsens yttrande — säger, att den utredning som utskottet föreslagit rörande järnväg i Härjedalen sannolikt kommer att ägna uppmärksamhet jämväl åt det nu förevarande järnvägsprojektet. Jag hoppas att det skall ligga åtminstone någon realitet bakom detta utskottets uttalande.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Eftersom de båda föregående talarna ha ställt yrkande om bifall till motionen, nödgas jag här såsom talesman för utskottet med några ord motivera utskottets ställningstagande. Jag

Motioner om anläggande av en mellanriksjärnväg Trysil—Stöa—Dalarna.

skall därvid söka ställa mig talmannens uppmaning till efferrättelse så gott sig göra låter.

Herr Ericsson i Sörsjön erinrade först om att järnvägsprojektet Trysil—Stöa—Dalarna måste bli mycket billigare i fråga om totalkostnaden än projektet Ljusdal—Sveg—Hede—Norge. Det är uppenbart att så är fallet. Men man kan väl knappast motivera ett järnvägsbygge i jämförelse med ett annat med hänvisning till den totala kostnaden, utan det får väl bli en omdömesfråga, huruvida det ena eller andra projektet kan anses motiverat ur en rad synpunkter; enbart avgörande kan ju inte bli att den ena järnvägen såsom kortare blir billigare än den andra, som är mycket längre.

Vidare polemiserade herr Ericsson i Sörsjön mot utskottets uttalande, att detta projekt befinner sig på ett vida tidigare stadium än frågan om en järnvägsförbindelse mellan Ljusdal och Norge. Jag vill då erinra om vad järnvägsstyrelsen i sitt yttrande anført på den punkten. Styrelsen säger sig icke känna till att under senare år verkställts några utbyggnader, som kunna tjäna till ledning vare sig i fråga om beräkning av anläggningskostnaden eller beträffande den framtida räntabiliteten för en dylik mellanriksbana och ej heller beträffande betydelsen ur nationalekonomisk synpunkt. Det är riktigt, som herr Ericsson säger, att frågan om detta projekt varit uppe mycket tidigt, men jag vet inte om han gjorde gällande att man av de utredningar som tidigare gjorts kan draga några slutsatser i den situation som nu råder. Vi ha i utskottets utlåtande betonat, att det beträffande detta projekt inte finns några väsentliga förberedande utredningar. Nu menade tydligen herr Ericsson, att sådana egentligen inte tjäna mycket till, och han hänvisade till den utredning som gjorts i fråga om projektet i Härjedalen, där man låtit en expert utreda frågan. Denne experts beräkningar beträffande

driftsresultatet ha sedan i viss mån underkänts av järnvägsstyrelsen. Det är emellertid under alla förhållanden uppenbart, att den utredning som verkställts beträffande järnvägen i Härjedalen, inte har så stort värde, när det gäller att bedöma det sakliga underlaget för det nu ifrågavarande projektet.

Herr Ericsson erinrade även om att Älvdalens kommun nedlagt stora kostnader för att få denna järnväg. Statsutskottet hade tillfälle att besöka Älvdalen, och vi fingo ett mycket starkt intryck av det levande intresse man har för detta järnvägsprojekt. Men man kan knappast därav draga den slutsatsen, att man omedelbart bör tillmötesgå dessa krav. Frågan måste bedömas ur de sakliga synpunkter, som nu äro för handen.

Beträffande frågan om en mellanriksbana vill jag liksom herr Hallberg erinra om utskottets uttalande, att utredningen rörande järnvägen i Härjedalen inte kan undgå att ägna uppmärksamhet åt behovet av en mellanriksbana i ifrågavarande landsdel.

Herr Ericsson i Sörsjön ansåg, att utskottet visat bristande välvilja vid behandlingen av det föreliggande ärendet. Jag tror, herr talman, att jag kan försäkra, att så inte varit fallet. Vi ha genom besök där uppe bildat oss en uppfattning om de faktorer man har att räkna med, och vi ha sedan prövat frågan i utskottet. Därvid ha vi kommit till den uppfattningen att vi nu icke böra tillstyrka detta järnvägsprojekt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ericsson i Sörsjön begärde emellertid votering, i anled-

Förslag till sjöarbetstidslag.

ning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 228, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.**Förslag till sjöarbetstidslag.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 maj 1948 dagtecknad proposition, nr 265, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till sjöarbetstidslag.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle

nedan angiven del av 1 §, 2 § 2 mom., 4 § mom. a) och b) samt 6, 7, 10, 13 och 14 §§ sjöarbetstidslagen erhålla följande lydelse:

1 §.

1 mom. Denna lag äger, med nedan omnämnda undantag, tillämpning beträffande arbete som å svenskt fartyg anställd person för fartygets räkning eller eljest på grund av förmans uppdrag utför ombord å fartyget eller anorstädes.

2 mom. Från lagens tillämpning undantages arbete som utföres av

föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg varå utom denne minst tre personer äro anställda inom avdelningen;

2 §.

2 mom. Vid beräkning av arbetstid enligt denna lag skola undantagas dels måltidsrast, dels ock annat uppehåll i skeppstjänsten, såvida sjömannen enligt förmans besked därunder äger avlägsna sig från arbetsplatsen och uppehållet varar, där fråga är om fartyg som avses i 10 §, minst en halv timme och eljest minst 1 timme.

4 §.

Ordinarie arbetstid till sjöss för vaktindelad sjöman som ej tillhör ekonomipersonalen utgör högst 8 timmar om dygnet i följande fall, nämligen

a) för styrman i fall fartyget är statt i 1) nordsjö- eller vidsträcktare fart och har en bruttodräktighet som uppgår till minst 500 registerton eller 2) inskränkare fart och har en bruttodräktighet överstigande 1 000 registerton;

b) för sjöman som tillhör maskinbefälet i fall fartyget är statt i 1) nordsjö- eller vidsträcktare fart och har en maskinstyrka överstigande 700 indikerade hästkrafter eller en bruttodräktighet av minst 500 registerton eller 2) inskränkare fart och har en maskinstyrka över-

Förslag till sjöarbetstidslag.

stigande 700 indikerade hästkrafter eller en bruttodräktighet överstigande 1 000 registerton.

6 §.

Ordinarie arbetstid till sjöss för sjöman tillhörande ekonomipersonalen utgör högst

å *passagerarfartyg*: 10 timmar om dygnet under loppet av 14 timmar i följd; samt

å *annat fartyg*: 9 timmar om dygnet under loppet av 13 timmar i följd.

Ekonomipersonalens ordinarie arbetstid bör fördelas i enlighet med en av befälhavaren på förhand fastställd arbetsplan.

7 §.

1 mom. Ordinarie arbetstid vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn utgör för sjöman som ej tillhör ekonomipersonalen högst 8 timmar om dygnet. Nyttjas fartyget i inskränkta fart än nordsjöfart och uppgår dess bruttodräktighet till högst 1 200 registerton, må dock sjömannen utöver sagda tid såsom ordinarie arbete under sammanlagt högst 1 timme om dygnet åläggas skeppstjänst av följande slag, nämligen 1) skeppstjänst som erfordras för fartygets framdrivande, manövrering eller navigering ävensom därmed sammanhängande arbete som ej kan tåla uppskov, 2) arbete för fartygets klargöring i anledning av ankomsten eller avgången samt 3) arbete för ilandförande och ombordtagande av passagerare, post och passagerares effekter.

Å helgdag må annan skeppstjänst icke åläggas sjömannen såsom ordinarie arbete än dels skeppstjänst som i första stycket sägs, dels arbete av följande slag, nämligen 1) radiotelegraf- och radiotelefontjänst, 2) arbete för ombordtagande av proviant och skeppsförnödenheter i mindre omfattning, 3) lastning och lossning av styckegods i mindre omfattning och av gods vars lastning eller lossning ej kan utan fara för god-

set uppskjutas, 4) lättare rengöring och spolning av däck under sammanlagt högst 1 timme samt 5) för besättningens förplägning erforderligt arbete.

Befinner sig fartyget till sjöss eller eljest i gång under större delen av dygn varunder fartyget ankommer till eller avgår från hamn, må vid beräkning av ordinarie arbetstid för vaktindelad sjöman å sådant dygn tillämpas de bestämmelser som enligt 4 § gälla, då fartyget är till sjöss; dock att i dylikt fall skeppstjänst icke må, medan fartyget ligger förtöjt eller förankrat i hamn, såsom ordinarie arbete åläggas sådan sjöman under längre tid än 1 timme.

2 mom. Beträffande ordinarie arbetstid för sjöman tillhörande ekonomipersonalen skola vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn bestämmelserna i 6 § lända till efterrättelse.

10 §.

Nyttjas fartyg i annan fart än i 3 § sägs (närtrafik), skall, där skeppstjänsten ej är anordnad i enlighet med vad i 2 kap. stadgas, ordinarie arbetstid utgöra högst 24 timmar för två dygn i följd; dock må arbetstiden icke överstiga 112 timmar under loppet av två veckor i följd.

13 §.

Övertidsarbete må åläggas sjöman under högst 24 timmar i veckan. Dock må övertidsarbete icke förekomma i sådan utsträckning att tiden för sjömannens skeppstjänst under ett och samma dygn därigenom skulle uppgå till mer än 16 timmar.

Övertidsarbete bör ej förekomma regelbundet.

Från den i första stycket stadgade begränsningen undantages övertidsarbete som erfordras för

- a) nödig vaktjänst i hamn;
- b) vidtagande av åtgärd som blivit påbjuden av myndighet i hamn;
- c) skeppstjänst som föranledes därav

Förslag till sjöarbetstidslag.

att besättningen blivit under pågående resa förminskad; eller

d) annan skeppstjänst som ej kan tåla uppskov och som måste fullgöras å tid då sjöman icke eljest enligt denna lag har att förrätta arbete.

14 §.

1 mom. Ersättning för övertidsarbete skall utgå i penningar eller ock, då fråga är om vakttjänst i hamn eller om arbete utfört av sjöman som icke uppbär kontant lön, beredas i form av fritid.

2 mom. Övertidsersättning som utgår i penningar skall för timme räknat utgöra, när övertidsarbetet utförts å söckendag, minst en 150-del och, när övertidsarbetet utförts å helgdag, minst en 75-del av sjömannens kontanta månads-lön, oberäknat kostpenningar eller där-
emot svarande ersättning.

Övertidsersättningen skall beräknas särskilt för varje tillfälle övertidsarbete utförts, varvid påbörjad halvtimme skall ersättas såsom hel halvtimme.

3 mom. Då övertidsarbete ersättes med fritid skall iakttagas, att mot övertiden svarande fritid förlägges till samma dygn som det varunder övertidsarbetet utföres, eller ock till närmast föregående eller efterföljande helgfria dygn. Är fråga om sjöman som uppbär kontant lön, skall fritiden beredas i hamn och må icke, om övertidsarbetet utföres å helgdag, förläggas till söckendag varunder sjömannen utför övertidsarbete mot annan ersättning än fritid å samma söckendag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått tio i anledning av densamma väckta motioner.

I motionerna I: 429 av herr *Ericsson, Carl Eric, m. fl.*, och II: 601 av herr *Olson* i Göteborg *m. fl.*, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 265 måtte besluta, att ikraftträdandet av förslaget till ny sjöarbetstidslag skulle

bliva beroende av att den i propositionen omförmälda Seattlekonventionen i eventuellt reviderad form trätt i kraft i enlighet med de i konventionen angivna förutsättningarna.

I motionen II: 591 av herrar *Dahlgren* och *Adolfsson* hade föreslagits, bland annat, att 1 § 2 mom. måtte er-
hålla sådan avfattning, att beträffande undantaget för föreståndare för ekonomiavdelningen orden »minst tre» ändrades till »minst sex» ävensom att 7 och 13 §§ skulle givas följande lydelse:

7 §.

1 mom. Ordinarie arbetstid vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn utgör för sjöman som ej tillhör ekonomipersonalen högst 8 timmar om dygnet; dock att

å helgdag annan skeppstjänst icke må åläggas sjömannen än 1) sådan som erfordras för fartygets framdrivande, manövrering eller navigering, ävensom därmed sammanhängande arbete som ej kan tåla uppskov, 2) radiotelegraf- och radiotelefontjänst, 3) arbete för fartygets klargöring i anledning av ankomsten eller avgången, 4) lättare rengöring och spolning av däck under sammanlagt högst 1 timme samt 5) för besättningens förplägning erforderligt arbete.

2 mom. För sjöman som tillhör ekonomipersonalen må den ordinarie arbetstiden vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn icke överstiga

å passagerarfartyg: den för vederbörande sjöman stadgade ordinarie arbetstiden till sjöss;

å annat fartyg: 8 timmar om dygnet under loppet av 12 timmar i följd.

3 mom. Arbetstiden för sådan till maskinpersonalen hörande sjöman, vilkens skeppstjänst till sjöss är indelad i vakter, må ej överstiga den för sjömannen i fråga stadgade ordinarie arbetstiden till sjöss.

Förslag till sjöarbetstidslag.

13 §.

Övertidsarbete må ej åläggas sjöman under längre tid än 4 timmar om dygnet och högst 12 timmar i veckan. Dock må övertidsarbete icke förekomma i sådan utsträckning, att tiden för sjömannens skeppstjänst under ett och samma dygn därigenom skulle uppgå till mer än 16 timmar.

Med övertidsarbete avses även den tid sjöman av förman beordras kvarstanna ombord.

Övertidsarbete må ej förekomma regelbundet.

Från den i första stycket stadgade begränsningen undantages övertidsarbete som erfordras för

- a) nödig vakttjänst i hamn;
- b) vidtagande av åtgärder som blivit påbjudna av myndighet i hamn;
- c) skeppstjänst som föranledes därav att besättningen blivit under pågående resa förminskad.

I motionen II: 593 av herrar *Lindberg* och *Lundgren* hade hemställts, bland annat, att till stadgandet i 4 § första stycket punkt b) skulle fogas följande bestämmelse: »eller 3) i fartyg med en bruttodräktighet överstigande 500 registerton och sjöman har att utföra smörjningsarbete» ävensom att 2 § 2 mom. samt 6 och 10 §§ skulle erhålla följande lydelse:

2 §.

2 mom. Vid beräkning av arbetstiden enligt denna lag skola undantagas dels måltidsrast, dels ock annat uppehåll i skeppstjänsten, såvida sjömannen enligt förmans besked äger avlägsna sig från arbetsplatsen och uppehållet varar minst en timme.

6 §.

Ordinarie arbetstid till sjöss för sjöman tillhörande ekonomipersonalen utgör högst

å passagerarfartyg: 9 timmar om dygnet; samt

å annat fartyg: 8 timmar om dygnet.

Den ordinarie arbetstiden skall förläggas i passagerarfartyg mellan kl. 07.00 och kl. 21.00, samt i annat fartyg mellan kl. 06.00 och kl. 18.00.

10 §.

Nyttjas fartyg i annan fart än i 3 § sägs (närtrafik), skall, där skeppstjänsten ej är anordnad i enlighet med vad i 2 kap. stadgas, ordinarie arbetstid utgöra högst 18 timmar för två dygn i följd; dock må arbetstiden icke överstiga 54 timmar per vecka.

I motionerna I: 425 av herr *Gillström* och *Nilsson*, *Ernst Hjalmar*, och II: 594 av herr *Lundgren m. fl.*, vilka voro likalydande, hade beträffande 1 § 2 mom. framställts enahanda yrkande som i motionen II: 591.

I motionen I: 428 av herr *Johannesson* hade hemställts, »att den av 1946 års sjömanskommitté i dess utkast till lag föreslagna ordalydelsen i 4 § punkt c) intages, dock med den begränsningen att den endast äger tillämpning i fartyg med en bruttodräktighet överstigande 500 registerton».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med förklaring att det genom förevarande proposition, nr 265, framlagda förslaget till sjöarbetstidslag icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till sjöarbetstidslag;

B. att de i anledning av propositionen väckta motionerna I: 425, I: 427, I: 428, I: 429, II: 591, II: 592, II: 593, II: 594, II: 600 och II: 601, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I utskottets förslag hade härövan angiven del av 1 § 2 mom. givits följande lydelse:

2 mom. Från lagens tillämpning undantages arbete som utföres av — — — — —

Förslag till sjöarbetstidslag.

föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg varå utom denne minst sex personer äro anställda inom avdelningen;

I fråga om 4 § hade i utskottets förslag — med ändrade litterabeteckningar för mom. c) och därpå följande moment i Kungl. Maj:ts förslag — upptagits ett med c) betecknat moment av följande lydelse:

c) i annat fall än i punkt b) sägs för maskinbefälet tillhörande sjöman som har att själv förrätta smörjningsarbete, i fall fartygets bruttodräktighet uppgår till minst 500 registerton.

Beträffande övriga härovan upptagna delar av lagförslaget var utskottets förslag likalydande med Kungl. Maj:ts förslag.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Olovson* i Västerås, utan angivet yrkande;

2) av herr *Hagård*, likaledes utan angivet yrkande;

3) av herrar *Wistrand*, *Löfvander*, *Osvald*, *Carl Eric Ericsson*, *Ryberg* och fru *Sandström*, vilka hemställt, att riksdagen ville för närvarande avslå den kungl. propositionen;

4) av herrar *Uhlén*, *Lundberg* och *Andersson* i Alfredshem, vilka hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga 2 § 2 mom. i den föreslagna sjöarbetstidslagen i den lydelse, som föreslagits i motionen II: 593.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, anförde

Herr *OLOVSON* i Västerås: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 54 får jag hemställa, att detsamma må föredragas till avgörande punktvis och punkten A på det sättet, att först föredrages det däri tillstyrkta lagförslaget paragrafvis samt om så erfordras momentvis med slutbestämmelse, ingress

och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten A föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att författningstext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Kammaren biföll denna hemställan.

Punkten A.

Utskottets förslag till sjöarbetstidslag.

1 § 1 mom. föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *HAGÅRD*: Herr talman! När riksdagen drar ut långt över den vanliga tiden, brukar man tala om sådana ärenden som utan våda kunna uppskjutas. Till de frågor inom andra lagutskottets område, som kunna räknas dit vid detta års riksdag, hör enligt min mening föreliggande ärende angående sjöarbetstidslagen. Detta viktiga ärende forceras fram i riksdagens elfte timme och får en alltför knapphändig behandling. Den på slutet rådande forceringen tvingade andra lagutskottet att bokstavligen jaga igenom förslagets paragrafer. På två sammanträdesdagar var behandlingen avslutad.

Man bör komma ihåg att det här gäller lagstiftning på ett område, med vilket endast ett fåtal av utskottets ledamöter ha speciell förtrogenhet. Även om man icke behöver ha tjänstgjort såsom sjöman för att i stora drag kunna bedöma en arbetstidslags verkningar, är det dock av betydelse att man om möjligt är fullt införstådd med arbetsområdet och den terminologi som där användes. Det räcker i detta fall inte att veta vad som menas med styrbord och babord. Enbart ur denna synpunkt hade lagförslaget erfordrat den vanliga lugna och ingående behandling, som eljest kännetecknar utskottsarbetet.

Det kan anmärkas att det finns inte mindre än åtta reservanter till utskottets utlåtande, det vill säga halva an-

Förslag till sjöarbetstidslag.

talet ledamöter i utskottet, och av dem är det åtminstone sju som bestämt gått emot denna forcering.

Det är också att märka att det betänkande som ligger till grund för propositionen är av utredningskommittén, den s. k. sjömanskommittén, dagtecknat så sent som den 2 februari 1948. Remisstiden liksom tiden för övervägandena i departementet ha följaktligen krympts samman till ett minimum. I den gamla goda tiden ansågs det under sådana omständigheter vara tillfredsställande, om ett eljest väl genomtänkt kommittéförslag kunde föreläggas nästföljande års riksdag.

Detta lagförslag är i vissa delar uppbyggt på den konvention, som antogs vid sjätte internationella sjöfartskonferensen i Seattle under år 1946. Frågan om ratificering av denna konvention förelades riksdagen föregående år. Handelsministern avrådde då från ratificering för Sveriges del, och riksdagen följde statsrådets mening. Sedan dess har frågan om ratificering varit föremål för behandling vid en nordisk konferens i Oslo. Därvid framfördes betydelsefulla erinringar och betänkligheter mot bestämmelserna. De långtgående kraven angående hyror, arbetstid och bemanning ansåg man sig icke kunna utan vidare acceptera. Sjömanskommittén, som haft frågan under övervägande, har på grund därav avstyrkt konventionens ratificering. Samma uppfattning har kommerskollegium och LO liksom övriga remissinstanser. Departementschefen har anslutit sig till samma mening, och han framhåller dessutom att konventionen saknar övergångsbestämmelser, som kunna medgiva lättnader för fartyg, som nu gå i trafik, och att den upptar ett kategoriskt förbud mot regelbundet övertidsarbete. Slutligen lämnas ett mycket viktigt meddelande, nämligen att internationella arbetsbyrån upptagit frågan om en revision av konventionen och att arbetet härmed kommer att igångsättas instun-

dande höst. Då ett beslut i detta spörsmål icke nu har påkallats, har utskottet för sin del inskränkt sig till att framhålla att en svensk ratificering inte kan ske utan tillfredsställande garantier för en mera allmän tillämpning av konventionens bestämmelser från andra nationer och särskilt från dem, med vilka svensk sjöfart konkurrerar. Av det anförda torde för övrigt framgå att ingen annan stat heller hittills ratificerat konventionen.

Det föreliggande förslaget till ändring av nu gällande sjöarbetstidslag av år 1938 har dock tagit hänsyn till Seattlekonventionens regler i högre grad än sjömanskommittén gjort i sitt förslag. Enligt verkställda beräkningar skulle ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag medföra betydande ekonomiska konsekvenser för vår sjöfart: för själva driften årligen en kostnadsökning av omkring 10 miljoner kronor och en engångskostnad av likaledes omkring 10 miljoner kronor.

I den motion som i denna kammare avgivits av herr Olson i Göteborg m. fl. har framhållits, bland annat, att denna fråga måste ses i sitt internationella sammanhang. Den svenska handelsflottan får inte belastas så, att den inte kan göra sig gällande i den alltmer hårdnande internationella konkurrensen. Tyvärr ser det ut som om en förändring hölle på att inträda i de hittills goda konjunkturerna, säga motionärerna.

Under de sista dagarna har i pressen observerats en hel del uppgifter om sjunkande frakters och avsevärt stegrade driftskostnaders inverkan på svensk sjöfarts konkurrensförmåga. En förändring till det sämre kommer att få betydande återverkningar. Inte minst kännbart skulle detta avspegla sig i våra valutaförhållanden. Bortåt en halv miljard kronor tillför oss sjöfarten årligen i utländsk valuta. Jag skall inte föregripa den diskussion, som skall förekomma i morgon i anslutning till

Förslag till sjöarbetstidslag.

bankoutskottets utlåtande nr 50. Jag förmodar dock, att vi alla äro ense om att vi befinna oss i en allvarlig situation. Detta tillskott betyder oändligt mycket i vårt nuvarande valutaläge.

Man kan väl förstå de önskemål, som med stor styrka framförts från vårt sjöfolks sida, att få de förmåner lagfästa, som delvis redan genom kollektivavtal tillförsäkrats dem. Självfallet bör från svensk sida medverkan lämnas till de internationella strävandena att förbättra sjöfolkets ställning. Frågan är helt enkelt om Sverige skall föregripa händelserna och gå i spetsen för dessa strävanden och i händelse av en lågkonjunktur slå benen av vår förmåga att bestå i konkurrensen med övriga sjöfarande nationer. Huru gärna jag än för min del vill medverka till varje förbättring för vårt sjöfolk, måste jag beakta de tecken, som varsla om en förändring i konjunkturerna för denna näringsgren. Vi böra enligt mitt förmenande icke genom en strängare lagstiftning fastläsa förhållandena. Tills vidare och till dess en allmän internationell anslutning vunnits till de nu pågående strävandena om förbättring av sjöfolkets förhållanden, måste det betecknas såsom önskvärt, att det de ekonomiska krafternas fria spel, som tar sig uttryck i de för begränsade tidsperioder uppgjorda kollektivavtalen, finge utgöra supplement till nu gällande sjöarbetstidslag.

Min uppfattning sammanfaller närmast med den uppfattning och det yrkande, som innehålles i de motioner jag nyss omnämnde, nämligen »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 265 måtte besluta, att ikraftträdandet av förslaget till ny sjöarbetstidslag skall bliva beroende av att Seattlekonventionen i eventuellt reviderad form trätt i kraft i enlighet med de i konventionen angivna förutsättningarna».

Herr talman! Då överläggningen skall röra sig om hela första paragrafen an-

ser jag mig, i händelse att mitt yrkande om avslag inte vinner bifall, böra framföra ett yrkande om viss ändring i 2 mom. av denna paragraf, vilket uppstår de funktionärer inom detta arbetsområde, som skola undantagas från lagens tillämpning. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg, varå utom denne minst tre personer äro anställda inom avdelningen, undantagas från lagen. Detta har utskottet för sin del ändrat så, att minst sex personer skola vara anställda inom avdelningen för att sådant undantag skall göras. Jag ber att få yrka bifall till denna bestämmelse enligt den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Jag ber sålunda, herr talman, att i första hand få yrka avslag på det föreliggande förslaget till sjöarbetstidslag, i andra hand bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Wistrand m. fl., och vidare, om detta yrkande icke skulle antagas av kammaren, bifall till det yrkande som jag nyss framställde i fråga om 1 § 2 mom.

Herr LINDBERG: Herr talman! Det är beklagligt att en fråga av den storleksordning som sjöarbetstidslagen har skall komma att behandlas vid denna sena timme, inte bara med hänsyn till klockan utan vid denna sena tidpunkt av riksdagsarbetet. Det är emellertid nödvändigt för mig att redogöra för en del av mina synpunkter på denna fråga, och det kan inte hjälpas om det tar en smula tid i anspråk.

Den föregående talaren har ju redan yrkat avslag på det föreliggande lagförslaget, vilket står i överensstämmelse med reservationen nr 3 till utskottets utlåtande. Han sade också att man från högerhåll var intresserad av att sjöfolket skulle få en annan arbetstid men att man ville vänta och se hur förhållandena blevo ordnade i andra länder, närmast de skandinaviska. Man

Förslag till sjöarbetstidslag.

väntade också på en överarbetning av Seattlekonventionens bestämmelser och ansåg det vara lämpligt att avvakta en sådan, innan man vidtog några förändringar i nu rådande förhållanden. Den föregående talaren anförde vidare såsom tidigare gjorts från andra håll, att Seattlekonventionen inte kan ratificeras emedan den saknar övergångsbestämmelser. Det förhållandet att Seattlekonventionen saknar övergångsbestämmelser när det gäller sjöarbetstidslagen kan tydligen användas till ungefär vad som helst i det här sammanhanget.

Ett avskräckande moment utgör vidare de höga kostnader, som enligt vad som uppgivits ett antagande av kommitténs lagförslag skulle föra med sig. Beträffande denna kostnadsökning råder väl samma förhållanden som vid föregående tillfällen då sjöarbetstidslagen varit på tal. Det har alltid hetat att det skulle medföra ökade kostnader. Men detta tal om ökade kostnader är strängt taget bara camouflage. Visserligen kommer ett antagande av lagen att föra med sig ökade kostnader i en eller annan form, men dessa kostnader komma icke att bli på långt när så höga som man ifrån redarhåll har uppgivit. Om jag minns rätt har i propositionen vidtagits en liten korrigeringsvisar, att man från redarhåll nog har skurit till en smula i överkant. Det har gjorts gällande, att ökningen i bemanningen skulle medföra en mycket dryg kostnad. Jag har vid ett tidigare tillfälle när sjöarbetstidslagen behandlats bevisat, att bemanningsökningen ingalunda skulle bli så stor, att man kom upp till det antal personer som voro anställda å fartygen 1921 och 1922. Det är att märka att man sedan dess å vissa fartyg på en gång reducerade däcksbesättningen från 13 till 7 man. Nu har man ökat den igen men inte mer än till 9 man, och följaktligen skulle man på dessa fartyg kunna ta i anspråk ytterligare 4 man. Jag kan nämna att be-

sättningen å ett fartyg, vari jag själv seglade 1907, utgjorde 8 man, 1921 hade man å samma fartyg inte råd att ha mer än 4 man. Så kraftiga ha reduceringarna varit tidigare, och ökningarna ha inte varit så stora att det antal överskridits som man hade råd att hålla sig med en gång i tiden. Var kostnadsökningen kommer att ligga är naturligtvis svårt att säga just nu. Men det är klart att det ökade befälsantalet kommer att medföra någon kostnadsökning, och detta kan också bli en följd av att besättningen utökas med en eller annan matros. Många blir det i alla fall inte.

När nu sjöarbetstidslagen skall behandlas för andra gången och är avsedd att bli en mera permanent lag, hade man väntat sig att den skulle bli vida bättre än vad den för närvarande är och vad som nu är föreslaget. I det avseendet finns det en hel del ting att peka på, och jag skall i fortsättningen uppehålla mig en liten smula vid dem. Redan under det första världskriget började diskussionerna rörande en ordnad arbetstid för sjöfolket. Frågan var föremål för internationella konferenser och för utredningar inom landet, vilka delvis skedde i samråd med övriga skandinaviska länder. År 1919 framlades också ett förslag till sjöarbetstidslag, till vilket sjöfolket ställde så stora förhoppningar, att man vågade sig på konststycket att i de avtal man tecknade intaga en bestämmelse om att sjöarbetstidslagen skulle gälla så snart den utkom. Man trodde att det lagförslag, som då skulle se dagens ljus, skulle vara förmånligare än de avtalsbestämmelser man hade, men man blev grundligt bedragen på den punkten. De avtal som träffats innehöll bestämmer, som man trodde skulle komma att konfirmeras i det lagförslag som förelades riksdagen. I avtalet fanns exempelvis 1919 en bestämmelse om 8 timmars arbetsdag i hamn, en bestämmelse som lagen korrigerade till 10 resp. 14 tim-

Förslag till sjöarbetstidslag.

mar på ankomst- och avgångsdagar och 8½ timmar under rena hamndygn. Flera bestämmelser i det gällande avtalet försvunno i och med att lagen utkom från trycket. Det tog sedan många år innan man avtalsvägen lyckades att återvinna det man hade förlorat den gången den första sjöarbetstidslagen skulle börja tillämpas. Det hade ju som ofta annars givits en hel del fagra löften om förbättringar på en hel del punkter, men dessa löften blevo inte infriade.

Man kan säga att ungefär liknande förhållanden ha rått under det senaste världskriget. Även då skulle det bli en del förbättringar bara själva kriget var över. Arbetstiden hade i en del fall i stället för 8 timmar per dag utgjort 12 timmar per dygn eller som det hette 24 timmar under två på varandra följande dygn, vilket var liktydigt med 10 timmar ena dagen och 14 timmar den andra. Men det fanns också bestämmelser om att arbetstiden per hel kalendermånad skulle vara 360 timmar. Några timmars inbesparad tid en dag kunde på grund av detta system läggas över på en annan dag. Besättningen kunde därför i vissa fall få en arbetstid på ända upp till 20 timmar per dygn. De som tänka efter en liten smula vad detta betyder för sjöfolket skola nog komma till det resultatet, att det förslag som här föreligger inte är alltför långtgående.

Det kanske av många kan betraktas såsom oförnujsamt att kräva så vittgående förändringar i det föreliggande förslaget som skett i vissa motioner, där det icke yrkas att lagen skall avslås eller skjutas på framtiden. Det kanske också kommer att sägas att motionerna i vissa fall och i synnerhet jag i mitt anförande går längre än vad 1946 års sjömanskommitté har föreslagit. Jag är beredd på en sådan sinkadus, men jag är också beredd att svara för mina handlingar i det avseendet.

Jag skall sedan be att få säga några

ord beträffande de undantag från lagens tillämpning, som äro intagna i detta lagförslag. Det finns enligt min mening intet skäl till att befälhavarna å fartyg, där minst två personer finnas anställda, skola vara undantagna från lagens tillämpning. De fartyg det här kan bli fråga om, äro s. k. närtrafikfartyg, där arbetstiden mycket väl kan ordnas i enlighet med bestämmelserna för denna trafik. Vidare göras undantag för vissa fartyg. Dit höra i första hand bogserfartygen, men även isbrytare och bärgningsfartyg räknas till denna grupp. Beträffande bogserfartygen ha alltsedan 1919 upprepade uppvaktningar gjorts hos myndigheterna liksom upprepade framstötar här i riksdagen för att få dessa fartyg att falla under lagen i syfte att möjligen på det sättet kunna få till stånd en ordnad arbetstid för besättningen. Det finns knappast någon arbetargrupp i detta land, som före den allmänna arbetstidslagens tillkomst haft en så fruktansvärt lång arbetstid som just bogserbåtspersonalen. Allt fortfarande finns det bogserbåtar, där arbetstiden inte är reglerad genom avtal och där man utnyttjat den förmån det innebär att vara undantagen från lagstiftningen på ett rent av otillbörligt sätt. Nu hade det emellertid icke varit någon större svårighet, vare sig för kommittén eller för Kungl. Maj:t och utskottet, att korrigera denna sak. Ty huvudmassan av de avtal, som gälla för bogserbåtar med en dräktighet understigande 20 registerton, innehåller bestämmelser om en arbetstid som är lägre än de 112 timmar, som nu föreslås skola gälla för en arbetstid av två veckor i närtrafikfartygen. Det finns visserligen även här en del undantag, men dessa undantag äro inte så många. På dessa bogserbåtar är en högsta arbetstid på 11 timmar per dag stadgad genom kollektivavtal, men det sammanlagda timantalet får inte överstiga 56 timmar i veckan. För helgdag göres ett avdrag med 10 timmar, därest fartyget

Förslag till sjöarbetstidslag.

ligger stilla, och för de s. k. halva fridagarna sker avdrag med fem timmar. För dessa fartyg är sålunda arbetstiden, om man ser det över hela linjen, väsentligt kortare än vad lagen föreskriver för närtrafikfartygen. Det kan ju finnas anledning att fråga, varför man i lagstiftningen lagt i dagen denna omvårdnad om bogserfartygen. Det är bara den skillnaden att man varje år får hålla på att diskutera med motparten om denna arbetstid och om rätten att få behålla densamma.

I den kungl. propositionen finns också deklarerat från Svenska sjöfolksförbundets sida att arbetstiden ombord på isbrytare och bärgningsfartyg i regel är fastställd till åtta timmar per arbetsdag. Det enda undantaget härifrån är att för bärgningsfartygen är medgivet oinskränkt övertid. Nu är det nämligen så, att när fartygen ligga under bärgning har man rätt att ta ut praktiskt taget hur mycket övertid som helst. Men den ordinarie arbetstiden är åtta timmar per dygn. I dessa frågor har ingen motionerat, och jag har berört dem här endast för att ha möjlighet att ett annat år väcka en motion i hithörande ting utan att någon skall kunna säga att vi inte varit påpassliga nu när frågan behandlas här i dag.

I 2 § 2 mom. har i motion II: 593 föreslagits en ändring, vilken också är upptagen i den av herrar Uhlén, Lundberg och Andersson i Alfredshem vid utskottsutlåtandet fogade reservationen. Varken utskottsmajoriteten eller Kungl. Maj:t har velat godtaga sjömanskommitténs förslag att det avdragsgilla uppehållets längd skulle vara en timme för all slags fart. I utskottsutlåtandet säges det bl. a. härom: »Vid behandlingen av detta spörsmål har utskottet tagit kändedom om innehållet i särskilda mellan Skärgårds- och målarflottornas rederiförening och Svenska sjöfolksförbundet den 29 sistlidne april slutna kollektivavtal rörande däcksfolk och eldare, resp. kvinnlig personal, i vilka

avtal i samband med minskning av den ordinarie arbetstiden uttryckligen överenskommits om tillämpning av halvtimmesregeln för avdragsgilla uppehåll vid beräkning av arbetstiden.»

Antagligen är avsikten den att man skall lägga tonvikt på orden »uttryckligen överenskommits» för att därmed markera att motionärerna ha varit ute i ogjort väder. Utskottet har emellertid icke observerat att denna bestämmelse i avtalet icke är någon nyhet. Den har funnits där tidigare, ehuru väl då i något oskyldigare form. I avtalet har nämligen tidigare angivits att arbetstiden regleras enligt gällande lag, och i tidigare gällande lag har halvtimmesregeln funnits med.

När nu denna halvtimme icke fanns med i sjömanskommitténs förslag, ansågs det icke förenat med någon risk att skriva in ifrågavarande bestämmelse i det avtal, som utskottet nu åberopar. Ingen tänkte sig nämligen att Kungl. Maj:t skulle göra någon omotiverad avvikelse från kommittéförslaget, detta så mycket mindre som den kungl. propositionen icke tagit hänsyn till att det avtal varom nu är fråga reglerar arbetstiden per vecka, medan propositionen, utskottet och sjömanskommittén reglerat densamma per tvåveckorsperiod. Det egentliga motivet för att ifrågavarande halvtimme bibehållits är att arbetsgivarna gjort framställning därom. I praktiken har dock denna halvtimme aldrig kunnat utnyttjas av arbetsgivarna, och det lär också bli ganska svårt för dem att göra det i fortsättningen, även om det uttryckligen står i avtalet. Såvitt jag känner till är det högst sex fartyg i Stockholms skärgård på vilka man kan ha någon verklig glädje av ifrågavarande avdragsrätt. Det är därför svårt att förstå denna aktion, om jag får kalla den så. Man menar på arbetsgivarhåll att halvtimmesregeln kan ställa till mycket ohägn för besättningarna på en hel rad fartyg, men som jag sade är det endast på sex fartyg i

Förslag till sjöarbetstidslag.

Stockholms skärgård som arbetgivarna skulle kunna ha någon fördel av att den tillämpas. Det finns bevis för detta, ty i den kungl. propositionen återges ett remissyttrande från Waxholmsbolaget i vilket farten på Vaxholm anges såsom ett särskilt bärande motiv för att man skulle ha halvtimmesregeln kvar. Men om regeln började tillämpas där, skulle besättningarna på ifrågavarande båtar få sin fritid söndersplittrad i halvtimmar, eller rättare sagt i 40-minutersperioder vardera vägen fram och åter till Vaxholm. Kan nu detta vara rimligt? Om man räknar med att ett par, tre vaxholmsbåtar under fredagar, lördagar och söndagar göra åtta till tio turer om dagen, kan man ju mycket lätt räkna ut över vilken kolossal tidrymd den egentliga arbetstiden blir utbredd för besättningsmännen, allra helst som det icke finns någon begränsning för vare sig när arbetet skall börja på morgonen eller när det skall sluta på kvällen.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till den vid föreliggande utskottsutlåtande fogade med nr 4) betecknade reservationen.

Jag anholder samtidigt att få yrka bifall till motionen II: 591, som gäller en annan fråga, nämligen i första hand arbetstiden under ankomst- och avgångsdagar. I den punkten innebär den kungl. propositionen en försämring av nu gällande lag. En hel rad besättningsmän, främst eldarna, komma nämligen enligt Kungl. Maj:ts förslag att få en längre arbetstid under ankomst- och avgångsdagar än vad de tidigare haft. Med den forcerade fart som fartygen nu ha skulle detta betyda, att besättningsmännen mycket sällan komma i åtnjutande av 8 timmars arbetsdag under den tid då fartygen ligga i hamn. Jag har litet svårt att förstå varför ett fartyg, som ankommer till hamn låt oss säga kl. 0.10 på natten, skulle behöva ta ut en arbetstid på 9 timmar av sin personal.

Nu kanske någon säger: »Men om ett fartyg kommer i hamn sent på kvällen,

exempelvis kl. 23.00, kan det då inte vara lämpligt att man får ta ut också den nionde timmen?» Jo, i något enstaka fall kan detta vara fallet. Men då har folket redan haft så lång tid till sjöss, där arbetstiden är åtta timmar, att man måste fråga vad det kan finnas för anledning att nu också ta ut den nionde timmen. För däcksfolket kan detta vara nödvändigt, eftersom de skola arbeta med att förtöja fartyget, men varför det skulle vara nödvändigt för eldarrums- och maskinpersonal har jag svårt att förstå. Naturligtvis kan det finnas fall, då det kan vara nödvändigt att ta ut också den nionde timmen, men då kan man fråga sig, om det inte i framtiden bör gå lika bra som det gör nu, och som det gått hittills, att betala övertid för denna timme, om det är nödvändigt att ta ut den.

Med det sagda ber jag att beträffande 7 § i föreliggande lagförslag få yrka bifall till motion II: 591.

Vad sedan arbetstiden i närtrafik beträffar finnas i de flesta avtal rörande denna sjöfart bestämmelser om bestämd arbetstid per vecka. Några undantag finnas dock där arbetstiden beräknas per hel månad, men då får man endast uttaga ett visst antal timmar under ett och samma dygn. På den punkten hade utskottet, lika väl som man kan göra det då det gäller den avdragsgilla halvtimmen, kunnat åberopa avtalet, men det passade inte den gången. Kanske den sidan av saken inte heller blivit föredragen.

Här måste jag dock till utskottets för svar säga, att arbetet med förslaget till sjöarbetstidslag har måst forceras starkt i utskottet. Man har där haft mycket knappt om tid för att tränga in i detta problem. Det är således inte utskottsledamöternas fel att resultatet i en del avseenden icke blivit bättre än vad fallet är. Även Kungl. Maj:t har varit ganska hårt trängd, eftersom det gällt att lägga fram föreliggande lagförslag i så god tid, att det kunnat behandlas

Förslag till sjöarbetstidslag.

vid nu pågående riksdag. Forceringen har därför varit nödvändig även här.

Jag ber, herr talman, att beträffande 10 § få yrka bifall till det yrkande, som framställts i motionen II: 593.

Beträffande den ordinarie arbetstiden för ekonomipersonalen — vilken är fastställd i 6 § i föreliggande lagförslag — ber jag också att få yrka bifall till motionen II: 593. För ifrågavarande personal innebär förslaget en uppenbar försämring av arbetstiden. Det sägs visserligen att ekonomipersonalens arbetstid gjorts kortare, och detta är sant. Men i stället har den konstruerats på sådant sätt, att personalen kommer i en sämre ställning nu än förut. Förut skulle man ha minst åtta timmars sammanhängande vila efter en lång arbetstid. I det föreliggande lagförslaget är den bestämmelsen borttagen. Nu skall vederbörande arbeta 10 timmar om dygnet under loppet av 14 timmar i följd å passagerarfartyg, resp. 9 timmar om dygnet under loppet av 13 timmar i följd å annat fartyg. Det kan betyda att man i vissa fall inte får mer än fyra timmars ledighet i ett sammanhang. Därom är också redogjort i den av mig åberopade motionen.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Jag skall försöka ta hänsyn till den långt framskridna tiden, men jag måste också ta hänsyn till vad sjöfolket verkligen vill ha sagt i denna fråga.

Det förslag till sjöarbetstidslag som nu föreligger har ju motsetts med stora förväntningar av sjöfolket i allmänhet. Sjöfolket är en yrkesgrupp, som anser sig vara lika berättigad till 8 timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka som industriarbetarna. Det förslag som 1946 års sjömanskommitté kom fram till innebar inte någon lagstadgad 8 timmars arbetsdag eller 48 timmars arbetsvecka för sjöfolk i allmänhet utan i huvudsak endast för vissa grupper, anställda å större fartyg, och även för dem

med en hel del modifikationer. Trots att sjöfolket i allmänhet alltså måste anse kommitténs föreliggande förslag som otillfredsställande, ha ändå ytterligare betydelsefulla avvikelser gjorts i den kungl. propositionen och i utskottets föreliggande utlåtande. De förändringar som sålunda skett ha faktiskt blivit till det sämre.

Jag tänker inte här förneka, att föreliggande lagförslag dock innebär vissa jämförelsevis betydelsefulla förbättringar för maskinmanskap, utom eldare, å fartyg mellan 500 och 700 registerton. Även för däcksmanskap i fartyg mellan 500 registerton och 1 800 dödviktston skulle det bli en förkortning från 24 timmar på två dygn i följd till 8 timmar per dygn, om de äro vaktindelade. Likaså skulle det bli en hel del fördelar för manskapet å passagerarfartyg. Men, och det är ett stort men, oavsett att det föreliggande förslaget som sagt betyder en reducering av arbetstiden för vissa grupper, kommer det för sjöfolket i allmänhet att bli en stor besvikelse om utskottsförslaget antages utan några ändringar. Vi ha i vår grupp här i riksdagen — och jag förutsätter att förhållandet är detsamma i de andra grupperna — mottagit Svenska sjöfolksförbundets göteborgsavdelnings uttalande, i vilket det konstateras, att det föreliggande förslaget är avsevärt sämre för sjöfolket än sjömanskommitténs förslag. Ja, förslaget skulle, om det antoges, komma att medföra försämringar till och med jämfört med den nuvarande lagstiftningen. Och då förväntar sjöfolket att i varje fall de båda arbetarpartiernas representanter här i riksdagen skola ta hänsyn till vad som framförts i ett flertal motioner, vilka avse att förbättra sjöfolkets villkor enligt den ursprungliga kungl. propositionen och det nu föreliggande utskottsutlåtandet.

Vad är det då för försämringar som åsyftas i sjöfolkets omnämnda uttalande? Jo, först och främst har borttagandet av 7 § a) medfört, att arbetstiden

Förslag till sjöarbetstidslag.

för maskinpersonalen å fartyg mellan 700 och 1 200 registerton ökats med en timme under avgångs- och ankomst-dygn. Herr Lindberg har redan varit inne på denna sak, och jag behöver därför inte uppehålla mig vid den.

Det finns vidare vissa grupper bland ekonomipersonalen å passagerarfartyg, vilka i praktiken nu räknas som dagmän men som tidigare till sjöss varit lediga från arbete under söndagarna. Dessa grupper komma nu att få en ordinarie arbetstid av generellt 10 timmar även på sön- och helgdagarna. Jag skall emellertid icke dra fram alla de uppgifter jag fått från sjöfolket i denna sak. Jag nöjer mig med att omtala, att ombord på de stora passagerarfartygen Gripsholm och Stockholm ha vi 18 personalgrupper, av vilka med nu föreliggande lagförslag endast tre skulle komma att få en förbättring med en halv timme per dag. Övriga grupper skulle få vidkännas en försämring jämfört med avtalet. Den nuvarande lagen säger, att samtliga 18 grupper skola ha 12 timmars arbetstid. Det förslag som nu föreligger stipulerar 10 timmar och föreliggande avtal 9 timmar. Endast 3 av de 18 grupperna skulle som sagt komma att få en, mycket liten, förbättring.

På de mindre passagerarfartygen, t. ex. englandsbåtarna m/s Saga, s/s Britannia och s/s Suecia, skulle det bli endast en grupp av elva som finge en liten förbättring, därest föreliggande lagförslag skulle bli antaget. Där äro förhållandena enahanda. Den nuvarande lagen medger tolv timmars arbetstid, och det föreliggande förslaget stipulerar tio timmar. Avtalsenligt fastslaget är nio timmar. Följaktligen innebär det förslag som här föreligger en försämring härvidlag. I 8 § tredje stycket medges i det gamla förslaget ytterligare två timmar utöver den ordinarie arbetstiden, bl. a. om för passagerarnas betjäande så kräves. Men enligt det nu föreliggande förslaget skall det för passagerarfartyg i hamn bli generellt tio tim-

mars arbetstid då passagerare finnas ombord. Detta innebär att det som i dag gäller, d. v. s. åtta timmar, i den nya lagen, om föreliggande lagförslag går igenom, blir tio timmar.

Vidare har det beträffande ekonomipersonalens ordinarie arbetstid fastslagits, att de förlängningstider som tidigare varit fastställda till vissa klockslag nu ersatts med 12—13—14 timmar i följd. Detta måste i sin tur betyda att ifrågavarande personals arbetstid kan förläggas till vilken tid på dygnet som helst inom ramen av omnämnda tidsperiod utan att någon övertidsersättning utgår. Tidigare har det varit förbud mot regelbundet övertidsarbete i nordsjö- och vidsträcktare fart. Nu föreslås endast en allmän rekommendation att regelbundet övertidsarbete ej bör förekomma. Hur mycket en sådan rekommendation är värd, kan man diskutera. Dess värde är emellertid ganska lätt att tänka sig med hänsyn till hur redarna tidigare behandlat sina anställda.

Bestämmelsen om ordinarie arbetstid å fartyg i närtrafik innehåller ingen begränsning av arbetstiden per vecka. Förslaget innebär visserligen en förkortning av arbetstiden från 126 till 112 timmar under en fjortondagarsperiod. Men samtidigt ges möjlighet att ta ut en längre arbetstid för en enskild vecka än vad som nu gäller, d. v. s. 63 timmar per vecka. Följaktligen finns det i realiteten ingen begränsning, utan man kan ta ut den överväldigande delen av arbetstiden på den ena veckan för att sedan skjuta över fritiden till den andra. Man kan således få en rent omänsklig arbetstid under en vecka. Detta betyder visserligen en mindre belastning nästa vecka. Men arbetarna kunna ändå inte acceptera detta.

Man kan utan överdrift säga att för stora grupper föreskrivs inte i lagen vad som redan överenskommits mellan de avtalsslutande parterna. Det finns vidare en massa andra orimliga bestäm-

Förslag till sjöarbetstidslag.

melser, exempelvis bestämmelsen om att nio timmar skola kunna uttas å avgångs- och ankomstdygn för däck- och maskinpersonal i fartyg upp till 1 200 registerton. Detta innebär upprörande missförhållanden, som sjöfolket kollektivavtalsvägen sökt lösa men som nu skulle fastslås i gällande lag.

Det är ett fel, att befälet till sjöss fortfarande inte jämställas med manskapet. Det är dessutom ett fel, att fortfarande stora grupper ställas utanför lagens tillämpning. Jag vill här bara peka på det förhållandet att av vårt lands betydligt över 800 segelfartyg med hjälpmaskin kommer knappast en tredjedel att falla under lagen. Även av bogserbåtspersonalen, som ju herr Lindberg här tidigare mycket noga berört, kommer endast ett fåtal att falla under lagen.

Fortfarande gäller således att ett omänskligt långt övertidsarbete kan åläggas en sjöman. Detta övertidsarbete är därjämte inte av den frivilliga karaktär, som fallet är för övriga arbetstagare, utan om sjömannen vägrar, kan han straffas. Han har således inte rätt att vägra utföra arbetet eller, som det heter, vägra utföra förmans i tjänsten givna befallning.

Hur orimligt detta stadgande om övertid för sjöfolk är, framgår väl bäst av den jämförelsen att man kan ta ut 1 248 övertidsarbetstimmar per år av en sjöman, under det att en vanlig industriarbetare endast får göra 200 timmars övertidsarbete. Detta medför naturligtvis, att det finns en väldig klyfta mellan arbetarna till lands och till sjöss.

I tider som dessa, då det pågår en intensiv kampanj på arbetarskyddets område, en kampanj, som i vissa fall även erhåller ekonomiskt stöd av staten, och då man förbereder en förbättring av arbetsskyddslagen och arbetarskyddet, borde man titta på detta problem något allvarligare än vad man nu gör. Detta problem är enligt min mening ett av de viktigaste på arbetarskyddets område. Det gäller nämligen att söka förebygga

en alltför tidig förslitning på grund av onormalt övertidsarbete av det mänskliga arbetsmaterialet.

Om man således verkligen vill skydda folk från allmän förslitning, bör man i första hand tänka på de människor, som på ett så utomordentligt sätt, speciellt under krigsåren, bidragit till den svenska folkförsörjningen. Våra sjömän sågo ju under krigsåren till att vårt land i stort sett fick de förnödenheter, som vi hade behov av. Det är således sjöfolket, som gjort denna stora insats. Sjöfolket borde därför ha berättigade anspråk på att behandlas på ett bättre sätt än att man skall fortsätta med denna undantagslagstiftning för sjömännen.

Ett bifall till vår motion i detta avsnitt innebär, att man begränsar denna onormalt långa övertid om 1 248 timmar per år till precis hälften. Det skulle således bli över 600 timmars övertidsarbete per år för sjömännen. Jag medger, att även detta är en onormalt lång tid. Jag tycker emellertid, att detta är en riktig väg att gå för att på det sättet söka komma fram till normala förhållanden på detta område.

Det torde väl vara en ganska allmän uppfattning, att den långa arbetstiden till sjöss är en av de väsentligaste anledningarna till att det råder sådan stor brist på sjöfolk över huvud taget, alltså både manskap och befäl av olika kategorier. Man bör då komma ihåg, att detta yrke, kanske mer i fortsättningen än vad det varit hittills, kan bli ett genomgångsyрке, om nu inte arbetstiden för sjöfolk kan ordnas, utan de nuvarande stora skiljaktigheterna mellan arbete i land och till sjöss skola behöva bibehållas. Sjömansyrket riskerar nämligen att bli ett inte stadigvarande yrke, utan sjömännen komma att söka sig därifrån vid första lämpliga tillfälle. Om man således verkligen vill ha en kår av arbetare, som ägnar sig åt detta yrke, bör man även se till att ordna arbetsförhållandena på ett bättre sätt än hittills.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Vad är då orsaken till att Kungl. Maj:t och sedan utskottet inte kunnat biträda sjömanskommitténs förslag? Jag kan inte komma ifrån, att jag har den känslan att detta beror på att man på det hållet tagit alltför stor hänsyn till redarkapitalets intressen och för liten hänsyn till sjöfolket självt. Talet om att rederinäringen inte skulle bära sig är endast ett försvarstal för redarkapitalets profitintresse.

Jag vågar påstå, att rederiernas bokslut aldrig varit så svällande som under de senaste åren. Tonnaget har tidigare aldrig varit så konkurrenskraftigt och genomsnittsåldern aldrig så låg som just nu.

Redareföreningen har nu som ett av sina mest bärande argument hänvisat till sina kostnadsberäkningar beträffande Seattlekonventionens bestämmelser i arbetstidsavseende. Det gäller ju att ge besättningen större utrymme i fråga om kojer o. d., eftersom man gått ifrån de tidigare skansarna till verkliga hytter, varigenom man ju försöker få sjöfolket att bo som vanliga människor. På grundval av sina kostnadsberäkningar har nu Redareföreningen påstått, att exempelvis en tvåmanshytt i passagerarfartygen för eventuellt nytillkomna besättningsmän genom den föreslagna arbetstidsförkortningen skulle kosta i genomsnitt inte mindre än kr. 84 076:28. En sådan uppgift kan kanske visserligen förvillia kommerskollegium, som ju i stort sett godtagit Redareföreningens beräkningar, men den kan inte ett ögonblick förvillia oss och inte heller sjöfolket. Möjligtvis har man, när man anfört dylika kostnadsberäkningar, tänkt på de lyxfartyg, som finnas av m/s »Stockholm»s typ. Jag låter detta vara osagt. Men generellt sett kunna inte sådana beräkningar hålla.

Vilka yrkanden ha vi då framfört i våra motioner? Ja, vi ha i dessa motioner anslutit oss till 1946 års sjömanskommittés förslag med några ut-

vidgningar. Vi mena, att dessa förslag äro fullt genomförbara. En anslutning till motionerna kan inte och kommer heller inte att rubba sjöfartens gång. Tvärtom kommer en arbetstidsförkortning att popularisera sjömansyrket. Vad det ekonomiska beträffar äro vi övertygade om att redarkapitalets profiter ge plats för en reell förkortning av arbetstiden för sjöfolk.

Herr talman! Med vad jag nu anfört hemställer jag om bifall till utskottets förslag med de ändringar, som föreslås i motion nr 591 i vad den gäller 2 kap. 6 och 7 §§ samt 4 kap. 13 § i den föreslagna lagen. Jag tar tillfället i akt att även meddela, att vi för vår del komma att stödja vad som yrkats i de likalydande motionerna I: 427 och II: 600, samtidigt som vi komma att stödja motionen II: 593 i vad den avser 3 kap. 10 § och reservationen nr 4) av herr Uhlén m. fl.

Fru SANDSTRÖM: Herr talman! Eftersom jag anslutit mig till en av de reservationer, som fogats till andra lagutskottets utlåtande i den här frågan, anser jag mig böra inför kammaren deklarerera mitt ståndpunktstagande.

Jag vill då allra först deklarerera, att jag har den största förståelse för de krav på en förbättrad arbetstid för sjöfolket, som ta sig uttryck i den proposition, som utskottet behandlat. Det måste ur social synpunkt vara riktigt att bringa arbetstiden och arbetsförhållandena till sjöss i överensstämmelse med förhållandena i land. Om den här frågan varit så enkel, att man kunnat rubricera den som en uppgörelse mellan arbetstagare och arbetsgivare, där staten på detta sätt haft möjlighet att vara den reglerande handen, då hade jag utan tvekan här stått på sjöfolkets sida. Men nu har jag, allteftersom jag efter fattig förmåga försökt skaffa mig kunskap om olika faktorer, som ha be-

Förslag till sjöarbetstidslag.

röring med den här saken, kommit till den uppfattningen, att en sjöarbetstidslag av denna omfattning måste ses i ett helt annat sammanhang och därför inte bara kan betraktas som en social rättviseåtgärd, som skjuter in mellan de krav och önskemål, som rederier och sjöfolk å ömse sidor kunna ställa.

Den första lagstiftningen i vårt land rörande reglering av arbetstid till sjöss trädde i kraft 1920. Lagen hade till en början provisorisk karaktär. Provisorisk karaktär hade också lagen av 1926, eftersom den endast gällde en försöksperiod av fyra år och sedan fick tre års förlängning. Man kan ju fråga sig, varför just denna sociallagstiftning under så lång tid hade provisoriets karaktär. När man söker svaret på den frågan, då rullas bakgrunden upp till de speciella svårigheter, som präglade den del av vårt näringsliv, som faller inom sjöfartens område.

För närvarande torde en av Sveriges största exportvaror, om inte kanske den allra största, vara just det samlade tonnage, som vårt land kan ställa till världsmarknadens förfogande. I balansen mellan vår import och vår export spelar posten fraktintäkter en mycket stor roll. Konkurrensen mellan de sjöfarande nationerna har en helt annan och omedelbarare prägel än konkurrensen länderna emellan, när det gäller andra varor och tjänster, som ett land kan ställa till förfogande. Därför har det också visat sig nödvändigt att genom internationella överenskommelser bringa t. ex. arbetsförhållanden och annat, som rör sjöfarten, i överensstämmelse länderna emellan. Det är vid internationella arbetsorganisationens s. k. sjöfartskonferenser, som dessa internationella spörsmål tas upp till behandling.

Anledningen till att vår sjöarbetstidslagstiftning under 1920-talet och senare hade just den provisoriska karaktär, som här erinrats om, var just att man måste vänta och se, hur förhållandena

rent internationellt utvecklade sig med hänsyn till vad som kunde överenskommas med sjöfartskonferenserna. Det har visat sig, att det varit många svårigheter för att få enighet och framför allt för att få de i konferenserna deltagande länderna att ratificera de preliminära överenskommelserna.

År 1934 framlades i vårt land ett lagförslag om permanent sjöarbetstidslag, men lagutskottet, som då behandlade förslaget, ansåg att med hänsyn till att frågan om arbetstiden till sjöss var föremål för internationell behandling, borde vi här inte anta en slutgiltig lag. Utskottet rekommenderade därför en fortsatt giltighet av den gällande, provisoriska lagen. Giltigheten av den lagen utgick med år 1937. Den fjärde sjöfartskonferensen 1936 i Genève antog en konvention och gjorde vissa rekommendationer. I januari 1937 hölls en konferens i Stockholm mellan representanter för de nordiska länderna, där man uppnådde en viss enighet dessa länder emellan beträffande arbetstiden till sjöss. Lagen blev då förlängd på ännu ett år. Året därpå, 1938, biföll riksdagen en proposition om ny sjöarbetstidslag, och samma år ratificerade Sverige Genèvekonventionen angående arbetstid och bemanning av fartyg. Endast tre andra stater gjorde detsamma, och konventionen har ännu icke trätt i kraft.

Sommaren 1946 hölls den sjätte sjöfartskonferensen i Seattle. 32 länder voro representerade, och nio konventioner antogs. Huruvida man här i Norden skulle ratificera Seattlekonventionen dryftades hösten 1947 i Oslo. Härvid framkommo många och allvarliga betänkligheter mot att ratificera Seattlekonventionerna, betänkligheter av olika slag, som jag här inte skall trötta kammaren med att redogöra för.

År 1946 tillsattes en kommitté för att utreda sjöfolkets arbetsförhållanden. Den avgav, som här redan sagts, sitt betänkande i början av innevarande

Förslag till sjöarbetstidslag.

år. Denna kommitté har i yttrande över ratificeringen av Seattlekonventionen ansett, att vårt land f. n. inte kan acceptera bestämmelserna i konventionen. Remissyttranden från alla håll ha också avstyrkt ratificering. Emellertid har kommittén nu utarbetat ett lagförslag, som, såvitt man kan se, nära överensstämmer med Seattlekonventionen.

Den nya arbetstidslagen innebär en avsevärd utökning av befäl och manskap och en därmed följande utökning av bl. a. bostadsutrymmen på fartygen. Ehuru dispensmöjligheter finnas för äldre fartyg, skulle dock denna lagstiftning enligt företedda beräkningar belasta fartygsnäringen med en avsevärd merutgift per år och därtill avsevärda engångskostnader. Man befärar också, att det nya lagförslagets krav på utökad personal inte skulle kunna fyllas på grund av personalbrist.

Man kan inför detta fråga sig, om det är ur vårt lands synpunkt just nu riktigt att belasta vår sjöfartsnäring, av vilken dock vårt ekonomiska läge i så hög grad nu och inom den överskådliga framtiden är beroende. Dessa fakta, som ha karaktären av den hårda nödvändigheten att räkna kallt ekonomiskt, har jag inte kunnat komma förbi. Mot denna hårda nödvändighet att sätta in dessa förhållanden i internationella och ekonomiska sammanhang står så det sociala rättvisekrav från sjöfolkets sida, som man så gärna skulle ha velat biträda. I det läget har jag emellertid valt att sluta mig till dem som anse, att lagen bör avslås. För mig finns här då ett underförstått »tills vidare». Det betyder inte från min sida, som jag redan betonat, att jag ställer mig kallsinnig till arbetstidslagens krav. Det betyder bara, att jag med en rad av fakta för ögonen ansett mig böra biträda avslagsyrkandet.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till den av herr Wistrand m. fl. med nr 3) betecknade reservationen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och i första hand endast syssla med en paragraf i föreliggande förslag.

Jag vill emellertid först säga ett par ord till herr Hagård beträffande en stewards arbete i ett fartyg. Herr Hagård måste vara av den uppfattningen, att en steward i ett fartyg endast har att proviantera för en resa och sedan gå omkring i fartyget och titta efter, om folket trivs med maten eller om de icke trivas med maten. Detta är emellertid alldeles fel. En steward ombord på ett fartyg har mycket att göra. De fartyg, där det finns stewards ombord, ha en dräktighet om minst 1 000 dödviktston. På dylika fartyg finns det 16 mans besättning inklusive kökspersonalen. Det största fartyg, som det här rör sig om, är på omkring 6 000 ton och har 42 mans besättning. Proviantkostnaderna för dessa fartyg äro lägst 1 400 kronor per månad och högst 2 780 kronor per månad. Man beräknar kostnaderna till 3 kronor per man och dag.

Tror nu någon, att en steward sedan han provianterat inte har annat arbete än att gå omkring och se bra ut. En steward måste vårda provianten. Många av de fartyg, som det här är fråga om, ha inte några som helst kylanordningar. Fartygets steward måste vidare se till så att vederbörande kökspersonal inte slösar med provianten. Stewarden måste vid varje särskilt tillfälle stycka upp provianten. Han släpper vidare inte gärna några pojkar ned i proviantkällaren för att härja där, ty då skulle stewarden säkert bli avskedad därför att han slösade med rederiets proviant. Det må nu vara nog sagt om dessa stewards.

I sjömanskommitterades förslag till sjöarbetstidslag 7 § ha kommitterade föreslagit, att arbetstiden för sjöman,

Förslag till sjöarbetstidslag.

som ej tillhör ekonomipersonalen, vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn skall vara åtta timmar per dygn.

Kungl. Maj:t har emellertid funnit anledning att i detta stycke avvika från kommitterades förslag och i stället förordat att å fartyg, som nyttjas i inskränkta fart än nordsjöfart och icke har en bruttodräktighet överstigande 1 200 registerton, kan sjöman åläggas ytterligare en timmes arbetstid.

Det finns vissa direktiv beträffande vilka arbeten, som få utföras under denna timme, men med den kännedom jag har om arbetet ombord i fartyg kommer i alla fall denna arbetstimme att uttagas. Arbetstiden kommer således att bli nio timmar i stället för föreslagna åtta per dag.

Fartyg av den storleksordning, varom här är fråga, kan med nuvarande anordningar i hamnarna mycket väl förtöja eller avgå från hamn utan att den fria vakten behöver anlitas. Den nionde timmen, som enligt Kungl. Maj:t och utskottet kan uttagas vid ankomst och avgång, blir endast en utökning av hamnarbetstiden. Därtill kommer, att fartyg, varom här är fråga, anlöpa hamn vart och vartannat dygn, vadan resultatet av denna extra timme endast blir en alltid återkommande förlängd arbetstid.

Om nu Kungl. Maj:t funnit kommittéledamoten kommerserådet Böös' argument så pass starka, att skäl till avvikelse från sjömanskommitterades förslag förefunnits, borde det ändock icke funnits skäl för en försämring av nu gällande sjöarbetstidslag.

Enligt nu gällande lag är arbetstiden vid ankomst till och avgång från hamn åtta timmar för maskinpersonal å fartyg om 700 bruttoregisterton och däröver, men enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle nu denna gräns flyttas till 1 200 bruttoregisterton.

Om nu kommerserådet Böös anser, att det för personalen inom sjöfarten i Östersjön är nödvändigt med en timmes

längre arbetstid, borde det väl ändå inte vara nödvändigt att efter tio år, då man tycker att alla skadeverkningar — om det någon gång funnits några — skulle ha upphört, åter förlänga maskinpersonalens arbetstid med en timme, men faktum är i alla fall, att förslaget innehåller denna ökning.

Ja, herr talman, jag skall inte fortsätta längre, utan jag skall sluta med att i första hand yrka bifall till motionen II: 593. Vidare hemställer jag om bifall till motionen II: 591, i vad den avser sjöarbetstidslagen 7 §. Skulle det senare yrkandet inte vinna riksdagens bifall, hemställer jag, att riksdagen måtte besluta att till utskottets förslag i vad det avser sjöarbetstidslagen 7 § tillfoga följande bestämmelse: »Arbetstiden för sådan till maskinpersonalen hörande sjöman, vilkens skeppstjänst till sjöss är indelad i vakter, må ej överstiga den för sjöman i fråga stadgade ordinarie arbetstiden till sjöss.»

Herr OLSON i Göteborg: Herr talman! I herr Lindbergs anförande fäste jag mig särskilt vid ett uttalande, som jag inte kan tänka mig, att herr Lindberg vid närmare eftertanke skall finna utgöra något stöd för de synpunkter, som han framfört i denna fråga och som i övrigt må ha varit hur väl motiverade som helst. Han ville inte förneka, att en personalökning kunde bli konsekvensen av denna lag, men han hyste inte några som helst betänkligheter gentemot detta, och han menade, att det skulle dröja länge, innan man kom tillbaka till det personalantal, som fanns 1921 och 1922. Han ansåg, att när den dåvarande sjöfarten kunde bära detta, vore det inte något större problem för den nuvarande att också göra det.

Det är ett ganska underligt sätt att se på ekonomiska frågor. Både lönerna, socialanordningarna och kostnaderna i övrigt voro ju helt annorlunda på den tiden, och vi kunna väl vara eniga om

Förslag till sjöarbetstidslag.

att en återgång till de förhållandena inte gärna kan ligga i sjöfolkets intresse. Det är väl i alla fall det minskade antalet arbetare per produktitet, som varit den avgörande orsaken till både den inträdda reallöneökningen och de socialåtgärder inom produktionslivet i övrigt, som varit möjliga att genomföra, och den regeln gäller med visshet även sjöfarten.

Ingen vill väl motsätta sig en utveckling, som skulle leda till att arbetstiden för sjöfolket kan anpassas efter de förhållanden i fråga om arbetstiden, som råda på andra områden, naturligtvis med hänsynstagande till de speciella förhållanden, som utmärka livet ombord på fartygen, men framför allt är det viktigt, att en sådan process sker utan åsidosättande av rederiernas konkurrenskraft gentemot utlandet. Det ligger i allas intresse, att så inte sker, och därför böra sådana frågor underkastas internationella överenskommelser.

Nu har man här talat mycket om denna konvention i Seattle, och det har skett med allt fog, då man just där träffat en internationell överenskommelse, som reglerar det område det här är fråga om, nämligen sjöfolkets arbetstid, men denna överenskommelse har, som upprepade gånger framhållits, inte blivit ratificerad av någon enda stat. När det gäller vårt land, har departementschefen funnit, att den inte var sådan, att den i sitt nuvarande skick borde antas. Utskottet säger, att frågan om Seattlekonventionens antagande inte är aktuell nu, men gör i alla fall ett uttalande, som innebär att svensk ratificering av denna konvention inte nu bör komma i fråga.

Herr Hagård har vidare i detta sammanhang påpekat, att denna konventions brister äro så allmänt kända, att man gått in för en revision av densamma, och för detta ändamål har man, såvitt jag är riktigt underrättad, kallat till ett möte i Genève nu i höst. Det är väl då ganska märkligt, att det lagför-

slag vi nu ha att ta ställning till baserar sig på denna konvention. Det är tydligt, att ett ensidigt tillämpande från vår sida av vissa konventionsbestämmelser måste innebära ett handicap i konkurrensavseende för våra rederier gentemot de länder, som äro fullständigt fria från sådan tillämpning.

Detta handicap har emellertid varken departementschefen eller utskottet förbisett. Departementschefen vill för att mildra det förorda, att stor försiktighet iakttages vid genomförandet av denna lag, och detsamma vill utskottet. De internationella konkurrensförhållandena göra det enligt departementschefens mening nödvändigt, att man går fram med stor försiktighet, så att sjöfartsnäringsringen inte tillfogas några skador, som kunna ha menliga inverkningar på folkhushållet och sjömansyrkets utöware. Även utskottet understryker nödvändigheten av att man iakttar försiktighet genom att tillämpa övergångsbestämmelser och dispensklausuler på ett förnuftigt sätt.

Det är nog gott och väl, att lagen bör tillämpas med försiktighet, men även om man är aldrig så försiktig kan man inte undanröja det faktum, att den svenska sjöfarten genom den föreslagna lagen försättes i ett försämrat läge i den internationella konkurrensen.

När departementschefen finner sig ha anledning att uttala den förhoppningen, att den svenska handelsflottan jämväl i fortsättningen skall visa sig konkurrenskraftig, och därvid åberopar de tillfällen till förbättringar och nybyggnader, som under senare år förekommit, förefaller det som om han inte skulle ta tillräcklig hänsyn till de förnyelser, som i stor utsträckning företagits i med oss konkurrerande handelsflottor. En sådan uppmuntran, som departementschefens uttalande innebär, är nog mycket värdefull, men ännu värdefullare är det, om detta förtroende i realiteten tar sig uttryck i att man jämnar vägen för de tävlande och inte uppställer hin-

der, som medtävlaren inte behöver ta med i räkningen. Redan nu är den svenska handelsflottan hårdare belastad, när det gäller kostnader för socialåtgärder, än t. o. m. de övriga nordiska länderna, där förhållandena mest likna våra. Även Englands handelsflotta är långt mindre belastad.

Att vårt land, när det gäller sjöfolkets sociala villkor, långt ifrån att befinna sig på efterkälken i stället ligger i främsta linjen medför, att en viss betänksamhet eller ett visst motstånd mot den föreslagna sjöarbetstidslagen vid detta tillfälle inte kan betecknas som socialt bakåsträveri eller efterblivenhet. Det kan inte vara efterblivenhet, när man varnar för tillämpandet i vårt land av bestämmelser, som inte något annat land velat, vågat eller ännu haft tillfälle att gå in för. Inte heller kan det vara någon efterblivenhet, att man slår vakt om vår rederinäring, när den nu av allt att döma är på väg att segla in i ett ekonomiskt blåsväder av oberäknelig omfattning. Det nu föreliggande förslaget har tydligen efter vad som här sagts kommit till i stor hast och kan alltså snarare betraktas som ett utslag av det reformjakt, som varit karaktéristiskt ombord på den svenska statskutans under dess färd de sista åren mot allt farligare och trängre farvattnen, då var man i stället bort vara på sin post för att hindra grundstötning. Utvecklingen manar snarare till återhållsamhet med alla åtgärder, som innebära ett belastande av de krafter, som skola skaffa vårt folkhushåll de varor och valutor, som äro oundgängliga. Det är både känt och omvittnat, att rederinäringen därvidlag är av den största betydelse och är särskilt känslig för växlingar i de internationella konjunkturerna.

Det betänkliga med denna lag är emellertid, att den innehåller en principiell motsägelse, som är så påtaglig, att den egentligen rycker undan hela det logiska underlaget för lagförslaget.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Det är uppenbart, att en lag om arbetstidens begränsning har ett socialt och inte ett ekonomiskt syfte. Det är inte tal om att genom lag reglera de ekonomiska villkoren för sjöfolket, lika litet som för andra grupper. Det är arbetstidens verkliga längd man åsyftar att reglera genom lag och inte den ersättning, som skall utgå för oförändrad arbetstid. Nu föreligger här emellertid det förhållandet, att en förkortning av arbetstiden i stor utsträckning inte kommer att kunna realiseras, varför lagens hela resultat blir ökad övertidsersättning för samma arbetstid. Det rör sig sålunda i grunden om frågor, som skola hänföras till lönemarknaden, vilka i allmänhet pläga behandlas och lösas med framgång av parterna själva.

Ja, herr talman, då huvudinvändningen mot förslaget är den, att det framkommit för tidigt, eftersom det bygger på en internationell konvention, som ännu inte antagits av någon stat, och förslaget därigenom pålägger vår rederinäring bördor, som konkurrerande länder inte behöva räkna med, har jag tillsammans med några kammarkamrater väckt en motion, vari hemställts, att det föreliggande lagförslaget inte skulle träda i kraft förrän denna konvention, eventuellt reviderad, trätt i kraft. Detta förefaller att vara en rimlig och godtagbar ståndpunkt. Då jag emellertid vid närmare eftertanke funnit, att ett så formulerat yrkande till sin innebörd vid tillämpningen är oklart, och då inte heller i första kammaren yrkande om bifall kunde ställas till samma motion, avsluter jag mig i stället till det avslagsyrkande, som upptages i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Wistrand m. fl., till vilken reservation jag sålunda yrkar bifall.

Häruti instämde herr *Fahlman*.

Herr LINDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle först vilja säga till

Förslag till sjöarbetstidslag.

herr Olson i Göteborg, att det ju är alldeles riktigt att det rådde helt andra förhållanden åren 1921 och 1922. Sjömännen hade helt andra löner, men fartygen hade också andra inkomster. Det är inte bara lönerna, som stigit sedan 1921 och 1922, utan även fraktinkomsterna ha ökat. Det kan man bäst konstatera genom att titta på rederiernas kapitalbehållningar och genom att studera, hur handelsflottan utvecklat sig på sista tiden. Allt detta kan ju inte ha kommit ur ingenting.

Nu ha vi också mycket större fartyg än vi hade 1921 och 1922, och fartygen äro också snabbare. 1921 och 1922 hade de en genomsnittsfart av 8 à 9 knop, medan de nu ha en genomsnittsfart av 16 knop, vilket betyder en oerhörd förbättring av deras möjligheter att skaffa pengar.

Även på hamnarnas område har utvecklingen gått framåt. Lastning och lossning gå mycket fortare nu än då. Medan en kolbåt på 2 000 ton 1921 och 1922 höll på precis en vecka med att lossa sin kollast i Stockholm, lossas samma kvantitet nu på 6 timmar. Kolbåtar, som ha en last av 12 000 och 13 000 ton, lastas på en halv dag, malm-båtar på 20 000 ton på fyra timmar osv. Allt detta får man också ta med i beräkningen och inte bara peka på besättningens lön, som ännu ingalunda är tilltagen i överkant.

Till fru Sandström vill jag säga efter att ha hört hennes snabba uppläsning av ett anförande, som jag inte vet var hon hämtat det, att de ekonomiska hindren ha alltid förefunnits, när det varit fråga om sjöfolkets arbetstid. Inte någon gång efter 1919 har man underlåtit att anförä, att nu finnas inte de ekonomiska förutsättningarna, nu skola vi inte göra det utan vi skola vänta, tills förhållandena bli bättre, vi segla mot en sämre tid på sjöfartens område osv. Detta är inte särskilt starkt, i varje fall är det just nu inte övertygande. Det är ju möjligt, att det är sant, men då

få ju också besättningarna lida, och de få lida i första hand, därför att de ha de sämsta ekonomiska resurserna för att kunna klara sig. 1921 var det besättningarna som fingo gå i land och vänta. En matros fick exempelvis gå i Stockholm i tolv hela månader, innan han kunde få en ny anställning. Det var inte någon inom rederirörelsen som frågade efter hur det gick med honom, och det kommer inte någon av rederirörelsen att göra i dag heller, om förhållandena skulle utveckla sig i liknande riktning.

När det gäller ratificeringen, vill jag bara säga, att Washingtonkonventionen om den allmänna arbetstidslagen är ännu inte ratificerad, fastän den antogs 1919.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Med beaktande av det fullt befo-gade i den anmaning till talarna att be-gränsa sina anföranden, som för någon timme sedan riktades till kammaren från talmansstolen, skall jag försöka av-lägga prov på att man kan begränsa sig.

Under sådana förhållanden kan jag naturligtvis inte ens tillnärmelsevis be-möta allt vad som här blivit sagt eller ingå på någon granskning av detaljerna. Det skulle kanske inte heller tjäna så mycket till, ty vad man främst fäster sig vid är att motståndarna till lagen resonera på precis samma sätt som det resonerades, när lagen första gången kom till, och som det i alla tider reso-nerats omkring arbetstidslagarna. Det heter sålunda nu, att man kan befara minskad tillgång på frakter och sänk-ning av fraktavgifterna, alltså sämre ti-der för handelsflottan. Ja, det är ju mycket möjligt att även sjöfarten går att möta sämre tider, men sådant får man alltid vara beredd på liksom man också måste se till att lagstiftningen anpassas efter tidens krav. Detta kan emellertid inte vara ett skäl för att nu vägra sjöfolket den kompensation, som

Förslag till sjöarbetstidslag.

det här är fråga om — man låter ju andra grupper få vad dem tillkommer.

Det där talet om att det skulle stunda sämre tider för sjöfarten och att det därför inte nu bör antagas någon ny sjöarbetstidslag, ter sig också litet underligt mot bakgrunden av vissa faktiska förhållanden. En skeppsredare från Göteborg, som har fått komma till tals i en av Stockholms morgontidningar i dag, vinkar just med försämrade konjunkturen för handelsflottan, men i en kvällstidning för dagen berättar direktören för ett av våra skeppsvarv, att skeppsredare från Sverige och Norge stå i kö vid de svenska varven med sina beställningar och att hans eget varv är fulltecknat till ett stycke in på 1952. Det ser således inte alls ut, som om man inom redarkretsar skulle befara någon nedgång i sjöfarten. Vare därmed hur som helst; när det gäller att bedöma sjöfolkets arbetsförhållanden, måste man göra det med utgångspunkt från dagens läge.

Den skeppsredare från Göteborg, som jag här talat om, gör bl. a. följande uttalande: »I krig och kristider, då landets försörjning är beroende av landets handelsflotta, talas det visserligen vackra och högstämnda ord om betydelsen av denna flotta och dess arbete. Då faran är över, är de vackra orden glömda.» Skulle den svenska handelsflottan kanske bara bestå av redare och båtar? Nej, det gör den inte, och om den svenska riksdagen, till gagn för sjöfarten, genomför de obetydliga förbättringar i sjöarbetstidslagen, som det nu är fråga om, så är det enligt min mening ett bevis för att de vackra orden inte äro glömda, när faran är över. Det var väl i alla fall inte redarna utan sjömännen, som satte sina liv på spel, och nu gäller det att komma ihåg något av de vackra ord som sades om den saken.

Den argumentering, som kommit till synes, när man på detta sätt velat inverka på riksdagens ställningstagande till det framlagda förslaget, är — det

tillåter jag mig säga — simpel och den borde verka i rakt motsatt riktning till vad som åsyftats. Det är en förolämpning mot sjömännen, när redarna glömma dem, och det ha redarna här gjort.

Anledningen till att jag vid utskottets utlåtande fogat en blank reservation var, att det i någon punkt rådde oklarhet ända tills vi kommo fram till justeringen. Utskottet fick ju behandla denna svårbedömda lag i en takt, som inte bort förekomma. Om den för riksdagens arbete under slutspurtan uppgjorda tidtabellen skulle hålla, kunde utskottet inte få mer än knappt två dagar på sig för övervägande av allt, som fanns i propositionen och motionerna. Det fanns därför ingen möjlighet att kontrollera uppgifter av olika slag. Emellertid har inte min reservation, som alltså tillkom på grund av den oklarhet som rådde ända in i det sista, i kväll någon betydelse, ty jag kommer att i alla avseenden följa utskottet.

Utskottet har företagit ett par jämkningar i Kungl. Maj:ts förslag, nämligen beträffande maskinist, som själv utför smörjningsarbete, och stewart på mindre fartyg. Herr Lundgren, som själv har seglat på värmen och som säkerligen kan de här sakerna bättre än någon annan i kammaren, har i sitt anförande motiverat de ändringar av ringa betydelse, som utskottet sålunda gjort, och jag kan därför förbigå dem.

Däremot vill jag säga några ord om den reservation, som gäller 2 § 2 mom. Enligt nu gällande lag och enligt Kungl. Maj:ts förslag får från arbetstiden avräknas ledighet, som uppgår till minst en halv timme. Reservanterna vid detta moment vilja, liksom motionärerna i motionen II: 593, ha en bestämmelse av följande lydelse: »Vid beräkning av arbetstiden enligt denna lag skola undantagas dels måltidsrast, dels ock annat uppehåll i skeppstjänsten, såvida sjömannen enligt förmäns besked äger avlägsna sig från arbetsplatsen och uppehållet varar minst en timme.» Detta

Förslag till sjöarbetstidslag.

överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag utom i det avseendet, att reservanterna vilja att uppehållet skall utgöra minst en timme.

Jag medger utan vidare, att det är något orimligt i en arbetsordning, enligt vilken sjömannens arbetstid kan plockas sönder på det sättet, att han skulle kunna få arbeta en halvtimme och så ha rast en halvtimme, därefter arbeta en halvtimme och ha rast en halvtimme o. s. v. hela tiden. Teoretiskt sett är detta tänkbart, även om det i praktiken inte blir så. Alla måste vi väl erkänna, att en sådan arbetsordning vilja vi inte ha. Men å andra sidan kan det inte sägas vara en rimlig ordning, att sjömännen, om de endast ha tio minuters arbete varje timme, lika fullt skola få räkna detta som hel arbetstimme.

Hur det skulle verka, om man ökade uppehållet till en timme, är absolut omöjligt att avgöra utan en närmare undersökning. — Man skulle t. ex. behöva ha reda på hur långt det är mellan alla bryggor i den svenska skärgården. En sådan utredning kan emellertid inte ett utskott göra på två dagar.

Det råder alltså härvidlag en sådan oklarhet, att jag för min del inte vågar gå längre än propositionen. Utskottet hade uppenbarligen sympatier för motionen, men minuterna innan det definitiva beslutet skulle fattas, ingick upplysning om att i det avtal för skärgårdsflottan, som hade träffats den 29 april, hade halvtimmesregeln införts i samband med att arbetstiden per vecka förkortats från 63 till 58 timmar. Man fick ju då inom utskottet den uppfattningen, att sjöfolket hade släppt tanken på entimmesregeln och nöjt sig med förkortad arbetstid som compensation. Jag säger inte, att det förhöll sig på det sättet, men det låg ju nära till hands att tro det. I varje fall gjorde den omständigheten, att sjöfolket slutit ett sådant avtal kort före det propositionen är dagtecknad, att det blev ännu större

ovisshet i utskottet om hur man borde ställa sig till saken. Och jag vågade för min del inte — jag upprepar det — ansluta mig till reservationen, utan jag ansåg mig tvungen stanna vid Kungl. Maj:ts förslag.

Skälen för och emot entimmesregeln få väl nu ytterligare prövas, och befinnes det att man skulle kunna ordna saken på ett mer rättvist sätt utan att därigenom framskapa olägenheter, så får man väl göra det försöket. För närvarande vågar jag inte vara med därom, utan jag kommer även att på denna punkt rösta för Kungl. Maj:ts förslag.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fru SANDSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindberg undrade, varifrån jag fått det anförande som jag här läste upp. Jag skall ärligt bekänna, herr Lindberg, att jag har skrivit det själv.

Herr Lindberg tyckte också att jag läste för fort. Jag beklagar om herr Lindberg inte hann följa med, men jag hade tagit ad notam den uppmaning, som vi fått att begränsa våra anföranden, och ville då göra det även genom att tala i hastig takt.

Herr Olovson i Västerås har påtalat den oklarhet, som rådde inom utskottet ända till justeringen av utlåtandet. Jag måste säga, att det rådde nog rätt stor oklarhet även under justeringen. Det slutliga förslaget till utlåtande förelåg sent en kväll, då det var plenum i kammaren, och det skulle justeras vid ett sammanträde med utskottet tidigt nästa morgon. Vid detta utskottssammanträde visade det sig, att jag var den enda, som hade använt natten till att läsa förslaget — de andra utskottsmedlemmarna hade inte hunnit med det.

Behandlingen av denna fråga utgör ett avskräckande exempel på hur ärendena forceras fram i slutet av en riksdagssession. På mycket kort tid skulle det ytterst svårbedömbara lagförslaget

Förslag till sjöarbetstidslag.

handläggas, och eftersom de flesta av utskottsmedlemmarna inte alls äro införsatta i detaljspörsmål av det speciella slag, som det här gäller, var utskottet hänvisat till att bilda sig en uppfattning om saken på grundval av vad föredraganden och ett par experter hade att anföra — det var de som hade meningsutbytena i utskottet.

När jag på natten före justeringssammanträdet läste igenom förslaget till utskottsutlåtande och tänkte över hela saken, kom jag emellertid till det resultatet, att tillräcklig hänsyn inte tagits till den inverkan, som den nya sjöarbetstidslagen kunde ha på andra ekonomiska faktorer av stor betydelse, t. ex. vår import och export.

Det var, såsom jag framhöll i mitt föregående anförande, detta som avgjorde mitt ställningstagande till en fråga, som jag i detalj inte alls har kunnat fatta ståndpunkt till.

Herr LINDBERG (kort genmäle): Herr talman! Först och främst vill jag be fru Sandström om ursäkt för att jag ifrågasatte, att hon inte själv skrivit sitt anförande. Men det var ju inte så lätt för mig att veta, att hon var ekonomisk sjöfartsexpert.

Vad den avdragsgilla tiden beträffar, så tyckte jag att jag här redogjorde för den saken på ett så utförligt sätt, att det borde ha skingrat de farhågor, som herr Olovson i Västerås kunde hysa för att utsträcka tiden till en timme.

Jag har också sagt herr Olovson personligen, att det inte har skett någon förändring i avtalet för skärgårdsflottan. Visserligen har det inryckts en bestämmelse om en halv timmes uppehåll, men man har då i stället tagit bort bestämmelsen om att arbetstiden regleras enligt gällande lag, i vilket begrepp halvtimmesregeln var inrymd. Nu finns det, som sagt, i avtalet en bestämmelse om en halv timmes uppehåll, men allt fortfarande gäller att man inte kan tillämpa något sådant. Huvudskälet för att

bestämmelsen införts är, att sex stycken Waxholmsbåtar skulle behöva ha den, men vid nästa avtalsuppgörelse skulle man försöka få begreppet »enligt gällande lag» återinfört i avtalet.

Herr OLSON i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Herr Olovson i Västerås har en mycket uppskattad benägenhet att här i kammaren ibland falla tillbaka på gamla agitatoriska tongångar, och därom är ju inte någonting att säga. Frågan är bara, om inte det ärliga patos, som leder herr Olovson, också kan få honom att tala med väl stora bokstäver och att skjuta något över målet. Det finns väl knappast anledning att fälla sådana omdömen, som herr Olovson här gör, när mig veterligt man från redarnas sida inte har vid detta tillfälle principiellt satt sig emot en förbättring av arbetstiderna för sjöfolket, utan meningsskiljaktigheterna röra sig om huruvida tiden just nu är mogen för ett ikraftträdande av lagen eller om den kanske blir det om något år. En sådan inställning kan väl inte betraktas som »simpel» eller som en »förolämpning mot sjömännen».

Herr Olovson slungar ut frågan om den svenska handelsflottan bara består av redare och båtar. Nej, det gör den sannerligen inte. Men det är inte, herr Olovson, riktigt att säga att redarna glömma sjömännen, därför att redarna i främsta rummet vårda sig om den uppgift, som framför allt tillkommer sjöfarten, nämligen att bidra till vår folkförsörjning genom att frakta varor över haven. Att man söker skapa de rätta betingelserna för detta viktiga arbete, behöver inte uppfattas så som om sjömännen glömmas.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Vid denna sena timme kan det kanske vara lämpligt att bara ge ett par repliker och framställa ett yrkande.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Herr Olovson i Västerås har ju redan erinrat om de många vackra ord, som vi sade om våra sjömän under krigsåren. Vi hade då en känsla av att när tid och tillfälle gavs att ge sjömännen en honnör för deras arbete, skulle vi kunna få en enig riksdag om ett sådant beslut. Det är ju glädjande, att Kungl. Maj:t har infriat dessa förväntningar. Jag måste emellertid uttala min förundran över att när vi nu stå inför att ta ställning till förslag om en lagstiftning, som jag betraktar som en minimilagstiftning, anser herr Hagård, att denna fråga utan olägenhet kan uppskjutas och läggas på is. Han anför givetvis som vanligt konjunkturerna som orsak till denna uppfattning. Det har även från herr Olsons i Göteborg sida talats om att tiden inte är mogen. Fru Sandström, som ändock i utskottet, åtminstone i början, var med om att gå längre än Kungl. Maj:t och då var med om reservationerna härom, kommer nu och säger, för att använda hennes eget uttalande, att hon har fått fakta för ögonen. Därför går hon nu i rakt motsatt riktning och för ett bifall till avslagsyrkandet. Jag måste säga till fru Sandström, att man lätt får en känsla av en dirigerad sinnesförändring, och att fru Sandström hade bort tillägga: härtill är jag nödd och tvungen.

Jag vill också uttala en förundran över att de borgerliga vid alla tillfällen, när förslag till en sociallagstiftning av delvis ny karaktär framlägges, alltid anföra de obofärdigas förhinder. Det borde väl ändock vara rim och reason i deras ställningstagande, så att de åtminstone på detta område, där det rör sig om en lagstiftning av mycket begränsad räckvidd, hade varit med om denna minimilagstiftning.

Emellertid har jag anfört en reservation till utskottets utlåtande, vilken gäller en detalj i 2 § 2 mom. Vi ha velat gå längre än Kungl. Maj:t och föreslagit införande av en entimmesregel i stället för en halvtimmesregel. Man har

på denna punkt, efter vad jag kan förstå, gjort en sorts byteshandel. Det kan emellertid inte vara motiverat att vi, när vi nu stå inför att stifta en lag, skola inskränka oss till en minimilagstiftning, utan jag tror, att det är fullt berättigat att vi liksom 1946 års sjömannakommitté och i enlighet med motionsvis framfört yrkande anta det förslag kommittén kommit till.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herr Uhlén m. fl. Det gäller alltså 2 § 2 mom.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fru SANDSTRÖM: Herr talman! Redan i mitt första anförande uttalade jag, att jag hade mycket stora sympatier för detta lagförslag, och jag har i mitt andra anförande sagt, att det var oerhört svårt att på den korta tiden få något grepp om detta ämne. Jag har också sagt, att jag på natten mellan den dag vi fingo detta utskottsutlåtande och den dag det skulle behandlas faktiskt använde många timmar för att få ett grepp om hela denna fråga, så att jag kunde bilda mig en uppfattning. Det var efter detta jag stannade för den standpunkt jag har, och det är efter ett allvarligt arbete som jag skaffat mig den uppfattning, som herr Lundberg älskvärt kallade för dirigerad. Jag kan försäkra herr Lundberg, att så förhöll det sig faktiskt inte.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Jag vill säga fru Sandström, att det är gott och väl att ha sympatier i olika frågor, men varken sjömän eller andra kunna ju leva på eller ha någon nytta av att folk går omkring och har sympatier för dem. Det är av större vikt att få se handling bakom de vackra orden.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Bara några ord med anledning av de vackra

Förslag till sjöarbetstidslag.

orden om sjömännens insats under kriget. En hel del rosor ha ju givits dem. Med anledning av herr Lundbergs uttalande att han var glad över att Kungl. Maj:t uppfyllt de förväntningar sjöfolket ställt, så vill jag bara erinra om vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att så ju inte är förhållandet. Förhållandet är det, att om detta förslag bifalles av riksdagen i oförändrat skick, kommer det att utlösa allmän besvikelse bland sjöfolket. Jag hänvisar till vad jag tidigare erinrade om, nämligen den skrivelse som sjömännen i Göteborg skickat till riksdagsgrupperna, där de säga, att om man vill visa dem erkänsla för deras insatser under kriget och göra dem någorlunda jämställda med arbetare på land, skall man bifalla det yrkande som har ställts i motionerna. Utskottets hemställa överensstämmer nämligen inte alls med sjöfolkets uppfattning och inte heller med det ursprungliga förslag, som 1946 års sjömannakommitté framlade.

Med detta, herr talman, har jag velat framhålla, att jag inte anser att det finns någon anledning frånga det yrkande jag gjort.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr förste vice talmannen propositioner dels på godkännande av 1 § 1 mom. i av utskottet föreslagna lydelse dels ock på avslag å utskottets förslag i denna del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren godkänner 1 § 1 mom. i andra lagutskottets förevarande förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets förslag i denna del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagård begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 33 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § 1 mom. i utskottets förslag.

1 § 2 mom. föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAGÅRD: Kungl. Maj:t har bekräftande formuleringen av mom. 2 föreslagit, att »från lagens tillämpning undantages arbete som utföres av . . . föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg varå utom denne minst tre personer äro anställda inom avdelningen». Detta har av utskottet ändrats till att avse utom föreståndaren minst sex personer. Jag hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr OLOVSON i Västerås: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr förste vice talmannen propositioner dels på godkännande av momentet i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av den lydelse av ifrågavarande lagrum, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och godkände kammaren utskottets förslag.

1 § 3 mom.

Godkändes.

2 § föredrogs; och yttrade därvid:

Förslag till sjöarbetstidslag.

Herr LINDBERG: Jag ber att beträffande 2 § 2 mom. få yrka bifall till den lydelse, som återfinnes i reservation nr 4.

Herr OLOVSON i Västerås: Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av paragrafen med den ändring, som föreslagits i den av herr Uhlén m. fl. avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaran godkänner 2 § i andra lagutskottets förevarande förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran godkänt paragrafen med den ändring, som föreslagits i den av herr Uhlén m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarans ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 64 ja och 60 nej, varjämte 6 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av paragrafen.

Rubriken till 1 kap. samt 3 §.

Godkändes.

4 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGÅRD: Utskottet har här under punkt c) lagt in följande: »i annat fall än i punkt b) sägs för maskinfälet tillhörande sjöman som har att själv förrätta smörjningsarbete». Detta saknas i Kungl. Maj:ts förslag. Efter viss motivering har departementschefen sagt: »Med hänsyn härtill finner jag det icke erforderligt, att det här diskuterade specialstadgandet intages i sjöarbetstidslagen.»

Första kammaran har godtagit Kungl. Maj:ts förslag och avslagit utskottets tillägg under punkt c). Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr OLOVSON i Västerås: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av den lydelse av berörda paragraf, som under överläggningen föreslagits av herr Hagård; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran godkänner 4 § i andra lagutskottets förevarande förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran godkänt den lydelse av berörda paragraf, som under överläggningen föreslagits av herr Hagård.

Förslag till sjöarbetstidslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för nejpropositionen.

Kammaren hade alltså med bifall till det under överläggningen av herr Hagård framställda yrkandet godkänt den lydelse av 4 §, som föreslagits av Kungl. Maj:t.

5 §.

Godkändes.

6 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LINDBERG: Jag ber att få yrka bifall till det yrkande beträffande denna paragraf, som framställs i vår motion nr 593 och som återfinnes på sidan 14 i utskottsutlåtandet.

Herr OLOVSON i Västerås: Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed avslutad, gav herr förste vice talmannen propositioner dels på godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i motionen II: 593; och godkände kammaren utskottets förslag till paragrafens avfattning.

7 § föredrogs. Därvid anförde:

Herr DAHLGREN: Jag ber att få yrka att 7 § måtte få den lydelse, som återfinnes i motionen nr 591.

Herr OLOVSON i Västerås: Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på godkännande av 7 § i utskottets förslag dels ock på godkännande av den lydelse av berörda paragraf, som föreslagits i motionen

II: 591; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dahlgren begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 7 § i andra lagutskottets förevarande förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av berörda paragraf, som föreslagits i motionen II: 591.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dahlgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medels omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 104 ja och 21 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till paragrafens avfattning.

8 och 9 §§ samt rubriken till 2 kap.
Godkändes.

10 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LINDBERG: Jag hemställer om bifall till den lydelse av denna paragraf, som föreslagits i motionen nr 593.

Herr OLOVSON i Västerås: Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på godkännande av 10 § i utskottets förslag dels ock på god-

Förslag till sjöarbetstidslag.

kännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i motionen II: 593; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner 10 § i andra lagutskottets förevarande förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt den lydelse av berörda paragraf, som föreslagits i motionen II: 593.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarernas ledamöter hade röstat för ja-propositionen.

Kammarerna hade alltså godkänt utskottets förslag till avfattning av förevarande paragraf.

Rubriken till 3 kap. samt 11 och 12 §§.

Godkändes.

13 § föredrogs. Därvid anförde:

Herr **DAHLGREN**: Jag hemställer att paragrafen måtte få den lydelse, som föreslås i motionen nr 591.

Herr **OLOVSON** i Västerås: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av den lydelse av berörda paragraf, som föresla-

gits i motionen II: 591; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dahlgren begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner 13 § i andra lagutskottets förevarande förslag till sjöarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt den lydelse av berörda paragraf, som föreslagits i motionen II: 591.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarernas ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammarerna godkänt 13 § i utskottets förslag.

14 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HAGÅRD**: Första delen av andra momentet i denna paragraf lyder så här: »Övertidsersättning som utgår i penningar skall för timme räknat utgöra, när övertidsarbetet utförts å söckendag, minst en 150-del och, när övertidsarbetet utförts å helgdag, minst en 75-del av sjömannens kontanta månadslön, oberäknat kostpenningar eller däremot svarande ersättning.»

Denna del av momentet har varit föremål för överläggning i utskottet, och därvid meddelades av den föredragande, att det genom denna bestämmelse blir orimligt hög övertidsersättning. Man hade gjort beräkningar för att få fram de verkliga övertidsersättningarna och funnit, att dessa för en viss kategori befattningshavare kunde uppgå till 900 å 1 200 kronor per månad, lika mycket som eller mera än hela lönen.

Motioner om revision av grunderna för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt m. m.

Detta ansågs vara orimligt. Utskottet har uttalat sig om detta men har inte vågat närmare gå in på frågan på grund av den knappa tid som stod till förfogande.

Jag föreslår, herr talman, att första stycket i mom. 2 måtte utgå.

Herr OLOVSON i Västerås: Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av den lydelse av berörda paragraf, som under överläggningen föreslagits av herr Hagård; och godkände kammaren utskottets förslag.

Rubriken till 4 kap., 15—24 §§ samt rubriken till 5 kap.

Godkändes.

Slutstadgandet föredrogs härefter. Därvid anförde

Herr OLOVSON i Västerås: På grund av det beslut kammaren fattat med avseende på 4 § punkt c) bör slutstadgandet antagas av kammaren i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, varom jag ber få hemställa.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till slutstadgande dels ock på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.**Motioner om revision av grunderna för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av dels väckta motioner om revision av gällande grunder för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt, dels ock väckt motion angående förstärkning av förhandlingsrätten för de stats- och kommunalanställda tjänstemännen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Vid denna långt framskridna timme kan det givetvis inte ifrågakomma att som eljest borde ha varit fallet till diskussion upptaga de betydelsefulla, både praktiskt och principiellt viktiga frågor, som äro föremål för behandling i de väckta motionerna.

Jag har endast begärt ordet, herr talman, för att fastslå, att utskottet med sympati har behandlat motionerna, då utskottet utgår ifrån att den utredning, varom hemställts, kommer att av Kungl. Maj:t igångsättas. Utskottet gör detta med det förbehåll och det återhållna tonfall, som i allmänhet användes i sådana fall. Insikten om att Kungl. Maj:t ämnar igångsätta denna utredning har utskottet hyst nu i fulla tre år, då redan 1945 en motion i detta ärende utav min nuvarande bankkamrat Fagerholm på samma skäl av utskottet avstyrktes.

Det återstår mig nu endast att uttala den förhoppningen, att då Kungl. Maj:t alltså i så många år haft avsikten att igångsätta utredning, denna också måtte bli snart nog igångsatt och att den måtte förses med direktiv, som gör det möjligt att den får den förbehållslösa och principiella omfattning, som överensstämmer med yrkandet i den när-

Motioner om revision av grunderna för de statliga och kommunala tjänstemännens förhandlings- och avtalsrätt m. m.

mast av herr Ohlin m. fl. väckta motionen.

Jag har inte något annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! Jag ber att få framhålla vikten av att denna fråga verkligen bringas till sin lösning på något sätt. Jag vill inte bara uttrycka en förhoppning utan också en bestämd förväntan, att Kungl. Maj:t tar riksdagens ganska tydligt tillkännagivna uppfattning om nödvändigheten av en utredning ad notam och på detta sätt bringar saken framåt. Jag har inte något yrkande att framställa i saken.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat

andra lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande på arbetarskyddsstyrelsen av de uppgifter och befogenheter, som tillkomma arbetsrådet; samt

utrikesutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan

Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 425, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för fastställande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdevägar; och

nr 426, i anledning av väckta motioner angående statens övertagande av vintervägunderhållet på vissa enskilda vägar, som användas för allmän trafik.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.31 på natten.

In fidem

Gunnar Britth.